

LANDSCHAPSBELEIDSPAN GEMEENTE BORSELE

VOOR DE PERIODE 1995-2005

Gapinge / Heinkenszand september 1995

Bosch en Slabbers

tuin- en landschapsarchitecten bv

dorpsstraat 57
4352 ah gapinge
tel 0118-592288
fax 0118-591233

groot heringheclan 3/
2517 ch den haag
tel 070-3485551
fax 070-3455065

LANDSCHAPSBELEIDSPAN GEMEENTE BORSELE

VOOR DE PERIODE 1995-2005

Voorwoord	1	3.3.1 Inleiding	68
SAMENVATTING	3	3.3.2 Bodem	68
1. INLEIDING	5	3.3.3 Waterhuishouding	69
1.1 Plaatsbepaling	5	3.4 Beplantingsopbouw	69
1.2 Aanleiding en doelstelling	7	3.4.1 Weg- en dijkbeplantingen	69
2. INVENTARISATIE	9	3.4.2 Kleine landschapselementen	75
2.1 Vigerend beleid	9	3.4.3 Erven	75
2.1.1 Rijksbeleid	9	3.4.4 Overige beplantingen	78
2.1.2 Provinciaal beleid	19	3.5 Natuurwaarden	78
2.1.3 Gemeentelijk beleid	25	3.5.1 Bloemdijken	78
2.1.4 Wetten en regelingen	28	3.5.2 Kreekrestanten en laagten	79
2.1.5 Overig beleid en relevante plannen	31	3.5.3 Erven	79
2.1.6 Conclusies beleid	37	3.6 Landschappelijke karakteristiek per deelgebied	79
2.2 Landschapsopbouw	37	3.6.1 Inleiding	79
2.2.1 Ontstaansgeschiedenis	37	3.6.2 De Poel	80
2.2.2 Landschapsopbouw	39	3.6.3 Kleinschalig polderlandschap	80
2.2.3 Visueel Ruimtelijke opbouw	49	3.6.4 Grootschalig polderlandschap	80
2.2.4 Bloemdijken	52	3.6.5 Oudlandgebieden Baarland, Hoedekenskerke, Ellewoutdijk	81
2.2.5 Opgaande beplantingen	57	3.6.6 Sloegebied	81
2.2.6 Veedrinkpoelen	63	3.7 Eigendomssituatie	81
2.2.7 Waterhuishouding	63	3.8 Overige ontwikkeling	81
2.2.8 Overzicht eigendommen natuurbeschermings- organisaties	63	3.8.1 Ontwikkeling van de dorpen	81
3. ANALYSE	67	3.8.2 Ontwikkeling van de infrastructuur	82
3.1 Inleiding	67	3.8.3 Ontwikkeling van de recreatie	82
3.2 Mogelijkheden nieuw beleid	67	3.8.4 Ontwikkeling van de industrie	83
3.3 Abiotisch systeem	68	3.8.5 Ontwikkeling van de landbouw	83
		3.8.6 Ontwikkeling in de bosbouw	85
		3.9 Conclusies	85

4.	LANDSCHAPSVISIE	87	5.3.9	Beheersgroep wegbeplantingen	118
4.1	Algemeen	87	5.2.10	Beheersgroep holbollige weilanden	119
4.2	Te ontwikkelen casco	87	5.2.11	Beheersgroep grensbomen	119
4.2.1	Oplossingsrichting in relatie tot bestaand casco	87	5.2.12	Beheersgroep vliedbergen	119
4.2.2	Kansrijke gebieden	91	5.4	Coördinatie van het beheer	119
4.2.3	Ontwikkelingsmogelijkheden van het casco	92	6	MAATREGELLEN EN REALISERING	121
4.2.4	Invulling van de gebruikruimte	101	6.1	Maatregelen	121
4.2.5	Kleine landschapselementen en erven	105	6.1.1	Inleiding	121
4.3	Ontwikkeling van het landschap in relatie tot de dorpskernen	107	6.1.2	Maatregelen gekoppeld aan de ecologische hoofdstructuur	121
4.3.1	Algemeen	107	6.1.3	Maatregelen gekoppeld aan het dijkpatroon	122
4.3.2	Nieuwe buitenplaatsen	107	6.1.4	Maatregelen gekoppeld aan de erven	123
4.3.3	Overige aanbevelingen	108	6.1.5	Achterstallig onderhoud	124
5	BEHEERSVISIE	109	6.1.6	Nieuw gemeentelijk beleid	125
5.1	Inleiding	109	6.2	Realisering	125
5.2	Overzicht landschapselementen, opbouw beheersgroepen	109	6.2.1	Overzicht projecten	125
5.2.1	Inleiding	109	6.2.2	Voorlichting	133
5.2.2	Dijken	109	6.3	Uitvoeringsinstrumentarium	133
5.2.3	Welen	110	BIJLAGE I: Literatuurlijst		137
5.2.4	Kreekrestanten	111	BIJLAGE II: Samenstelling begeleidingscommissie		139
5.2.5	Inlagen en karrevelden	111	BIJLAGE III: Inventarisatiekaarten (losse bijlage)		
5.2.6	Heggengebieden	111			
5.2.7	Erven	111			
5.2.8	Kleine landschapselementen	112			
5.2.9	Wegbeplantingen	112			
5.2.10	Holbollige weilanden	112			
5.2.11	Grensbomen	113			
5.2.12	Vliedbergen	113			
5.3	Gewenst beheer per beheersgroep	113			
5.3.1	Inleiding	113			
5.3.2	Beheersgroep dijken	113			
5.3.3	Beheersgroep welen	115			
5.3.4	Beheersgroep kreekrestanten	116			
5.3.5	Beheersgroep inlagen en karrevelden	116			
5.3.6	Beheersgroep heggengebieden	116			
5.3.7	Beheersgroep erven	117			
5.3.8	Beheersgroep kleine landschapselementen	118			

Voorwoord

In het landschapsbeleidsplan van de gemeente Borsele wordt het gewenste beleid op het gebied van natuur- en landschap voor de komende tien jaar verwoord. Het richting geven van aan de ontwikkeling van het landschap van het buitengebied vormt het voornaamste doel.

Het richting geven moet hierbij vooral worden opgevat als het veilig stellen en verder uitbouwen van de waarden van het Borselse cultuurlandschap. De Zak van Zuid-Beveland met de kenmerkende kleinschalige polderopbouw heeft hierbij bijzondere aandacht.

De mogelijkheden voor de verdere ontwikkeling van het landschap liggen voor een belangrijk deel vast in het Rijksbeleid. Dit beleid is de laatste jaren sterk in ontwikkeling. In samenhang en/of aanvulling op het rijksbeleid worden in het landschapsbeleidsplan aanbevelingen gedaan voor de ontwikkeling van een landschappelijk raamwerk (casco) dat duurzaam in stand kan worden gehouden.

Dit landschappelijk casco kan voor een groot deel via het bestaande uitvoeringsinstrumentarium worden gerealiseerd. De aanwijzing van het gebied als Waardevol Cultuurlandschap (WCL- gebied) biedt de mogelijkheid tot een aanvullend uitvoeringsinstrumentarium.

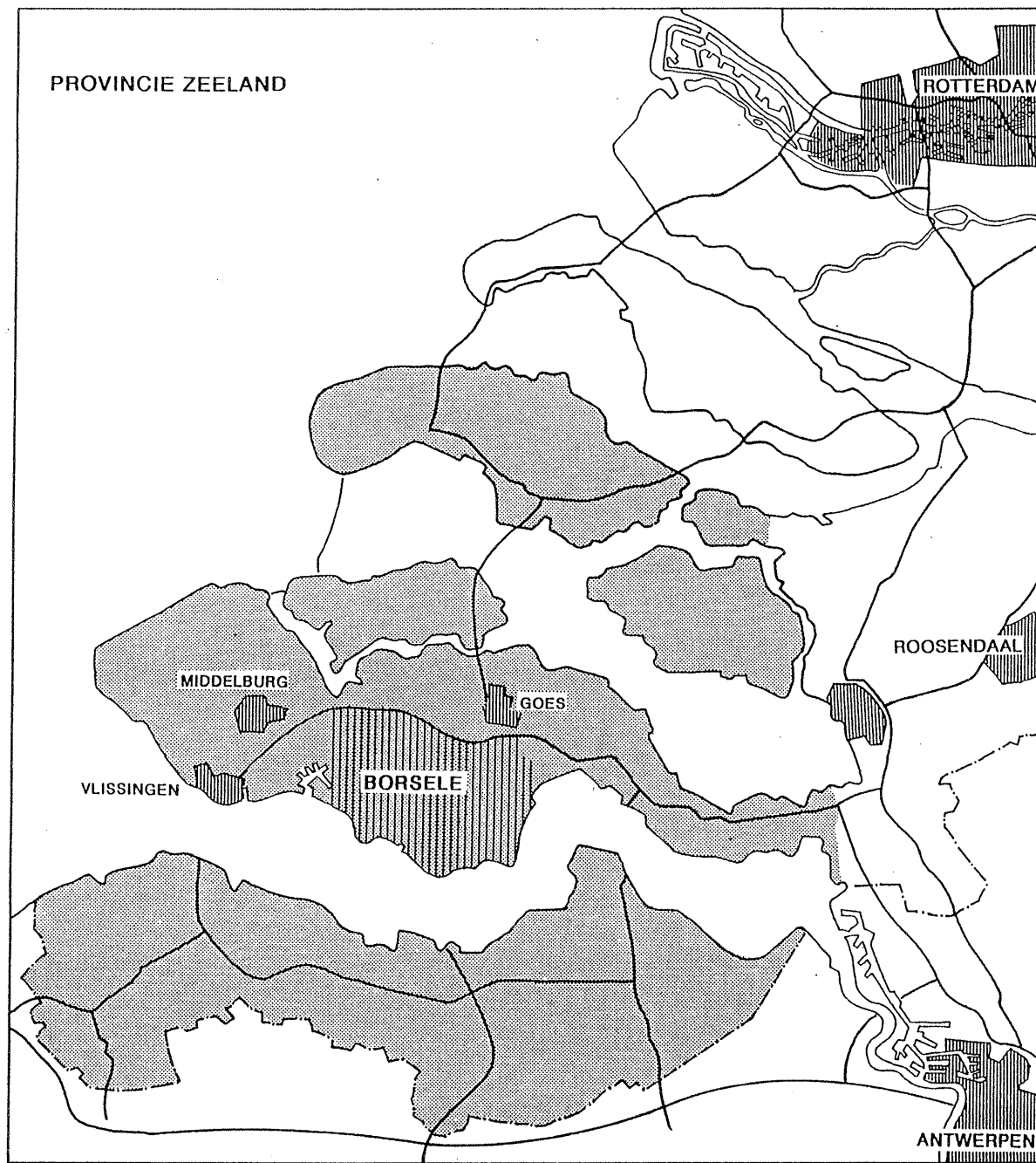
De uitvoeringstermijn van het plan is vastgesteld op tien jaar. Voor de uitvoering van het plan is een aanzienlijke financiële inspanning noodzakelijk. Ook van de kant van de gemeente. Het plan staat op de rails. Het werk aan het landschap moet nu beginnen. Voor de uitvoering is nog veel overtuigings- en overredingskracht nodig. De invulling van de coördinerende rol door de gemeente is hierbij van doorslaggevende betekenis.

De planopstelling van het landschapsbeleidsplan is begeleid

door een breed samengestelde begeleidingscommissie. Aan het overleg hebben de volgende instanties deelgenomen:

- gemeente Borsele,
- Provincie Zeeland,
- Ministerie van landbouw, Natuurbeheer en Visserij,
- Landbouwschap,
- Vereniging Natuurmonumenten,
- Waterschap Noord- en Zuid-Beveland,
- Stichting Behoud de Zak van Zuid-Beveland.

Gapinge, september 1995.

kaart 1, de ligging van de gemeente Borsele in de regio.

SAMENVATTING

Het richting geven aan de ontwikkeling van het landschap van het buitengebied vormt het voornaamste doel van het landschapbeleidsplan. Het landschap van de gemeente Borsele geldt als zeer bijzonder en typisch Zeeuws. Vanwege de bijzondere landschapswaarden is een groot deel van het gemeentelijk grondgebied aangewezen als Waardevol Cultuurlandschap (WCL-gebied).

Het 14.435 ha grote gebied is geïnventariseerd. Deze inventarisatie heeft betrekking op de bestaande aanwezige landschapselementen, zoals dijkbeplantingen, kreekresten en welen, kleine landschapselementen en wegbeplantingen. Daarnaast wordt een beeld geschetst van de natuurwetenschappelijke betekenis van het gebied en de werking van de waterhuishouding. Ook het bestaande beleidsinstrumentarium op het gebied van natuur en landschap (van rijk, provincie en gemeente) is in beeld gebracht.

Bij Borsele gaat om een historisch landschap waaraan de ontstaansgeschiedenis nog goed afleesbaar is. Vanwege het unieke historische karakter is aan de ontstaansgeschiedenis van het gebied ruime aandacht besteed. Hoofdstuk 2.2. handelt over de historische aspecten en de veranderingen die zich de laatste decennia hebben voltrokken.

In hoofdstuk 3 wordt een waardeoordeel toegekend aan het hetgeen in de inventarisatie is vastgelegd.

Wat betreft het beleid wordt geconcludeerd dat er vanwege impulsen vanuit het rijksbeleid (Koersenbeleid VINEX, Nota Landschap, Natuurbeleidsplan) duidelijk kansen liggen voor landschapontwikkeling. Een landschapontwikkeling gericht op het verder uitbouwen van de specifieke kwaliteiten van het Borsels landschap. De aanwijzing als Waardevol Cultuurlandschap (WCL-gebied) biedt de noodzakelijke financiële middelen voor uitvoering van maatregelen in projectverband.

Wat betreft de onderhoudstoestand van de landschapselementen klinkt in de analyse zorg door. Zo wordt geconstateerd dat het gebied als gevolg van velling van veel dijkbeplantingen (veelal oude populieren) kaler is geworden. Voor een deel is dit een tijdelijk effect; herplante bomen hebben nu eenmaal tijd nodig uit te groeien tot volwassen exemplaren. Ernstiger is het dat niet overal wordt herplant of onvolledig wordt herplant. Voorts worden nog steeds ziektegevoelige soorten als iep en es op vrij grote schaal aangebracht.

Het beeld op de boerenerven is analoog. Ook hier is sprake van een ziektegevoelige beplanting met veel iep en es. Het aandeel kaprijpe populieren in de erfbeplantingen is eveneens groot. Hoogstamboomgaarden eens karakteristiek voor het streekeigen erf van de Zak zijn verdwenen of als gevolg van ouderdom ernstig in verval. Er zijn nog maar weinig complete streekeigen erven aanwezig. Naast hoogstamfruit zijn kleine landschapselementen als meidoornhagen, veedrinkputten, een klein bosje, knotbomen en een sier- en moestuin karakteristiek voor het streekeigen erf.

Vooraf in de wegbeplantingen van de herverkavelingsgebieden (Hoedekenskerke, Baarland, Oudelande, Ellewoutsdijk) doen zich problemen voor. Ook hier zijn ziektegevoelige soorten aanwezig. Verder is de soortensamenstelling eenzijdig.

De problemen die er zijn met betrekking tot de dijk-, weg en erfbeplantingen leiden tot een kwalitatieve achteruitgang van het landschapsbeeld. Een ander ruimtelijk probleem doet zich voor in de Poel. Langs de rand van de Poel zijn alleen in het Heggengebied op grote schaal meidoornhagen aanwezig. Hier is sprake van een landschapsrelict. Van een ruimtelijk geheel is geen sprake. Voorts heeft de uitbreiding van het bedrijventerrein de Poel (in Goes) een negatieve uitstraling op de landschappelijke kwaliteit van de Poel.

Ook aan aspecten als recreatie, wonen en industrie wordt aandacht besteed. Borsele heeft vooral betekenis voor de dagrecreatie. Routestructuren zijn hierbij van groot belang.

Een kwalitatief hoogwaardig landschap is ook vanwege de dagrecreatieve betekenis van het gebied erg belangrijk.

Borsele is een aantrekkelijk woongebied met werkgebieden (Middelburg, Goes en het Sloegebied) op korte afstand. Bij het ontwikkelen van nieuwe woongebieden is aandacht voor het omringende landschap gewenst. Hier liggen tevens aanknopingspunten om elementen uit het Borselse landschap in de structuur van de woonwijk te integreren.

Het Sloerandbeleid van de gemeente tenslotte, biedt goede uitgangspunten voor een kwalitatief hoogwaardige landschapsontwikkeling in dit grootschalige, door de industrie gedomineerde deel van de gemeente.

In hoofdstuk 4, de landschapsvisie wordt de gewenste landschappelijk structuur beschreven. Deze structuur is te zien op kaart 24. Uitgangspunt bij deze kaart is de zogenaamde casco-benadering, waarbij onderscheid wordt gemaakt in de kwetsbare functies die gebaat zijn bij een duurzame ongestoorde ontwikkeling. Deze kwetsbare functies zijn gerelateerd aan natuur en landschap. Het onderbrengen van deze functies in een duurzaam raamwerk (casco) vormt het kernpunt van de cascobenadering. De tussenruimte binnen het raamwerk komt aan de orde als de zogenaamde gebruiksruimte. Binnen de gebruiksruimte vinden landbouw, wonen en industrie hun plaats. Deze functies kenmerken zich door een grotere dynamiek (ten opzichte van de kwetsbare functies) en zijn gebaat bij flexibiliteit. Ook de gebruiksruimte kan landschappelijk kwalitatief hoogwaardig worden ingevuld; wegbeplantingen spelen hierbij een belangrijke rol.

In hoofdstuk 5 wordt een visie gegeven op het gewenste beheer van de verschillende landschapelementen. In hoofdstuk 6 komt de realisering van het plan aan de orde. Er wordt een overzicht gegeven van de projecten en van de verschillende subsidiemogelijkheden. Hierbij is een belangrijke rol weggelegd voor de Kaderregeling Waardevol Cultuurlandschap.

Bekendheid geven aan de realiseringmogelijkheden van het plan is een eerste voorwaarde voor succes. De voorlichtingsparagraaf voorziet in een strategie, waarbij de belanghebbenden gericht worden benaderd. Brochures en voorlichtingsavonden zijn hierbij een onmisbaar hulpmiddel.

Vanwege de omvang en de looptijd van de projecten is coördinatie uitermate belangrijk. Ook in relatie tot de terreinbeherende instanties is coördinatie noodzakelijk. De gemeente is bereid deze taak op zicht te nemen.

Uitvoering van de projecten in de komende tien jaar betekent een impuls voor de landschappelijk kwaliteit, waardoor ook de komende generaties kunnen genieten van het bijzondere landschap dat de gemeente Borsele rijk is.

1. Inleiding

1.1 Plaatsbepaling

Kaart 1 geeft een beeld van de ligging van de gemeente Borsele in de Provincie Zeeland. Kaart 2 is de overzichtskaart van de gemeente. Op deze kaart zijn de belangrijkste namen aangegeven.

Het grondgebied van de gemeente Borsele beslaat een groot gedeelte van Zuid-Beveland. Het totale grondgebied van de gemeente is 19.452 ha. Hiervan is 14.435 ha. binnendijs gebied (waaronder 125 ha binnenwater) en 5.017 ha buitendijs gebied (Westerschelde).

Aan de noordzijde grenst Borsele aan de gemeente Goes; Rijksweg A 58 vormt hier de gemeentegrens. Aan de oostkant ligt de gemeente Kapelle. Het voormalig eiland Walcheren begrenst de gemeente aan de westzijde. Het zeehaven- en industriegebied van het Sloe is voor de helft grondgebied van de gemeente Borsele en voor de helft van de gemeente Vlissingen.

Aan de zuidkant ligt de Westerschelde, verscholen achter hoge deltadijken.

Borsele is in oppervlakte een van de grootste zeeuwse gemeenten. Alleen de gemeente Oostburg en Reimerswaal overtreffen Borsele in oppervlakte. Het landschap geldt als zeer bijzonder en typisch zeeuws. De Zak van Zuid-Beveland heeft een landelijke reputatie wat betreft landschapsschoon en natuurwaarden. Dit heeft geleid tot de aanwijzing als Waardevol Cultuur Landschap (WCL-gebied). Het WCL-gebied beslaat niet het hele gemeentelijk grondgebied. Op kaart 2 is de begrenzing van het WCL-gebied aangegeven.

Binnen het grondgebied van de gemeente is een verscheidenheid aan landschapstypen aanwezig. In grote lijnen valt het gebied in vier hoofdgroepen uiteen:

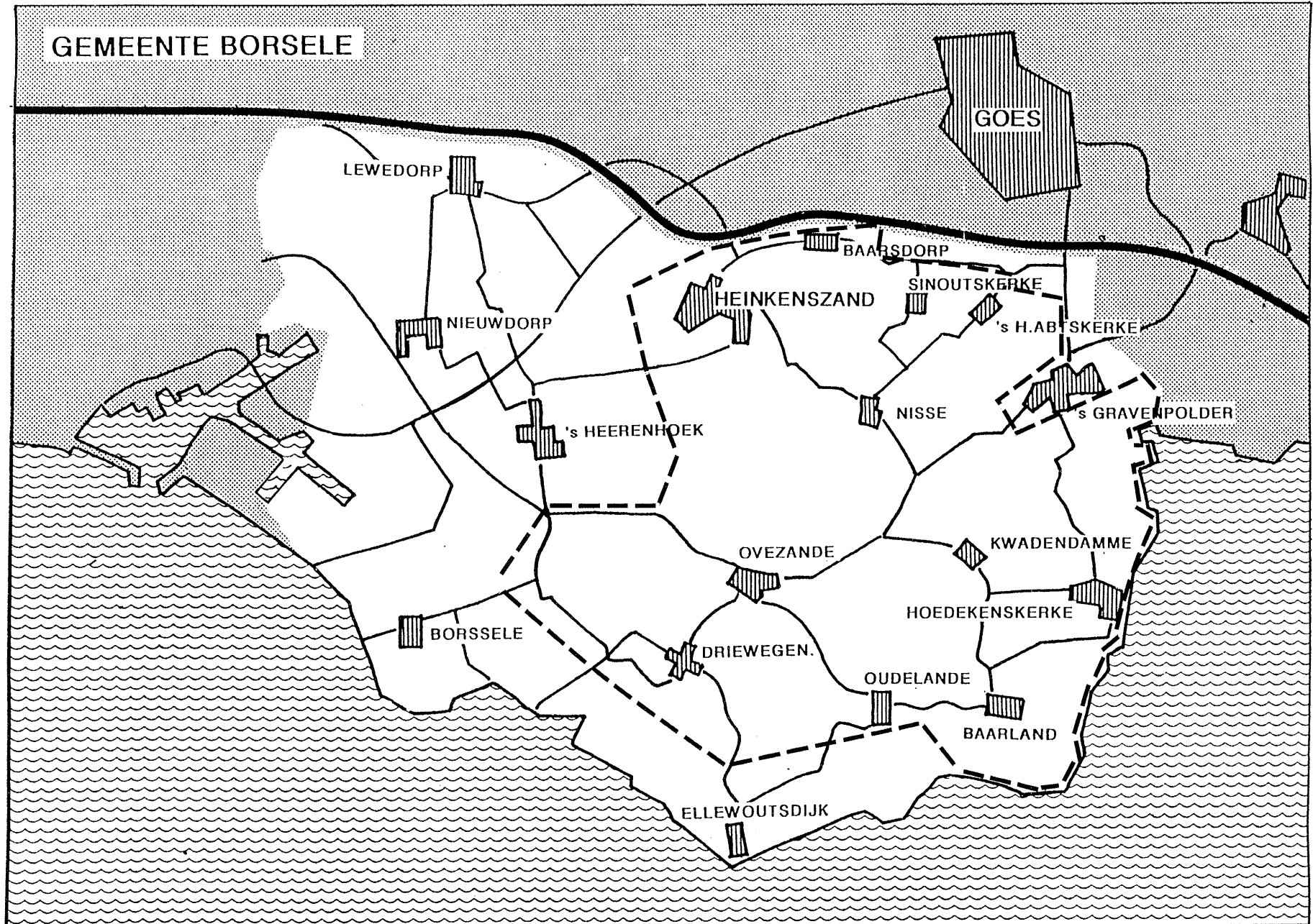
- de kleinschalige polders van de Zak van Zuid-Beveland, waar de dijken vrijwel allemaal zijn beplant.
- Het oudlandgebied bij Nisse, met het (open) poelgebied en kreekkruggen.
- De oudlandgebieden van Baarland, Hoedekenskerke en Ellewoutsdijk.
- De grootschalige westkant met een meer open karakter. Het Sloegebied met zijn industrie is hier een dominante factor.

De diverse landschapstypen gelden als zeer waardevol.

Onder de Zak van Zuid-Beveland wordt in de volksmond het gebied ten zuiden van de lijn Kloetinge, Goes, 's-Heer Hendrikskinderen, Wissekerke en 's-Heer Arendskerke bedoeld. Deze grens is later als gevolg van de aanleg van de spoorlijn en de autosnelweg A 58 steeds verder naar het zuiden komen te liggen. Nu wordt onder de Zak van Zuid-Beveland verstaan, het poelgebied ten zuiden van de vierbaansweg, het kleinschalige polderlandschap en de verkavelde oudlandgebieden van de polders Hoedekenskerke, Baarland en Ellewoutsdijk. De grootschalige Kraaijertpolders aan de westkant van de gemeente en de polder Borssele worden niet tot 'de Zak' gerekend.

Het grondgebruik in de gemeente is in hoofdzaak agrarisch, met in het uiterste zuidwesten het grote zeehaven- en industriegebied. Borsele is een echte plattelandsgemeente. Naast akkerbouw en veeteelt komt er binnen de gemeente veel fruitteelt voor, met name in de kleine polders van Zak van Zuid-Beveland.

Bezien vanuit de provinciale verhoudingen is de gemeente voor de recreatie vooral als achterland van belang. Onder achterland worden de gebieden verstaan die niet direct aan de (Noordzee)kust liggen of waar geen grote recreatieconcentraties voorkomen. Met uitzondering van twee grote campings

kaart 2, overzicht van de gemeente Borsele.

--- begrenzing WCL-gebied

komen geen omvangrijke verblijfsrecreatiecomplexen voor. Het accent ligt op dagrecreatief gebruik, waarbij het aanwezige landschapsschoon een belangrijke rol speelt.

De bewoning is verdeeld over een vijftiental kernen. Heinkenszand is met 4.831 inwoners de grootste woonkern. Ellewoutsdijk sluit de rij met 336 inwoners.

Totaal wonen er in de gemeente 21.312 mensen (per 1 januari 1995).

1.2 Aanleiding en doelstelling

Het ontbreken van een beleidsinstrument waarmee de gemeente richting geeft aan de ontwikkeling van het landschap van het buitengebied is aanleiding voor het opstellen van het landschapsbeleidsplan.

Het bestemmingsplan buitengebied doet weliswaar ook uitspraken over het landelijk gebied en daarmee over het landschap van de gemeente, maar is veel minder ontwikkelings- en uitvoeringsgericht dan een landschapsbeleidsplan. Een bestemmingsplan legt bestaande landschapselementen op kaart vast en geeft aan die elementen een bestemming die in een juridisch kader (W.R.O) past. Dit is met het landschapsbeleidsplan niet het geval. Een landschapsbeleidsplan is vooral een ontwikkelingsplan van de gemeente. Het is daarmee een plan dat in een later stadium zijn vertaling krijgt in uitvoeringsgerichte plannen, in het bestemmingsplan buitengebied en andere gemeentelijke verordeningen. Hierbij valt te denken aan de kapverordening en dergelijke.

De herziening van het bestemmingsplan buitengebied van Borsele volgt op de planopstelling van dit landschapsbeleidsplan. Het plan heeft dan ook een directe relatie met het bestemmingsplan buitengebied.

Met een landschapsbeleidsplan heeft de gemeente ook een coördinerende taak met betrekking tot het beheer van het buitengebied. Het betreft hier het overleg met de terreinbeherende

instanties en andere overheden over het beheer van dijken en andere natuurgebieden. In het plan wordt een visie ontwikkeld op het ecologisch functioneren van het gebied. Deze visie komt los van de eigendomsverhoudingen tot stand. De betekenis en de onderlinge samenhang (o.a. voor het voorkomen van diverse diersoorten) van de landschapselementen wordt beschreven. De kap- en aanplant van dijken in het recente verleden worden geëvalueerd en van aanbevelingen voorzien. In het plan wordt een beheersvisie voor de dijken opgenomen. Voor de uitvoering van deze visie is een geregeld overleg tussen de terreinbeherende instanties onontbeerlijk.

De Zak van Zuid-Beveland geldt als een bijzonder cultuurlandschap. Aan het landschapspatroon is de ontstaansgeschiedenis nog goed afleesbaar. Het gaat om een unieke, maar ook kwetsbare landschapsstructuur. Een benadering vanuit historisch besef is bij het Borselse landschap zeker op zijn plaats. Het landschapsbeleidsplan heeft ook als doelstelling nadere uitwerking en inhoud te geven aan het begrip bijzonder cultuurlandschap. De erfbeplantingen en kleine landschapselementen krijgen in dit verband bijzondere aandacht.

Voorts beoogt het landschapsbeleidsplan tot een afstemming te komen met het toeristisch recreatief beleid van de gemeente. De stoomtram Goes- Borsele vormt hierbij een belangrijk onderdeel, naast extensieve vormen van recreatie als fiets- en wandelroutes.

Voor het natuurbeheer wordt op een aantal dijken gebruik gemaakt van een schaapskudde. De kudde helpt bij de ontwikkeling van natuurwaarden op de dijken, daarnaast heeft de kudde voor de recreant betekenis. Borsele heeft door het kleinschalige karakter van grote delen van het landschap uitstekende mogelijkheden voor natuurgerichte vormen van recreatie.

De uitvoeringsaspecten worden apart gezien. Voor de uitvoering van het plan is een maatschappelijk draagvlak nodig. De planopstelling is daarom begeleid door een breed samengestelde begeleidingscommissie. Bij de voorstellen is zo veel mogelijk

rekening gehouden met de in het geding zijnde maatschappelijke belangen en gevoelens.

Samenvattend kan de doelstelling van het landschapsbeleidsplan als volgt worden omschreven:

Het landschapsbeleidsplan van de gemeente Borsele vormt een beleidsinstrument waarin de gemeente haar wensen met betrekking tot de ontwikkeling van het landschap formuleert. Enerzijds vormt het plan een toetsingskader (zonder directe juridische dwangmiddelen) voor plannen van derden, anderzijds beoogt de gemeente het plan zelf actief uit te voeren (als het gemeentelijke eigendommen betreft) of in overleg met andere instanties (particulieren, terreinbeheerders, vrijwilligers) uitvoering te bevorderen.

Beleidsuitgangspunten en planvoorstellen in dit plan hebben een landschappelijke invalshoek. De voorstellen komen echter niet los van de overige functies tot stand. Naast een kwalitatief hoogwaardig landschap moet er sprake zijn (blijven) van een doelmatig landschap.

2. Inventarisatie

2.1 Vigerend beleid

Het vigerende beleid van de diverse overheden (rijk, provincie en gemeente) komt in dit hoofdstuk aan de orde. Het beleid bepaalt in belangrijke mate de bandbreedte van de ontwikkelingsmogelijkheden voor het landschap. Aanvullend is de bestaande wet- en regelgeving van belang.

2.1.1 Rijksbeleid

- **Vierde Nota Ruimtelijke Ordening (1989)**

Op de integratiekaart van de Vierde Nota over de Ruimtelijke Ordening is Borsele aangeduid als "lager, multifunctioneel gebied in grotere ruimtelijke eenheden".

Voor deze gebieden wordt een actieve handhavingsstrategie voorgestaan. Actieve handhaving is wenselijk voor die gebieden waar bij intensivering van de landbouwproductie de huidige ruimtelijke structuur onder druk komt te staan en verweving van functies en schaal van het landschap behouden dienen te blijven.

- **Vierde Nota Ruimtelijke Ordening Extra (Vinex, 1992)**

De vierde nota Ruimtelijke Ordening Extra (Vinex), vormt een uitwerking van de Vierde Nota.

De Vierde Nota Extra geeft, met in acht name van de specifieke mogelijkheden en (milieu)randvoorwaarden, voor elk gebied een koers aan. Met deze koersaanduiding wil men optimaal inspelen op de ontwikkelingsprocessen vanuit de verschillende gebruiksfuncties. De Vinex gaat uit van multifunctionaliteit van het landelijk gebied. In de koersaanduidingen komen verschillen in accenten tussen de functies tot uiting.

Borsele is voor een groot deel aangegeven als gebied waarvoor

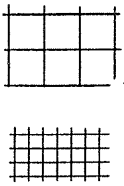
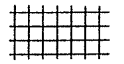
een zogenaamde blauwe koers wordt voorgestaan. Het noordelijk gedeelte is aangegeven als gebied met bruine koers.

De **blauwe koers** biedt mogelijkheden voor verbreding van de plattelandontwikkeling op regionaal niveau. Binnen gebieden met een blauwe koers ontwikkelen de verschillende functies zich in onderlinge samenhang. Daarbij ligt de nadruk op economisch interessante combinaties van agrarische productie met bepaalde vormen van recreatie en toerisme, natuurbeheer, bosbouw, landschapsbeheer en watervoorziening. De ontwikkeling van de ecologische hoofdstructuur neemt in deze gebieden een belangrijke plaats in.

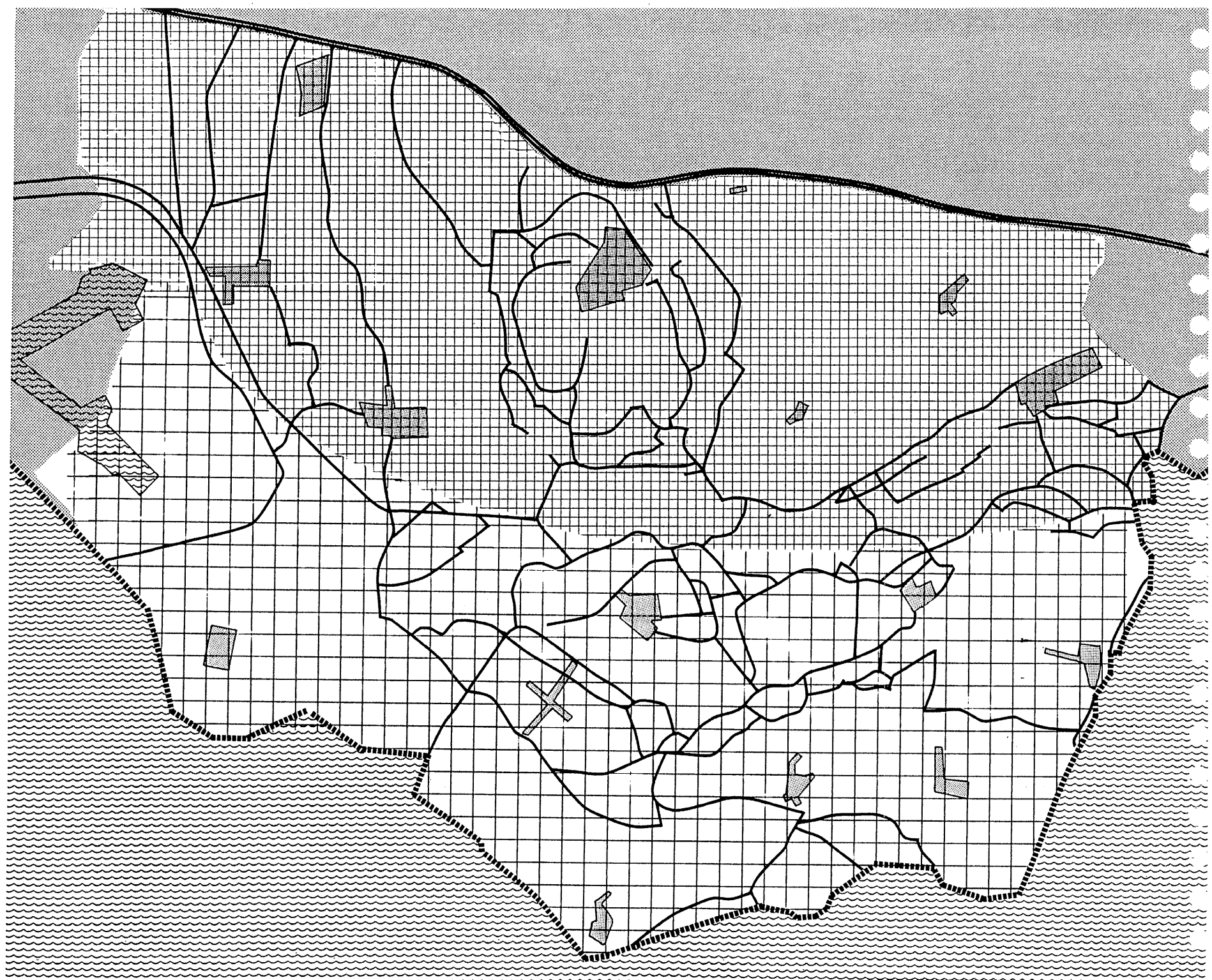
Aan de ontwikkeling van grootschalige verstedelijking, infrastructuur en geconcentreerde productiecomplexen wordt geen ruimte geboden. Op het landelijk gebied gerichte vormen van bedrijvigheid en aangepaste woonvormen kunnen wel worden ingepast. In belangrijke delen van de gebieden waarvoor een blauwe koers is aangegeven wordt een extensief agrarisch gebruik voorgestaan. Met behulp van landschapsbouw ontstaat een fijnmazig netwerk van recreatieve en ecologische verbindingen. Op kruispunten van dit netwerk kunnen middelgrote natuurgebieden en centrumgebieden voor recreatie worden ontwikkeld.

In gebieden met een blauwe koers is om specifieke functies en landschappelijke kwaliteiten in stand te houden een goede afstemming van hydrologische condities nodig. Hiertoe kunnen kwelstromen worden hersteld en zal waterretentie worden bevorderd. Gebiedsvreemd water wordt in principe geweerd.

De **bruine koers** bouwt voort op de ontwikkeling van grondgebonden vormen van landbouw en andere functies in een ruimtelijk mozaïekpatroon, waarbij de grondgebonden landbouw de overheersende functie zal zijn. Deze koers impliceert een ontmenging van functies (landbouw, natuur, bosbouw) in grote ruimtelijke eenheden. De inrichtingsmaatregelen zijn hoofdzakelijk gericht op het opheffen van tekortschietende landbouwkun-

 bruine koers
 blauwe koers

KAART 3 KOERSEN VINEX
(GLOBALE AANDUIDING)

dige productieomstandigheden en instandhouding van karakteristieke landschapselementen.

Natuurkernen, recreatie- en bosgebieden worden in grotere eenheden in stand gehouden of kunnen worden ontwikkeld. In delen van de bruine koersgebieden wordt ruimte geboden aan uitbreiding van het bosareaal. De blauwe koers biedt mogelijkheden voor verbreding van de plattelandsontwikkeling op regionaal niveau en daarmee voor een sterke verweving van landbouw, recreatie, landschaps- en waterbeheer en andere functies.

In bruine koersgebieden is ten behoeve van de grondgebonden landbouw een goede peilbeheersing nodig. Voor de kwetsbare functies binnen deze gebieden dienen afgescheiden watersystemen te worden gecreëerd. Dit kan zowel door technische maatregelen als door een goede locatie van gebruiksfuncties binnen het watersysteem.

Op kaart 3 is de verdeling van de koersen over het gemeentelijk grondgebied aangegeven.

- **Structuurschema Groene Ruimte (1993)**

De Planologische Kernbeslissing (P.K.B.) met betrekking tot het Structuurschema Groene Ruimte van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij is eind 1992 tot stand gekomen. Het Structuurschema Groene Ruimte vervangt het trio structuurschema's (structuurschema Landinrichting, - Natuur- en Landschapsbehoud, - Openluchtrecreatie).

In het structuurschema Groene Ruimte is Borsele aangeduid als onderdeel van een te ontwikkelen nationaal landschapspatroon. Voorts komt Borsele in aanmerking voor behoud en herstel van landschappelijke kwaliteit.

Het structuurschema Groene Ruimte voorziet voor de gemeente Borsele een aantal gebieden die voor herinrichting of ruilverkaveling in aanmerking komen.

Op de beleidskaart landinrichting komt een groot gedeelte van

het gemeentelijk oppervlak voor.

Aan de opstelling van het structuurschema Groene Ruimte hebben een aantal beleidsnota's van het ministerie ten grondslag gelegen:

- het natuurbeleidsplan
- de nota landschap
- de structuurnota landbouw
- het meerjarenplan bosbouw

Voor de gemeente Borsele is vooral het Natuurbeleidsplan en de Nota Landschap van belang.

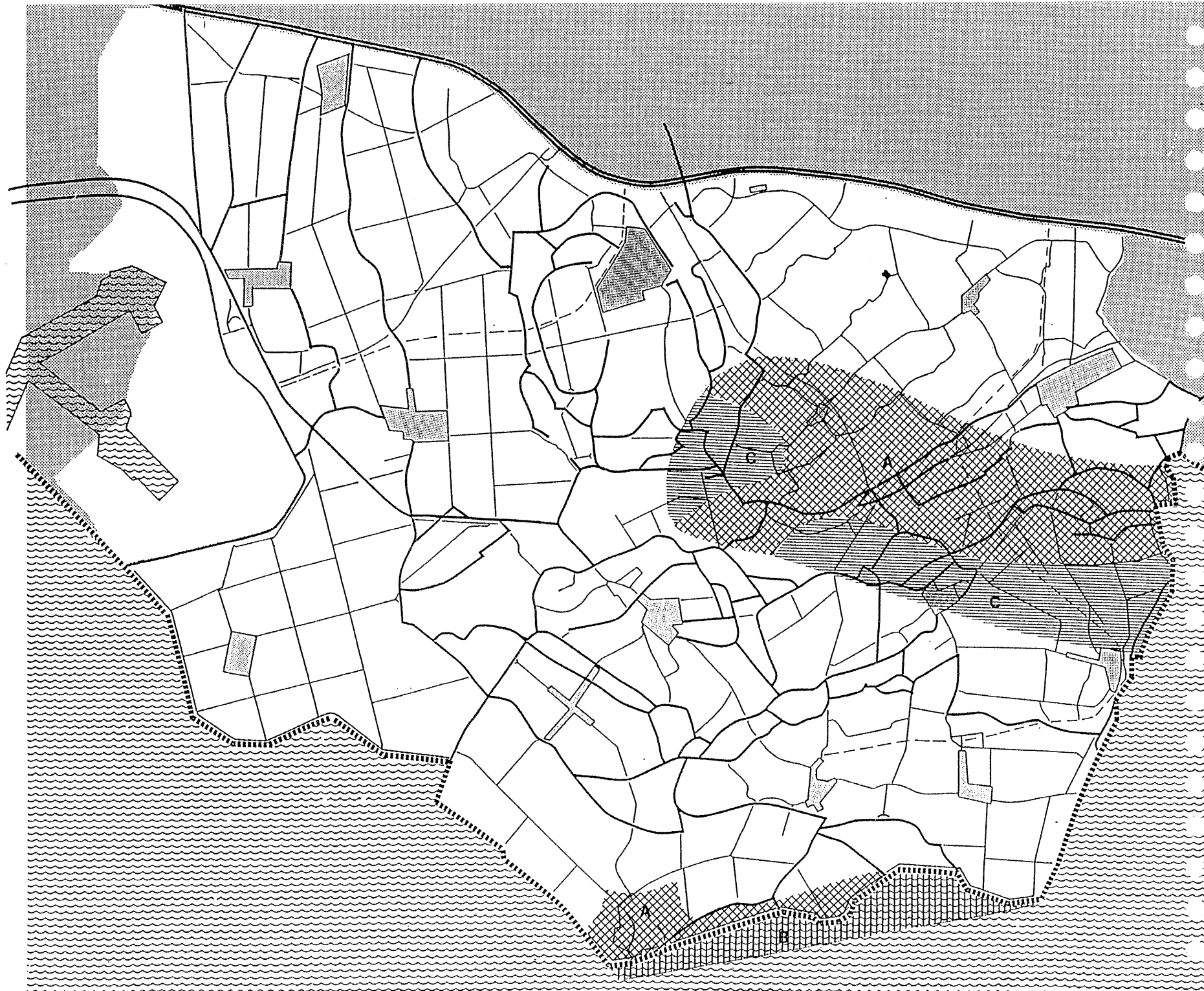
● **Natuurbeleidsplan (1989)**

In het Natuurbeleidsplan wordt de ecologische hoofdstructuur van Nederland in kaart gebracht. Hierbij worden Kerngebieden en Natuurontwikkelingsgebieden onderscheiden. Bij kerngebieden gaat het om in (inter)nationaal opzicht belangrijke duurzaam te behouden ecosystemen. Bij natuurontwikkelingsgebieden bestaan er goede mogelijkheden voor natuurontwikkeling, vaak in samenhang met reeds aanwezige natuurgebieden.

Vanwege het voorkomen van belangrijke ganzengebieden en broed- en fourageergebieden is het zeekleilandschap op verschillende plaatsen in vogelkundig opzicht van nationale en internationale betekenis. Het gaat hierbij om waarden die nauw samenhangen met de grondgebonden agrarische bedrijfsvoering. Verder zijn er belangrijke natuurwaarden in wateren, bermen en dijken.

Als knelpunten worden de intensivering van de landbouw en de hiermee samenhangende eutrofiëring van het oppervlaktewater gezien.

Gezien de geringe veranderingsdruk vanuit de landbouw worden goede mogelijkheden gezien voor het natuurbeleid. Het betreft hier met name gebieden met zeer zware gronden en

KERNGEBIEDEN:

- A binnendijks
- B buitendijks

**NATUURONTWIKKELINGS-
GEBIEDEN:**

- C binnendijks

**KAART 4 GEBIEDEN
NATUURBELEIDSPLAN**

gebieden met brak grondwater. In deze gebieden bestaan kansen voor natuurontwikkeling, mogelijkwerwijs in combinatie met bosbouw. Het scheiden van schone en vervuilde watersystemen wordt expliciet als mogelijkheid genoemd.

Binnen de gemeente Borsele komen zowel Kerngebieden als natuurontwikkelingsgebieden voor. Kerngebieden zijn:

- het poelgebied met het heggegebied,
- het Zwaaksche- en 's-Gravenpolderse Weel (de tussen deze gebieden gelegen zone geldt als natuurontwikkelingsgebied),
- de Biezelingsche Ham, het Zuidgors en de Staartsche Nol (buitendijks kerngebied),
- de inlaag en Karrevelden bij Ellewoutsdijk (de tussen en in aansluiting met deze kerngebieden gelegen zones zijn aangevoerd als natuurontwikkelingsgebied).

Op kaart 4 zijn deze gebieden nader aangeduid.

In het natuurbeleidsplan wordt tevens aandacht besteed aan het 'bufferbeleid': "In gebieden die grenzen aan de kerngebieden kan aanleiding bestaan om, indien er een ecologische relatie bestaat tussen de uitoefening van bepaalde activiteiten in deze randzone en natuurwaarden in het kerngebied, bijzondere milieuhygiënische kwaliteitseisen te stellen". Het beleid wordt in algemene termen verwoord. Dit komt omdat er per kerngebied verschillende eisen aan de hoedanigheid van de buffer kunnen worden gesteld.

- Nota Landschap (1992)

Vanuit een voortdurende zorg voor de kwaliteit van het landschap heeft het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij de Nota Landschap opgesteld. De doelstelling van het landschapsbeleid is "het bevorderen van de instandhouding, het herstel en de ontwikkeling van een kwalitatief hoogwaardig landschap, dat wil zeggen een landschap waar identiteit en duurzaamheid centraal staan". Identiteit wordt gevormd door

de karakteristieke eigenschappen van een gebied. Duurzaamheid betekent dat wordt voorzien in de behoeften en de wensen van de huidige generatie, zonder die van toekomstige generaties in gevaar te brengen.

Identiteit en duurzaamheid bepalen de in hoofdlijnen de kwaliteit van het landschap. Dit is uitgewerkt in de zogenaamde '3 E's':

- Esthetische kwaliteit:

De ontstaansgeschiedenis moet ervaren kunnen worden, er moeten oriëntatiemogelijkheden zijn en het landschap moet een ervaring van schoonheid oproepen.

- Ecologische kwaliteit:

Ecologische mogelijkheden moeten worden benut en ecosystemen moeten de kans krijgen zich duurzaam te ontwikkelen.

- Economische kwaliteit:

Het landschap moet een goede economische basis vormen voor de verschillende vormen van grondgebruik (zoals landbouw, wonen, verkeer en recreatie). Op een manier dat deze functies passende ontwikkelingsmogelijkheden krijgen en de ruimte doelmatig benut wordt.

Bovenstaande drie factoren bepalen tezamen de landschappelijke kwaliteit.

Voor een goede landschappelijke kwaliteit is behoud, herstel en/of ontwikkeling nodig. Welke strategie wordt gekozen is afhankelijk van wat er in het landschap aan kwaliteiten aanwezig is.

In de Nota Landschap is op de Beleidskaart Landschap het Nationaal Landschapspatroon opgenomen.

Het gaat hierbij om patronen die niet alleen ter plaatse belangrijk zijn voor de identiteit van het landschap, maar ook op nationaal niveau van belang zijn.

Het hegge- en krekengebied binnen de gemeente Borsele

maakt deel uit van het Nationale Landschapspatroon, terwijl de gehele Zak van Zuid-Beveland (als vrijwel enig zeeuws gebied) staat aangegeven als gebied waar behoud en herstel van de bestaande landschappelijke kwaliteit gewenst is.

Overige aandachtspunten voor het zeeleigebied (voor zover van belang voor de gemeente Borsele):

- benutten van het netwerk van kreken (voormalige getijdegebieden) voor de ontwikkeling van het landschappelijk raamwerk,
- rekening houden met verschillen tussen oude en jonge zeeleipolders,
- aandacht voor het contrast tussen strakke en grillige patronen,
- aandacht voor de ruimtelijke werking van compacte, forse elementen in de uitgestrekte, weinig gedifferentieerde open ruimte,
- accentuering van de ruimtevormende werking van de dijken,
- verbetering van de kwaliteit van het oppervlakte water in kreeksystemen,
- aandacht voor de ecologische betekenis van brak water,
- aandacht voor de berging van zoetwater voor de landbouw,
- benutten van de mogelijkheden voor natuurlijke bosontwikkeling,
- aandacht voor de vormgeving van knooppunten tussen lineaire landschapselementen (dijken, kreken, wegen, waterlopen),
- aandacht voor het behoud van aardkundig waardevolle kreekruigen en kreekrestanten,
- behoud van karakteristieke elementen/kenmerken van de ontsluiting en verkaveling,
- behoud/herstel van historische boerderijen met historische erfbeplanting,
- behoud van de terreinen van verdwenen kastelen, versterkte huizen en buitens.

De planningsmethode waar de Nota Landschap vanuit gaat is de zogenaamde casco-benadering. De casco-benadering is een oplossingsrichting die zowel het landschapsbehoud als de land-

schapsontwikkeling omvat. Afhankelijk van het gebied zal de nadruk in het ene geval meer op behoud en in het andere geval op ontwikkeling liggen.

Bij de casco-benadering speelt het begrip tijd en dynamiek van de functies een belangrijke rol. Voor de ontwikkeling van een bosecosysteem of bodemvormingsprocessen is veel tijd nodig. De bosbouwer en de natuurontwikkelaar denkt in termen van soms wel honderden jaren, terwijl de landbouwer zijn inrichting voortdurend moet aanpassen om 'up to date' te blijven. De dynamiek is per functie sterk verschillend. Toch moeten alle functies de plaats krijgen die past bij de inrichtingsbehoefte en dynamiek van de functie. Cascoplanning houdt sterk rekening met de onderlinge verschillen in ontwikkelingstempo en inrichtingsbehoefte van de verschillende functies. Hoogdynamische functies hebben behoefte aan flexibiliteit en laagdynamische functies zijn gebaat bij een stabiele ruimtelijke inrichting. De cascoplanning maakt hierbij gebruik van de volgende ordeningsprincipes:

- functies die afhankelijk zijn van een lange ontwikkelingstijd ruimtelijk ontkoppelen van functies die voor wat betreft de inrichting van de ruimte snel op de markt en of technologische ontwikkeling moeten inspelen,
- de laag dynamische functies zo veel mogelijk bundelen, zodat deze samen een ruimtelijk stabiel geheel gaan vormen en zich ondanks veranderingen binnen de hoogdynamische functies, blijvend duurzaam kunnen ontwikkelen,
- voor de hoogdynamische functies een zo groot mogelijke flexibiliteit inbouwen, zodat de functies zich wat betreft de inrichting van de ruimte adequaat kunnen inspelen op de moeilijk te voorspellen ontwikkelingen van technologische en markt-economische aard.
- bij het zoeken naar de meest geschikte plekken voor bepaalde ruimtegebruiksfuncties inspelen op de systeemkenmerken van het landschap (bodem, reliëf en waterhuishouding), zodat er geen ongewenste beïnvloeding kan ontstaan.

In iedere uitwerking van de casco-benadering is het van belang dat de overheid aangeeft wat zij tot haar verantwoordelijkheid rekent, ofwel de mate waarin zij wil sturen aan het behoud en de ontwikkeling van het landschap. Zij doet dit door een duidelijk, samenhangend beeld te geven van gebruiksruimte en landschappelijk raamwerk. Dit raamwerk kan op verschillende schaalniveau's worden uitgewerkt.

- **Structuurnota Landbouw (1989)**

Voor de gemeente Borsele zijn de paragrafen met betrekking tot de akkerbouw en de fruitteelt van belang.

Wat betreft de akkerbouw zal het beleid gericht zijn op het terugdringen van de overproduktie van met name de granen. Aandacht wordt besteed aan de introductie van nieuwe gewassen en verruiming van de teeltmogelijkheden. De vollegrondsgroenteteelt kan voor bepaalde bedrijven uitkomst bieden.

Het bouwplan in de akkerbouw, met een beperkt aantal gewassen, leidt tot een stijgende druk van ziekten en plagen en tot een omvangrijk gebruik van gewasbeschermingsmiddelen. De intensieve teeltwijze noodzaakt daarnaast tot een hoog gebruik van meststoffen. De invoering op grote schaal van geïntegreerde bedrijfs- en teeltsystemen kan bijdragen aan de oplossing van bovengenoemde problematiek.

Als belangrijk onderdeel van het pakket van maatregelen voor de aanpassing van de akkerbouwsector aan de gewijzigde omstandigheden geldt de EG-braakleggingsregeling.

- **Meerjarenplan Bosbouw (1986)**

In het Meerjarenplan Bosbouw komt de gemeente Borsele niet als gebied naar voren waar prioriteit wordt gegeven aan bosaanleg van enige omvang. Wel wordt in algemene zin aandacht gevraagd voor de uitbreiding van de weg- en kavelgrensbeplantingen.

Overig Rijksbeleid

- **Relatienotabeleid**

De Relatienota dateert uit 1975. In deze nota, voluit "Nota betreffende de relatie tussen landbouw en natuur- en landschapsbehoud", schetst de regering de ontwikkelingen in de landbouw en de gevolgen hiervan voor natuur en landschap. In de nota wordt geconstateerd dat de modernisering in de landbouw en de daarmee gepaard gaande wijzigingen in het grondgebruik op veel plaatsen hebben geleid tot een aantasting of bedreiging van natuur- en landschapswaarden. In de relatienota komt de regering met een aantal oplossingen van dit probleem. De maatregelen zijn erop gericht om in bepaalde gebieden tot meer op natuur en landschap afgestemd grondgebruik te komen. Daartoe worden in Nederland gebieden als beheersgebied of als reservaatgebied aangewezen.

De uitvoering komt tot stand op basis van de Regeling beheersovereenkomsten (RBO 1988).

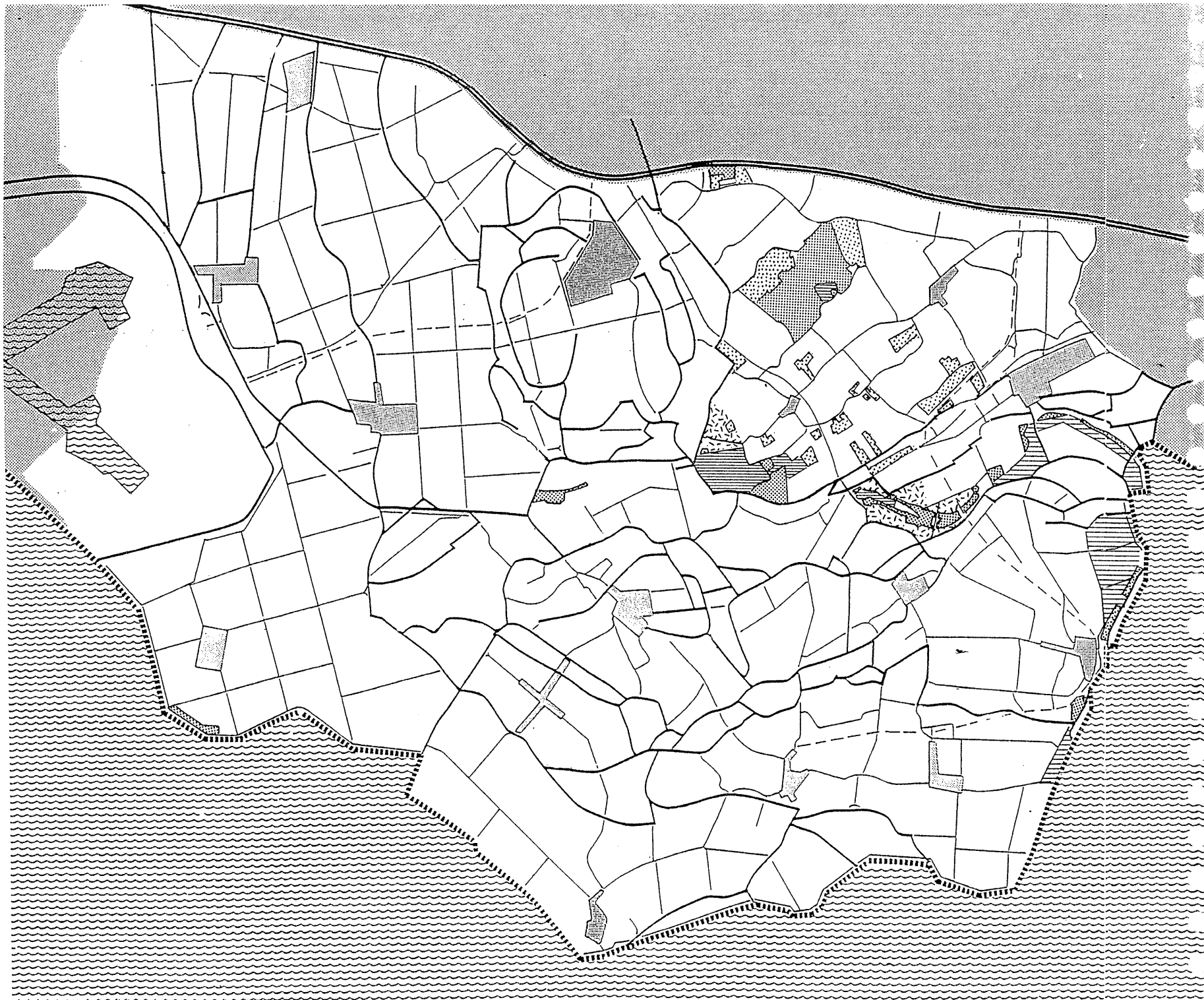
In de zogenaamde beheersgebieden wordt er naar gestreefd de landbouw blijvend een bestaan te bieden, terwijl de bedrijfsvoering mede is gericht op doeleinden van natuur en landschap. Er is sprake van een actieve beheersprestatie. De ondernemers in de landbouw die hieraan hun medewerking verlenen ontvangen een vergoeding van het Bureau Beheer Landbouwgronden van het Ministerie van Landbouw en Natuurbeheer. De ondernemer kan op basis van vrijwilligheid een zogenaamde beheersovereenkomst afsluiten.

In de reservaatgebieden wordt er naar gestreefd om de grond te verwerven ten behoeve van een terreinbeherende natuurbeschermingsorganisatie.

De keuze of een terrein als beheers- of reservaatgebied wordt aangewezen is afhankelijk van de kwetsbaarheid van de aanwezige natuurwaarden en van de inpasbaarheid van het gewenste beheer in de agrarische bedrijfsvoering.

- beheersgebied
- reservaatgebied
- verworven voor 1975
- tweede tranche
relatienota
- natuurontwikkelings-
gebieden

KAART 5 OVERZICHT
RELATIENOTAGEBIEDEN

Het te voeren beheer in de beheers- en reservaatgebieden wordt vastgelegd in een beheersplan. Dit beheersplan wordt vastgesteld door Gedeputeerde Staten van Zeeland. Voor wat betreft de beheers- en reservaatgebieden in de gemeente Borsele is het beheersplan vastgesteld in januari 1992. De ingangsdatum is vastgesteld op 1 april 1992 en de beheersperiode loopt van 1989 tot en met 30 september 1995. Voor een overzicht van de beheers- en reservaatgebieden wordt verwezen naar kaart 5. Op deze kaart staan ook de eigendommen van natuurbeschermingsorganisaties vermeld welke zijn verworven voordat de relatienota in werking trad. Als uitvloeisel van het Natuurbeleidsplan is een tweede reeks van relatienotagebieden aangewezen, hetgeen is vastgelegd in het Beheers- en begrenzingenplan de Bevelanden. Dit plan is vastgesteld door Gedeputeerde Staten van Zeeland op 20 december 1994.

Het betreft de volgende gebieden:

	opp. (ha) beheers gebied	opp. (ha) reservaat gebied
- Borsele		7
- ganzengebied	50	98
- Hoedekenskerke		10
- Schoortjes	8	
- Slake		8
- Zwaaksche Weel		30
- verspreide graslanden	103	22

De gebieden Borsele en Hoedekenskerke betreffen inlagen, bestaande uit laaggelegen grasland.

De gebieden Slake en Schoortjes zijn geheel verlande kreekrestanten en bestaan uit laaggelegen grasland.

De Zwaakse Weel is een kreekrestant met open water en aangrenzend laaggelegen graslanden.

Het ganzengebied ligt in de Goese Poel ten zuidwesten van Goes. Het bestaat uit overwegend reliëfrijk grasland.

Verspreid in het (voormalig) ruilverkavelingsgebied De Poel -

Heinkenszand liggen enkele graslandpercelen, deze horen tot het deelgebied verspreide graslanden. De biologische en landschappelijke waarde is hier nauw verbonden aan het voorkomen van veedrinkpoelen en heggen. De relatienotagebieden liggen grotendeels in de kerngebieden of natuurontwikkelingsgebieden zoals die in het Natuurbeleidsplan zijn onderscheiden. De gebieden Borssele, Slake en het gebied Baarsdorp (behorend tot de verspreide graslanden) en maken geen deel uit van een kern- of ontwikkelingsgebied.

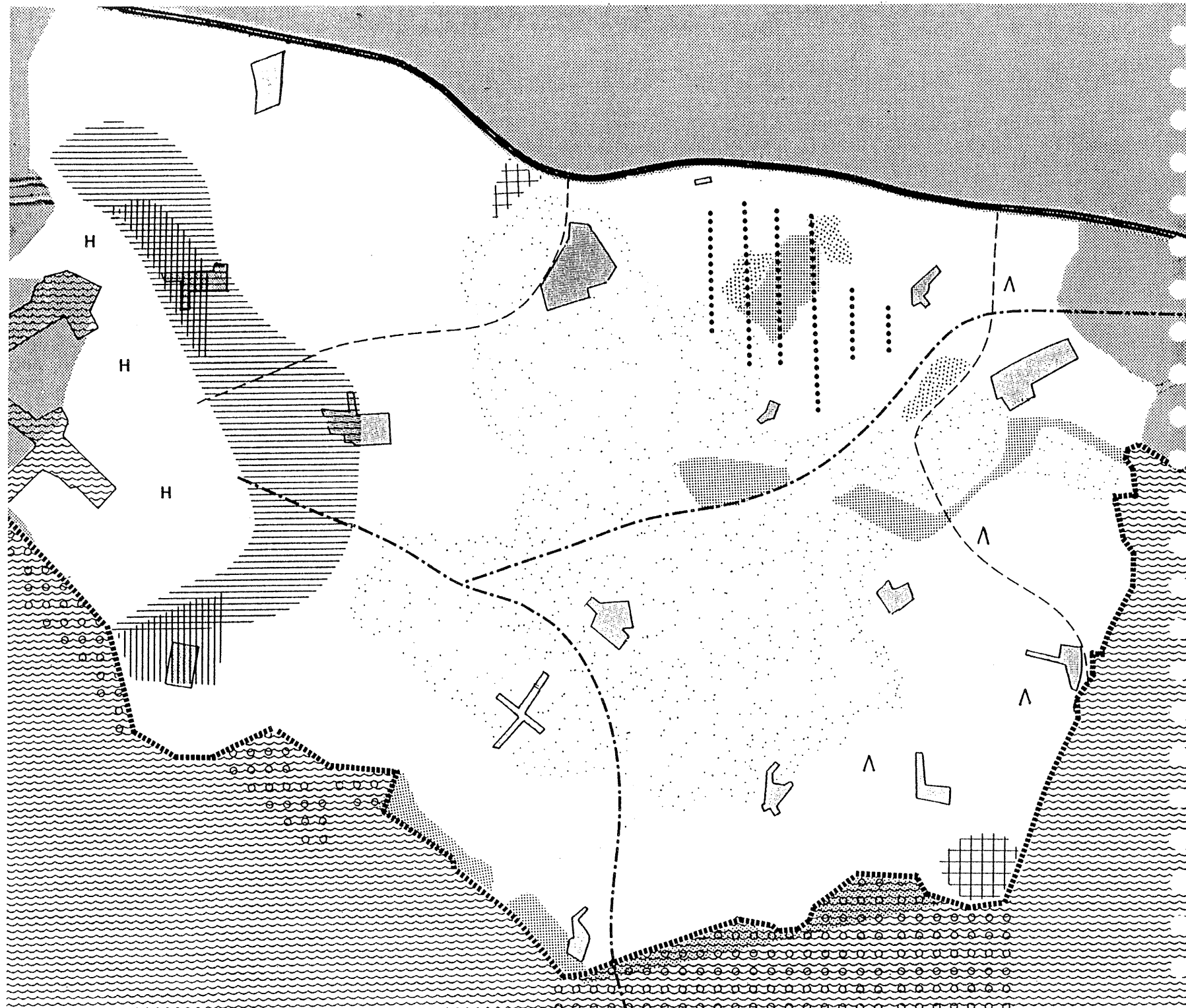
De vorige planperiode van het beheersplan voor de relatienotagebieden liep van 1983 tot 1989. De evaluatie die heeft plaatsgevonden heeft zich met name gericht op de inpasbaarheid van het beheer binnen de agrarische bedrijfsvoering. Het beheer is over het algemeen als goed inpasbaar ervaren. Een evaluatie aangaande de natuurwetenschappelijke effecten heeft vanwege het ontbreken van inventarisatiegegevens alleen in algemene zin plaatsgevonden. Afgezien van enige kleine accentverschuivingen blijven de bestaande doelstellingen gehandhaafd.

● Provinciale Landbouw Ontwikkelingsnota Zeeland (1992)

Onder de titel 'Landbouw in de branding' is begin 1992 de Rijksvisie op de ontwikkelingen in de landbouw in de Provincie Zeeland verschenen.

Het beleid is er op gericht te komen tot een concurrerende, veilige en duurzame land- en tuinbouw. Hierbij zijn er raakvlakken met beleidsvelden Natuur en Landschap en Ruimtelijke Ordening.

Duurzaamheid ten aanzien van het milieu is beschreven in het Nationaal Milieu Beleidsplan, het Nationaal Milieubeleidsplan Plus en de Derde Nota Waterhuishouding. Duurzaamheid moet worden verkregen door het realiseren van de Algemene Milieukwaliteit. Er worden hiertoe voorwaarden gesteld aan de land- en tuinbouw, maar er worden ook mogelijkheden en oplossingen geboden.

- LANDBOUW EN VISSERIJ**
- agrarische doeleinden
  - agrarische doeleinden met natuur en landschap.
  - agrar. doeleinden en ornithologische en lands. betekenis.
  - agrar. doeleinden met complexen van eco. en/of lands. betekenis.
  - reservering voor schelpdiercultuur.
- NATUUR EN LANDSCHAP**
- natuurbehoud
  - landschapsbouw
- VERKEER EN VERVOER**
- spoorbaan
  - leidingenstrook
- WERKEN**
- H** zeehaventerrein
- RECREATIE**
- A** dagrecreatie
  - recreatie concentratie.
- ALGEMEEN**
- scheidende zone

KAART 6 STREEKPLAN.

De nota signaleert het belang van een milieuvriendelijke landbouw. In het beleid zijn het terugdringen van het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen en het verminderen van de emissie van meststoffen belangrijke peilers. Voorts ziet de nota duidelijke kansen voor tuinbouwmatige teelten.

Verder beveelt de nota aan veel aandacht te besteden aan de kwaliteit van de produkten en hiertoe mogelijk een Zeeuws Kwaliteitsmerk in het leven te roepen.

De VINEX maakt de vestiging van nieuwe glastuinbouwbedrijven en intensieve veehouderijen mogelijk.

- **Boswet**

Zie hiertoe paragraaf 2.1.4, Wetten en regelingen.

2.1.2 Provinciaal beleid

- **Streekplan Zeeland**

Het Streekplan Zeeland is op 24 juni 1988 vastgesteld bij besluit van Provinciale Staten van Zeeland. Het streekplan is voor een periode van 10 jaar opgesteld. Voor specifieke gebieden en of projecten is het mogelijk dat de Provincie besluit tot nadere uitwerking van het Streekplan.

Natuur en Landschap

Het Provinciaal beleid is er op gericht om, in een zo goed mogelijk evenwicht met andere belangen, het specifieke karakter van de natuur en het landschap te handhaven en de kwaliteit ervan te bevorderen. Gebieden met als enige hoofdfunctie natuurbehoud dienen als zodanig veilig gesteld te worden. Binnen de gemeente Borsele zijn dit het heggengebied onder Nisse; het Zwaaksche Weel tot en met het 's-Gravenpolderse Weel; een

gedeelte van de Goese Poel (ten westen van 's Heer Abtskerke; slikken en schorren ten westen van Baarland; het Zuidgors; inlaag bij Ellewoutsdijk, alsmede een strook binnendijs grasland onder de Westerschelde dijk ten westen van Ellewoutsdijk.

De gehele Zak van Zuid-Beveland staat op de streekplankaart aangegeven als gebied met agrarische doeleinden met complexen van ecologische en/of landschappelijke betekenis. Kaart 6 is een (letterlijke) vertaling van de streekplankaart voor wat betreft het gemeentelijk grondgebied.

Het poelgebied ten westen van 's-Heer Abtskerke heeft buiten het gebied met hoofdfunctie natuur de aanduiding 'agrarische doeleinden en van ornithologische en landschappelijke betekenis'.

Voor de zone rond het Sloegebied, tot aan de dorpen Nieuwdorp, 's-Heerenhoek en Borssele geldt de aanduiding landschapsbouw. Het aanbrengen van beplantingen ten behoeve van een betere inpassing van het Sloegebied wordt hier als gewenst gezien.

De gebieden tussen de dorpen Nieuwdorp en Borssele en het Sloegebied staan op de streekplankaart aangegeven als scheidende zone.

De dijken worden in het streekplan als visueel landschappelijk en/of cultuurhistorisch waardevol omschreven. Natuurwetenschappelijke, landschappelijke en cultuurhistorische waarden kunnen middels het bestemmingsplan worden beschermd. Bij dijken met een waterstaatkundige functie dient het normale onderhoud zonder beperkingen te worden uitgevoerd.

Recreatie

De toeristisch recreatieve ontwikkeling moet vooral plaatsvinden in de recreatieconcentratiegebieden. Binnen de gemeente worden twee concentratiepunten voor verblijfsrecreatie onderscheiden, te weten de Stelleplas bij Heinkenszand en Scheldeoord ten zuid-oosten van Baarland.

Voor buiten de concentraties gelegen gebieden geldt dat andere

belangen prevaleren. Voor zover die zich daartegen niet overwegend verzetten is recreatief medegebruik en een daarop afgestemde inrichting mogelijk en gewenst. De mate waarin dit kan plaatsvinden zal met de omstandigheden variëren.

Dagrecreatie

Gestreefd wordt naar de verbetering van routegebonden vormen van recreatie als wandelen, fietsen en paardrijden. In het achterland waartoe de gemeente Borsele behoort wordt volstaan met een routenet dat ruimer van opzet is dan in de kustgebieden. Afzonderlijke aandacht vragen de lange-afstandspaden.

Verblijfsrecreatie

Ten aanzien van de verblijfsrecreatie staat het oplossen van het structurele tekort aan toeristische verblijfsaccommodatie voorop. Evenveel prioriteit krijgt het streven naar verbetering van de kwaliteit van bestaande recreatieterreinen. In relatie hiermee is uitbreiding van bestaande terreinen mogelijk.

Bij de landschappelijke inpassing van recreatieterreinen wordt veel belang gehecht aan een goede groenvoorziening.

Het kamperen bij de boer is in beginsel toegestaan. In de zomer zijn gedurende zes weken tien kampeereenheden toegestaan. Dit betreft de oude Kampeerwet. Op dit moment is het gedurende zes weken mogelijk vijftien eenheden te exploiteren. De nieuwe Wet Openluchtrecreatie gaat nog verder en maakt de exploitatie van 15 eenheden gedurende 11 weken mogelijk.

- **Nota Ruimtelijk Beleid Landelijke Gebieden (vastgesteld door Provinciale Staten van Zeeland op 16 december 1994)**

De Nota Ruimtelijk Beleid Landelijke Gebieden loopt vooruit op de actualisering van het streekplan. Voor wat betreft het ruimtelijk beleid landelijke gebieden treedt de nota in de plaats van het vigerende streekplan. Met betrekking tot de gemeente Borsele komen de volgende (nieuwe) aspecten aan de orde:

- de Zak van Zuid-Beveland is één van de meest oorspronkelijke gebieden in Zeeland met een zeer eigen karakter. Potenties worden nu nog onvoldoende benut,
- de aanwijzing als Waardevol Cultuurlandschap biedt mogelijkheden voor een gebiedsgerichte benadering en een uitvoeringsprogramma gericht op optimale verweving van functies en passend binnen het blauwe-koers beleid. Landinrichting is een geschikt kaderinstrumentarium voor inrichting en ontwikkeling van het gebied,
- beperkte mogelijkheden voor de landgoederenregeling nieuwe stijl zijn er eventueel op de opwas rond de kern bij Heinkensand.

- **Westerschelde Oeververbinding, Uitwerking van het streekplan (21 juli 1992)**

In het Streekplan Zeeland is een nadere studie aangekondigd met betrekking tot het tracé en de milieueffecten van een eventuele aanleg van een W.O.V. Deze studie naar de milieueffecten is afgerond en op 1 maart 1991 hebben Provinciale Staten van Zeeland op basis van de Milieu-effectrapportage besloten het tracé voor de Westerscheldeoeververbinding vast te stellen overeenkomstig het in de tracénota vastgestelde tracé 3, met dien verstande dat rekening wordt gehouden met een alternatieve aansluiting op de S 10.

Naar aanleiding van dit besluit heeft de Provincie besloten een streekplanuitwerking voor de W.O.V. te vervaardigen. Deze streekplanuitwerking is op 21 juli 1992 door Gedeputeerde Staten vastgesteld.

De Provincie heeft met de streekplanuitwerking twee doeleinden:

- Op korte termijn een wettelijke basis bieden voor de bestemmingsregeling van de voor de W.O.V. benodigde gronden en daarmee samenhangend het creëren van de ruimtelijke voorwaarden voor een optimale benutting van de extra facilitei-

ten, die door een W.O.V. worden geschapen op het gebied van verkeersontwikkeling.

- Het scheppen van de ruimtelijke voorwaarden voor een minimalisering cq compensering van nadelige effecten op landschap, natuur en milieu, die met de realisering van een dergelijk groot project kunnen samengaan.

De streekplanuitwerking neemt ten behoeve van de compensatie van het verlies aan natuurwaarden de oppervlakte over zoals genoemd in de Tracénota Mer. Het gaat hierbij om 32 ha. Het gebied dat voor compensatie in aanmerking zou komen, ligt hoofdzakelijk langs de zeedijk ten westen van Ellewoutsdijk. Eventuele extra compensatie (5 ha) kan plaats vinden ten noord-oosten van het aanlandingspunt bij Ellewoutsdijk.

In de nabijheid van de W.O.V. wordt de mogelijkheid van plaatsing van windturbines geopperd, indien dit landschappelijk aanvaardbaar is.

Het tracé van de W.O.V. bevindt zich buiten de begrenzing van het W.C.L. gebied. Het voorgestelde tracé van de W.O.V. vormt in de visie van de Provincie geen bedreiging voor het W.C.L. gebied van de Zak van Zuid-Beveland.

Door de Provincie wordt verwacht dat de aanleg van de W.O.V. een impuls kan betekenen voor de ontwikkeling van de industriële bedrijvigheid in het Westerscheldegebied. Voorlopig bestaat er voldoende opvangcapaciteit binnen de bestaande industrie- en bedrijfsterreinen binnen de Provincie (Arnestein, de Buitenhaven en de Poel). Voor de verdere toekomst wordt door de gemeente gedacht aan een nieuw bedrijfsterrein op Borsels grondgebied. Dit bedrijfsterrein, Sloepoort moet aansluiten op het Sloegebied.

Er wordt verondersteld dat in aansluiting op een toenemende bedrijvigheid het gebied van de Zak van Zuid-Beveland zich als woongebied in een toenemende belangstelling mag verheugen.

In 1994 heeft de provincie Zeeland met de gemeente Borsele (en de gemeente Terneuzen) nadere afspraken gemaakt over de definitieve ligging van het tracé. Als gevolg van deze afspraken wijkt het definitieve tracé gedeeltelijk af van het tracé, zoals dat in de streekplanuitwerking is opgenomen. Intussen wordt door de gemeente Borsele het bestemmingsplan "Westerschelde Oeververbinding" voorbereid. De vaststelling van dit plan dat de aanleg van de oeververbinding planologisch mogelijk maakt wordt in 1996 verwacht.

Op kaart 7 is het oorspronkelijke en het gewijzigde tracé aangegeven.

- Zeeuwse uitwerking Natuurbeleidsplan (1991)

De Zeeuwse uitwerking van het Natuurbeleidsplan is gecombineerd met het voorontwerp voor de begrenzing van Relatienotagebieden.

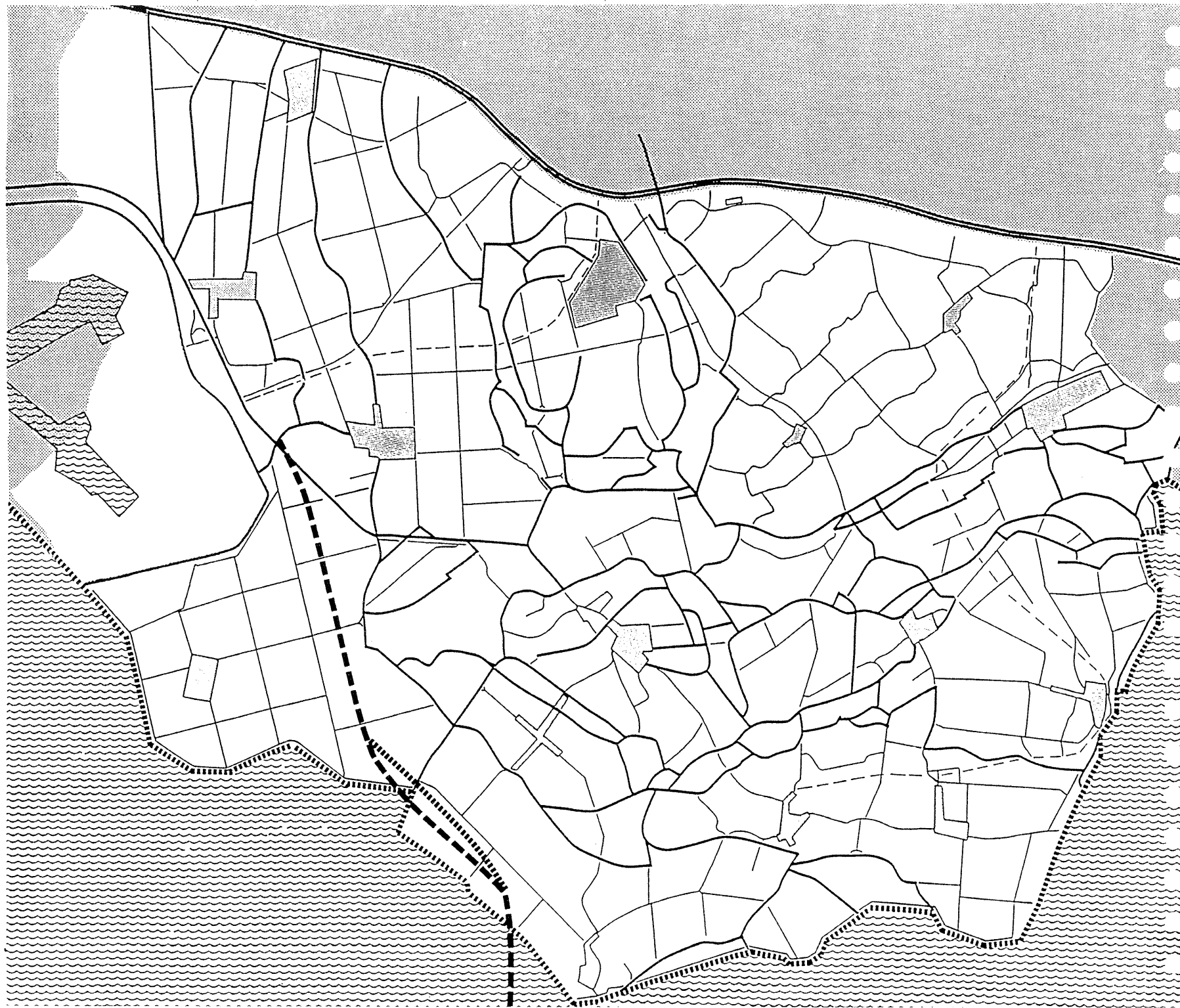
Binnen de gemeente Borsele ligt het accent op het verbinden van bestaande natuurgebieden tot meer aaneengesloten grotere terreinen.

Het plan concentreert zich op twee deelgebieden:

- verbinden van Het Zwake met het heggengebied en ganzen-reservaat,
- verbinden en uitbreiden van de karrevelden en inlaagebieden aan de zuid- en oostkant van de gemeente.

Het plan voorziet in de aanwijzing van relatienotagebieden en natuurontwikkelingsprojecten langs het Zwake en in natuurontwikkelingsprojecten langs de Westerscheldedijk.

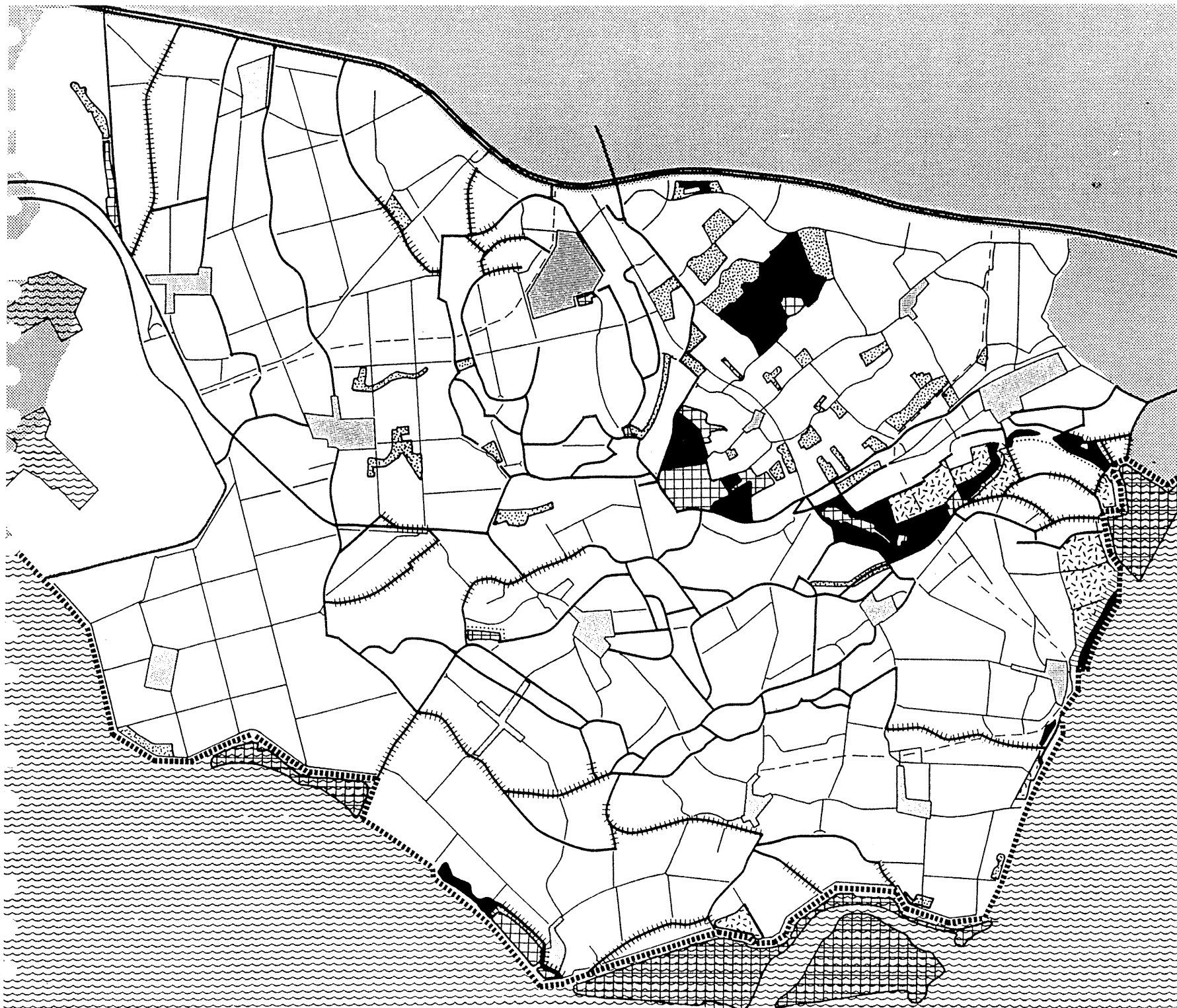
Het plan wordt later door de Provinciale Commissie Beheer Landbouwgronden (P.C.B.L.) uitgewerkt in een begrenzingenplan. Het Beheers- en begrenzingenplan de Bevelanden is op 20 december 1994 door Gedeputeerde Staten van Zeeland vastgesteld. Op 1 januari 1995 is het plan in werking getreden. Voor een overzicht zie kaart 8.

— — — — — oorspronkelijk tracé

..... gewijzigd tracé

KAART 7 TRACE
WESTERSCHELDEOEVERVERBINDING

- reservaatgebied
- beheersgebied
- natuurontwikkelingsproject
- natuur- en bosgebied
- dijken, beheersgebied
- kreekranden

KAART 8 ZEEUWSE
UITWERKING
NATUURBELEIDSPLAN

- **Waterhuishoudingsplan 1993-1997 (ontwerp 1992)**

Het provinciaal waterhuishoudingsplan is een strategisch plan voor de totale waterhuishouding en een beheersplan voor het grondwater. In het plan komen ook de relaties aan de orde met natuurwaarden, milieu en ruimtelijke ordening.

Voor gebieden met zoet grondwater wordt aanbevolen maatregelen te nemen waardoor de grondwatervoorraad zich maximaal kan ontwikkelen. Een zo hoog mogelijk oppervlakte waterpeil hoort hierbij. Plaatselijk vindt verzilting plaats van de zoete grondwatervoorraden via het oppervlaktewater. Dit is het geval als zout oppervlaktewater uit gebieden met zoute kwel wordt afgevoerd via gebieden met zoet grondwater (bijvoorbeeld op Zuid-Beveland). Ook in gebieden met matige zoute kwel kan verzilting worden vermeden door het oppervlaktewater zo hoog mogelijk te houden.

Wat betreft het zoete grondwater is het beleid er op gericht dat niet meer grondwater onttrokken mag worden dan er via neerslag of via kunstmatige infiltratie wordt aangevoerd. Omdat vrijwel uitsluitend in de winterperiode zoet oppervlakte water - wordt afgevoerd zal dit water gebufferd moeten worden om gebruik over het gehele jaar of alleen in de zomerperiode mogelijk te maken. Hiertoe zou het water moeten worden opgeslagen in bekkens. Hierbij wordt aan zowel kleinschalige als grootschalige toepassingen gedacht. Kleinschalig voor de fruitteelt en grootschalig voor de openbare drinkwatervoorziening. In gebieden met veel zoute kwel (poelgebieden) is het freatisch grondwater brak tot zout. Verhoging van het ontwateringsniveau leidt niet tot verzoeting. Bij aanwezigheid van een begroeiingssysteem ontstaan in deze gebieden zoet-zout gradiënten, waardoor zich bijzondere vegetaties kunnen ontwikkelen. Het toepassen van kwelschermen wordt genoemd als mogelijkheid om verzilting te voorkomen. In combinatie met een kwelscherm wordt de ontwikkeling van mariene cultures (o.a. lamsoren) nader onderzocht.

Het plan bevat een hydro-ecologische hoofdstructuur, welke is

afgestemd op de ecologische hoofdstructuur uit het Natuurbeleidsplan. Het plan voorziet in het opknappen van een zevental kreeksystemen (gebiedsgericht beleid). Dit gebeurt onder andere via een rijkssubsidie-regeling (Regiwa). In veel van deze kreekbeelden bevindt zich een voedselrijke sliblaag, waarvan het in een aantal gevallen noodzakelijk zal zijn deze te verwijderen. Binnen de gemeente Borsele geldt deze aanpak voor de Zwaakse kreekrest.

- **Beplantingsverordening Zeeland (1985)**

Zie hiertoe paragraaf 2.1.4, Wetten en regelingen.

- **Beleidsnota windenergie (vastgesteld 25 oktober 1994)**

In de Provincie Zeeland is eind 1992 ca. 19 MW windvermogen geïnstalleerd. Voor ca. 20 MW zijn op dat moment concrete projecten in voorbereiding. Deze 19 en 20 MW staan tezamen voor ca. 127 windturbines. Er bestaat echter een taakstelling om in het jaar 2000 in de provincie 250 MW te realiseren (bestuursovereenkomst van 6 februari 1991). Om deze 250 MW te halen is er een stimuleringsbeleid noodzakelijk.

In de nota wordt een drietal projectcategorieën onderscheiden:

Categorie A: kleine projecten (1-4 turbines)

Categorie B: middelgrote projecten (5 en meer windturbines)

Categorie C: Grote windturbineparken in clusteropstelling, gedacht wordt aan een minimaal vermogen van 10 MW.

In de nota worden de mogelijkheden van de categorieën nader afgewogen. De aspecten die hierbij een rol spelen zijn:

- Economische aspect (o.a. windaanbod),
- Landschappelijke aspecten,
- Ornithologische aspecten,
- Scheepvaartkundige aspecten,
- Milieuhygienische aspecten.

Voor de gemeente Borsele zijn de volgende provinciale beleids-uitgangspunten met betrekking tot de locatiekeuze van wind-energie van belang:

'In landschappen met cultuurhistorische kwaliteit mogen wind-turbines als eigentijds element niet gaan domineren boven de historische waarde. De afmetingen en de opstelling van wind-turbines dienen extra zorgvuldig te worden afgewogen'.

Concreet worden de volgende aanbevelingen gedaan:
De windturbines dienen gekoppeld te worden aan in het land-schap voorkomende grootschalige menselijke ingrepen. Gedacht wordt hierbij aan bestaande verstedelijking, industrieterreinen, havens en infrastructurele werken. Plaatsing in open veld dient voorkomen te worden.

Bij nieuwe projecten die ingrijpen in het landschap moet worden bezien of een combinatie met windenergie mogelijk is. Hierbij wordt o.a. gedacht aan glastuinbouw.

In de gehele gemeente is toepassing van categorie A projecten mogelijk. Alleen in de Sloerand zijn ook categorie B projecten mogelijk.

2.1.3 Gemeentelijk beleid

- Bestemmingsplan buitengebied (1980)

Het bestemmingsplan buitengebied van de gemeente Borsele dateert uit 1980. Het plan is op 27-10-81 gedeeltelijk goedge-keurd door G.S. Goedkeuring is onthouden aan enkele gedeel-ten van voorschriften en enkele gedeelten van kaarten.

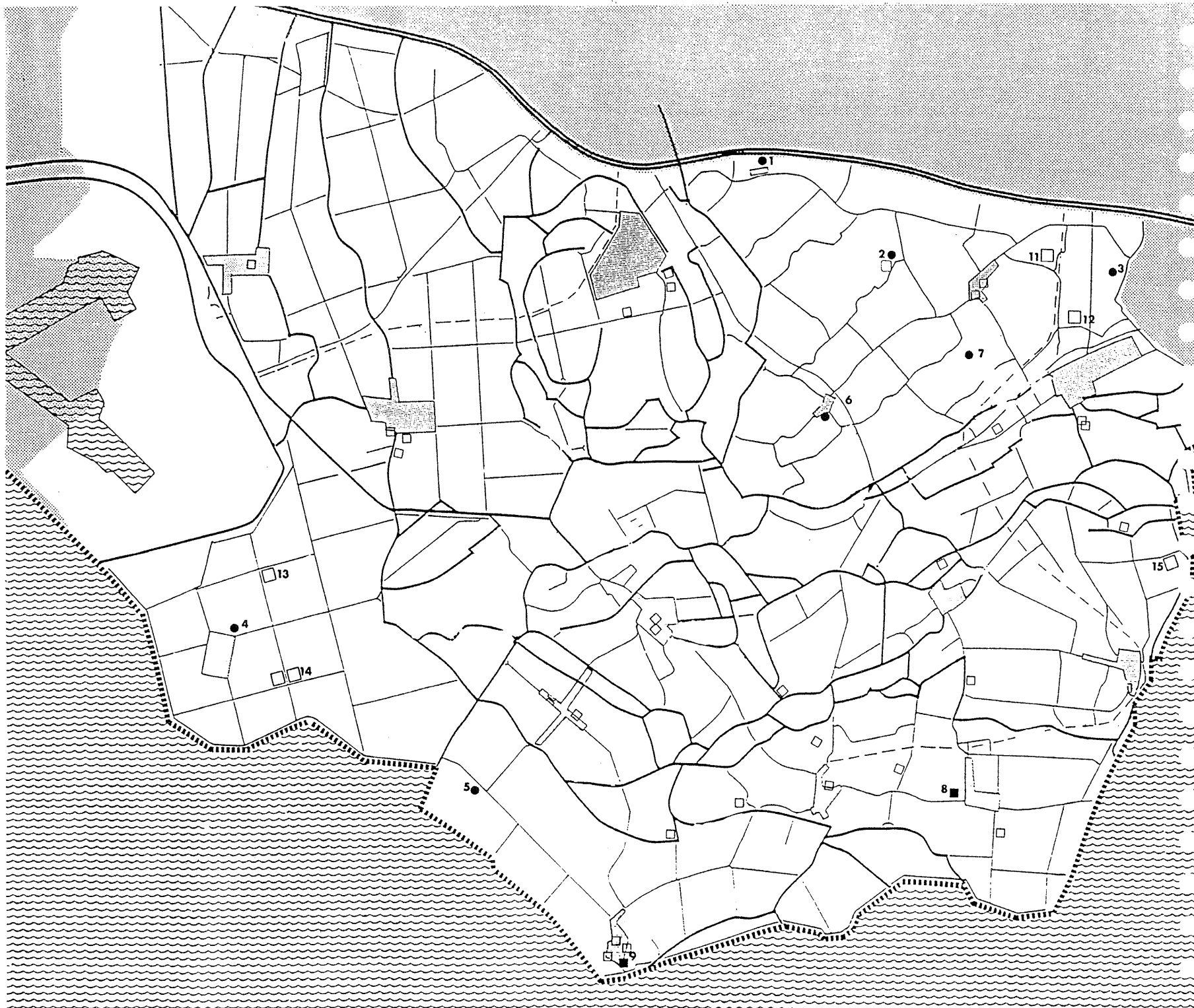
Gezien de ouderdom van het plan is het bestemmingsplan toe aan herziening. Gekoppeld aan de opstelling van dit Land-schapsbeleidsplan wordt de herziening van het plan ter hand genomen. In het plan zijn een aantal beschermde gebieden opgenomen; dit zijn:

1. Sloekreek,
2. Rietput aan de Lewedijk,
3. De Brilletjes,
4. Welen in de polder 't Vlaandertje,
5. Welen nabij het Hof Doolman,
6. Restant van de Grote Kreek,
7. Weel in de Blazekoppolder,
8. Kreekrestant langs de Ovezandse Watergang,
9. Westeindse Weel,
10. Inlagen nabij Borssele,
11. Slikken in de Nol,
12. Schorren langs de Westerschelde,
13. Heggengebied in de Poel,
14. Welen aan de Brilletjesdijk,
15. Kreekresten in het stroomgebied van het voormalige Zwake,
16. Weel aan de Vlieguitsedijk,
17. Inlagen en Karrevelden nabij Ellewoutsdijk,
18. Rietput aan de Everingse Binnendijk,
19. Kreekrestant 't Slaakje,
20. Platen in de Westerschelde.

Bovenstaande gebieden zijn op grond van landschappelijke, botanische en ornithologische waarden als beschermd opgeno-men. In bovenstaande gebieden is in relatie tot uit te voeren werken een aanlegvergunningstel van kracht.

Het bestemmingsplan onderscheidt de volgende cultuurmonu-menten:

21. Vluchtberg, kasteelberg en resten van de voormalige kerk bij Baarsdorp,
22. Vluchtberg bij Sinoutskerke,
23. Vluchtberg, kasteelberg 't Hof Blaemskinderen,
24. Berg van Troye bij Borssele,
25. Vluchtberg, kasteelberg Coudorpe,
26. Vluchtberg en kasteelterrein bij Nisse,
27. Vluchtberg ten noord-westen van 's-Gravenpolder,

● ■ CULTUURMONUMENTEN

- 1 Vluchtberg, kasteelberg en resten van de voormalige kerk Baarsdorp
- 2 Vluchtberg bij Sinoutskerke
- 3 Vluchtberg, kasteelberg 't Hof Blaemskinderen
- 4 Berg van Troye
- 5 Vluchtberg, kasteelberg Coudorp
- 6 Vluchtberg kasteelterrein Nisse
- 7 Vluchtberg bij 's-Gravenpolder
- 8 Kasteelterrein de Hellenburg
- 9 Fort Ellewoutsdijk

□ GEBIEDEN MET ARCHEOLOGISCHE WAARDE

- 11 Oude bewoningspatronen 's-Heer Abtskerke
- 12 Nederzetting Fortrapa
- 13 Nederzetting St. Catelijne
- 14 Nederzetting Oostkerke
- 15 Oude bewoningspatronen aan de Vrouwenweg

□ MONUMENTEN VOLGENS DE GEMEENTELIJKE MONUMENTENLIJST

KAART 9 CULTUURHISTORISCHE ELEMENTEN

28. Fundering van het kasteel de Hellenburg bij Baarland,
29. Fort Ellewoutsdijk.

(In relatie tot uit te voeren werken is een aanlegvergunningenstelsel van kracht).

Daarnaast kent het bestemmingsplan de bestemming 'agrarisch gebied met landschappelijke en natuurwetenschappelijke waarde':

30. Graslandgebied de Poel.

(In relatie tot uit te voeren werken is een aanlegvergunningenstelsel van kracht).

Agrarisch gebied met landschappelijke waarde:

31. Rietput aan de Postweg,
32. Heggen- en/of graslandgebieden,
33. Karrevelden langs de Westerschelde,
34. Inlagen ten noorden van Hoedekenskerke.

(In relatie tot uit te voeren werken is een aanlegvergunningenstelsel van kracht).

Agrarisch gebied met archeologische waarde:

35. Terrein waarin bewoningspatronen bij 's-Heer Abtskerke,
36. Nederzetting Fottrapa,
37. Nederzetting St. Catalijne,
38. Nederzetting bij Oostkerke,
39. Terrein waarin bewoningssporen aan de Groeneweg.

(In relatie tot uit te voeren werken is een aanlegvergunningenstelsel van kracht).

Alle dijken zijn aangeduid als beschermde dijk, waarbij even-

eens een aanlegvergunningestelsel van kracht is.

Op kaart 9 is een overzicht gegeven van de belangrijkste cultuurhistorische elementen binnen de gemeente.

- **Borsele heeft meer..., recreatienota gemeente Borsele 1989**

In de Borsele recreatienota worden de specifieke mogelijkheden van recreatie binnen de gemeente belicht.

In zijn algemeenheid wordt aanbevolen met recreatieve voorzieningen aan te sluiten op het karakter en de mogelijkheden van het gebied.

In de nota wordt de mogelijkheid van "aanwijzing tot Nationaal Landschap" aangegeven. In Zeeland is geen enkel nationaal landschap. Borsele, zo stelt de nota is een gebied dat hier zeker voor in aanmerking zou kunnen komen. In het kader van een Nationaal Landschap kan aandacht worden besteed aan afstemming van recreatie op de natuur, die voor dit gebied zo kenmerkend is. Er wordt aangedrongen op een behoefte-onderzoek onder bezoekers/recreanten. Dit om meer inzicht te krijgen in de wensen van de bezoekers van het gebied.

Routestructuren spelen in het beleid een belangrijke rol. De verspreid liggende kleinschalige (recreatieve) voorzieningen kunnen met behulp van goede routes gekoppeld worden. In de routes kunnen thema's met betrekking tot natuur en landschap op educatieve wijze worden verwerkt.

Verbetering van de voorlichting over natuur en landschap vormt een van de onderdelen van het plan.

- **Projektplan stoomtram Goes Borsele (1991)**

De doelstelling van dit project is het versterken van de achterlandfunctie die de gemeenten Goes en Borsele hebben voor de toeristen die de zeeuwse kust bezoeken. Door het aanbrengen van voorzieningen langs de spoorlijn wordt de attractiewaarde vergroot. Hierbij moeten de mogelijkheden van het bijzondere landschap benut worden:

'De strekking van de actie is het achterland, in het bijzonder de natuurgebieden, toegankelijk te maken voor de toeristen door gebruikmaking van de aanwezige spoorlijn en stoomtram. De volgende projecten maken deel uit van het plan:

1. Perronverplaatsing in Goes,
2. Aanleg perron en wandelpaden bij de Zwaakse weel,
3. Aanleg perron stopplaats Kwadendamme,
4. Aanleg perron Hoedekenskerke,
5. Realisering recreatievoorziening Hoedekenskerke.

Met name bij de onderdelen 2 en 5 komen natuurgerichte recreatieve en educatieve aspecten naar voren. Inspelen op de mogelijkheden die het landschap ter plekke biedt wordt als een belangrijk uitgangspunt gezien.

2.1.4 Wetten en regelingen

In deze paragraaf wordt een overzicht gegeven van alle wetten en regelingen die van toepassing zijn op het Borselse landschap. Het betreft hier de Boswet, de Beplantingsverordening Zeeland, het stelsel van aanlegvergunningen en de gemeentelijke kapverordening. Bij de beschrijving van het rijks-, provinciaal en gemeentelijk beleid is van de diverse wetten en regelingen reeds melding gemaakt. Ten behoeve van het overzicht wordt in deze paragraaf de regelgeving samengevat.

- Bepalingen ingevolge de Boswet (1961)

De Boswet dateert van 20 juli 1961 (Stb 256). Zij trad in werking op 1 juli 1962. De bedoeling van de wet is de instandhouding van een bosareaal en andere houtopstanden van voldoende omvang en kwaliteit. De instandhouding wordt bewerkstelligd middels een meldingsplicht, een herplantplicht en zo nodig een kapverbod.

Van de meldingsplicht zijn uitgesloten:

- periodiek vellen van griend en hakhout,
- houtopstanden op erven en tuinen,
- wegbeplantingen en eenrijige beplantingen op of langs landbouwgronden bestaande uit populier of wilg (mits niet geknot). Eigendomsgrenzen zijn hierbij niet van belang.
- Italiaanse populier, linde, treurwilg, en paardekastanje,
- vruchtbomen en windschermen om boomgaarden,
- fijnsparren jonger dan twaalf jaar, bestemd om te dienen als kerstbomen en geteeld op daarvoor bestemde terreinen,
- kweekgoed,
- vellen van houtopstanden, nodig voor de uitvoering van een werk overeenkomstig een goedgekeurd bestemmingsplan,
- houtopstanden van tien are en kleiner en rijbeplanting van twintig bomen of minder.

Ieder die over wil gaan tot het vellen (niet dunnen) van een houtopstand die onder de Boswet valt is verplicht dat te melden aan de Districtsbureauhouder van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij.

De kennisgeving van voorgenomen velling moet plaatsvinden tenminste een maand en ten hoogste een jaar tevoren met een formulier dat aangetekend moet worden verzonden.

Als een houtopstand verloren is gegaan na 1961 rust op de eigenaar een herplantplicht, ook als dat pas jaren later wordt ontdekt. Als bewijsmateriaal kunnen luchtfoto's of topografische kaarten dienen. Voor herplantplicht is het niet van belang op welke wijze de houtopstand is ontstaan, danwel in welke staat deze zich bevindt.

Herbeplanting moet plaatsvinden daar waar de velling plaatsvond, tenzij de directeur Landbouw, Natuur en Openluchtrecreatie van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij toestemming geeft dat elders te doen (compensatie). Deze toestemming mag de directeur niet verlenen als de geveld opstand deel uitmaakt van een boskern. Dit betreft bosgebieden van 5 ha of groter.

Overigens kan voor alle beplanting om vrijstelling van de meldings- en herplantplicht worden verzocht. Deze vrijstelling dient echter voorafgaand aan de aanplant te worden aangevraagd en is ten hoogste 40 jaar geldig. Deze termijn kan niet worden verlengd. Aanplant met vrijstelling van de meldings- en herplantplicht is mogelijk gemaakt ter stimulering van bosaanleg door particulieren.

Wanneer de betreffende beplanting niet binnen genoemde termijn is gekapt dan valt de beplanting alsnog onder de werking van de Boswet.

Artikel 15 lid 1 van de Boswet geeft aan andere openbare lichamen bevoegdheden ten aanzien van bomen. Beperkingen daarop worden echter gesteld in de art. 15 lid 2 en 3. Art 15 luidt:

De Provinciale Staten en de gemeenteraad zijn niet bevoegd regelen te stellen ter bewaring van:

- a wegbeplantingen en éénrijige beplantingen op of langs landbouwgronden, beide voor zover bestaande uit populieren of wilgen, tenzij deze zijn geknot,
- b vruchtbomen en windschermen om boomgaarden,
- c fijnsparren, niet ouder dan 12 jaar, bestemd om te dienen als kerstbomen en geteeld op daarvoor in het bijzonder bestemde terreinen,
- d kweekgoed.

Alleen via een stelsel van aanlegvergunningen is aanvullende planologische bescherming door Burgemeester en Wethouders mogelijk (zie hiertoe Koninklijk Besluit van 15 maart 1984, no 30 AB 397). Burgemeester en Wethouders zijn niet bevoegd regels te stellen ter bescherming van bossen en andere houtopstanden die deel uitmaken van bosbouwondernemingen, die als zodanig bij het Bosschap geregistreerd staan en niet gelegen

zijn binnen de bebouwde kom in de zin van de Boswet. Deze beperking geldt niet voor zogenaamde "kleine houtopstanden", die een zelfstandige eenheid vormen van maximaal 10 are of als het een rijbeplanting is van maximaal 20 bomen. Ook als zo'n eenheid deel uitmaakt van een geregistreerde bosbouwonderneming mogen provincies en gemeenten hier beschermende maatregelen treffen.

De gemeenteraad bepaalt de begrenzing van de bebouwde kom in de zin van de Boswet. Hiervoor bestaan geen criteria.

- **Beplantingsverordening Zeeland (1985)**

In 1985 is de "beplantingsverordening Zeeland" van kracht geworden. Hierin is bepaald dat het verboden is houtopstanden te vellen of te doen vellen, anders dan bij wijze van dunning, zonder vergunning van het bevoegd gezag.

Wanneer de beplanting deel uitmaakt van een als zodanig bij het Bosschap geregistreerde bosbouwonderneming dan is het kapverbod slechts van toepassing wanneer de houtopstand een zelfstandige eenheid vormt en niet groter is dan 10 are of, ingeval van een rijbeplanting, gerekend over het totale aantal rijen niet meer dan 20 bomen omvat.

Overigens is deze vergunning niet van toepassing in het gebied, waarvoor na 12 juni 1985 een gemeentelijke verordening ter bewaring van houtopstand in het belang van de handhaving van het natuur-, landschaps- en dorps / stadschoon rechtskracht heeft gekregen.

- **Kapverordening Borsele (1986)**

Voor de beplantingen is naast het stelsel van aanlegvergunningen een gemeentelijke kapverordening van kracht. Deze kapverordening is op 4 februari 1986 conform het voorstel van B & W door de raad van de gemeente Borsele vastgesteld.

De onder het provinciaal beleid beschreven Beplantingsverordening Zeeland treedt derhalve terug ten gunste van de Kapverordening Borsele.

De kapverordening Borsele maakt sinds april 1992 deel uit van de A.P.V. Het betreft Afdeling 5 Het bewaren van houtopstanden, artikelen 4.5.1 tot en met 4.5.8.

Ingevolge de A.P.V. is velling van houtopstanden zonder vergunning van Burgemeester en Wethouders verboden, tenzij het gaat om:

- a. wegbepantingen en eenrijige bepantingen op of langs landbouwgronden, beide voor zover bestaande uit populieren of wilgen, tenzij deze zijn geknot,
- b. vruchtbomen en windschermen om boomgaarden,
- c. fijnsparren, niet ouder dan 12 jaar, bestemd om te dienen als kerstbomen en geteeld op daarvoor in het bijzonder bestemde terreinen,
- d. kweekgoed,
- e. houtopstand die bij wijze van dunning moet worden geveld,
- f. houtopstanden die deel uitmaken van bosbouwondernemingen, die als zodanig bij het Bosschap geregistreerd staan en niet gelegen zijn binnen de bebouwde kom in de zin van de Boswet. Deze beperking geldt niet voor zogenaamde "kleine houtopstanden", een zelfstandige eenheid vormend van maximaal 10 are of als het een rijbepanting is van maximaal 20 bomen,
- g. houtopstand die moet worden geveld krachtens de Plantenziektewet of krachtens een aanschrijving op last van Burgemeester en wethouders zulks onverminderd het bepaalde in art. 4.5.6,
- h. houtopstand, waarvan de gemeente de eigenares of de rechthebbende is, wanneer het vellen daarvan gebeurt ter vervanging van verloren gegane bepanting op openbaar terrein;
- i. houtopstand ten aanzien waarvan van een geldend bestemmingsplan of bij een geldend voorbereidingsbe-

sluit is bepaald dat het verboden is deze te vellen zonder schriftelijke vergunning van Burgemeester en Wethouders (aanlegvergunning),

- j. houtopstand gelegen in een beschermd natuurmonument in de zin van de Natuurbeschermingswet.

In tegenstelling tot de Boswet is in de gemeentelijke verordening het vellen van bepantingen in tuinen of op erven wel vergunningplichtig.

Een afschrift van de ontvangstbevestiging van de melding van voorgenomen velling (procedure Boswet) wordt gezien als een vergunningaanvraag.

De gemeentelijk kapverordening voorziet in een herplant- en instandhoudingsplicht. Indien bepantingen in hun voortbestaan ernstig worden bedreigd dan zijn Burgemeester en Wethouders gerechtigd de verplichting op te leggen voorzieningen te treffen waardoor deze bedreiging wordt weggenomen.

Artikel 4.5.8 handelt over de bestrijding van de iepeziekte. Indien naar het oordeel van Burgemeester en wethouders zich op een terrein een of meer zieke iepen bevinden, die gevaar opleveren voor de verspreiding van de iepeziekte of voor vermeerdering van iepespintkevers, is de rechthebbende verplicht binnen de bij aanschrijving vermelde termijn:

- a. indien de iepen in de grond staan deze te vellen,
- b. de iepen te ontschorsen en de schors te vernietigen,
- c. of de niet ontschorste iepen of delen daarvan te vernietigen of zodanig te behandelen dat verspreiding van de iepeziekte wordt voorkomen.

Voorts is het verboden geveld iepen in voorraad te hebben of te vervoeren.
het verbod is niet van toepassing indien de iepen zijn ontschorst.

- **Aanlegvergunningenstelsel bestemmingsplan buitengebied (art. 22)**

Voor alle beschermde gebieden en dijken geldt een stelsel van aanlegvergunningen. In dit stelsel zijn de volgende werkzaamheden aan een aanlegvergunning onderhevig:

- a. werkzaamheden die wijziging van de waterstand of de waterhuishouding tot gevolg hebben, waardoor de waterstand in de periode 1 november - 1 maart daalt beneden 1,80 m. - N.A.P.,
- b. het omzetten van grasland in bouwland,
- c. het geheel of gedeeltelijk dempen van welen,
- d. het geheel of gedeeltelijk dempen van drinkputten of sloten, behoudens ten behoeve van verbindingsdammen tussen twee percelen,
- e. het graven en ploegen dieper dan 0,40 beneden het maaiveld,
- f. het verrichten van graaf- en baggerwerkzaamheden, behoudens indien een vergunning vereist is ingevolge de ontgrondingswet of de Provinciale ontgrondingsverordening,
- g. het verrichten van ontgrondings- en ontginningswerkzaamheden, behoudens indien een vergunning vereist is ingevolge de ontgrondingswet of de Provinciale ontgrondingsverordening,
- h. het egaliseren en ophogen van gronden,
- i. het vellen en rooien van hout- en struikgewas, tenzij een vergunning vereist is ingevolge de Boswet of de Beplantingsverordening Zeeland,
- j. het spuiten en strooien van bestrijdingsmiddelen, alsmede het afbranden.
- k. het inplanten van hout- en struikgewas,
- l. het aanleggen, verleggen of verharderen van wegen, paden, parkeerterreinen en andere oppervlakteverhardingen,
- m. het plaatsen van banken en het inrichten van picknickplaatsen,

- n. het aanbrengen van oeverbeschoeiingen kaden en aanlegplaatsen,
- o. het aanleggen en verleggen van onder- en bovengrondse leidingen,
- p. het aanleggen en verleggen van ondergrondse transportleidingen,
- q. het vellen en rooien van linde- en kastanjabomen,
- r. het storten en lozen van specie,
- s. het zuigen en baggeren van specie en schelpen,
- t. de kokkelvisserij,
- u. het op mechanische wijze spitten van pieren.

2.1.5 Overig beleid en relevante plannen

- **Plan Zwake, een visie op de natuurontwikkeling van de Zwaakse Kreekrest (1992)**

Het plan Zwake is door Natuurmonumenten opgesteld als uitwerking van het Natuurbeleidsplan. Het Zwake komt het Natuurbeleidsplan voor als kerngebied, aansluitend zijn enige natuurontwikkelingsgebieden aangegeven. De Zwaakse kreekrest is volgens het Natuurbeleidsplan tevens een gebied dat in aanmerking komt voor een proefproject gericht op een integrale aanpak van de eutrofiëring van oppervlaktewater. Dit project wordt gerealiseerd onder verantwoordelijkheid van het waterschap Noord- en Zuid-Beveland.

Het plan beoogt met natuurontwikkeling in en rond de kleine lintvormige restanten van de kreek de hoge oorspronkelijke natuurwetenschappelijke waarden te herstellen. Vermindering van de versnippering is hiertoe volgens het plan een eerste voorwaarde:

'Het is van groot belang om tot een aaneengesloten gebied te komen met daarbinnen al het gebied met een hoge actuele en potentiële natuurwaarde, alsmede om volledige ecologische gradiënten van hoog naar laag in het terrein te verkrijgen. Het streven naar een goede bodem- en waterkwaliteit is alleen te

bewerkstelligen als er geen afstroming van verontreinigd landbouwwater naar de lagere delen plaatsvindt'.

Het plan kan worden uitgevoerd door middel van de verwerving van grond. Plaatselijk wordt voorgesteld de rijke bovenlaag af te graven en te verwijderen. Dit wordt daar voorgesteld waar de kans op de realisatie van vochtige en kalkrijke vegetaties in de zoet-zout gradiënt te verwachten zijn.

Het voorgestelde beheer bestaat uit integrale begrazing. Geconstateerd wordt dat de betekenis van het gebied verder kan toenemen als er recreatief medegebruik plaatsvindt. De aanleg van een natuurpad wordt voorgesteld, mogelijk in samenhang met het inrichten van een in het gebied vrijkomende boerderij als (eenvoudig) informatiecentrum. Ook voor de gebruikers van de spoorlijn Goes - Borsele kan het gebied worden ontsloten.

Voor de uitvoering van het plan is de verwerving van 284 ha landbouwgrond noodzakelijk. De geschatte investeringskosten worden geraamd op 13,3 miljoen gulden. De investeringskosten ten behoeve van het beheer bedragen nog eens 400.000 gulden.

- Kap- en beplantingsplan voor de Zak van Zuid-Beveland (1983)

Het Kap- en beplantingsplan dateert van december 1983. Het rapport is ruim tien jaar oud. Dit komt neer op de uitvoeringstermijn van een Landschapsbeleidsplan. In het stuk worden de kap en herplant geregeld voor alle dijken binnen de gemeente Borsele. In de inleiding van het rapport wordt geconstateerd dat 'de huidige, nogal eentonige, beplanting op sommige dijken, bestaande uit voornamelijk populieren en wilgen - geplant in het begin van de vijftiger jaren - thans kaprijp is. Het gevolg vormt een nogal rigoureuze kaalslag in enige gedeelten van onze gemeente'.

Het Kap- en beplantingsplan beoogt de aanplant van een meer

gevarieerde boombeplanting met verschillende maximale leeftijden. Hierdoor moet in de toekomst voorkomen worden dat zeer veel bomen opnieuw op hetzelfde tijdstip gekapt moeten worden. Het rapport is gedetailleerd uitgewerkt en voorziet in de aanplant van lange omloop beplantingen op belangrijke structuurlijnen in het landschap. Dit is bijvoorbeeld het geval op de overgangen tussen het oud- en het nieuwland. De totale dijk-lengte betreft ca. 140 km, waarvan 45 km dijken hoofdstructuur en 95 km overige dijken.

Het rapport is voorzien van een inventarisatie, waaruit blijkt dat veel dijken inmiddels zijn gekapt, waarvan sommige herplant. Het Kap- en beplantingsplan is indertijd door vrijwel alle betrokken instanties, waaronder de grote terreinbeheerders als leidraad aanvaard. Deze instanties (Staatbosbeheer en Natuurmonumenten) beheren ca. 65 % van de totale lengte aan dijken in de gemeente. De overige 35 % zijn in beheer bij particulieren.

In 1989 is het Kap- en beplantingsplan door het Ministerie van Landbouw globaal geëvalueerd. Een belangrijke conclusie uit deze evaluatie is dat de adviezen uit het plan niet volledig zijn opgevolgd. Opvallend is dat deze constatering ook geldt voor de twee natuurbeschermingsorganisaties, die beiden het initiatief voor de planopstelling hebben genomen.

De evaluatie geeft verder het volgende overzicht:

A. Velling

- Vellingsadvies volgens Kap- en beplantingsplan
  - periode 1982 - 1992
    - bomen van slechte gezondheid 14,5 km
    - bomen van matige gezondheid 22,5 km + 37,0 km
    - 37,0 km
  - periode 1992 - 2002
    - bomen van matige gezondheid 22,5 km +
    - totaal: 59,5 km

● Gerealiseerde velling (per april 1989)

	SBB	NM	ov. eig	totaal
velling conform KBP	4,1 km	7,8 km	10,3 km	22,2 km
velling niet conform	1,15 km	1,65 km	5,00 km	7,8 km
nog uit te voeren, volgens KBP	14,8 km	7,5 km	15,0 km	37,3 km

Van de periode '82-'92 is er in het totaal in '89 30 km dijkbeplanting gekapt. Bovendien is er dan al 7,8 km geveld, die gepland stond voor de periode '92-'02.

B. Herplant

Onderstaand overzicht geeft weer in welke mate overgegaan is tot herinplant van de dijken.

	SBB	NM	ov. eig	totaal
herplant conform KBP	2,35 km	8,8 km	8,4 km	19,5 km
herplant niet conform	2,4 km	1,9 km	4,7 km	<u>9,0 km</u> +
totaal herplant				28,5 km
geen herplant	0,5 km	---	2,7 km	3,2 km

Een tweetal dijken die ten tijde van het samenstellen van het Kap- en beplantingsplan niet waren beplant zijn inmiddels voorzien van een boombeplanting. De gezamenlijke lengte van deze dijken bedraagt 1750 m.

* **Glastuinbouw West Zuid-Beveland (1991)**

Uit de Haalbaarheidverkenning Glastuinbouw Midden Zeeland (Grontmij, oktober 1991) blijkt dat er in Midden-Zeeland ruime mogelijkheden aanwezig zijn voor de ontwikkeling van een nieuw glastuinbouwgebied. Het is de bedoeling dat de het te ontwikkelen glastuinbouwgebied in Midden-Zeeland een zoge-

naamde projectinvestering wordt. Dit is een vestiging van glastuinbouwbedrijven die geconcentreerd en grootschalig tot stand komt. Dit heeft voordelen voor telers, afzetorganisaties, toeleveranciers en aanverwante bedrijven. Zo kan de benodigde infrastructuur en kennis worden gebundeld.

Het westelijk gedeelte van de gemeente Borsele wordt in de Haalbaarheidsverkenning als één van de mogelijke lokaties in Zuid-Beveland genoemd.

Uit het onderzoek blijkt dat uit oogpunt van planologie, landschap, natuur, bodem, waterhuishouding, ontsluiting, verkaveling, nutsvoorzieningen, arbeidspotentieel, sociale aspecten, grondverwervingsmogelijkheden en kosten de lokatie Noord Kraaijert (nabij Lewedorp) het gunstigst wordt beoordeeld. Deze lokatie is op kaart 10 weergegeven.

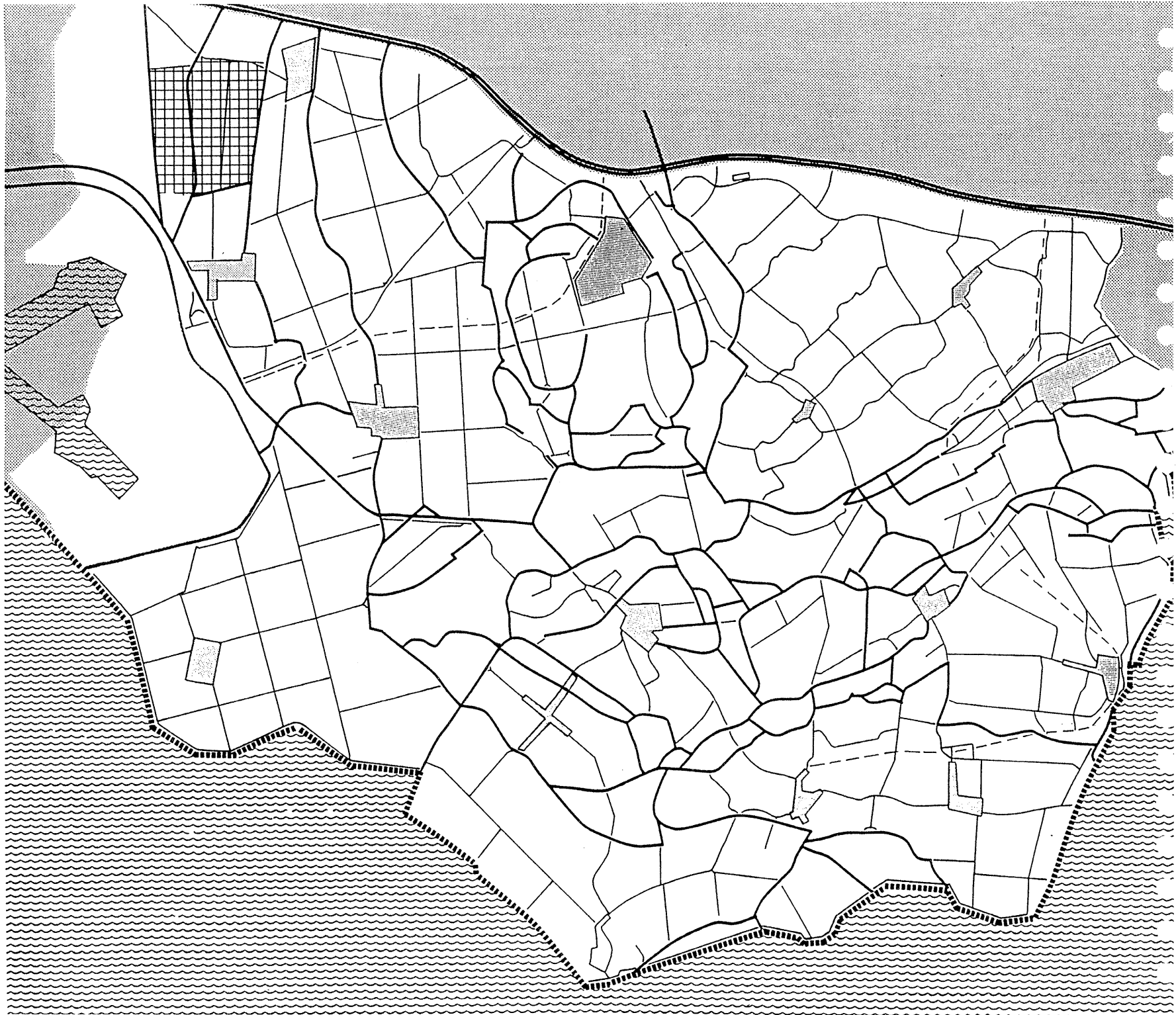
- **Goede gronden voor nieuw bos (1993)**

Op 21 juli 1992 heeft de Staatssecretaris van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij de Commissie Bosuitbreiding geïnstalleerd.

De commissie heeft tot taak aanbevelingen te formuleren ter stimulering van de bosbouw in Nederland.

Op 1 januari jl. heeft de commissie gerapporteerd. De commissie spijst haar aanbevelingen toe op de volgende punten:

- **Bos op landbouwbedrijven**
  - . oogst van hout op landbouwbedrijven zou zonder vergunning mogelijk moeten zijn,
  - . bosbouw zien als deeloplossing voor de landbouwproblematiek,
  - . hiertoe gelden uit Brussel inzetten voor het bosbeleid,
  - . bebossing moet financieel bevoordeeld worden boven braaklegging,
  - . de teelt van energiehout moet worden gestimuleerd (zeer korte omlopen),
  - . een toeslag per hectare per jaar in te stellen voor boeren die

KAART 10 LOKATIE GLASTUINBOUW

hun grond gedurende 15 jaar bebossen (tijdelijke bebossing) en daarnaast de gebruikelijke bebossingssubsidie te verstrekken,

- . een actieve toepassing van het instrument kavelruil ten behoeve van bebossing,
  - . de aanleg van blijvend bos op landbouwbedrijven te stimuleren met een inkomenscompensatie over een periode van 20 jaar.
- **Bos in de woonomgeving**
    - . waarborgen te eisen voor (over)compensatie voor bos dat verdwijnt als gevolg van bijvoorbeeld woningbouw,
    - . de aanleg van nieuwe landgoederen ruimtelijk mogelijk te maken, in buffergebieden rond de ecologische hoofdstructuur en in Waardevolle Cultuurlandschappen,
    - . dit in landinrichtingsprojecten op te nemen,
    - . het concept van de nieuwe landgoederen wervend onder de aandacht van de doelgroepen te brengen,
    - . de uitkering uit het gemeentefonds zodanig aan te passen dat een stimulans voor nieuw aan te leggen bos ontstaat,
    - . in ruimtelijke plannen moet de mogelijkheid van bosaanleg expliciet onder de aandacht worden gebracht.
  - **Belastingstelsel**
    - . bosaanleg middels fiscale maatregelen te bevorderen,
    - . Publiek private samenwerking te stimuleren (vergelijkbaar met de Stichting FACE).

De Stichting FACE overigens is in 1990 opgericht door de SEP (N.V. Samenwerkende Electriciteits-Productiebedrijven) Face wil in 25 jaar tijd 150.000 ha bos laten aanplanten om 3 miljoen ton kooldioxide (CO₂) vast te leggen.

Het merendeel zal om reden van kosteneffectiviteit in de tropen en Oost-Europa worden aangelegd. Ca. 5000 ha kan in Nederland gerealiseerd worden.

De Regeling stimulering bosuitbreiding op landbouwgronden is

van kracht geworden. De bedragen die in geval van bebossing worden uitgekeerd (inkomenscompensatie) zijn vastgesteld op fl 1.200,- en fl 1.500,- voor respectievelijk tijdelijk en blijvend bos.

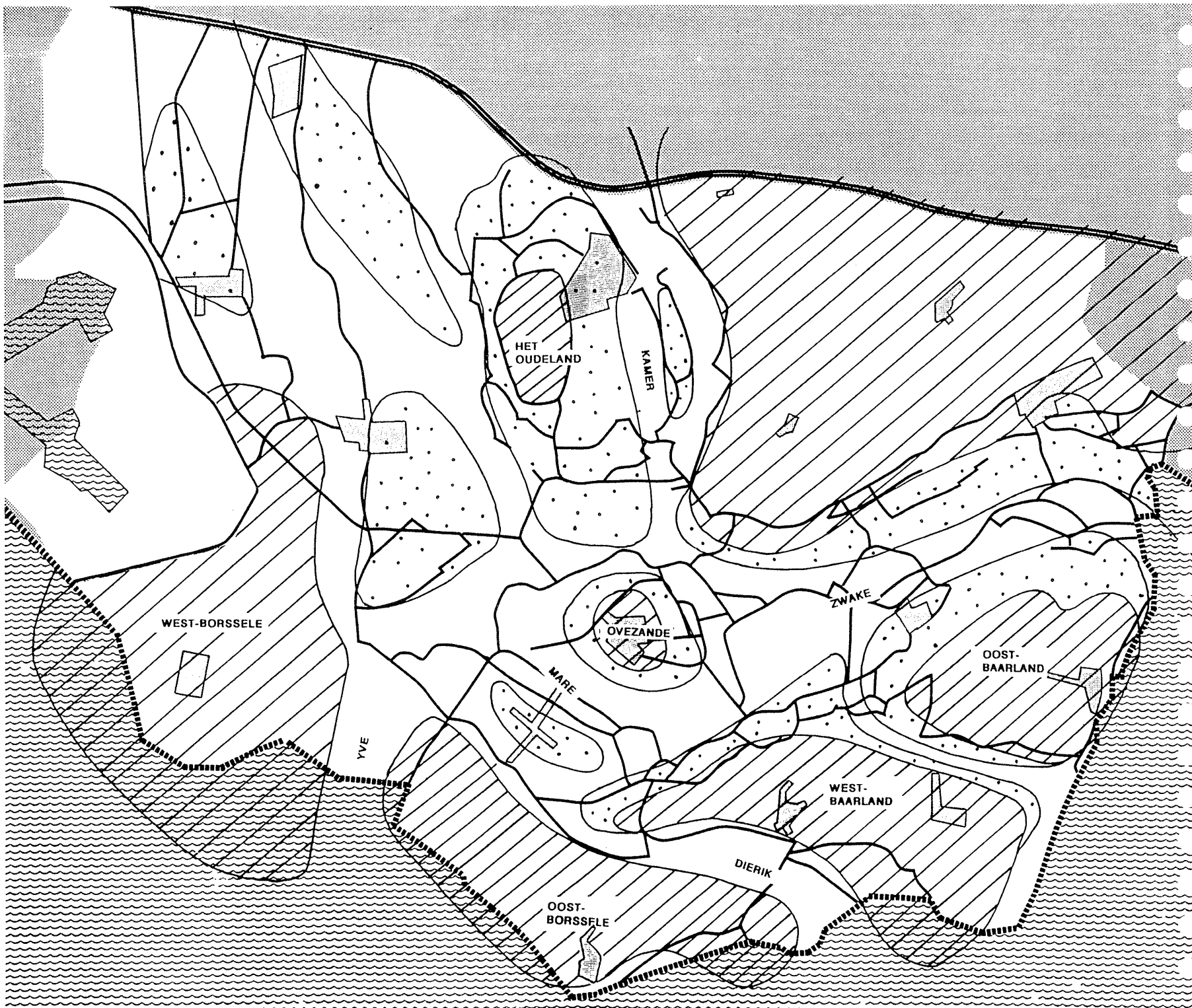
- **Convenant bloemdijken Zak van Zuid-Beveland (1994)**

Begin 1994 zijn het landbouwschap, de Vereniging Natuurmonumenten, de Stichting Het Zeeuwse Landschap, de Zeeuwse Milieu Federatie, de gemeente Borsele, de Provincie Zeeland en de ministeries van VROM en L.N.V. een convenant overeengekomen inzake de bloemdijken van de Zak van Zuid-Beveland.

Het convenant is mogelijk op grond van de in voorbereiding zijnde Interimwet ammoniak en veehouderij. De partijen zijn het er over eens dat de bloemdijken beter beschermd zijn tegen verzuring en eutrofiering middels het convenant dan door rigide aanwijzing van de dijken als voor verzuring gevoelige gebieden in de zin van de Interimwet. Het convenant treedt in werking daags na het van kracht worden van de Interimwet.

Het beheer van de dijken wordt gestimuleerd op basis van vrijwilligheid. Alle partijen stimuleren het afsluiten van beheersovereenkomsten. Dit is mogelijk voor die dijken die zijn opgenomen in het definitieve Beheers- en Begrenzingsplan De Bevelanden-1994.

Het convenant ademt een toon van 'coöperatie'. Er bestaat bij de partijen de duidelijke wil om er uit te komen. De gemeente Borsele heeft zich verplicht om, in overleg met de overige partijen, binnen drie maanden na de ondertekening van het convenant uit te werken hoe de algemene verzuringsdoelstelling geprojecteerd op de gemeente Borsele kan worden gehaald. Het gaat hierbij vooral om de inplaatsing van respectievelijk algehele dan wel gedeeltelijke omschakeling naar al dan niet grondgebonden veehouderijbedrijven. Het convenant wordt jaarlijks geëvalueerd, zonodig vindt bijstelling van het convenant plaats.

 eilanden.

 zandplaten

KAART 11 SITUATIE VROEGE
MIDDELEEUWEN

2.1.6 Conclusies beleid

In de voorgaande paragrafen is een overzicht gegeven van het beleid, zoals dat door de diverse overheden en andere instanties voor het grondgebied van de gemeente Borsele is geformuleerd. Over de gemeente Borsele is vanwege het bijzondere karakter van het landschap relatief veel geschreven.

Het rijk heeft met de Vierde Nota Ruimtelijke Ordening Extra, het Natuurbeleidsplan, de Nota Landschap en het Structuurschema Groene Ruimte veel nieuw beleid op het landelijk gebied losgelaten. Dit nieuwe beleid heeft zijn oorsprong in ontwikkelingen binnen de landbouw en het milieubeheer. Vertaling van dit nieuwe beleid in streekplannen en bestemmingsplannen moet nog plaatsvinden. Het landschapsbeleidsplan kan hierin een duidelijke rol spelen.

Het nieuwe beleid zoals dat recent is geformuleerd biedt voor de gemeente Borsele duidelijk mogelijkheden. De blauwe koers uit de VINEX kan zijn vertaling krijgen in tal van natuurontwikkelingsprojecten (ecologische hoofdstructuur) en schiept mogelijkheden voor bosbouw en landschapsbouw. Belangrijk is dat deze projecten niet op ad-hoc basis tot stand komen maar passen in samenhangend ruimtelijk kader. De aanzetten voor dit kader kunnen in dit landschapsbeleidsplan worden gegeven. De bruine koers biedt mogelijkheden voor de integratie van andere functies, intensievere vormen van landbouw, zoals glastuinbouw en rundvee of varkenshouderij. De landbouw krijgt hierdoor een nieuw perspectief. Bruine koers wil echter niet zeggen dat er ongebreidelde ontwikkelingen mogelijk zijn en dat landschappelijke aspecten geen rol meer spelen. De inrichtingsvraagstukken van een bruine koers-gebied leveren een ander landschap op. Ook hier moet de realisering van een kwalitatief hoogwaardig landschap uitgangspunt zijn. Een landschap waar andere functies op een harmonieuze manier zijn opgenomen.

De aanwijzing van een groot deel van de gemeente als Waardevol Cultuurlandschap (WCL-gebied) biedt (ook financiële) mogelijkheden voor realisering van de beleidsvoornemens.

2.2 Landschapsopbouw

2.2.1 Ontstaansgeschiedenis

Binnen het grondgebied van de gemeente Borsele komen (met uitzondering van duinen) vrijwel alle voor Zeeland karakteristieke landschapselementen voor.

De ontstaansgeschiedenis gaat terug tot omstreeks 2500 voor Chr. Omstreeks die tijd heeft het toen aanwezige strandwallencomplex dat zich voor de zeeuwse kust bevond zich gesloten. De zee kan het land tijdens vloed niet meer binnendringen.

Landinwaarts ontstaat hierdoor een veenmoeras dat zich tot aan het begin van de jaartelling kan ontwikkelen. In de vroege middeleeuwen breekt de zee op een aantal plaatsen door de strandwal heen. Hierdoor worden kreken uitgeschuurd en heeft zich een pakket klei op het veen kunnen afzetten. In de kreken wordt het veen weggeslagen. Het zoete moerasgebied verandert in een zout door de zee gedomineerd milieu.

Zuid-Beveland is in de (vroege) middeleeuwen te beschouwen als een conglomeraat van eilanden en opwassen temidden van een uitgebreid geulenstelsel. Later zijn deze eilanden door middel van dammen en inpolderingen met elkaar verbonden, waardoor de geografische eenheid Zuid-Beveland is ontstaan. De voormalige eilanden zijn deels nog herkenbaar in het landschap aanwezig, hierbij gaat het om het zogenaamde oudland. Op kaart 11 is globaal aangegeven hoe het middeleeuwse eilandenlandschap er uit heeft gezien. De eilanden die hierbij voor het landschap van Borsele van belang zijn, zijn West Borssele, Oost Borssele, Oudeland, Ovezande, Oost- en West Baarland en het grootste eiland, de Brede Watering Bewesten Yerseke.

Vanaf de 10e eeuw vestigt de mens zich in het landschap van slikken en schorren. De overstromingsactiviteit neemt dan af. Ter bescherming tegen extreme stormvloeden worden allereerst woonheuvels opgeworpen. Later (vanaf de 12e eeuw) gaat men over tot een offensievere bescherming tegen het zeewater,

middels de aanleg van dijken. De strijd tegen het water vindt plaats met wisselend succes. In de begintijd moeten veel polders als gevolg van stormvloed en weer aan de zee worden prijsgegeven.

De eerste bewoning vindt plaats op de hoger gelegen delen die onder normale omstandigheden zowel bij eb als vloed droogbleven. Hierbij gaat het om de kreekruggen. Deze kreekruggen zijn de voormalige kreken van het inbraakgebied. Er heeft een inversie (omkering) van het reliëf plaatsgevonden, als gevolg van het wegslaan van het veen uit de kreken en het inklinken van het veen (onder de druk van het afgezette kleipakket). De oorspronkelijk lager gelegen kreken zijn dichtgeslibt met zandig materiaal en komen als ruggen in het landschap te liggen. De lager gelegen gebieden met veen in de ondergrond worden de poelgebieden genoemd.

figuur 1, Op deze gravure van C. Pronk (1745) is te zien hoe de darink (veen) uit de grond wordt gespit, op hopen te drogen wordt gelegd en vervolgens verbrand. De as werd vervolgens naar zoutketen vervoerd, met zeewater vermengd en tot wit zout gestookt.

Poelgebieden en kreekruggen worden tezamen oudland genoemd. Sinds de vestiging van de mens op deze gronden is het oudland niet meer langdurig overstroomd geweest.

Het veen dat in de ondergrond van de poelgebieden voorkomt, wordt op tal van plaatsen ontgraven en gebruikt voor de winning van zout en brandstof (moernering). Het resultaat van deze activiteit zijn zogenaamd 'hol bollige' graslandpercelen. Deze percelen hebben o.a. als gevolg van het reliëf, dat door de moernering is ontstaan grote botanische waarden verkregen.

Het nieuwland bestaat uit de sinds de dertiende eeuw ingepolderde schorgronden, die als aanwassen tegen het oudland zijn ontstaan. Binnen de gemeente Borsele gaat het hierbij om een indrukwekkende reeks van polders.

Het oudland is als eerste door een ringdijk tegen de zee beschermd (waarschijnlijk is deze dijk in de 12e eeuw tot stand gekomen). Binnen de gemeente Borsele gaat het hierbij om het oudland van de Goese Poel, het Oudland van Hoedekenskerke, Baarland en Ellewoutsdijk. De overige voormalige eilandkernen zijn vanwege latere inundaties niet meer als zodanig herkenbaar en hebben (vanwege de overstromingen) dikwijls een geheel ander bodemprofiel verkregen. De kreekruggen van het oudland zijn vanouds in gebruik als bouwland. De lage drassige poelgronden zijn aanvankelijk alleen geschikt voor grasland. De verkaveling van de kreekruggen is aanvankelijk zeer kleinschalig. Op vrijwel alle perceelsgrenzen ontwikkelen zich de voor het vroegere zeeuwse landschap zo karakteristieke meidoornhagen. De poelgebieden waren erg nat en plaatselijk brak of zout, hierdoor was de opslag van houtig gewas niet mogelijk. De poelgebieden hebben hierdoor van oudsher een open karakter.

Als gevolg van uitgevoerde ruilverkavelingen is het kenmerkende onderscheid tussen de poelgebieden en de kreekruggebieden van het oudland vrijwel overal verdwenen.

Op grond van de inpolderingsdatum kan de volgende indeling worden gemaakt:

Oudland: bedijkt en ingericht voor 1200

- Polder de brede Wetering bewesten Yerseke,
- Oudland van Hoedekenskerke, Baarland en Ellewoutsdijk.

Nieuwland: bedijkt en ingericht vanaf ca. 1300

- Heinkenszand, bedijkt tussen voor 1352,
- Zwakepolders, bedijkt tussen 1317 en 1600,
- Kraaijertpolders, bedijkt tussen 1547 en 1669,
- Polder Borssele, (oorspronkelijk oudland), opnieuw bedijkt en ingericht na 1616.

Overige (kleine) polders

Afhankelijk van het tijdstip van inrichting en de omstandigheden ter plekke bestaat er een grote variatie in het karakter van de polders. Binnen het gebied komen zeer kleinschalige polders (Zwakepolders) voor naast grootschalige rationale polders (Kraaijertpolders).

Het historische karakter van het gebied is niet alleen aan de opbouw van het landschap afleesbaar, maar ook aan de vele historische gebouwen, waaronder oude boerderijen met monumentale Zeeuwse schuren.

2.2.2 Landschapsopbouw

Binnen het landschap van de gemeente Borsele komt een grote variatie aan landschappen voor. Het grootste contrast bestaat er tussen de Zak van Zuid-Beveland met zijn overwegend kleinschalige polderopbouw met beplante dijken en de grootschalige overwegend open (Kraaijerts)polders aan de westzijde van de gemeente. Door het open karakter van de westkant is de industrie van het Sloegebied een dominant gegeven in het landschap in dit deel van de gemeente.

Een ander contrast wordt veroorzaakt door de aanwezigheid van oudland en nieuwland. Opvallend hierbij is het verschil in

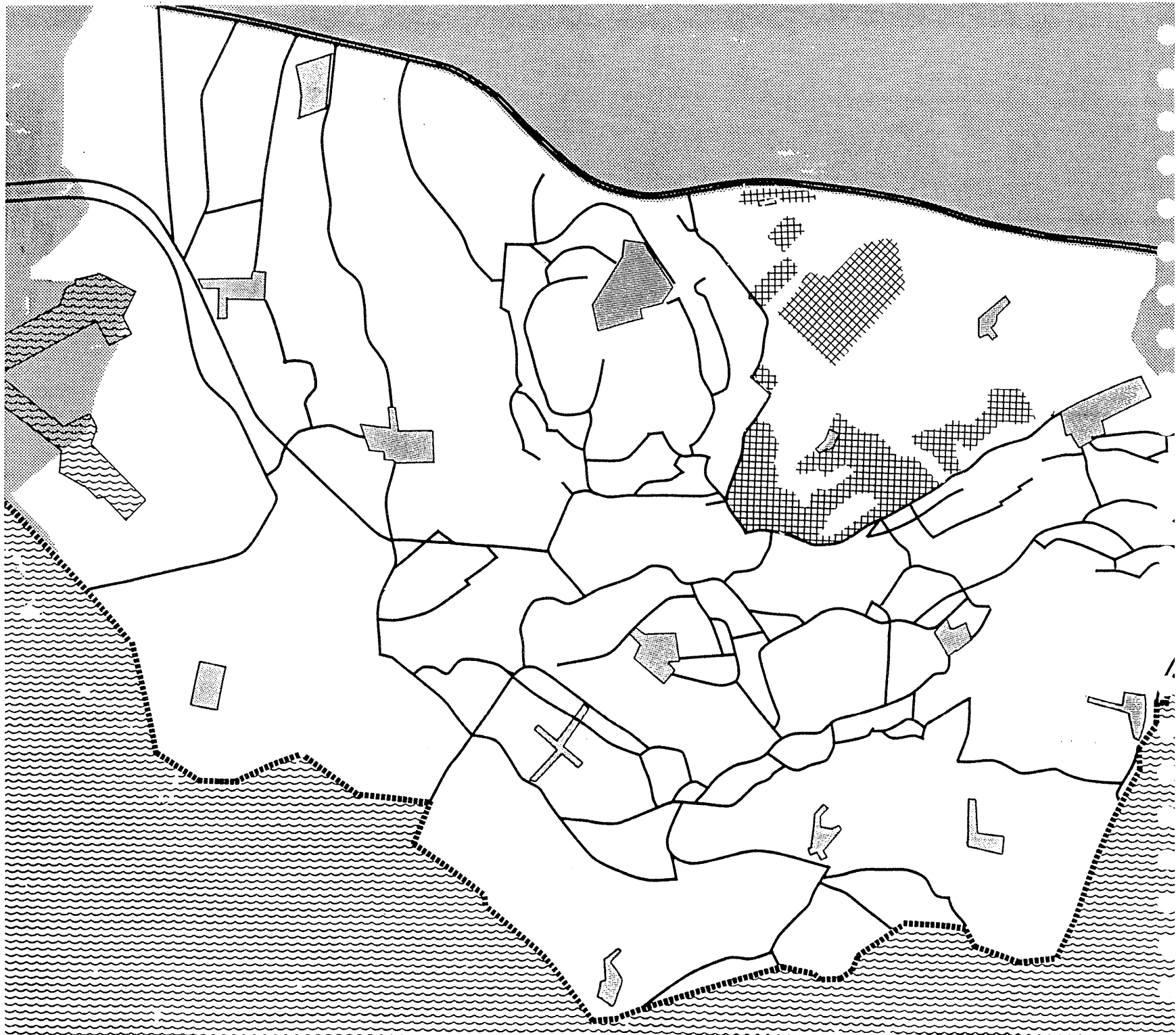
landschappelijk opbouw tussen het gebied van de Polder de Breede Wetering Bewesten Yerseke en de feitelijke Zak van Zuid-Beveland. Per deelgebied wordt een beschrijving van de landschappelijke opbouw gegeven.

Oudland

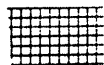
De Poel

Het grootste oudlandgebied binnen de gemeente bevindt zich aan de noordzijde. De Polder De Breede Wetering bewesten Yerseke, welke zich verder uitstrekt op het grondgebied van de gemeente Goes en de gemeente Kapelle beslaat ca. 20 % van het gemeentelijk oppervlak. De Polder De Breede Wetering bewesten Yerseke is opgebouwd uit kreekruigen en poelgronden. De grootste en breedste kreekrug van deze polder bevindt zich buiten het grondgebied van Borsele en strekt zich uit van 's-Heer Arendskerke, via Goes naar Kapelle. Binnen de gemeente Borsele gaat het om een laag gelegen poelgebied, dat wordt dooraderd met kleinere (smalle) kreekruigen. Waar de kreekruigen iets breder en net iets hoger zijn, hebben zich dorpen kunnen ontwikkelen. Deze dorpen zijn vanwege de relatief geringe omvang van de kreekruigen beperkt van omvang gebleven. De belangrijkste dorpen in de Poel zijn Nisse en 's-Heer Abtskerke, verder komen twee hele kleine dorpen voor, Baarsdorp en Sinoutskerke.

Vanwege de beperkte afmetingen van de kreekruigen bood het gebied aanvankelijk marginale levensomstandigheden voor de mens. Bovendien kon de lage poel al vroeg in het najaar veranderen in een binnenmeer. Akkerbouw was slechts zeer beperkt mogelijk. De poelgrond was volledig als grasland in gebruik. De slechte landbouwkundige omstandigheden werden door de mens verder negatief beïnvloed door het proces van moertering. Moertering, het winnen van veen uit de ondergrond in de poelgebieden, vond zeer onsystematisch plaats. Het gevolg was een gebied vol kuilen, waar landbouw bijna niet meer mogelijk was. Het maaiveld van het toch al laaggelegen gebied

 ganzenreservaat

 heggegebied

KAART 12
OUDLAND

LANDSCHAPSRECLICTEN

werd door de moertering nog aanzienlijk verlaagd. De wateroverlast werd nog ernstiger.

De levensomstandigheden voor de mens mogen dan niet optimaal zijn geweest, voor flora en (avi)fauna bood het vroege landschap van de Poel juist ideale omstandigheden. De hoge grondwaterstand, de extensieve vorm van landbouwkundig gebruik met een zeer kleinschalige verkaveling gaven plaats aan tal van levensgemeenschappen. Aan de randen van de Poel en op de overgangen naar de kreekruigen kwamen op de vele perceelsgrenzen uitgebreide meidoornstruwelen tot ontwikkeling. Deze struwelen boden aan tal van diersoorten, (vooral vogels) een ideale leefplek.

De ontsluiting van het poelgebied volgde volledig het abiotisch patroon van kreekruigen. Binnen de poel kwam als gevolg van de grillige, versnipperde verkaveling en de grote differentiatie in het grondgebruik een dicht net van landbouwwegen voor. Van de plattelandswegen was 145 km verhard en 111 km onverhard of halfverhard. Smalle meestal onverharde insteekwegen vanaf de kreekruigen (wegelingen) ontsloten het lage grasland van de poelgronden. Voor zover de wegen verhard waren kon slechts 1/4 van de lengte goed genoemd worden. Slechts 39 km van 256 km plattelandsweg voldeed aan redelijke eisen betreffende verharding en kruinbreedte. Ook de waterhuishouding was vanuit landbouwkundig oogpunt ontoereikend, met name de ontwatering van de percelen liet veel te wensen over. De afwatering vond plaats in via twee afzonderlijke lozingspunten (suatiesluizen). Bij Kattendijke, op de Oosterschelde en bij de Boonepolder op de Westerschelde.

Deze situatie heeft geduurd tot het begin van de jaren zeventig. Door de uitvoering van de Ruilverkaveling de Poel-Heinkensand is het karakter van het gebied grootscheeps veranderd. Van een ouderwets cultuurlandschap met een landbouwkundig zeer gebrekkige inrichting, maar met grote natuurwaarden, is het gebied veranderd in een rationeel verkaveld landbouwgebied. Het ruilverkavelingsrapport omschrijft het (oude) landschap als volgt:

"Het totale beeld van het landschap is dat van een goed geconserveerd oud cultuurlandschap, met een schoonheid en rijkdom welke men elders in het jonge zeekeleigebied niet aantreft". Vervolgens een in dit verband opmerkelijk citaat uit hetzelfde rapport:

"De meidoornhagen geven het landschap een uitgesproken gesloten karakter. aan het behoud van een klein gedeelte moet uit historisch en biologisch oogpunt grote waarde worden toegekend.

Het landschapsplan voorzag verder in een aantal te sparen natuurgebiedjes. Het ganzenreservaat wat in de ruilverkaveling (met een eigen waterhuishouding) is gerealiseerd werd 165 ha groot. De Natuurwetenschappelijke Commissie had aanvankelijk een claim op tafel gelegd voor een reservaat van 2000 ha. Het landschapsplan voor de Poel voorzag in een meer besloten beeld rond de Poel, welke zelf als een open gebied werd gezien. Buiten het grondgebied van de gemeente Borsele is als compensatie voor de verloren gegane beplanting het zogenaamde Poelbos (60 ha) aangelegd. Dit poelbos werd tevens gezien als verrijking van het woon- en recreatiemilieu van Zuid-Beveland.

Figuur 2 en 3 geven inzicht in de landschappelijke veranderingen welke zich enkele decennia geleden in het landschap van de Poel hebben voltrokken. Op kaart 12 staan de nog aanwezige landschapsrelicten aangegeven.

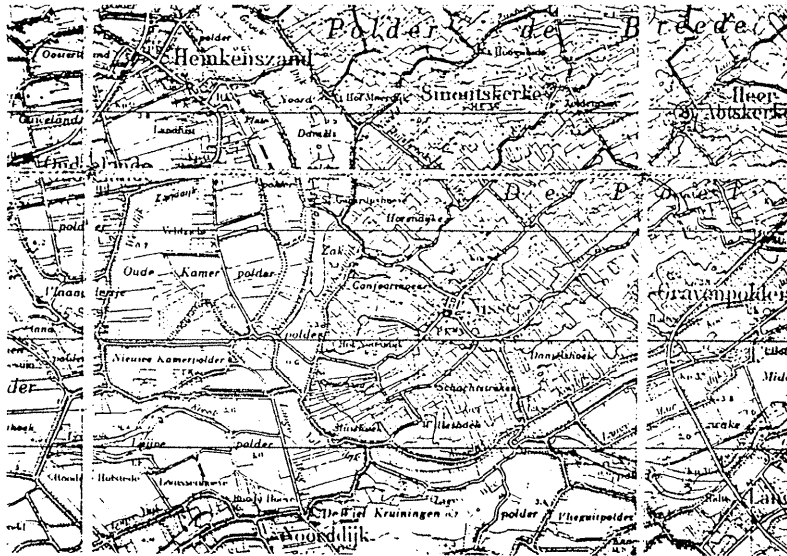
Overige oudlandgebieden

Oudelande

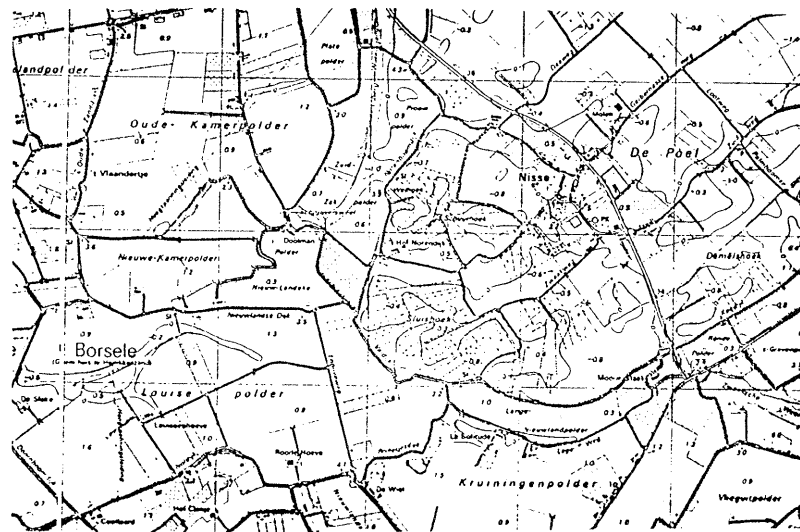
De Ouwelandpolder is als eerste opwas in het Zwake bedijkt. Dit gebeurde rond 1300. Oorspronkelijk gaat het hierbij dus om een oudlandgebied. Dit is echter niet in het landschap herkenbaar. Ofschoon nergens vermeld staat dat het eiland is geïnundeerd zal dit vermoedelijk wel het geval geweest zijn. Aan de zuidzijde van de polder ligt namelijk een weel, hetgeen wijst op een dijkdoorbraak. De hoogteligging van de polder wijkt eveneens af van de overige oudlandgebieden, ca. 1.20 + NAP komt

figuur 2, Goese Poel, voor de verkaveling

figuur 3, Goese Poel, huidige toestand

meer overeen met een nieuwlandpolder. De overwegend beplante dijken rond de polder zijn de dominante elementen in de huidige landschapsopbouw van de polder. De polder heeft verder een rationele indeling, met een tweetal loodrecht op elkaar staande polderwegen.

Ovezande

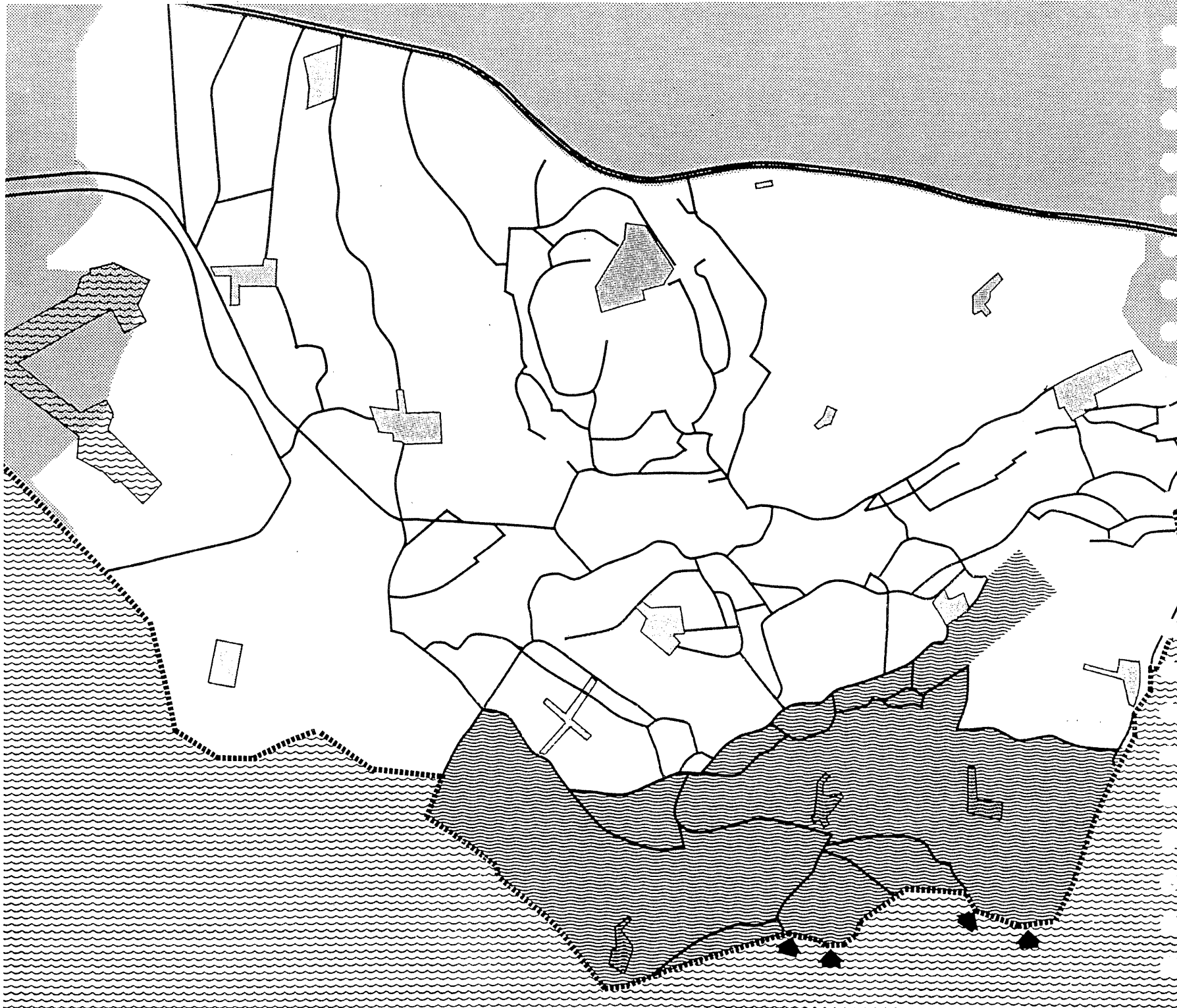
Rond 1300 lag Ovezande als een eiland in het brede en woeste Zwake. Een ringdijk rond het eiland veranderde het eiland in een polder. De gehele polder kan als een kreekrug (opwas) gezien worden. Het eiland is later door middel van een reeks inpolderingen met Ellewoutsdijk verbonden. De landschapsopbouw wijkt niet af van de later ingepolderde nieuwlandgebieden.

Baarland, Hoedekenskerke en Ellewoutsdijk

Op de overzichtstekening (kaart 11) van de oudlandkernen zijn de eilanden Oost- en West-Baarland en Oost-Borssele aangegeven. Bij Oost Baarland gaat het om het gebied bij Hoedekenskerke, terwijl met de aanduiding Oost-Borssele het gebied bij Ellewoutsdijk wordt bedoeld. West-Baarland is het gebied waar de huidige dorpen Oudelande, Baarland en het kleine Bakendorp zich bevinden. West-Borssele is het eiland waar zich thans de Borssele Polder bevindt. Het gaat hierbij om een oude eilandkern, die echter bijna een eeuw heeft 'gedreven' en zodoende een bodemopbouw van een nieuwlandgebied heeft gekregen. Bij de gebieden Hoedekenskerke, Baarland en Ellewoutsdijk is dit niet het geval.

Zoals op de kaart te zien is werden de eilanden doorsneden door brede geulen. Het Zwake was hiervan de breedste. Door de afdamming van de Yve (west en oost) en de Dierik werden de eilanden verenigd tot één eiland Borssele.

Tot 1953 hebben de gebieden Baarland, Hoedekenskerke en Ellewoutsdijk een voor het oudland karakteristieke landschappe-

KAART 13 GEINUNDEERD GEBIED
WATERSNOODRAMP 1953

lijke opbouw gekend. Bij Baarland en Hoedekenskerke lopen de kreekkruggen overwegend oost-west richting. Hierop zijn de dorpen tot ontwikkeling gekomen. Bij Ellewoutsdijk is sprake geweest van zeer smalle kreekruggetjes, die grillig door het grasland kronkelden. Op deze ruggetjes bevonden zich de wegen, waarlangs enige akkerbouw voorkwam. Het dorp Ellewoutsdijk is op de uiterste zuidpunt van de gemeente op een smalle kreekrug tot ontwikkeling gekomen. Het dorp is hierdoor zeer bescheiden van omvang gebleven. Overigens hebben ten zuiden van zowel Baarland als Ellewoutsdijk nog inpolderingen gelegen die later aan de Schelde zijn prijsgegeven en niet meer zijn herdijkt.

Ook in de gebieden van Baarland, Hoedekenskerke en Ellewoutsdijk hebben zich grote landschappelijke veranderingen voltrokken.

De zuidoosthoek van de gemeente waar bij deze gebieden om gaat is als gevolg van de Watersnoodramp van 1953 vrijwel volledig geïnuundeerd (zie kaart 13).

Voor het herstel van de aanzienlijke schade die de ramp in zuidwest Nederland had aangericht kwam de regering met een Herverkavelingswet Noodgebieden. Deze wet diende ter bevordering van het herstel van land-, tuin- en bosbouw. Herbepanting en aanleg van nieuwe wegen en het verbeteren van tracés waren hierbij van belang. In Zeeland moest ca. 35.000 ha opnieuw worden ingericht. Hiertoe hoorden de gebieden van Baarland, en Ellewoutsdijk, aangevuld met enige nieuwlandpolders, die eveneens geïnuundeerd waren. De herverkaveling 'Zak van Zuid-Beveland die volgde nam ca 10 jaar in beslag en werd in 1964 afgesloten.

De benadering van het herstel van de gebieden kan gezien worden als een voorloper van het ruilverkavelingsproject De Poel - Heinkenszand. Het landbouwkundig herstel stond voorop, naar andere belangen werd nog nauwelijks gekeken. Herstel moet zeker niet worden opgevat als herstel van de oude toestand. Als gevolg van de inrichtingswerken en verbeteringen in de ontwatering en afwatering van het herverkavelingsgebied

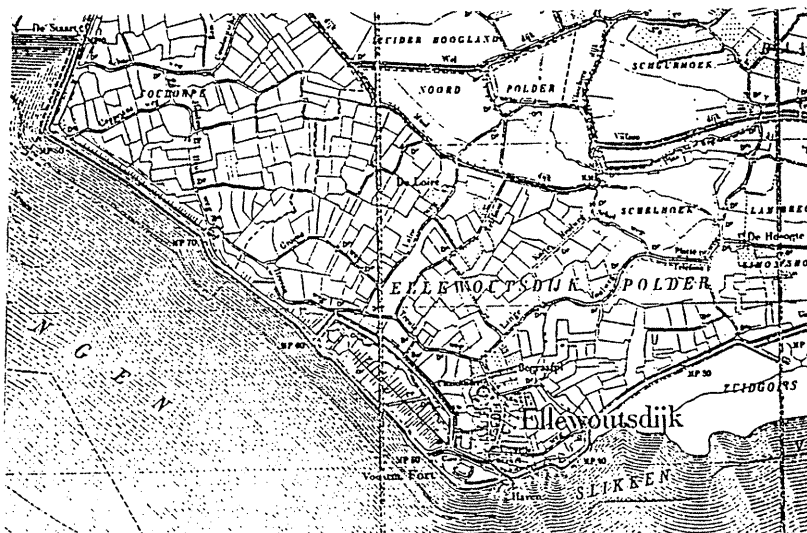
kon het grondgebruik in de oudlandgebieden grootscheeps veranderen. De hoeveelheid grasland nam met zeker 50 % af ten gunste van de akkerbouw. In het gebied bij Ellewoutsdijk zijn de veranderingen het grootst te noemen. Naast de veranderingen in het grondgebruik, kreeg de polder Ellewoutsdijk een volledig nieuwe verkavelings- en wegenstructuur, die veel gelijkenis vertoont met een Zuiderzeepolder.

In het algemeen geldt dat de landschappen van Baarland, Hoedekenskerke en Ellewoutsdijk voor de ramp werden gedomineerd door kavelgrensbeplantingen, in de vorm van meidoornhagen. Op de graslandpercelen kwamen vele veedrinkputten voor. Wegbeplantingen kwamen bijna niet voor. Het landschapsplan dat als onderdeel van de herverkaveling werd uitgevoerd voorzag in de aanplant van wegbeplantingen. Deze wegbeplantingen zijn aangeplant als singelbeplantingen, welke bestaan uit boomvormende soorten (waaronder veel veldiep) en struikvormende soorten. De singels worden om redenen van verkeersveiligheid als een soort hagen onderhouden. Deze singelbeplantingen worden in vrijwel alle zeeuwse herverkavelingsgebieden aangetroffen. De vitaliteit van deze beplantingen is over het algemeen matig, hetgeen onder andere veroorzaakt wordt door de iepeziekte en de geringe breedte van de bermen. Kavelgrensbeplantingen komen vrijwel niet meer voor. Vergelijking van de figuren 4 en 5 geeft inzicht in de veranderingen als gevolg van de herverkavelingen.

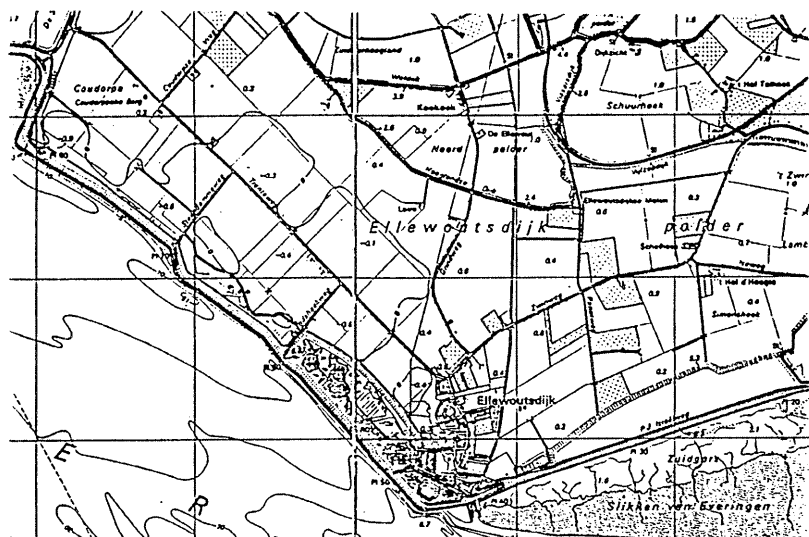
Nieuwlandgebieden

Zwakepolders

Langs de noordzijde van het Zwake werd tussen 1317 en 1325 de 's-Gravenpolder bedijkt. Dit vormde het begin van een grote reeks inpolderingen in de voormalige zeearm het Zwake. De bedijkingen van de aanwassen vond zowel aan de noord- als aan de zuidzijde van het Zwake plaats. De geul nam hierdoor in breedte af. In het midden van de 15e eeuw was de geul bij het dorp 's-Gravenpolder met ca. 800 m het smalst. Hier had de

figuur 4, De verkaveling van de Ellewoutsdijkpolder voor 1953.

figuur 5, De herverkaveling voorziet in een rationele inrichting.

eerste afdamming van het Zwake plaats. Het eiland Borssele werd zodoende met de rest van Zuid-Beveland verbonden. Het reeds van nature in gang gezette proces van opslibbing werd door de afdamming versneld. Hierdoor kon in 1474 de Middell-zwakepolder worden bedijkt. In feite ging het hierbij om een tweede afdamming van het Zwake. Nadat in 1510 eerst een dwergpoldertje, de Willoutspolder (ca 12 ha) ten oosten van Ovezande was bedijkt, werden ook de restanten van het Zwake ingepolderd. Aan de westkant werd het werk voltooid met de inpoldering van de Kruiningenpolder (ca. 175 ha), hiertoe werd de derde Zwakedam aangelegd, deze was 800 m lang. Deze derde Zwakedam, nu bekend als de Brilletjesdijk deed veertig jaar lang dienst als zeedijk. Dat het deze periode niet altijd voor de wind ging, getuigen de drie grote welen langs de Brilletjesdijk. De stormvloed op 5 november 1530 op "St Felix quade Saterdag" was hier debet aan. Na het herstel kreeg de dijk zijn huidige markante kronkelige tracé. Aan de oostkant werd eveneens in 1510 de Ooster Zwakepolder ingepolderd. Nieuwe opslibbingen maakte in 1554 aan de westkant opnieuw een grote inpoldering mogelijk. Hiertoe werd de vierde en laatste Zwakedam gelegd, de Louisepolder (269 ha) was een feit.

Stellepolders

In de Kamer, een zuidelijke aftakking van het Zwake kwamen de zogenaamde Stellepolders tot stand. Onder de Stellepolders worden de Baarland-Stelle- en de Nisse-Stellepolder verstaan. De Stelsche dijk is als één dijkage voor beide polders aangelegd. De Stelsche watergang, de grens tussen de beide polders is te beschouwen als het restant van de Kamer. Ondertussen was Ovezande uitgebreid met de Nieuw Ovezandepolder. Tussen de Stellepolders en de Nieuw Overzandpolders ontstond een 'zak', die als slibvang dienst zou doen. In deze zak werden rond 1500 de Nieuwlandeke en de Zakpolder ingepolderd. Met deze inpolderingen was de Kamer volledig van zeearm tot land geworden.

Kraaijertpolders en de Borsselepolder

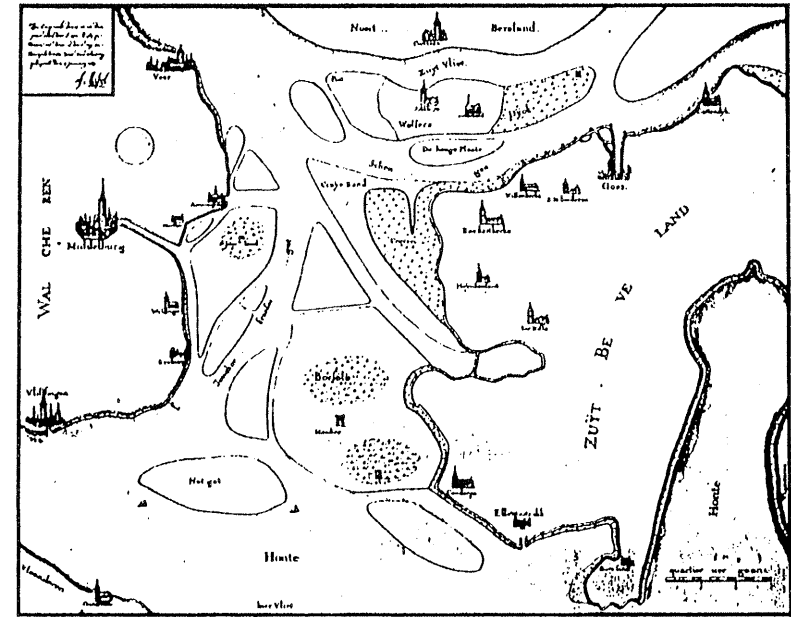
De oostkant van de gemeente heeft al in het begin van de zestiende eeuw globaal haar huidige vorm. Aan de westkant werden in de 17e eeuw grote inpolderingswerken uitgevoerd. Deze werken betroffen de zogenaamde Kraaijertpolders. Een uitzondering moet worden gemaakt voor de Oude Kraaijertpolder die al in 1547 tot stand kwam.

Aangenomen wordt dat met 'Kraaijer' tamelijk hooggelegen zandige gronden worden bedoeld. Op de kaart van Levinus Ruta uit 1568 (figuur 6) is het gebied tussen Zuid-Beveland en Walcheren weergegeven. De zandplaten zijn hierop duidelijk afgebeeld.

Door afdammingen van het Schenge ontstond een rustiger milieu, waardoor opslibbing plaatsvond en de zandige platen werden bedekt met een laag vruchtbare klei. De inpoldering van de grootschalige Nieuwe Kraaijertpolder werd in 1612 voltooid. Deze polder is 1195 ha groot, de inpoldering van een dergelijk groot oppervlak was voor die tijd een uitzonderlijke prestatie.

Ondertussen was men aan de zuid-westkant bezig met de (her)inpoldering van het nog steeds 'drijvende' eiland West-Borssele. Nadat de familie van Borssele afstand had gedaan van het eigendom van het eiland kwam het gebied in 1615 in handen van de stad Goes. Deze stad verwierf het octrooi voor de herdijking van de polder. De nieuwe Borsselepolder kwam in 1616 gereed. Na 135 jaar kwam de polder, door verkoop aan Jan van Borssele, in 1750 weer in handen van het geslacht van Borssele. Opvallend aan de Borsselepolder is de indeling in vierkanten, het geometrisch grondplan van het dorp en de gedraaide ligging van het dorp ten opzichte van de polderstructuur. De gelijktijdige planmatige ontwikkeling van polder en dorp (in één concept) is opmerkelijk en heeft naast landelijke, ook internationale bekendheid.

Op figuur 7; de kaart van Hattinga (1747 - 1748) is het westelijk deel van Zuid-Beveland weergegeven. De huidige polder

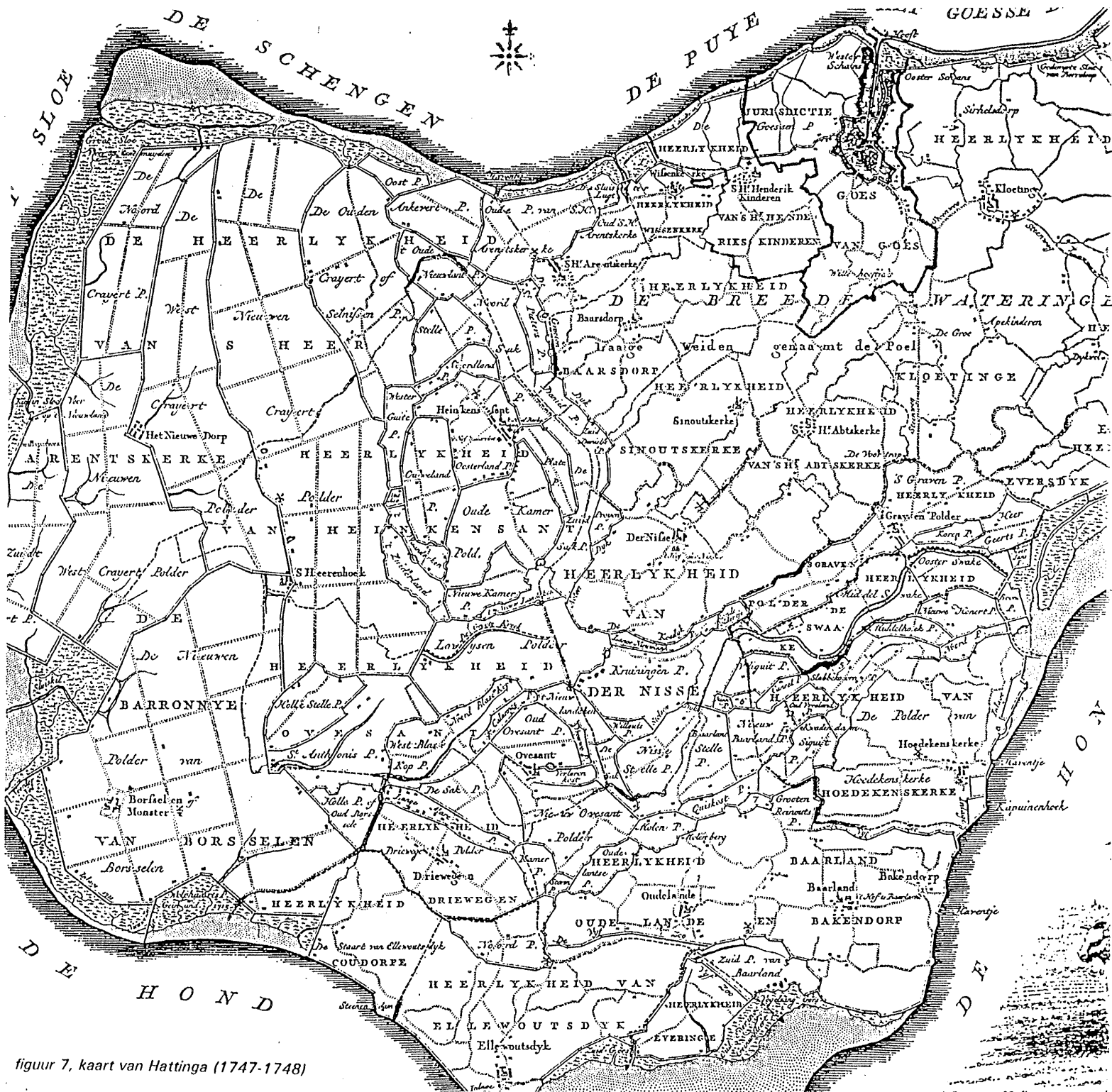
figuur 6, kaart van Levinus Ruta uit 1568

structuur is op de Sloepolders na voltooid.

In 1838 en 1883 zijn aan de zuidpunt van de polder, die door de Schelde bedreigd werd, inlaag dijken aangelegd. Deze inlaagen en een kreekrestant bij de Weelhoek vertegenwoordigen de natuurlijke component binnen de grootschalige open polder. Boerderijen liggen (met hun erfbeplantingen) als eilanden in de open ruimte.

Het grondgebruik bestaat voornamelijk uit akkerbouw, aangevuld met enige fruitteelt.

Met de inpoldering van de overige Kraaijertpolders werd in 1642 begonnen. In dertig jaar (de Nieuwe Kraaijertpolder werd in 1612 ingepolderd), waren de platen kennelijk ver genoeg opgeslibd dat meer inpolderingen mogelijk werden. Achtereenvolgens kwamen de volgende polders gereed: West Kraai-

figuur 7, kaart van Hattinga (1747-1748)

jertpolder, Oostpolder (slechts 19 ha), Nieuwe West-Kraaijerpolder, Noord-Kraaijerpolder en Zuid-Kraaijerpolder. Deze laatste polder kwam in 1700 tot stand. Het complex van Kraaijertpolders was hiermee voltooid. Totaal omvatten de Kraaijertpolders een oppervlakte van ca. 3272 ha. De polders maken een grootschalige open indruk. Ten opzichte van de Zak van Zuid-Beveland komt er veel minder beplanting op de dijken voor. Hierdoor wordt het grootschalige karakter nog eens versterkt. Doordat er zo weinig beplanting op de dijken voorkomt is de industrie van het Sloegebied hier dominant aanwezig.

In de zuid-westhoek van de Kraaijertpolders vinden nog enkele kleine inpolderingen plaats. Hierbij gaat het om de Koningspolder en de van Citterspolder. Deze polders maken thans deel uit van het industrieterrein van het Sloe.

Sloepolders

Reeds vanaf het begin van de negentiende eeuw waren er plannen voor de aanleg van een dam tussen Walcheren en Zuid-Beveland door het Sloe. Het duurde echter tot 1871 voordat de Sloedam een feit zou zijn. Het besluit tot de aanleg van de spoorlijn Goes-Vlissingen heeft hierbij de doorslag gegeven.

Tegen de Sloedam vond een snelle opslibbing plaats. Bij het begin van de tweede wereldoorlog achtte men het gebied rijp voor inpoldering. De oorlog gooide echter roet in het eten en het duurde tot 1949 voordat de eerste Sloepolder een feit was. Dit was de Quarlespolder (481 ha) Deze polder kwam tot stand door de aanleg van de "2e Sloedam" die tussen de Zuid Kraaijerpolder en Walcheren werd aangelegd. De polder is genoemd naar wijlen jhr. mr. J.W. Quarles van Ufford, die tot 1948 Commissaris van de Koningin was. De Quarlespolder is eigendom van de Staat der Nederlanden.

Reeds enkele jaren na het ontstaan van de Quarlespolder waren er plannen om het overgebleven Sloe verder in te polderen. Na

de ramp van 1953 werden die plannen gecombineerd met het op delta hoogte brengen van de Westerscheldedijken. De plannen werden drastisch gewijzigd nadat het besluit tot de aanleg van het Sloegebied was gevallen. In 1961 werd begonnen met de aanleg van een 2 km lange zeedijk over het schor tussen de Zuid-Kraaijerpolder en de Bijleveldpolder (Walcheren) In feite ging het hierbij opnieuw om een afdamming (de derde) van de Sloegeul. De op deze wijze ontstane "Nieuwe Polder" zou deel uit gaan maken van het industrieterrein van het Sloe. De polder kwam in 1962 gereed.

Sloegebied

Sinds 1962 heeft zich in het zuid-westelijk gedeelte van de gemeente Borsele (en verder op het grondgebied van de gemeente Vlissingen) een voor Zeeland geheel nieuw type landschap ontwikkeld. Tot 1962 was Zeeland een agrarische provincie met een duidelijk landelijk karakter. De komst van de grootschalige industrie naar het Sloe betekende een breuk met het verleden. Het Sloegebied heeft zich ontwikkeld tot een grootschalig industrie- en zeehavengebied.

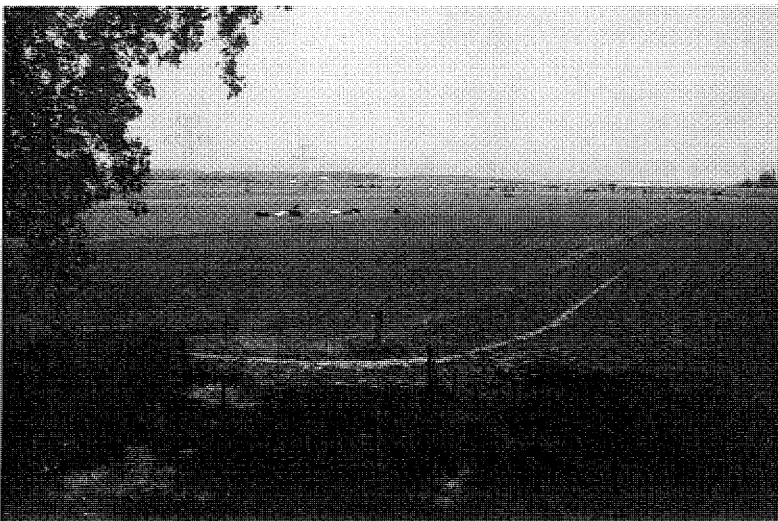
2.2.3 Visueel ruimtelijke opbouw

Bij de landschapsbeschrijving in paragraaf 2.2.2 (Landschapsopbouw) is de visueel ruimtelijke opbouw meer impliciet aan de orde geweest. In deze paragraaf wordt een overzicht gegeven van de essentie van de visueel ruimtelijke opbouw binnen de gemeente.

Opvallend zijn de grote contrasten in openheid van de diverse deelgebieden. Enerzijds wordt dit contrast veroorzaakt door verschillen in maat en schaal van de polders. Anderzijds wordt dit contrast versterkt door de beplantingsopbouw. De poldergebieden met een kleinschalige opbouw kenmerken zich door een dicht netwerk van opgaande beplantingen, terwijl in de grootschalige polders dit netwerk veel wijdmaziger is of ontbreekt.

Open gebieden

Het grootste aaneengesloten open gebied binnen de gemeente wordt gevormd door de Poel. Binnen dit gebied vormt de zuidrand een meer verdichte deel. Het meest 'verdicht' hierbij is het heggengebied bij Nisse, dat een uitgesproken besloten indruk maakt.

foto 1, De Poel, het grootste aaneengesloten open gebied.

De westkant van de gemeente met de Kraaijerpolders kan door het vrijwel ontbreken van dijkbeplantingen en de grotere maat in de polderopbouw eveneens tot de open gebieden van de gemeente worden gerekend. Door het ontbreken van beplantingen op de dijken is het industriegebied een dominante factor in dit deel van het landschap van de gemeente.

De polder Borssele heeft met zijn vierkante wegenstructuur een duidelijk afwijkend landschapsbeeld. Van de polderwegen is alleen de Monsterweg (gedeeltelijk) beplant. Boerderijen liggen hier als eilanden in de open ruimte. De hoge Westerscheldedijk

is hier een dominant gegeven.

Van de gebieden Hoedekenskerke, Baarland en Ellewoutsdijk, maakt het laatste gebied de meest open en grootschalige indruk. In dit gebied komen de minste wegbeplantingen en boerderijen en boomgaarden voor. De Westerscheldedijk vormt ook hier een duidelijke ruimtelijke begrenzing. De polder Ellewoutsdijk maakt, vanwege de grootschalige rechtlijnige verkaveling, bovendien een zeer rationele indruk.

foto 2, Het open landschap aan de westkant van de gemeente, hier nabij de Sloekreek.

Meer besloten gebieden

De gebieden Hoedekenskerke en Baarland-Oudelande nemen een soort tussenpositie als het gaat om de mate van openheid. In het gebied komen vrij veel wegbeplantingen, boerderijen en boomgaarden voor. De wegbeplantingen wijken wat betreft verschijningsvorm af van de beplantingen op de dijken. Bij de dijken gaat het dikwijls om bomenrijen in een regelmatig plantverband. In de herverkavelde gebieden is meer sprake van bomensingels met een onderbeplanting. De bomen komen in

een onregelmatig plantverband voor. Deze singels worden, met het oog op de verkeersveiligheid, aan de onderzijde onderhouden als een haag. In de meeste gevallen gaat het om enkelzijdige wegbepantingen. De singels zijn overwegend samengesteld uit iep en es.

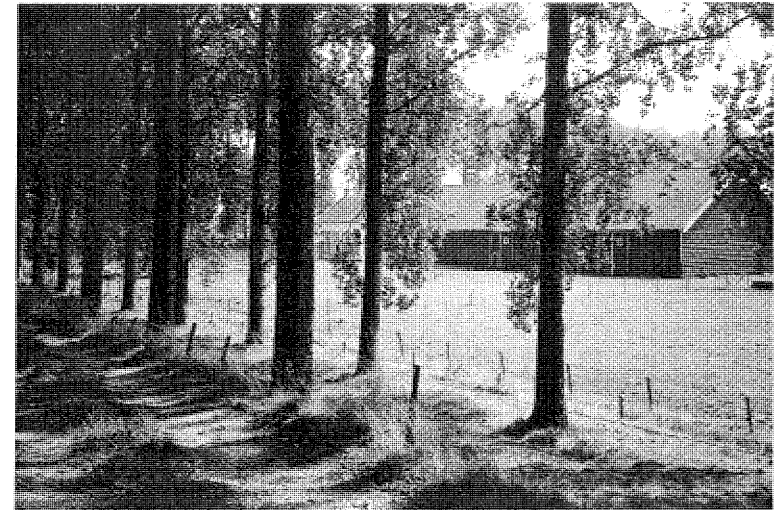
foto 3, De boombeplanting op de dijken zorgt voor een besloten landschap: het kleinschalig deel van de gemeente.

Meest besloten gebieden

Het kleinschalig poldergebied geldt als het meest besloten deel van de gemeente. Vrijwel alle dijken zijn beplant met bomenrijen. Plaatselijk komt onder de bomenrijen struweelbeplanting voor. Aan de voet van de dijken wordt het beeld gecompleteerd door knotbomen. Waar de oudere populieren zijn vervangen door jongere bomen gaat dit ten koste van het besloten landschapsbeeld. Het landschap maakt door het verjongingsproces van de dijkbeplantingen een minder besloten indruk dan ca. tien

jaar geleden.

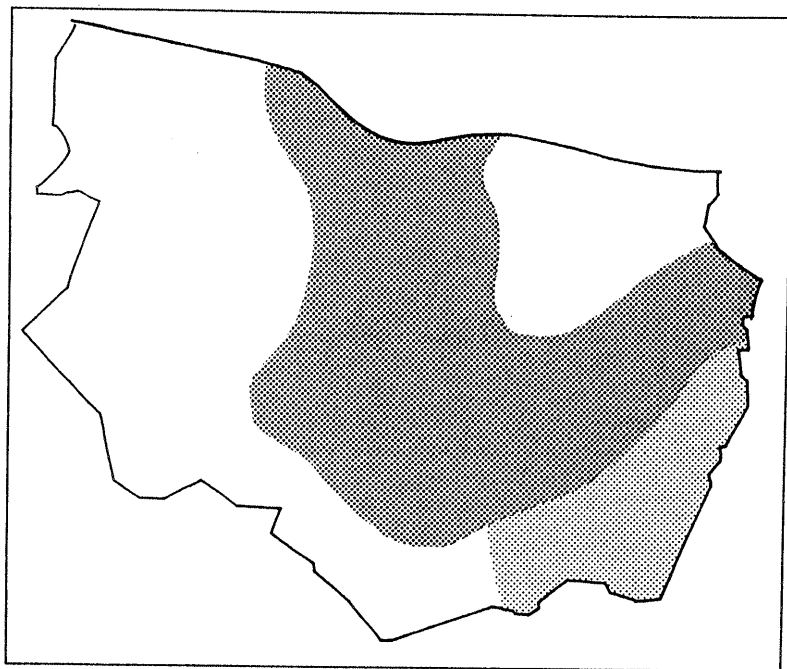
In de kleine polders komen monumentale boerderijen voor. In combinatie met de fruitteelt dragen de erfbeplantingen bij aan het besloten landschapsbeeld. De traditionele erfbeplantingen zijn opgebouwd uit singels, boomweiden, hagen, knotbomen en hoogstam-fruitboomgaarden. Dikwijls is een huisweitje (ten behoeve van het jongvee) met een veedrinkpoel aanwezig. De

foto 4, Monumentale boerderijen, eveneens karakteristiek voor het landschap van de Zak.

combinatie van dit soort erven en de aanwezigheid van het dijken, welen en het krekpatroon, bepaalt het idyllische karakter van dit deel van het landschap van de Zak van Zuid-Beveland.

Het heggenreservaat in het randgebied van de Poel kan gezien worden als het meest besloten deel van het cultuurlandschap. Het heggenreservaat ligt juist op de overgang van het besloten (kleinschalig poldergebied) naar het open landschapstype van de Poel.

figuur 8, Open gebieden (wit), meer besloten gebieden (licht grijs), en de meest besloten gebieden (donker grijs).

2.2.4 Bloemdijken

De natuurontwikkeling op de bloemdijken in Zak van Zuid-Beveland is relatief van recente datum. De dijken van het nieuwland zijn maximaal 300 jaar oud. In vergelijking met natuurgebieden in oost Nederland of Zuid Limburg gaat het hierbij om jonge gebieden. De soortenrijkdom die zich in deze (voor natuurgebieden) korte tijd heeft kunnen ontwikkelen kan indrukwekkend genoemd worden.

De natuurwaarden op de dijken zijn niet zo maar tot stand gekomen. Het grondgebruik in het verleden heeft hierbij een belangrijke rol gespeeld. De dijken zijn op grote schaal door schaapskudden of koeien begraasd, onder begeleiding van een herder of koeienwachter. De dijken zijn deels als hooiland in gebruik geweest. De dijken hebben lange tijd betekenis gehad binnen de agrarische bedrijfsvoering.

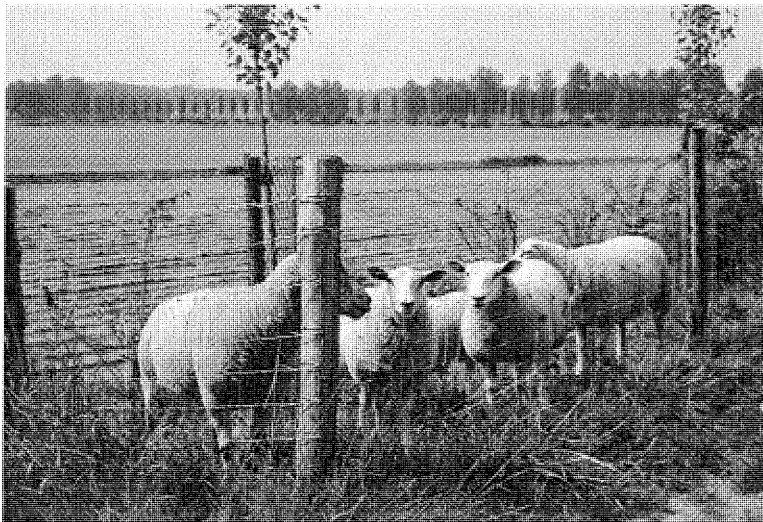
Dit oorspronkelijke agrarische gebruik op de dijken had een sterk extensief karakter. Bemesting vond niet plaats. Het hooiland en begrazingsgebruik van de dijken zorgde zodoende voor een verschraling (verarming) van de bodem. Deze verarming vormde, tezamen met de bodemgesteldheid, vochtvoorziening en expositie ten opzichte van de zon, de juiste voorwaarde voor de verspreiding van vele bijzondere planten, die uiteindelijk resulteerden in de vegetatietypen van de bloemdijken.

Na de oorlog is het gebruik van de dijken sterk veranderd. De oorspronkelijke (vrijwel integrale) begrazing heeft opgehouden te bestaan. Hiervoor in de plaats wordt een deel van de dijken ingerasterd en permanent begraasd. Bemesting van de dijken doet zijn intrede en soms wordt het vee bijgevoerd. In andere gevallen verdwijnt het agrarisch gebruik van de dijken. Het omringende land is door de tijden heen middels cultuurtechnische maatregelen verbeterd, waardoor het kwaliteitsverschil van de 'normale' agrarische grond ten opzichte van de dijken groter is geworden. De noodzaak om de dijken bij de agrarische bedrijfsvoering te gebruiken is geleidelijk afgenomen. Een verruiging van de dijken is het gevolg. Mede hierdoor krijgt de natuurbescherming interesse voor de dijken. Door middel van aankoop van dijken probeerde men het tij te keren. De eerste aankoop van een dijk door het Staatsbosbeheer dateert uit 1958, toen één van de wollige disteldijken tussen Nisse en Ovezande werd verworven.

Het is opvallend dat er, ondanks een sterk wisselend beheer, toch een grote botanische rijkdom in het gebied behouden is gebleven. Door de verruiging en de bemesting zijn wel een aantal soorten achteruitgegaan. Een duidelijk voorbeeld van deze achteruitgang is te zien bij de Kleine ratelaar en Trilgras.

Er wordt aangenomen (van Haperen, 1987) dat de thans voorkomende (meerdere) vegetatietypen varianten zijn van één veel rijker type uit het verleden.

Vanwege de hoogteligging van de dijken zijn het de vegetatietypen van de drogere hellingen die de dijken botanisch bijzonder maken. Hierbij moet niet alleen aan de kruidige gewassen worden gedacht, maar ook aan zoom- en struweelvegetaties. De vegetaties van de drogere dijkmilieus zijn in te delen in drie hoofdtypen (van Haperen, 1987): de kamgrasweiden, de Glanshaverhooilanden en de Meidoorn-lepenstruwelen.

foto 5, Schapen spelen een belangrijke rol bij het vegetatiebeheer op de dijken.

De Kamgrasweiden zijn vrij intensief met schapen of koeien beweide graslanden, met diverse gewone graslandplanten, zoals Madeliefje, Kamgras, Knoltimothee, Brunel, Veldgerst e.d.

De Glanshavervegetaties komen het best ontwikkeld voor in het rivierengebied. De Zeeuwse dijken wijken hiervan af door het grotendeels ontbreken van soorten als Grote Bevernel, Tweeja-

rig streepzaad en Cichorei. In de plaats van deze soorten worden diverse zoomplanten en zogenaamde storingsindicatoren van vochtige voedselrijke bodems aangetroffen (bijv. Agrimonie, Smalbladig kruiskruid, Heelblaadjes, Rietzwenkgras en Vijfvingerkruid).

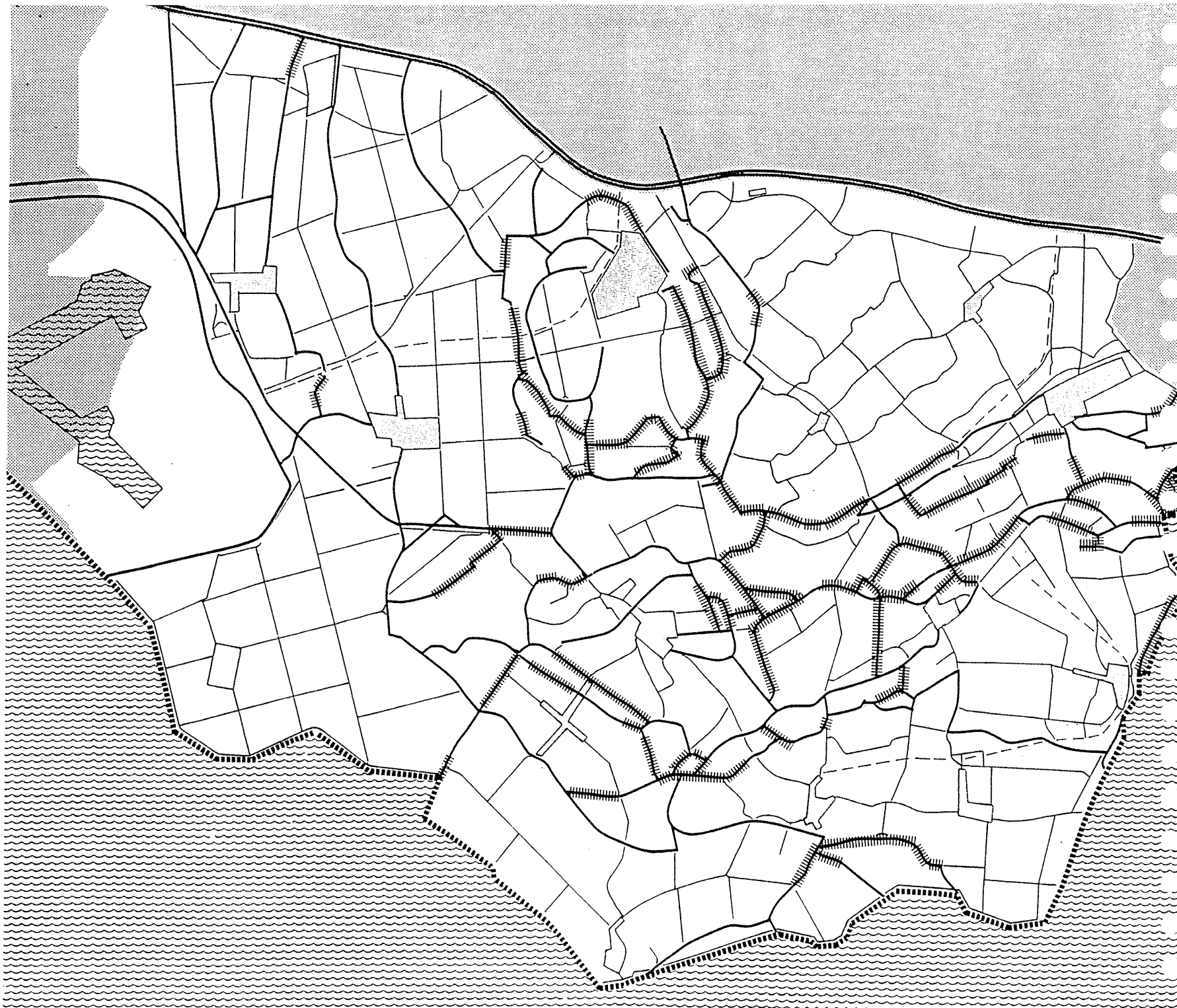
De grens tussen Kamgrasweiden en Glanshavervegetaties is niet scherp te trekken.

Bij een extensieve begrazing kunnen soorten van beide typen naast elkaar voorkomen.

De vegetaties van de Droge zandige graslanden zijn gekoppeld aan droge kalkrijke of kalkarme zandgrond. Op de dijken vindt men vooral de soorten van de kalkrijke bodem. Kenmerkende soorten van de Zeeuwse dijken zijn: Echt walstro, Knautia, Kleine steentijm en een aantal zeldzame klaverachtigen: Ondergrondse klaver, Gestreepte klaver en Kleine rupsklaver. Onder de Zoomvegetaties van het Marjoleinverbond verstaat men opgaande vegetaties van één-, twee- en overjarige kruiden en grassen die met name goed ontwikkeld voorkomen op de overgang van grasland naar struweel of in een anderszins wat betreft structuur gevarieerde vegetatie. Kenmerkende soorten zijn Wilde marjolein, Agrimonie, Donderkruid, Graslathyrus, Ruige anjer e.d. Het zijn vooral de soorten uit dit vegetatietype die worden aangeduid als zogenaamde bloemdijksoorten, welke optimaal tot hun recht komen bij een extensief maai- of begrazingsbeheer.

Bij de Ruderaal vegetatie-elementen gaat het om een aantal meer of minder zeldzame akkeronkruiden of ruderaalplanten, die normaal gesproken zuidelijker voorkomen, zoals Vlaamse peter-selie, Zeeuws- en Knopig doornzaad en Gevlekte rupsklaver. Deze soorten vindt men vooral op warme goed op de zon gelegen dijkhellingen met een lage vegetatie. Voor het kiemen hebben deze soorten voldoende open grond nodig, hetgeen bij begraasde dijken het geval is, waar het vee de vegetatie plaatselijk opentrapt.

Het Meidoorn-lepenstruweel wordt meestal gevormd door een beperkt aantal struiken, zoals Meidoorn, Koebraam, Hondsoors

KAART 14 BLOEMDIJKEN

en Veldiep. Daarnaast komen kruiden als Maarts viooltje en Bosaardbei voor. Uit het verleden is ook het voorkomen van de zeldzame Bosroos. De struwelen sluiten in plantengeografisch opzicht aan bij de heggen en struwelen van de binnenduinen en die van Noord-Frankrijk en Engeland. De soortenrijkdom is op de dijken geringer, hetgeen waarschijnlijk samenhangt met de geringe ouderdom en de geïsoleerde ligging van de Zeeuwse eilanden (van Haperen, 1987).

Op kaart 14 zijn de bloemdijken aangegeven, welke een hoge actuele vegetatiekundige waarde hebben. Het betreft dijken waar één of meerdere rode lijstsoorten op voorkomen.

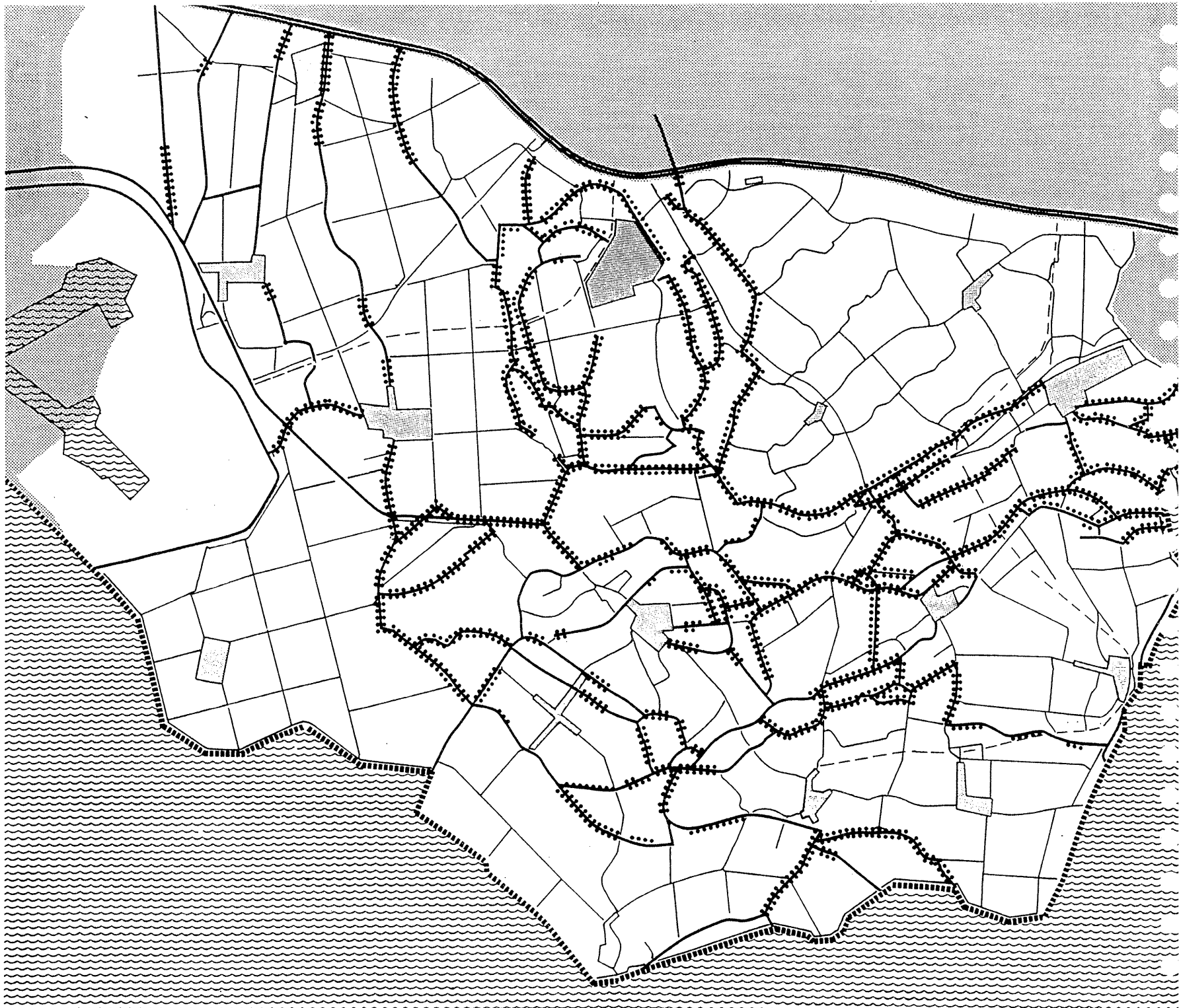
Soorten die op deze dijken voorkomen zijn:

Akkerdoornzaad	Veldsalie
Akkerklokje	Wilde marjolein
Bevertjes	Blauw waldstro
Bijenorchis	Echt duizendguldenkruid
Borstelkrans	Fijne ooievaarsbek
Brede ereprijs	Knopig doornzaad
Draadklaver	Wilde peterselie
Driedistel	Wollige distel
Geelhartje	IJzerhard
Gestreepte klaver	Aardakker
Gewone agrimonie	Akkerhoornbloem
Gewone vleugeltjesbloem	Beemd kroon
Glad parelzaad	Donderkruid
Graslathyrus	Geel walstro
Kleine ratelaar	Gewone bermzegge
Kleine rupsklaver	Gewone veldbies
Kleine steentijm	Grasklokje
Moeslook	Groot streepzaad
Ondergrondse klaver	Grote tijm
Rapunzelklokje	Hazepootje
Ruige anjer	Kandelaartje
Ruwe klaver	Kattedoorn
Slanke mantelanjer	Klein vogelpootje
Tripmadam	Kleine bevernel
Margriet	Muizeoor
Ruige weegbree	Ruw vergeet mij nietje
Scherpe fijnstraal	Sikkelklaver
Smal Fakkelgras	Wilde kruisdistel
Zeepkruid	Zilverhaver

Uit een vergelijking tussen een vegetatiekartering uit 1972 en 1986 blijkt dat de volgende soorten sinds 1972 duidelijk zijn toegenomen:

Fluitekruid, Sint Janskruid, Akkerdistel, Brandnetel, Hondsdraf, Speerdistel en Kleefkruid. Het betreft hier hoofdzakelijk stikstofminnende ruigtekruiden. De polderdijken van de Zak van Zuid-Beveland kennen na het verdwijnen van de 'commerciële' schaapskudden over grote oppervlakken nog overwegend een onregelmatig of een 'niets doen' beheer. Doordat de dijken geheel zijn omgeven door agrarisch grondgebruik is de kans op randwerking niet uitgesloten. Ook de boombeplanting van dikwijls populieren draagt bij aan de verrijking van de bovengrond. Het branden van de dijken tenslotte leidt tot een versnelde mineralisatie van het organisch materiaal.

Ook in faunistisch opzicht zijn de dijken van belang. Door het intensieve landbouwkundige gebruik van het polderland zijn de meeste diersoorten in Zeeland afhankelijk van wegbermen en dijken. Door versnippering van het landschap zijn natuurgebieden geïsoleerd komen te liggen. Dit heeft vooral consequenties voor diersoorten met een gering verspreidingsvermogen. Als voorbeelden kunnen loopkevers, slakken en een groot aantal vlindersoorten genoemd worden. Bij de verbreiding van soorten spelen lijnvormige elementen als dijken een belangrijke rol. Nogal wat dieren hebben meerdere vegetaties nodig voor hun voortbestaan; zoals broeden in opgaande vegetaties en foerageren in kortere terreindelen of in struwelen etc. Voor diersoorten is het soort beheer van de vegetatie belangrijk. Branden van de vegetatie kan zowel voor de floristische als voor de faunistische waarden als nadelig worden gezien. Toch gaat het hierbij om een maatregel die plaatselijk nog wordt toegepast. Een maaibeheer is voor veel diersoorten eveneens nadelig. Een begrazingsbeheer levert ook voor de diersoorten de beste resultaten op.

KAART 15 BEPLANTE DIJKEN
1993

2.2.5 Opgaande beplantingen

Alle opgaande dijk- en wegbeplantingen binnen de gemeente zijn geïnventariseerd. Ook de kleinere opgaande beplantings-elementen, als heggen, knotbomen, grenslinden, struweelbeplantingen, en hoogstam-fruitboomgaarden zijn geïnventariseerd. Tevens is het gemeentelijk bosareaal vastgelegd. De inventarisatie heeft naar soort, beplantingsvorm en leeftijdscategorie plaatsgevonden. De inventarisatiekaarten zijn als bijlage bijgevoegd.

De volgende beplantingsvormen zijn hierbij onderscheiden:

- bos,
- bomenrij(en),
- bomerij met struweel,
- knotbomen,
- heggen,
- struweel,
- hoogstam-fruitboomgaarden.

De inventarisatie is op staten vastgelegd. Aan elk van de beplantingsvormen is een kwaliteitscodering en een leeftijdscategorie toegevoegd. Deze leeftijdscategorie moet per beplantingsvorm verschillend worden geïnterpreteerd. Zo valt een eik van 35 jaar in de 'middelbare leeftijdsklasse, terwijl een populier van dezelfde leeftijd als volwassen (oud) wordt aangemerkt.

De kwaliteitscodering is als volgt opgebouwd:

- a = toestand goed,
- b = toestand matig,
- c = toestand slecht.

Bij de beoordeling is gelet op het toekomstperspectief van de beplantingen. Een beplanting met codering a is goed onderhouden en heeft goede toekomstverwachtingen. Dit afgezien van ziekten en plagen. Codering b betreft beplantingen met achterstallig onderhoud of een verminderde vitaliteit. Codering c staat

voor beplantingen met weinig tot geen toekomstperspectief. De beplanting is niet vitaal of de onderhoudsachterstand is zodanig slecht dat er geen zicht meer is op herstel.

De leeftijds codering bestaat uit 3 cijfers:

- 1 = jonge beplanting,
- 2 = leeftijd middel,
- 3 = oude beplanting.

Bij korte omloop beplantingen staat:

- 1 voor beplantingen tussen 0 en de 10 jaar,
- 2 voor beplantingen tussen 10 en 20 jaar,
- 3 voor beplantingen van 20 jaar en ouder. Bij duurzame soorten staat:

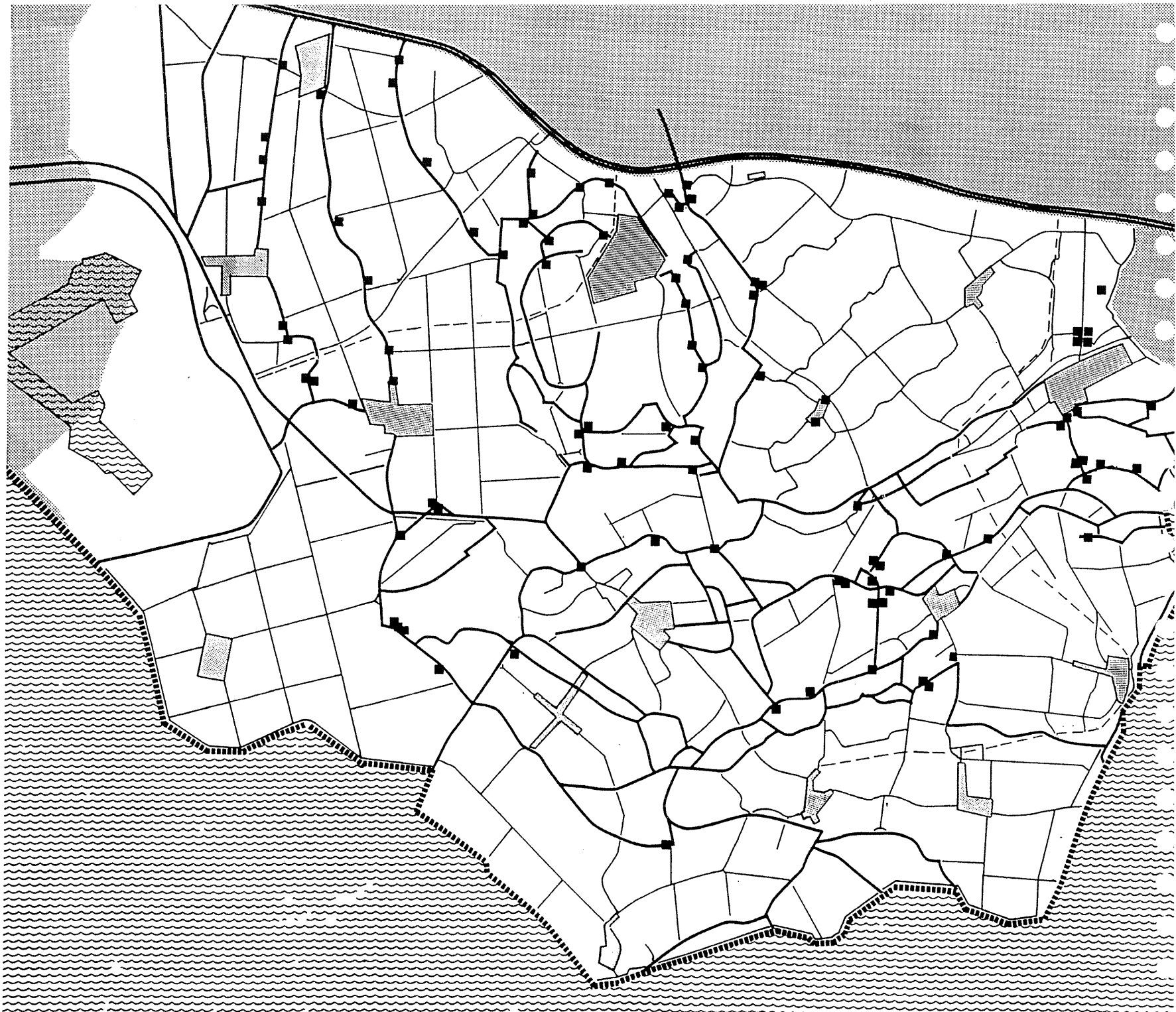
- 1 voor beplantingen tussen 0 en 20 jaar,
- 2 voor beplantingen tussen 20 en 40 jaar,
- 3 voor beplantingen van 40 jaar en ouder.

Knotbomen worden tot de duurzame soorten gerekend.

Op basis van de inventarisatie kan geen eenduidig oordeel over de kwaliteit van de beplantingen worden gegeven. Per beplantingsvorm komt kwalitatief goede en kwalitatief slechte beplanting voor. Bij opgaande bomen heeft het in de jeugdfase nog al eens heeft ontbroken aan het noodzakelijke onderhoud (vormsnoei). Op latere leeftijd uit zich dit in slecht gevormde bomen.

Wat betreft de soortensamenstelling in de categorie bomenrijen ligt de nadruk op de populier. Van de duurzame soorten vertoont de plataan (hoewel deze soort weinig voorkomt) nog de beste vitaliteit. Het areaal iepenbeplantingen is als gevolg van de iepenziekte sterk uitgedund. Ook de vitaliteit van de es, een soort die goed bestand is tegen het zeeklimaat, laat veel te wensen over. Diverse aantastingen van essenbastkanker en van essensterven zijn geconstateerd. De vitaliteit van de (grens)linden is over het algemeen redelijk.

De eik komt op de dijken alleen voor in de leeftijdscategorie

KAART 16 GRENSLINDEN

jonge bomen. Het aanslaan van deze soort in solitair verband geschiedt o.a. vanwege het klimaat moeizaam. Op beschuttere plaatsen komt de boom door de moeilijke beginperiode heen en ontwikkelt zich daarna redelijk.

De beplantingsopbouw naar soorten wijkt op tal van plaatsen af van het volgens het Kap- en beplantingsplan gewenste beeld.

Op kaart 15 is de huidige beplantingsopbouw op de dijken op hoofdlijnen aangegeven. Kaart 16 geeft een overzicht van de aanwezige grensbomen.

Samenvatting van de beoordeling van de kwaliteit:

Dijkbeplantingen:

- korte omloop: verspreid over het gebied voorkomend
  - leeftijdscat. 1.: 20 % (jong)
  - leeftijdscat. 2.: 20 % (middel)
  - leeftijdscat. 3.: 60 % (oud)

  - vitaliteit a.: 30 % (goed)
  - vitaliteit b.: 40 % (matig)
  - vitaliteit c.: 30 % (slecht)

- duurzame bomen: weinig voorkomend, in het totaal is er 10 kilometer dijk lengte met duurzame soorten beplant
  - leeftijdscat. 1.: 20 % (jong)
  - leeftijdscat. 2.: 10 % (middel)
  - leeftijdscat. 3.: 70 % (oud)

  - vitaliteit a.: 70 % (goed)
  - vitaliteit b.: 25 % (matig)
  - vitaliteit c.: 5 % (slecht)

Dijken met duurzaam hout:

- Boomdijk,	- Ambachtsherendijk,
- Kruipuitsedijk,	- Oudelandsepolderdijk,

- Molenpolderdijk,	- Noordpolderdijk,
- Schoondijksedijk,	- Siguitsedijk.

Wegbeplantingen:

- struweel (singelbeplanting): de wegbegeleidende beplanting zeer afwisselend van uiterlijk, gesloten beplantingen komen weinig voor.

Door onderhoudsmaatregelen en ziektegevoeligheid vertoont de beplantingsopbouw vaak open stukken. Als gevolg van het beheer als haag hebben de boomvormers in de beplantingen over het algemeen geen goede stam- en of kroonopbouw (habitus). Gezien het beplantingstype wordt dit niet als bezwaar gezien. Boomvormers komen in een hoog percentage voor. Het aandeel struiken in de beplanting is als gevolg van lichtgebrek sterk afgenomen. Conclusie: in het verleden is te weinig in de boomvormers gedund.

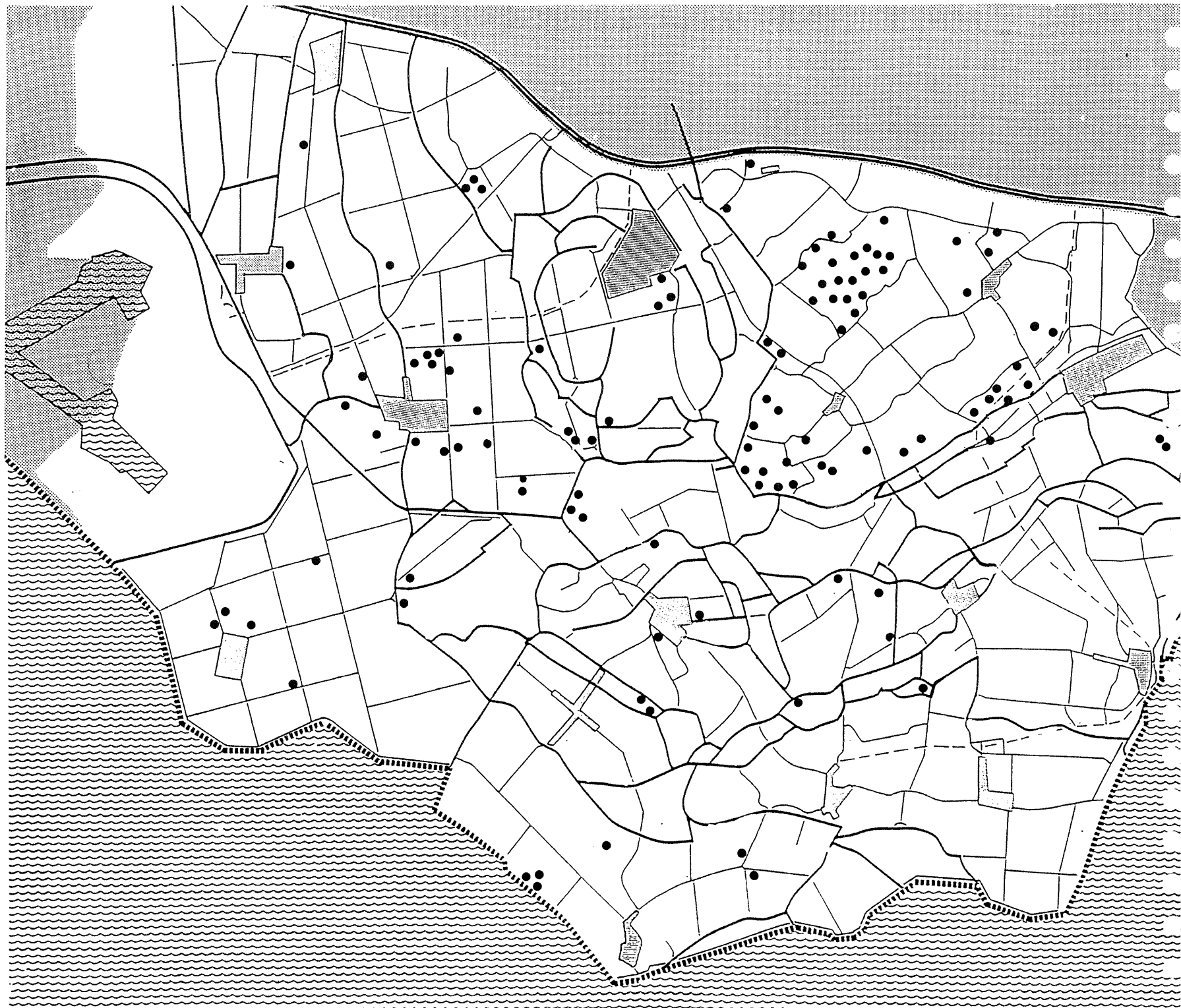
- vitaliteit a.: 5 % (goed)
- vitaliteit b.: 70 % (matig)
- vitaliteit c.: 25 % (slecht)

Spoordijk:

De spoordijk door de Zak van Zuid-Beveland heeft een lengte van 27 kilometer. Op de spoordijk is over een lengte van 20 kilometer beplanting met een korte omloop aangebracht. Naast de bomen is er ook een singelbeplanting aangebracht.

- leeftijdscat. 1. : 100 % (jong)

- vitaliteit a.: 100 % (goed)

Hierbij moet opgemerkt worden dat meer aandacht besteed moet worden aan het snoeien van de bomen. Gebeurt dit niet dan dreigt een verschuiving naar kwaliteitsaanduiding b (matig).

KAART 17 VEEDRINKPUTTEN

Grenslinden:

De grenslinden komen vooral op de dijken rond de kleinschalige polders voor. Oude bomen zijn soms in verval (takbreuk). De laatste jaren zijn er enkele jonge bomen aangeplant ter vervanging van een oud exemplaar.

- vitaliteit a.: 30 % (goed)
- vitaliteit b.: 50 % (matig)
- vitaliteit c.: 10 % (slecht)

Knotbomen:

De meeste knotbomen zijn oud (20 op de 25). Ouderdom heeft bij knotbomen weinig invloed op de vitaliteit, deze wordt over het algemeen gunstig beoordeeld. Grote knotachterstanden zijn niet geconstateerd.

De categorie c heeft betrekking op de zeer oude bomen, die dreigen uit elkaar te vallen.

- vitaliteit a.: 60 % (goed)
- vitaliteit b.: 30 % (matig)
- vitaliteit c.: 10 % (slecht)

Erfbeplantingen:

Op veel erven is een onderhoudsachterstand op te merken, waardoor de vitaliteit matig tot slecht te noemen is. Singelbeplantingen zijn slechts zelden geheel gesloten. Ook de ziektegevoeligheid van een deel van de erfbeplantingen speelt hierbij een rol. Op de erven zijn veel oorspronkelijke elementen verdwenen (hoogstamfruit, meidoornhagen e.d.). Herstel van deze elementen komt voor, maar heeft nog een incidenteel karakter om echt van invloed te zijn op de kwaliteit van het landschap.

- vitaliteit a.: 20 % (goed)
- vitaliteit b.: 40 % (matig)

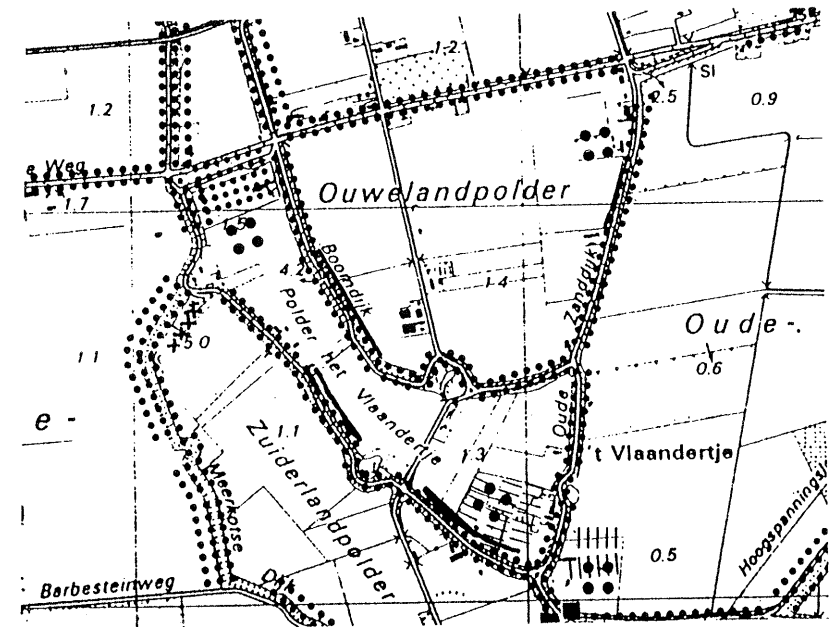
- vitaliteit c.: 40 % (slecht)

Hoogstamboomgaarden:

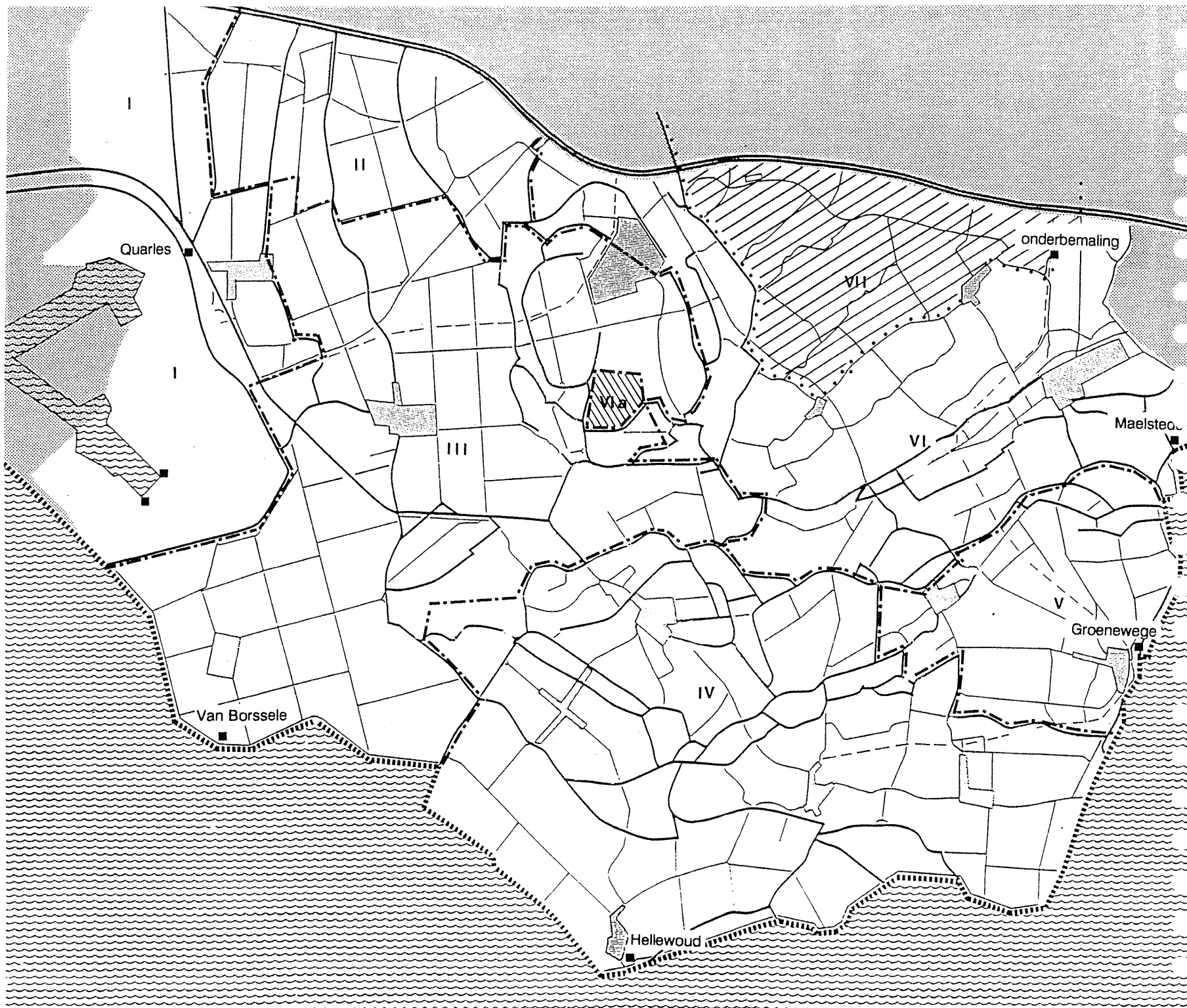
(Zie ook het onderdeel erven). De nog overgebleven hoogstamboomgaarden liggen verspreid door het gebied. In de meeste gevallen gaat het om enkele uitgegroeide fruitbomen. Een volledige boomgaard komt vrijwel niet meer voor.

De vitaliteit van de bomen is over het algemeen matig tot slecht. De grote ouderdom van de bomen speelt naast het achterstallig onderhoud een rol bij de beoordeling.

- vitaliteit a.: 10 % (goed)
- vitaliteit b.: 15 % (matig)
- vitaliteit c.: 75 % (slecht)

figuur 9, Gedeelte van een inventarisatiekaart, zie voorts de losse bijlage III.

■ GEMAAL

DEELGEBIED / GEMAAL

- I Quarles
- II De Piet
- III Van Borssele
- IV Hellewoud
- V Groenewege
- VI Maelstede
- Vla via grondduiker naar Maelstede
- VII na bemaling naar Maelstede

▨ ondermaald gebied

▩ exclave van deelgebied VI

KAART 18 AFWATERING

2.2.6 Veedrinkpoelen

Alle in de gemeente voorkomende veedrinkpoelen zijn op kaart vastgelegd (zie kaart 17).

Veedrinkpoelen met helder zoet water herbergen een rijk aquatisch milieu. Dit geldt zowel voor de vegetatie als voor de fauna (amfibieën).

Op basis van de inventarisatie bestaat de indruk dat de veedrinkpoelen de laatste jaren beter worden onderhouden. Dit onderhoud bestaat uit het periodiek schonen van de putten.

2.2.7 Waterhuishouding

Binnen het grondgebied van de gemeente Borsele is het Waterschap Noord- en Zuid-Beveland verantwoordelijk voor de waterhuishouding (vanaf 1 januari 1996 wordt deze taak overgenomen door het Waterschap de Zeeuwse Eilanden). Hierbij gaat het om het waterkwaliteitsbeheer en om de zorg voor het waterkwantiteitsbeheer (afwatering en peilbeheer).

Afwatering

Met betrekking tot de afwatering zijn er zeven deelgebieden/gemaal-afwateringsgebieden te onderscheiden (zie kaart 18).

De gehanteerde nummering is niet op een indeling van het Waterschap gebaseerd.

De afwateringsgebieden:

- deelgebied I

Dit betreft de Quarlespolder en het Sloegebied. Via het gemaal Quarles en een tweetal gemalen in het Sloegebied watert dit gebied af op de Westerschelde.

- Deelgebied II

Dit betreft het enige gedeelte van de gemeente dat afwatert op het Veerse Meer (via gemaal De Piet).

- Deelgebied III

Hierbij gaat het om een groot gebied dat zich uitstrekt van Heinkenszand tot Borssele. De afwatering op de Westerschelde vindt plaats bij het gemaal Van Borssele in de Borsselepolder. De polders rond Heinkenszand kennen een hoge ligging. Als gevolg hiervan heeft zich hier een zoetwaterbel kunnen ontwikkelen. Verder naar het zuidwesten in dit afwateringsgebied neemt de invloed van zoute kwel toe, terwijl ook de nutriëntenbelasting toeneemt. Het zoete water wordt relatief snel afgevoerd naar het zuidwestelijk deel van het afwateringsgebied, waar een menging van beide waterkwaliteiten optreedt.

- Deelgebied IV

De afwatering op de Westerschelde vindt plaats bij gemaal Hellewoud bij Ellewoutsdijk.

Onder het noordelijk deel van dit afwateringsgebied strekt bevindt zich de zuidelijke begrenzing van de eerder genoemde zoetwaterbel. In dit deelgebied bevinden zich nog twee onderbemalingsgebieden; te weten bij Baarland en in Ellewoutsdijk.

- Deelgebied V

Het betreft het gebied tussen Kwadendamme en Hoedekenskerke dat bij gemaal Groenwege afwatert op de Westerschelde.

- Deelgebied VI

Deelgebied VI strekt zich uit over het zuidelijk gedeelte van de Goese poel en wordt zuidelijk begrensd door het gebied van de Zwaakse kreekrest.

- Deelgebied VII

Het 'hart' van de Poel wordt onderbemalen op deelgebied VI.

2.2.8 Overzicht eigendommen natuurbeschermingsorganisaties

Op kaart 19 is een overzicht gegeven van het eigendom van de natuurbeschermingsorganisaties. De grotere aaneengesloten

- DIJKEN.
- ||||||| - S.B.B.
- ||||||| - Natuurmonumenten
- ..... - S.B.N.L.
- TERREINEN.
- - eigendom Het Zeeuwse Landschap
- - eigendom Natuurmonumenten
- - eigendom S.B.B.

KAART 19 TERREINBEHERENDE INSTANTIES

natuurgebieden zijn op de kaart apart met naam aangeduid.

Verder blijkt uit de kaart dat Staatsbosbeheer 30 km dijk beheert en de Vereniging Natuurmonumenten 25 km dijk. De Stichting Behoud Natuur en Leefmilieu beheert 16 km dijk en daarnaast het gehele tracé van de Spoorlijn Goes-Borsele. Hierbij gaat het om een lengte van 27 km.

Per 1 januari 1996 gaat het beheer van de Staatsbosbeheer terreinen (dijken, ganzen- en heggenreservaat) over in handen van de Vereniging Natuurmonumenten. Dit gebeurt in het kader van een ruiling van beheersgebied tussen beide organisaties.

3. Analyse

3.1 Inleiding

In het vorige hoofdstuk is een beeld geschetst van de ontstaansgeschiedenis, de huidige landschappelijke opbouw en de natuurwaarden binnen de gemeente Borsele. Ook elementen uit het planologisch kader, verordeningen en overige beleidsvoor-nemens die betrekking hebben op het landschap zijn beschre-ven.

In dit hoofdstuk gaat het om het toekennen van een waardeoor-deel aan hetgeen in de inventarisatie is beschreven. Achtereen-volgens komen de beplantingsopbouw (onderverdeeld in weg-en dijkbeplantingen, kleine landschapselementen en overige be-plantingen), de natuurwaarden, de eigendomssituatie en de ontwikkeling van dorpen, infrastructuur en recreatierreinen aan de orde. Allereerst worden de mogelijkheden die het nieu-we rijksbeleid voor het landschap inhouden geanalyseerd.

3.2 Mogelijkheden nieuw beleid

Met de Vierde Nota Ruimtelijke Ordening Extra, en het Struc-tuurschema Groene Ruimte ontstaan er nieuwe ontwikkelings-mogelijkheden voor het landelijk gebied.

Deze ontwikkelingsmogelijkheden hebben betrekking op het gebied van de landbouw, maar ook op het gebied van de natuurontwikkeling en bosbouw. De landschappelijke gevolgen van dit nieuw beleid kunnen aanzienlijk zijn.

Ten opzichte van oud beleid zijn er een aantal in het oog sprin-gende veranderingen:

- Het maken van een stabiele landschapsstructuur, middels de realisering van een duurzaam raamwerk ten behoeve van de weinig dynamische functies vormt een belangrijk uitgangs-

punt. Dit komt onder andere tot uiting in de realisatie van de ecologische hoofdstructuur.

- Het meer dan voorheen inspelen op de mogelijkheden van de plek. Dit krijgt gestalte in het zogenaamde koersenbeleid. Zo ontstaan er met name in de bruine koers gebieden nieuwe ontwikkelingsmogelijkheden voor de landbouw. Deze nieuwe mogelijkheden zijn dringend nodig, gezien de huidige proble-men in de landbouw (akkerbouw). Deze koers impliceert een ontmenging van functies (land-bouw, natuur, bosbouw) in grote ruimtelijke eenheden. De inrichtingsmaatregelen zijn hoofdzakelijk gericht op het opheffen van tekortschietende landbouwkundige productie-omstandigheden. In de blauwe koers gebieden ligt het accent meer op de op economisch interessante combinaties van agrarische pro-ductie met bepaalde vormen van recreatie en toerisme, natuurbeheer, bosbouw, landschapsbeheer en watervoorzie-ning. De ontwikkeling van de ecologische hoofdstructuur neemt in deze gebieden een belangrijke plaats in. Deze omschrijving is op het lijf geschreven als het gaat om het kleinschalige deel van de Zak van Zuid-Beveland.
- Het landschap van de gemeente Borsele maakt deel uit van het nationaal landschapspatroon en staat aangeduid als ge-bied waar behoud en herstel van de bestaande land-schapskwaliteit aan de orde is.
- De aanbevelingen uit het rapport van de Commissie Bosuit-breiding kunnen grote landschappelijke gevolgen hebben. De aanbevelingen bieden aanknopingspunten voor een toe-komstig landschappelijk kader. Hierbij kan zowel gedacht worden aan particulier initiatief, als aan overheidsbetrokken-heid in relatie tot bijvoorbeeld de woonfunctie.
- De aanwijzing van een groot deel van de gemeente als Waar-devol Cultuurlandschap biedt financiële mogelijkheden voor

de realisering van de beleidsvoornemens.

Het aangeven van het landschappelijk kader waarin de veranderingen zich kunnen afspelen vormt een hoofdbestanddeel van de opgave van dit landschapsbeleidsplan. Het gaat hierbij om het duurzaam onderbrengen van de laagdynamische functies van het landelijk gebied (casco-planning). Ook aan de landschappelijke invulling van de landbouwkundige gebruiksruimte moet de noodzakelijke aandacht worden besteed. Gebeurt dit laatste niet dan bestaat het gevaar dat in de landschapsplanning nog slechts aandacht over blijft voor de hoofdstructuur. Hierbij is er een duidelijke taak voor de gemeente.

Samengevat biedt het nieuwe beleid duidelijk kansen voor de instandhouding en verdere ontwikkeling van het waardevolle Borselse landschap. De aanwijzing als Waardevol Cultuurlandschap is een logisch vervolg op het geformuleerde beleid voor het gebied, waardoor meer financiële armslag ontstaat voor de uitvoering van de beleidsvoornemens.

3.3 Abiotisch systeem

3.3.1 Inleiding

Het realiseren van een landschappelijk raamwerk (casco) waarbij de kwetsbare functies zich duurzaam kunnen ontwikkelen vormt een hoofddoelstelling van het beleid. Het abiotisch systeem schept de basisvoorwaarden voor de kwaliteit van het raamwerk en is hiermede bepalend voor de duurzaamheid van het casco.

Kennis van het abiotisch systeem vormt een noodzakelijke voorwaarde om gefundeerd tot aanbevelingen te komen met betrekking tot een dergelijk landschappelijk casco. De bodemgesteldheid en de waterhuishouding zijn hierbij de belangrijkste factoren.

3.3.2 Bodem

Binnen het gebied komt een grote verscheidenheid aan grondsoorten voor. Deze verscheidenheid hangt samen met de ouderdom en het tijdstip van inpoldering van de diverse delen van het gebied. Ook de hoogteligging van de gebiedsdelen is (bijgevolg) verschillend.

Op hoofdlijnen is een tweedeling te maken, die samenhangt met het onderscheid tussen oudland en nieuwland. De opbouw en samenstelling van de bodemprofielen in het nieuwland wijkt duidelijk af van de profielen uit de oudlandgedeelten.

In het over het algemeen lager liggende oudland worden een tweetal verschillende bodemsoorten aangetroffen: de poelgronden en de kreekruggronden. De poelgronden liggen het laagst en bestaan uit zware klei. Het kleidek is over het algemeen vrij dun en kalkarm. Onder de klei bevindt zich (zout) veen. Vanwege moerneringsactiviteiten is het profiel plaatselijk verstoord en komt het veen op onregelmatige wijze voor. De kreekruggronden zijn lichter, liggen hoger en er bevindt zich geen veen in de ondergrond.

De gebieden die aan deze omschrijving voldoen zijn: de Poel, Ellewoutsdijk en Hoedekenskerke.

Het nieuwland wordt gekenmerkt door dikkere kleipakketten met een hogere ligging. Deze gronden zijn over het algemeen kalkrijk.

Het hoogst liggen de polders in de buurt van Heinkenszand met 1,50 m + NAP.

Van nature zijn de poelgronden het meest geschikt voor graslandgebruik en de nieuwlandgronden het meest voor akkerbouw. Door de verbeterde ontwatering zijn ook de meeste poelgronden geschikt gemaakt voor akkerbouw.

De oudste opwassen kenmerken zich door zeer lichte gronden.

De gebruiksmogelijkheden van deze gronden zijn over het algemeen groot. Volle grondstuinbouw is op deze gronden goed mogelijk.

3.3.3 Waterhuishouding

Bij het ontwerp van het afwateringsstelsel is de afvoer van overtollig regenwater het belangrijkste uitgangspunt. Kwantitatieve overwegingen spelen hierbij dus een voorname rol. De eisen welke door het landbouwkundig gebruik aan de drooglegging worden gesteld bepalen in belangrijke mate het peilbeheer. De rol die het watersysteem speelt bij de kwaliteit van het landschappelijk casco, wordt de laatste jaren echter sterker onderkend.

Binnen de gemeente Borsele komt onder de hoger liggende nieuwlandpolders een zoetwaterbel voor. Deze zoetwaterbel bevindt zich min of meer centraal in de gemeente. Meer naar de randen van de afwateringsgebieden neemt de invloed van zoute kwel toe. Tevens doorsnijden watergangen zoute veenlagen in de ondergrond en neemt de belasting met nutriënten aan het einde van het afwateringsstelsel toe. Het zoete water wordt gemengd met zouter water van mindere kwaliteit. In het ontmengen van deze twee soorten water zit een mogelijke oplossingsrichting die van (positieve) invloed is op de kwaliteit van het landschap.

Het bufferen of langer vasthouden van kwalitatief goed water kan voor de natuurfunctie belangrijke voordelen hebben. Hogere peilen in het middengebied leveren hieraan een bijdrage. In principe is de ontwikkeling van aan zoetwater gebonden levensgemeenschappen hier mogelijk. De waterkwaliteit vormt echter een probleem. Dit wordt deels veroorzaakt doordat het overschot aan zoet water snel via het waterlopenstelsel wordt afgevoerd en deels door de verrijking (met nutriënten, fosfaat en stikstof) die optreedt als gevolg van kwel en uitspoeling van meststoffen. Voor wat betreft stikstof worden uitspoeling, kwel en aanvoer door de lucht als de belangrijkste oorzaken van de

eutrofiëring gezien. Wat betreft fosfaat is alleen kwel aan de orde. Binnen het gebied van de kleinschalige nieuwlandpolders geldt als algemeen probleem dat het water in de kreekresten over het algemeen eutroof (voedselrijk) tot zeer eutroof is. Dit resulteert in een eenzijdig samengesteld ecosysteem, waarin algen dominant aanwezig zijn. Vis en onderwaterplanten zijn hierdoor sterk ondervertegenwoordigd. Het sediment op de waterbodems is rijk aan stikstof en fosfaat. Naast dit kwaliteitsaspect is het kwantiteitsaspect eveneens van belang. Peilwijzigingen en grondwateronttrekkingen hebben invloed op de zoetwatervoorraad en de mate waarin (zoute) kwel een kans krijgt. De kreekoevers ondervinden een grote invloed van het aangrenzende soms intensieve landbouwkundige gebruik. Als maatregel om de verrijking van het systeem te verminderen kunnen de onderwaterbodems worden gebaggerd.

In het kader van het Zeeuwse uitwerking Natuurbeleidsplan wordt geprobeerd de versnippering van de kreekoevers te verminderen, middels natuurontwikkelingszones en aanwijzing tot relatienotagebied. Dit geldt vooral het gebied van de Zwaakse kreekrest. Tevens wordt gestreefd naar een duurzaam karakter van de landbouw in de buurt van de kreekresten.

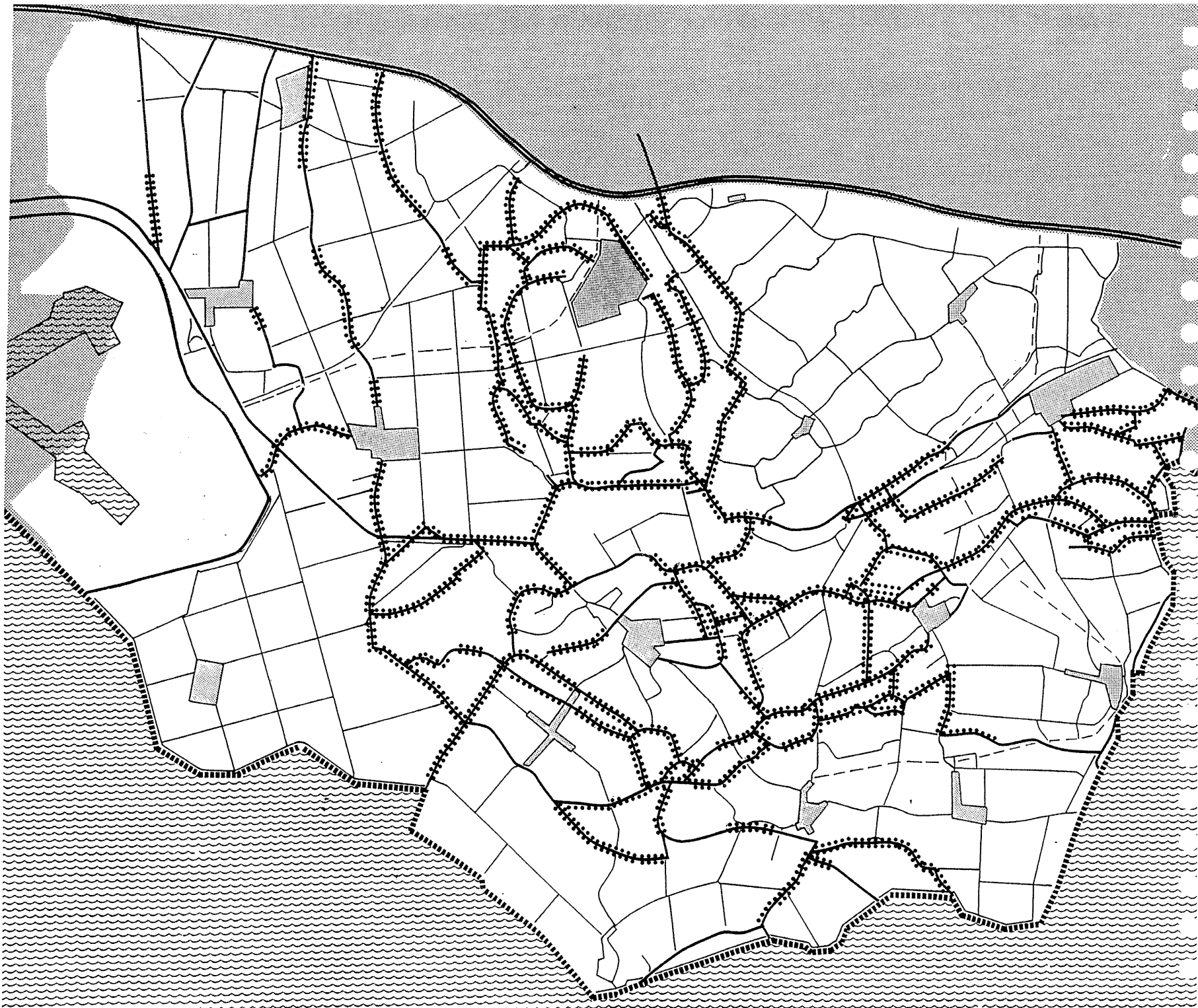
Via de Regeling bijdrage bodembeschermingsgebieden (gekoppeld aan de ecologische hoofdstructuur) wordt een stimuleringsbeleid gevoerd.

Bij hogere peilen neemt de invloed van zoute kwel in het middengebied af. In algemene zin wordt het gebied zoeter. Bij de diepere watersystemen als de kreekrestanten blijven de zoutinvloeden (overgangen zoet-brak) wel bestaan. Een (diepe) kreekrest kan hierbij een drainerende werking hebben.

3.4 Beplantingsopbouw

3.4.1 Weg- en dijkbeplantingen

Vooropgesteld dient te worden dat het bij de dijkbeplantingen

KAART 20 OPGAANDE BEPLANTING
1983 (INVENTARISATIE KAP EN
BEPLANTINGSPLAN)

foto 6, 'Nergens anders zijn de dijkbeplantingen zo bepalend voor het landschapsbeeld als in de Zak van Zuid-Beveland.

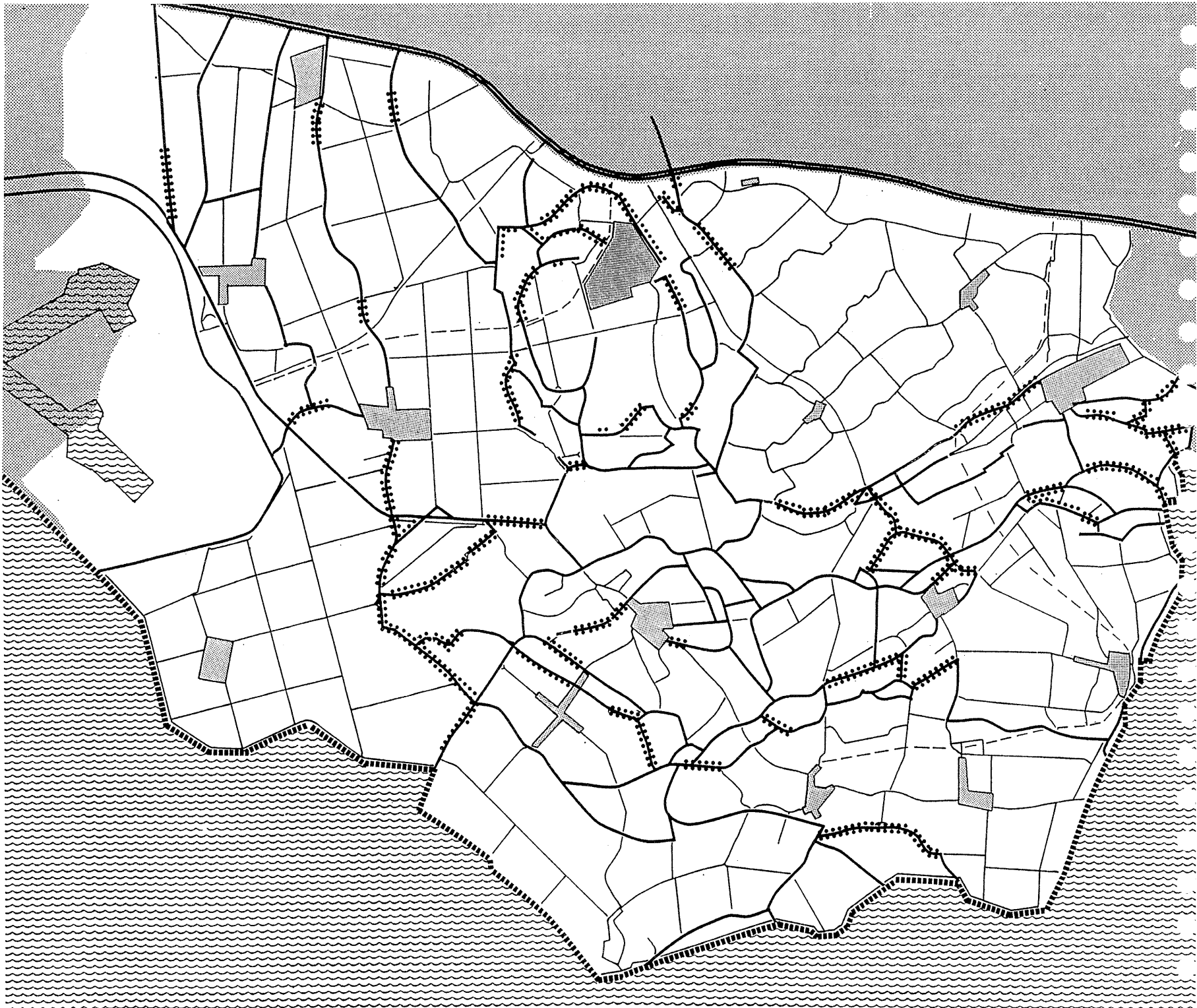
binnen de gemeente en zeker binnen de Zak van Zuid-Beveland, gaat om zeer karakteristieke elementen. Nergens anders in Zeeland zijn de dijkbeplantingen zo bepalend voor het landschapsbeeld als in de Zak van Zuid-Beveland. Dit komt, omdat vrijwel alle dijken van de kleinschalige polders zijn beplant. De dijkbeplantingen, met de markante grenslinden, vormen het landschap in belangrijke mate. Zij doen dat uiteraard in combinatie met andere elementen als krekken, wegbeplantingen, kleine landschapselementen, erven en karakteristieke bebouwingselementen. Het patroon van dijken waarop de beplantingen zijn aangebracht vormt voor de buitenstaander een waar labyrint. De opbouw bestaande uit de vele kleinschalige poldertjes is hier de oorzaak van. Dit gegeven maakt de Zak van Zuid-Beveland tot een uniek cultuurlandschap binnen Nederland. Vanwege het stelselmatige karakter van de beplanting en de uitgestrektheid van het gebied waarin de beplantingen aanwezig zijn onderscheidt de Zak zich van andere Zeeuwse cultuurlandschappen.

De dooradering van de polders met grote en kleine kreekresten versterken dit nog eens. De intrinsieke waarde van het landschap van de Zak van Zuid-Beveland is hierdoor goed vergelijkbaar met bijvoorbeeld het Zuid-Limburgse heuvelland of de Achterhoek. Hierbij wordt bedoeld op de waarde die het landschap vanuit 'zichzelf' al heeft (innerlijke waarde). Voor de dijkbeplantingen is goed vergelijkingsmateriaal aanwezig. Het gebied is 10 jaar geleden geïnventariseerd in het kader van het Kap- en beplantingsplan. Een vergelijking van de inventarisatie van 10 jaar geleden met de huidige inventarisatie geeft inzicht in de ontwikkelingen met betrekking tot de dijkbeplantingen.

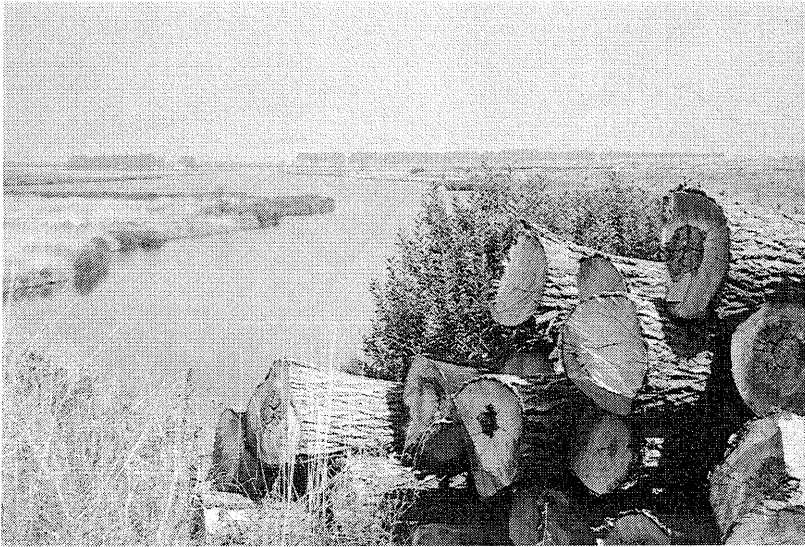
Een kwantitatieve vergelijking van het materiaal leert dat er per saldo een lichte achteruitgang is opgetreden in het areaal beplante dijken.

Op kaart 20 is de situatie van 1983 (inventarisatie Kap- en Beplantingsplan) aangegeven. Kaart 15 geeft de huidige stand van zaken weer. Vervolgens zijn drie kaarten toegevoegd welke achtereenvolgens de gevelde en herplante beplanting, de gevelde en niet herplante beplanting en de geheel nieuw ingeplante stukken dijk weergeven (kaarten 20, 21 en 22). De laatste twee zijn van invloed op verschuivingen in het areaal. Het blijkt dat de balans tussen de gevelde en niet herplante en de geheel nieuw ingeplante dijken (licht) negatief uitvalt. Per saldo gaat het om een verlies van ca. 16 km dijkbeplanting, gemeten per weghelft.

Een vergelijking van het kaartbeeld van 1983 en 1993 leert verder dat er een verbrokkeling van het stelsel is opgetreden. Dit geldt met name voor het gebied rond Driewegen, Ovezande en Oudelande. Hier zijn in de afgelopen tijd verschillende dijken gevelde en niet herplant. Rond 's-Gravenpolder en Heinkenszand is het stelsel van beplantingen, ondanks vellingen goed bewaard gebleven. De gevelde beplanting in deze gebieden is over het algemeen conform het Kap- en beplantingsplan herplant. Het aandeel jonge beplanting is de laatste 10 jaar duidelijk

KAART 21 OPGAANDE BEPLANTING
SINDS 1983 (OP)NIEUW
AANGEPLANTE DIJKTRACES

foto 7, Het landschap is de laatste 10 jaar duidelijk kaler geworden.

toegenomen. Door de veelvuldige kap van de laatste 10 jaar is het landschap duidelijk kaler geworden.

Ook de kwaliteit van de beplantingen laat te wensen over. In het verleden is niet altijd de gewenste zorg aan de beplantingen besteed. Zo is snoei in het verleden uitgebleven of heeft op een te laat tijdstip plaatsgehad. Dit geldt met name de oudere populieren. Gezien de leeftijd van deze beplantingen is het niet meer zinvol veel energie en geld te stoppen in het wegwerken van dit achterstallig onderhoud.

Ondertussen is het aandeel jonge beplanting bestaande uit populieren aanzienlijk toegenomen. Voor de naaste toekomst betekent dit dat een aanzienlijke onderhoudsinspanning (snoei) noodzakelijk is.

In de voormalige herverkavelingsgebieden komen veel singelbeplantingen als wegbeplanting voor. Deze beplantingen worden ook wel aangeduid als Zeeuwse hagen. Van een afstand ziet

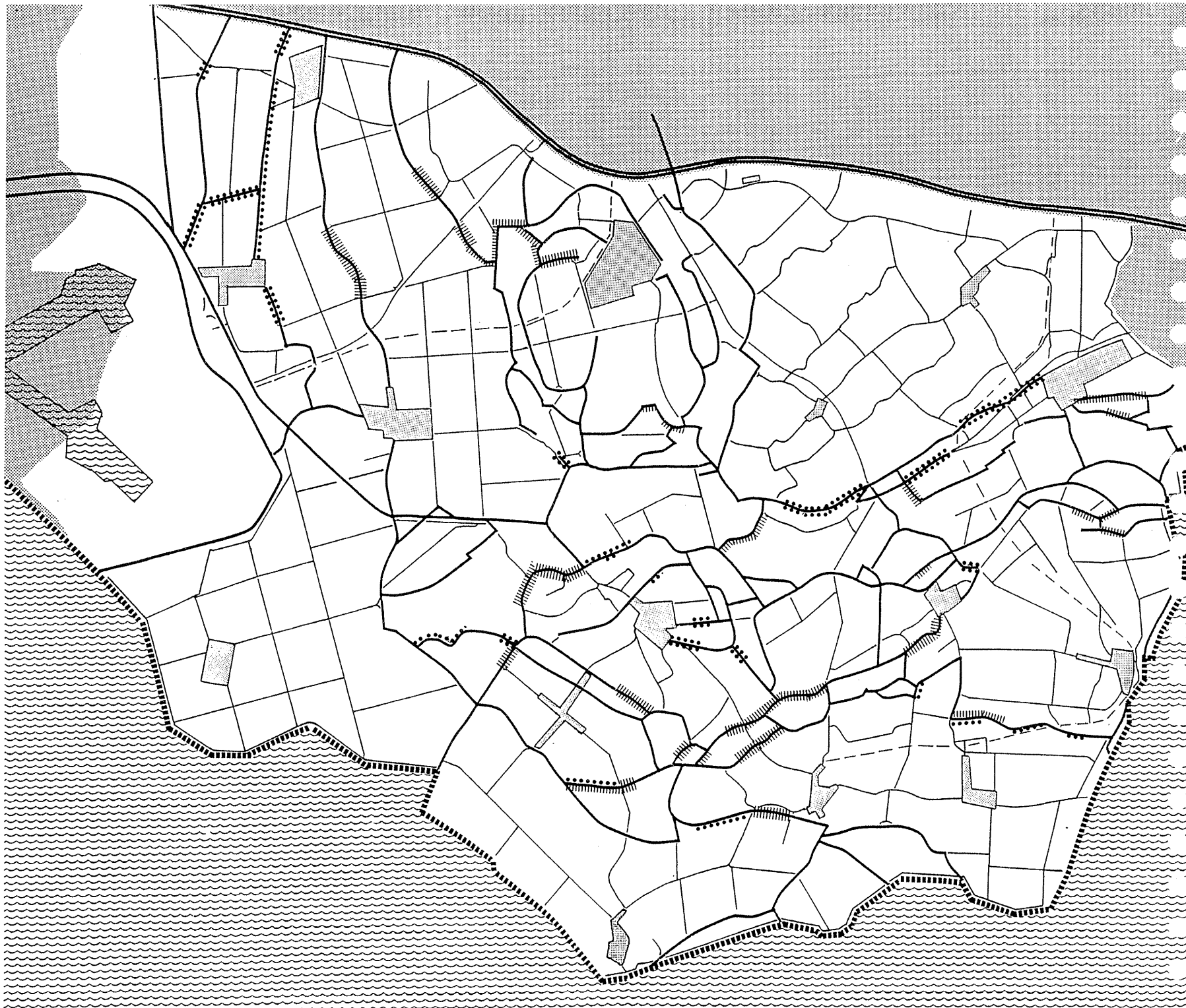
deze beplanting er redelijk uit. Nadere bestudering leert echter dat in de beplantingen nogal wat ziektegevoelige soorten (iep, meidoorn) voorkomen. Ook komt in deze beplanting vrij veel es voor. De es vertoont hier net als op veel plaatsen in Zeeland een matige tot slechte vitaliteit. Deze verminderde vitaliteit hangt waarschijnlijk samen met de diepe ontwatering van veel poldergebieden. Volgens de nieuwste inzichten heeft de es stromend grondwater aan de wortels nodig (mondellinge mededeling de Dorschkamp). De aantasting staat ook wel bekend als de essenverwelkingsziekte. Op zware grondsoorten is de boomsoort hier extra gevoelig voor.

De iepeziekte kan gezien worden als een onoplosbaar en onbeheersbaar probleem.

Het stopzetten van de overheids campagne ter bestrijding van de iepeziekte heeft het proces van de ziekte versneld, maar niet wezenlijk veranderd. Het bestrijden van de iepeziekte is door jaren heen te beschouwen als dweilen met de kraan open. Een strijd zonder resultaat, welke veel geld heeft gekost. De inspanning kan beter op geleidelijke maar stelselmatige omvorming van iepenbeplantingen worden gericht. Dit geldt zowel voor de erfbeplantingen, als de wegbeplantingen in met name de herverkavelingsgebieden (Baarland, Hoedekenskerke en Ellewoutsdijk). Een regeling (convenant) aangaande het beheer en onderhoud van landschappelijke beplantingen kan de verplichte bestrijding van de iepeziekte ingevolge de Algemene Plaatselijke Verordening Borsele eventueel ondervangen. Hierbij zijn goede afspraken met terreinbeheerders noodzakelijk over onder meer: een actief omvormingsbeleid, herplant bij rooien van beplantingen, geen aanplant van nieuwe iepen, het injecteren van waardevolle klonale iepen en het opruimen van verkeersonveilige opstanden.

Een belangrijke conclusie is dat het beleid dat via het Kap- en beplantingsplan is uitgestippeld maar ten dele heeft gewerkt. Ook de regelgeving heeft er niet voor kunnen zorgen dat het beplantingsareaal in stand is gebleven.

De vraag moet gesteld worden of de regelgeving niet mede

||||| geveld en niet herplant

..... geheel nieuwe aanplant

KAART 22 OPGAANDE BEPLANTING
WINST EN VERLIES SINDS 1983

oorzaak is geweest van de achteruitgang in het areaal. Op met name particuliere dikeigenaren kan een te veel aan regelgeving afschrikwekkend werken. De Boswet kent de mogelijkheid tot het aanplanten met vrijstelling van de Meldings- en herplantplicht. Via de gemeentelijke regelgeving, A.P.V. en stelsel van aanlegvergunningen wordt deze mogelijkheid, die een stimulans tot aanplant betekent, echter teniet gedaan.

3.4.2 Kleine landschapselementen

Kleine landschapselementen komen binnen de gemeente op twee uiteenlopende manieren voor. Er bestaat een 'grootschalige' variant en een 'kleinschalige' variant binnen de groep van kleine landschapselementen. Onder de grootschalige variant worden de heggengebieden verstaan, waar de kleine landschapselementen zich als een stelsel presenteren. Met de kleinschalige variant wordt bedoeld op het meer verspreid voorkomen van houtwallen, bosjes, knotbomen, drinkpoelen en meidoornhagen. De grootschalige variant is duidelijk gekoppeld aan de resvaatsgebieden binnen het oudland van de Poel. De kleinschalige vorm van kleine landschapselementen is verweven met de nieuwlandpolders in de Zak van Zuid-Beveland. Hier leveren de kleine landschapselementen op het lagere schaalniveau een belangrijke bijdrage aan de kwaliteit van het landschap.

Bij het gebied van de Poel bepalen de meidoornhagen op het hoogste schaalniveau de landschappelijke karakteristiek, tenminste daar waar de heggen aanwezig zijn. Probleem hierbij is dat de heggengebieden ten opzichte van de Poel als geheel gering in omvang zijn. Bij de ruilverkaveling is indertijd bewust voor een rationele inrichting gekozen. Deze keuze betekende een breuk met het verleden. Het oude landschap van de Poel komt nog slechts in reservaatvorm voor.

De kleine landschapselementen hebben, naast de grote landschappelijke waarde, betekenis voor tal van diersoorten. Meidoornhagen vormen vanwege de grote lengte en breedte een

uitstekende biotoop voor tal van vogels. Drinkpoelen zijn van belang voor de aquatische levensgemeenschappen, met name amfibieën wordt een geschikte biotoop geboden.

In de grootschalige Kraaijertpolders, in de Borsselepolder en in de gebieden Baarland, Ellewoutsdijk en Hoedekenskerke zijn de kleine landschapselementen ondervertegenwoordigd. In de meer rationele grootschalige Kraaijertpolders en in de eveneens rationele en sterk planmatige Borsselepolder kan dit als passend worden gezien in de polderstructuur. Bij Baarland, Ellewoutsdijk en Hoedekenskerke is vanuit de historie van deze gebieden, het gaat hier immers om oudland meer aandacht voor het kleine landschapselement op zijn plaats.

Een algemeen probleem bij de kleine landschapselementen is de grote mate van versnippering in het voorkomen. De landschappelijke betekenis van de kleine landschapselementen neemt toe indien er sprake is van een meer stelselmatig voorkomen. Hierbij moeten wel accentverschillen tussen de deelgebieden in acht genomen worden. Zo is een stimulering van de kleine landschapselementen meer op zijn plaats in de kleinschalige poldergebieden dan in de grootschalige rationele polders.

Kleine landschapselementen zijn eveneens karakteristiek voor veel erfbeplantingen met name in de Zak van Zuid-Beveland. Bij het onderdeel erfbeplantingen wordt hier nader op ingegaan.

3.4.3 Erven

De betekenis van de erfbeplantingen voor de landschappelijke structuur is binnen de gemeente per deelgebied verschillend. Per deelgebied wordt de betekenis van de erfbeplanting nader aangeduid.

De Poel

De Poel heeft een duidelijk open karakter. De bebouwing is

geconcentreerd op de kreekruggen, veelal in de vorm van kleine dorpen. Aan de randen van de dorpen liggen veelal de boerderijen. Dit is bijvoorbeeld goed te zien bij Nisse, waar de vier wegen op de kreekrug grillig het dorp verlaten. Tot 500 m buiten het dorpscentrum liggen de boerderijen aan de wegen. Bij 's-Heer Abtskerke en Baarsdorp geldt in feite hetzelfde. Deze toegangswegen tot de dorpen vormen de verdichte elementen, waarin opgaande erfbeplantingen een belangrijke rol spelen in de landschapsopbouw.

Nieuwlandpolders van de Zak

In de overwegend kleinschalige nieuwlandpolders van de Zak komen boerderijen op twee manieren voor:

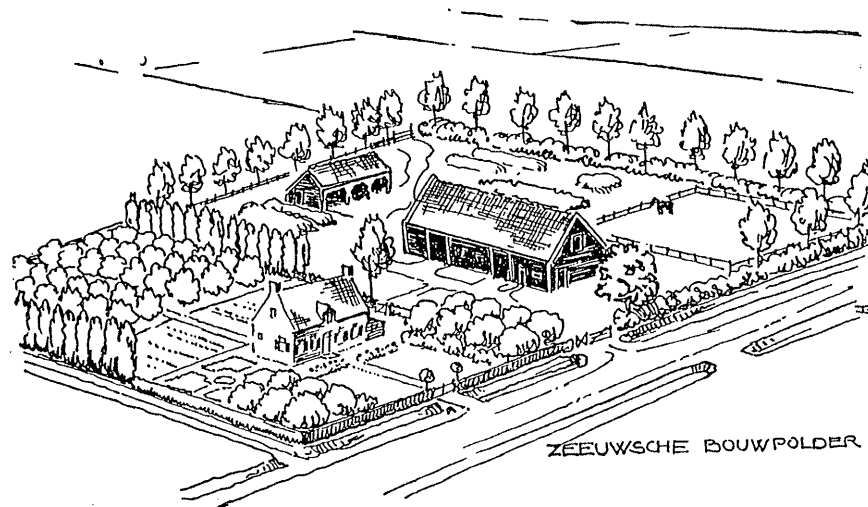
- . onderaan de dijk,
- . midden in de polder, gelegen aan een polderweg.

In de kleinste polders komt alleen de eerste variant voor. In de grotere polders waar sprake is van een (stelsel) van polderwegen komen beide varianten voor.

In het geval de boerderijen onder aan de dijk liggen speelt de erfbeplanting mee met de beplanting op de dijken. Midden in een polder is een erfbeplanting te beschouwen als een eilandje in een ruimte die dikwijls door de omringende dijkbeplanting wordt gedomineerd.

Opvallend voor de erfbeplantingen in dit deel van de gemeente is de veelal ruime opzet van de erven, waarin elementen als, hoogstamfruit, meidoornheggen, knobomen, boomweiden, drinkpoelen e.d. nog opvallend veel voorkomen. Deze erven zijn te beschouwen als traditioneel voor de Zak van Zuid-Beveland.

Figuur 9 geeft een beeld van het traditionele boerenerf. Duide-lijk blijkt dat niet alleen de hoog opgaande beplantingen bepa-land zijn voor het boerenerf. Hagen, boomgaarden, weitjes voor jongvee bepalen tezamen de karakteristiek van het erf.

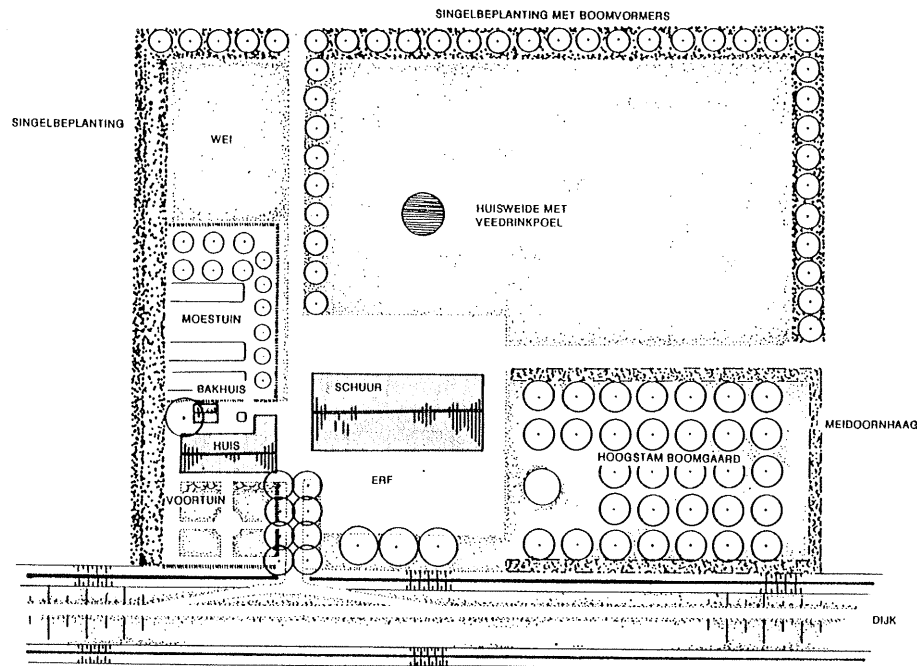

figuur 10, traditioneel zeeuws boerenerf (bron: Bijhouwer)

Oudlandgebieden, Baarland, Hoedekenskerke en Ellewoutsdijk

In de meeste gevallen komen de erven voor langs beplante polderwegen. In de buurt van de dorpen wordt de concentratie van de erven hoger. De erven zijn over het algemeen beschei-dener van opzet dan in de nieuwlandpolders. Ze spelen echter wel een belangrijke rol bij de beleving van het landschap. De variatie aan beplantingen en beplantingsvormen is in deze herverkavelde gebieden over het algemeen minder groot. Ook de beplantingssamenstelling is eenzijdiger. Iep, es en (kaprijpe) populier komen veelvuldig in de beplantingen voor. Met name in dit deel van de gemeente is sprake van achterstallig onderhoud in de erfbeplantingen.

Een uitzondering wordt gevormd door 't Hof de Dierik bij Oude-lande en de boerderij even ten zuid oosten van Baarland. Wat betreft omvang en variatie zijn deze erven te vergelijken met

figuur 11, Plattegrond van een streekeigen erf.

buitenplaatsen. Deze erven geven overigens goed aan wat de mogelijkheden zijn met beplanting in het zeeklimaat. Zo komen monumentale eiken en kastanjes voor op betrekkelijk geringe afstand van de Westerschelde. Dat erven als het 't Hof de Dierik breed gewaardeerd worden, blijkt onder andere uit de status van 'landgoed' (in de zin van de Natuurschoonwet), die het hof in 1993 (met terugwerkende kracht tot 6 december 1991) heeft verkregen. Overigens verdient de landschappelijke inpassing van de bedrijven aan de Ovezandseweg in relatie tot 't Hof de Dierik verbetering.

Kraaijertpolders

Erven komen onder aan de dijk voor of midden in de polder aan een polderweg. Doordat in dit gebied minder (dijk)beplantingen

voorkomen spelen de erven een belangrijke rol in de landschappelijke opbouw. De erfbeplantingen zijn hier op een aantal plaatsen de enige opgaande elementen. De erfbeplantingen van de Kraaijertpolders kenmerken zich evenmin door veel variatie in beplantingsvormen en soortensamenstelling. De problemen liggen analoog aan de voorgaande beschrijving.

Borsselepolder

De erven liggen langs de polderwegen. Bij de Monsterweg in een zodanige concentratie dat er sprake is van lintbebouwing. Langs de andere wegen vormen de erven eilanden in de groot-schalige open ruimte. De variatie in beplantingsvormen en soortensamenstelling is in de Borsselepolder evenmin groot. Het aandeel kaprijpe populier is groot.

Algemeen

De indruk bestaat dat het aantal traditionele erven in de Zak van Zuid-Beveland gestaag afneemt. Goed vergelijkingsmateriaal met de situatie van ca. 10 jaar geleden bestaat er echter niet. De beplantingen op de traditionele erven vallen vrijwel zonder uitzondering in de categorie oudere beplantingen. De staat van onderhoud is over het algemeen matig. Dit is veelal veroorzaakt door het achterwege blijven van het noodzakelijke onderhoud in het verleden (in de jeugdfase van de beplantingen). Ook zijn er voorbeelden van beplantingen die in het verleden wel goed zijn onderhouden, maar waar het onderhoud het laatste decennium vrijwel achterwege is gebleven. Bij deze categorie is herstel nog het meest eenvoudig mogelijk. Het traditionele erf heeft termijn weinig toekomstperspectief, tenminste als het beleid niet wordt bijgestuurd. Verjonging en restauratie van streekeigen erven is dringend gewenst wil het traditionele erf overleven.

3.4.4 Overige beplantingen

Bij de overige beplantingen gaat het vooral om verspreid liggende bosjes.

De gemeente is niet rijk aan bos. Het meeste bos is recent aangeplant, vooral in omgeving van het Sloegebied. De enige jaren geleden ter afscherming van de industrie aangebrachte bosbeplantingen bij de dorpen Nieuwdorp, 's-Heerenhoek en Borssele kunnen uitgroeien tot bijzondere elementen in het landschap. Ruimtelijke werking gaat van dit jonge bos nog nauwelijks uit. Binnen vijf jaar zal deze situatie veranderen. In combinatie met het bos rond het Sloegebied krijgt de westkant van de gemeente in de toekomst een wat bosrijker karakter.

In een bosarme gemeente zijn de aanwezige bossages extra waardevol, zeker als het hierbij gaat om een combinatie van beplantingen met historische bebouwing. Dit is het geval bij de buitenplaatjes in Ellewoutsdijk, bij 't Hof de Dierik (Oudelande) en Landlust (in Heinkenszand). Het oude hout wat hier voorkomt speelt ook vanaf grote afstand een rol bij de belevingswaarde van het landschap. Dorpsbossen zoals aangelegd bij Lewedorp, en de Sloebossen verkrijgen bij een goed beheer in de toekomst dezelfde waarde als de genoemde oudere bosobjecten.

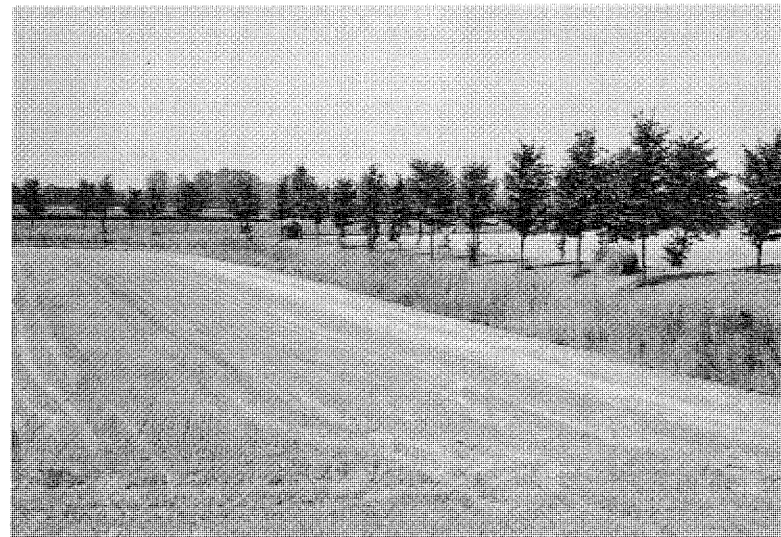
3.5 Natuurwaarden

3.5.1 Bloemdijken

De bloemdijken vertegenwoordigen belangrijke natuurwaarden. De lijst met plantensoorten bevat een groot aantal voor Nederland zeldzame soorten die in de Zak van Zuid-Beveland op voorkomen.

Naast de uitgangspunten van de bodem en de bezonning moet het beheer van de dijken voorwaarden scheppen voor het voorkomen (en instandhouden) van dergelijke soorten.

Over het algemeen gebeurt dit door de dijken niet te bemesten

foto 7, Maai-beheer op de Lindedijk.

en een maai- of begrazingsbeheer in te stellen. Hierdoor is verschralling van de dijken mogelijk hetgeen gunstig is voor soortensamenstelling. De zeeuwse schaapskudde speelt bij het beheer van de dijken een belangrijke rol.

De combinatie van bomen en vegetatiebeheer kan een probleem zijn. Bomen werpen schaduw en blad op de dijken. Hierdoor wordt de ontwikkeling van een soortenrijke vegetatie bemoeilijkt. Gezien de aanwezige vegetatiekundige waarden in het gebied moet dit probleem ook niet overdreven worden. De waarden hebben zich immers kunnen ontwikkelen binnen een gebied dat traditioneel zeer rijk is aan bomen.

Toch verdient het vegetatiebeheer in relatie tot het bomenbeheer aandacht. Het is vooral de combinatie van boom- en bloemdijk die geleid heeft tot de hoge waardering van het gebied. Er moet dan ook een oplossing worden gezocht die recht doet aan beide aspecten.

Bij de bloemdijken zijn vooral de zuidtaluds van belang voor de vegetatiekundige waarden. Zeker als het gaat om dijken met

een zandige bodemopbouw. Door te spelen met de plantafstanden op de zuidtaluds is een gecombineerde oplossing mogelijk. In uitzonderlijke gevallen kan men besluiten bomen geheel van het zuidtalud te weren. Ook in de keuze van de boomsoort schuilt een oplossingsrichting.

Een gericht vegetatiebeheer vermindert de verruiging op de dijken. Voor het landbouwkundig gebruik betekent dit een vermindering van negatieve randinvloeden. De hoeveelheid ruigte kruiden neemt af waardoor de landbouw minder last heeft van onkruid. Omgekeerd is het wenselijk dat de landbouw voorzichtig is met het gebruik van bestrijdingsmiddelen en mestproducten in de directe nabijheid van de bloemdijken.

3.5.2 Kreekrestanten en laagten

Kreekrestanten en laagten zijn in verschillende ontwikkelingsstadia binnen de inpolderingen komen te liggen. Het Zwake is een voorbeeld van een grote kreekrest. Verspreid over het gebied komen ook kleinere kreekrestanten voor. Voor een deel zijn deze gebieden in beheer bij natuurbeschermingsorganisaties. Er zijn echter delen die nog in normaal agrarisch gebruik zijn. De Provinciale Uitwerking van het Natuurbeleidsplan voorziet in de aanwijzing (van een deel) van deze gronden als relatienotagebied. De versnippering van de gebieden vermindert, waardoor de natuurwaarden kunnen toenemen.

Een probleem is dat in het kader van het Natuurbeleidsplan het accent voornamelijk ligt op de grotere eenheden als het Zwake. De instandhouding en vergroting van de natuurwaarden is ook bij kleinere gebieden mogelijk. Hiervoor ontbreekt thans een beleidsinstrument. Voor kleine landschapselementen, perceelsranden en dijkenbeheer bestaan er wel mogelijkheden voor het afsluiten van onderhoudsovereenkomsten in het kader van de relatienota.

foto 8, Westeindsche Weel, open water, rietoevers en laag gelegen grasland.

3.5.3 Erven

Op de erven komen gekoppeld aan diverse beplantingselementen en drinkpoelen natuurwaarden voor. Deze worden met name aangetroffen in de meidoornstruwelen (avifauna), drinkputten (amfibieën), knotbomen en hoogstamfruitbomen. Ook kleine bossages dragen bij aan de natuurwaarden.

3.6 Landschappelijke karakteristiek per deelgebied

3.6.1 Inleiding

In de voorgaande delen van de analyse zijn steeds deelaspecten aan de orde geweest. Een algemene analyse van de landschappelijke kwaliteit per deelgebied completeert het beeld van het Borselse landschap.

3.6.2 De Poel

De Poel is een gebied met een open grootschalig karakter. De akkerbouw is de dominante functie. Aan de randen op de overgang naar het kleinschalige polderlandschap is plaatselijk een ruimtelijke verdichting aanwezig in de vorm van restanten van een vroeger landschap. Het gaat hierbij om de heggengebieden. Deze restanten hebben een duidelijk relictmatig karakter. Het heggengebied van het Staatsbosbeheer vormt een aaneengesloten restant van het landschap van voor de ruilverkaveling. De overige heggengebieden zijn kleiner en komen meer verspreid voor.

Binnen de Poel komen lopen smalle kreekruigen. Het vroeger kenmerkende onderscheid in het grondgebruik tussen de kreekruigen (akkerbouw) en poelgronden (grasland) is vrijwel volledig verdwenen. Net als bij de hegen is van het graslandgebied een relict aanwezig in de vorm van het ganzenreservaat.

Door de landschappelijke veranderingen heeft het gebied niet alleen in ecologische zin maar ook in visueel ruimtelijke zin aan kwaliteit ingeboet. De relicten zijn in brokstukken aanwezig; van een landschappelijk geheel met een duidelijke herkenbare ruimtelijke structuur is geen sprake meer. Daarnaast heeft de uitbreiding van het bedrijventerrein de Poel in de gemeente Goes een negatieve uitstraling op de landschappelijke kwaliteit van de Poel.

3.6.3 Kleinschalig polderlandschap

De ruimtelijke kwaliteit hangt hier vooral samen met het dijkenpatroon, de kreekrestanten, de welen en de erfbeplantingen.

Bij de kreekrestanten, de welen en de erven gaat het om verspreid voorkomende elementen. Bij de dijken gaat het om een stelsel dat in het gehele gebiedsdeel aanwezig is. Vanwege dit stelselmatig voorkomen van de dijken (samenhangend met het ontstaan van het gebied) is een integrale aanpak van het beheer van het dijkenpatroon gewenst. In het verleden zijn hiertoe

pogingen ondernomen. Wat betreft het beplantingsbeheer via het Kap- en beplantingsplan en wat betreft het vegetatiebeheer in de vorm van de Zeeuwse schaapskudde.

Ondanks de goede bedoelingen is de ruimtelijke kwaliteit van het gebied de laatste jaren niet toegenomen. Het gebied is kaler geworden (als gevolg van noodzakelijke kap). Oppervlakkig gezien kan van een aftakelingsproces gesproken worden. Het publiek ervaart het als zodanig. Deze analyse berust ten dele op juistheid, de herplante bomen worden immers weer groot.

De kap geschiedt ongestructureerd over het gebied en er wordt niet altijd herplant. Indien er herplant wordt is de aanplant niet altijd in overeenstemming met het kap- en beplantingsplan. Om het gesignaleerde proces niet te laten ontaarden is een betere coördinatie tussen de terreinbeherende instanties noodzakelijk. Ook particuliere eigenaren moeten hierbij worden betrokken. Het aan de westkant van de gemeente (als vervolg op de Sloebossen) uitgevoerde dijkbeplantingsproject kan hiervan als een goed voorbeeld worden gezien.

Voor wat betreft de kreekrestanten, de welen en de erven wordt verwezen naar de afzonderlijke paragrafen.

In het gebied van de kleinschalige polders ligt het accent de komende jaren vooral op herstel van de waarden.

3.6.4 Grootschalig polderlandschap

Het betreft hier de Kraaijertpolders en de Borssele Polder aan de westkant van de gemeente. De polders zijn grootschalig en de dijken over het algemeen onbeplant. De polderwegen zijn eveneens vrijwel allemaal onbeplant. De oude Rijksweg (de Postweg) is deels nog beplant met monumentale iepen. De Monsterweg in de Borssele Polder was tot voor kort beplant. De erfbeplantingen zijn over het algemeen gering van omvang en beperkt van opzet. De soortensamenstelling van de singelbe-

plantingen rond de erven is meestal eenzijdig. Bovendien komen veel ziektegevoelige soorten voor (iep en es).

In vergelijking met andere delen van de gemeente maakt dit gebied een wat rommelige indruk. Dit beeld wordt nog versterkt door de nabijheid van het Sloegebied.

Zowel de beplantingsstructuur als de opbouw van de erfbeplantingen behoeven in dit gebied speciale aandacht. Het accent ligt hierbij op vernieuwing. Een actief overheidsbeleid is hier noodzakelijk. Een afwachtende houding in dit gebied leidt op termijn tot (verder) kwaliteitsverlies.

Vanwege de aanleg van de Sloebossen en het dijkbeplantingsproject is reeds een begin gemaakt met het landschappelijk herstel. Het gemeentelijk beleid met betrekking tot de Sloerand is een goede aanzet tot de noodzakelijke vernieuwing.

3.6.5 Oudlandgebieden Baarland, Hoedekenskerke, Ellewoutsdijk

De hoofdstructuur van het landschap in deze gebieden wordt bepaald door de wegbeplantingen. Bij Baarland Hoedekenskerke gaat het om een fijnmazig netwerk. Ellewoutsdijk heeft een grootschaliger en meer open karakter. De ruimtelijke karakteristiek van het gebied Ellewoutsdijk sluit aan op de grootschalige polders aan de westkant van de gemeente. De gebieden Hoedekenskerke en Baarland zijn wat betreft maat en schaal eerder vergelijkbaar met de kleinschalige poldergebieden; dit ondanks het ontbreken van dijken.

Ruimtelijk vormen de erfbeplantingen een belangrijke aanvulling op de structuur van de wegbeplantingen.

Zowel in de wegbeplantingen als in de erfbeplantingen doen zich problemen voor met betrekking tot de vitaliteit van de beplantingen. Het gaat hier met name om de es en de iep.

Deze problemen vormen een bedreiging voor de kwaliteit van het landschap in dit deel van de gemeente.

3.6.6 Sloegebied

Als groot contrast met het idyllische polderlandschap van de Zak bevindt zich aan de zuid-westkant het Sloegebied. Het gaat hierbij om een grootschalig, modern industrielandchap. Een algemeen waardeoordeel over dergelijke landschappen is moeilijk te geven. De een dicht aan het gebied een eigen bekooring toe, de ander spreekt van horizonvervuiling. De laatste jaren zijn er in het gebied veel grootschalige windturbines bijgeplaatst. Het milieuvriendelijke karakter van de windenergie komt ten goede aan het imago van industriegebied.

3.7 Eigendomssituatie

Binnen het gebied zijn vele terreinbeherende instanties actief. Deze instanties hebben ieder hun eigen beheersplannen, die los van elkaar tot stand komen.

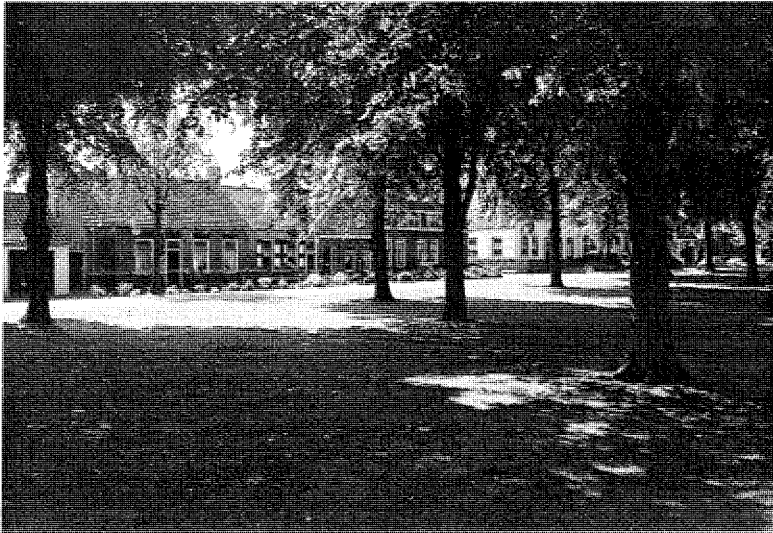
Dit betekent dat er voor in principe dezelfde (of naast elkaar gelegen) gebieden verschillende keuzes worden gemaakt. Het landschapsbeleidsplan kan een rol spelen bij het op een noemer brengen van het beheer. Dit geldt zowel voor het boombeheer als het overige natuurbeheer.

3.8 Overige ontwikkelingen

3.8.1 Ontwikkeling van de dorpen

Wonen algemeen

Borsele geldt als een aantrekkelijke woongemeente in Midden Zeeland. Borsele ligt gunstig ten opzichte van een aantal werkgebieden. Van deze werkgebieden ligt het Sloegebied voor een groot deel op het grondgebied van de gemeente. Maar ook

foto 10, Borsele beschikt over aantrekkelijke dorpen.

steden als Vlissingen, Middelburg en met name Goes liggen op een gunstige afstand als het gaat om woon-werkverkeer. Daarnaast beschikt Borsele over een fraai landschap met aantrekkelijke dorpen. Het karakter van de dorpen varieert van zeer landelijk, met een laag voorzieningenniveau, tot de wat grotere dorpen met een gemiddeld voorzieningenniveau. Borsele heeft onder andere vanwege het aantrekkelijke landschap wat te bieden als woongebied. Hier liggen voor de gemeente duidelijke kansen.

Nieuwbouwwijken in Borsele wijken wat betreft opbouw en karakter weinig af van de wijken welke in Goes of Middelburg worden gebouwd.

Door ook in de directe woonomgeving aansluiting te zoeken bij het groene karakter van het gebied kan de gemeente zich ook als woongebied (nog) sterker profileren. Onder het motto 'Haal het landschap naar binnen' kunnen uitbreidingen ontstaan met

een identiteit die inspeelt op de specifieke kenmerken van het Borsels landschap.

3.8.2 Ontwikkeling van de infrastructuur

De aanleg van de W.O.V. vormt de belangrijkste ingreep in het landschap van de gemeente.

Het tracé van de W.O.V. doorsnijdt het karakteristieke polderland. In de Tracénota MER wordt uitgebreid beschreven welke maatregelen genomen kunnen worden om te komen tot een goede landschappelijke inpassing. Bovendien bestaat de kans het gemeentelijk Sloe-rand beleid parallel met de W.O.V. te realiseren. Hieronder behoort de aanleg van de Sloerandbossen nabij Borssele.

In relatie tot een verdere groei van het Sloegebied en ontwikkelingen in de landbouw (glastuinbouw) is het niet uitgesloten dat een aanvulling van de infrastructuur (ontsluitingswegen) in het westelijk deel van de gemeente noodzakelijk is. Deze infrastructuur staat echter in een zodanige relatie tot de nieuwe functies dat hiervoor verwezen wordt naar de paragrafen 3.8.4 en 3.8.5.

3.8.3 Ontwikkeling van de recreatie

Borsele heeft op het ogenblik vooral betekenis als dagrecreatiegebied. Verblijfsrecreatie vindt alleen plaats op de recreatieterreinen Stelleplas en Scheldeoord. Grootschalige uitbreiding van recreatiefunctie is niet te verwachten en gezien de aard van het gebied ook niet gewenst. Het beleid gaat verder uit van het beter benutten van de combinatie van het aantrekkelijke landschap en recreatieve voorzieningen. Routestructuren spelen hierbij een belangrijke rol. In dit beleid past ook de verdere uitbouw van de stoomtram als dagrecreatieve attractie. De kracht van de recreatie in Borsele ligt in de beleving van natuur en landschap. Hierbij kan verder gedacht worden aan combinaties met voorlichting en educatie.

Verder wordt de aandacht gericht op de verbetering van de kwaliteit van de bestaande voorzieningen. Het Borselse landschap kan gezien de aard van de recreatie in de gemeente als zo'n bestaande voorziening worden opgevat.

Landelijk gezien is het gebied betrekkelijk onbekend, zeker in vergelijking met gebieden met een even aantrekkelijk landschap (Achterhoek, Zuid Limburg). De recreatie moet ook in de toekomst afgestemd blijven op het karakter van het gebied. Hierbij hoeft zeker niet alleen aan dagrecreatie te worden gedacht. Kleinschalige vormen van verblijfsrecreatie afgestemd op het karakter van het gebied zijn landschappelijk inpasbaar. Een voorwaarde voor de ontwikkeling van de recreatie in het gebied is een gecoördineerde aanpak van de voorlichting en de promotie.

3.8.4 Ontwikkeling van de industrie

Bedrijventerrein

Het Sloehavengebied biedt nog plaats aan enige honderden hectare zeehavenontwikkeling. Met de groei die het Sloegebied heeft doorgemaakt als grootschalig industrie- en zeehavengebied, ontstaan er als het ware in het kielzog, afgeleide bedrijfsactiviteiten.

Het gaat hierbij om toeleveringsbedrijven, dienstverlening e.d. In vergelijking met de grootschalige ondernemingen die hun activiteiten in het Sloegebied zelf hebben gaat het bij de 'afgeleide' bedrijvigheid om kleinschaliger bedrijven. Deze bedrijven zijn er bij gebaat in de nabijheid van het Sloegebied te worden gehuisvest. Een clustering van deze bedrijven ligt met betrekking tot de herkenbaarheid en bereikbaarheid voor de hand. De realisering van een hoogwaardig bedrijventerrein in de nabijheid van het Sloegebied impliceert landschappelijke veranderingen. Op welke termijn een dergelijk bedrijventerrein gerealiseerd wordt is nog niet duidelijk. Een landschapsbeleidsplan is een (middel)lange termijn-plan.

De strook grond tussen het dorp Borssele en de industrie is landbouwkundig in gebruik. De breedte van deze strook is relatief gering. Het gemeentelijk beleid met betrekking tot de Sloerand staat de ontwikkeling van een scheidende zone voor. Landbouw en industrie worden hierdoor ruimtelijk meer uiteengelegd.

Windenergie

Windenergie wordt een steeds belangrijker vorm van energieopwekking. Zeeland heeft een inspanningsverplichting om in het jaar 2000, 250 MW via windenergie op te wekken. Deze opwekking vindt in toenemende mate in zogenaamde windparken plaats. Windparken kunnen gezien worden als min of meer industriële vorm van ruimtegebruik. Vanuit deze aard horen windparken op of in de directe nabijheid van industrieterreinen thuis. Daarnaast zijn er vanuit het landschap plaatsen denkbaar waar een windpark voor een bijzonder landschappelijk effect kan zorgen. Hierbij valt te denken aan de deltadammen of aan de overgangen tussen de voormalige eilanden. Een windpark willekeurig gebruikt in het landelijk gebied leidt tot ruimtelijke versnippering en kwaliteitsverlies.

3.8.5 Ontwikkeling van de landbouw

De akkerbouw bevindt zich in een moeilijke situatie. Voor Zeeland gaat het hierbij om een belangrijke bedrijfstak. De inkomenspositie van de boeren staat onder druk. Perspectief op verbetering van de situatie dient zich nog niet aan. Veel akkerbouwbedrijven zijn te klein om in de toekomst rendabel te kunnen blijven of te worden. Niet alleen de kleine bedrijven hebben het moeilijk. Bij de huidige prijsontwikkelingen is het voor vrijwel alle akkerbouwbedrijven moeilijk rendabel te zijn. In de kustgebieden van Zeeland beginnen veel boeren een minicamping. Binnen de gemeente Borsele is de vraag naar kamperen bij de boer beduidend minder dan aan de kust. Binnen de sector zelf zijn beperkt mogelijkheden aanwezig om

foto 11, Het landbouwbeleid is gericht op de terugdringing van de overproductie van granen.

de positie te verbeteren. Dit kan o.a. door te zoeken naar de teelt van alternatieve gewassen of door in te spelen op de vraag naar milieuvriendelijk geteelde produkten. Het produkt 'Zeeuwse vlegel' is hiervan een voorbeeld.

In zijn algemeenheid wordt een verschuiving naar meer intensieve tuinbouwmatige teelten voorzien.

Indien de situatie voor de landbouw niet verbetert, of anderszins een perspectief wordt geboden, heeft dit op termijn zijn doorwerking op de kwaliteit van het landschap. De landbouw is immers een van de belangrijkste dragers van het landschap.

Een bijdrage aan een nieuw perspectief kan worden geboden door de verblijfsrecreatieve mogelijkheden op de erven te vergroten. Als er een specifiek Borsels kwaliteitsproduct wordt geboden, dat zich goed laat promoten, liggen er ook hier kansen. Het kamperen bij de boer in Borsele moet zich onderschei-

den van het kamperen bij de boer aan de kust. In de Nota Ruimtelijk Beleid landelijke Gebieden heeft de Provincie de zogenaamde "Boerenboscamping" in het leven geroepen. Bij aanplant van tenminste 20 ha bos (waarbij gebruik kan worden gemaakt van de Regeling stimulering bosuitbreiding op landbouwgronden) worden 1 à 2 kampeereenheden per ha toegeestaan.

In gebieden met zoute kwel zoals bijvoorbeeld direct achter de Westerscheldedijk bestaan er wellicht mogelijkheden voor de ontwikkeling van mariene cultures. Door middel van afgraven van marginale gronden die thans nog in 'normaal' landbouwkundig gebruik zijn ontstaan gebieden die geschikt zijn voor zoutvegetaties. In combinatie met natuurontwikkeling kan zo een interessant nieuw landschapstype ontstaan.

Voorts zijn er ontwikkelingen gaande met betrekking tot het grondgebruik. Dit betreft de komst van intensieve veehouderijbedrijven en glastuinbouw naar Zeeland. Zeeland kent geen mestprobleem; er is vraag naar mest in deze Provincie. Intensieve veehouderijen uit Brabant zoeken hun heil in Zeeland.

Voor het platteland betekent de komst van dergelijke bedrijven mogelijk een oplossing voor een aantal problemen. Er staan echter ook nadelen tegenover. Zo zal de stankoverlast toenemen en moeten nieuwe grootschalige bedrijven in het landschap worden ingepast. De aantrekkelijkheid van het gebied, zoals eerder is beschreven is hierbij in het geding.

In de facetherziening bestemmingsplan buitengebied (22 september 1994) formuleert de gemeente aanvullend beleid met betrekking nieuw vestiging van niet grondgebonden agrarische bedrijven. Ook aan het toevoegen van een niet grondgebonden agrarische bedrijvigheid aan een bestaand grondgebonden agrarisch bedrijf wordt de noodzakelijke aandacht besteed. In het verleden mocht zondermeer een niet grondgebonden agrarisch bedrijf worden toegevoegd aan een grondgebonden agra-

risch bedrijf. In het bestemmingsplan was niets geregeld met betrekking tot de maximale omvang van een toe te voegen bedrijfsonderdeel. In principe was het mogelijk om in het buitengebied een grootschalige intensieve veehouderij te vestigen als "toevoeging" aan een grondgebonden bedrijf. De facetherziening komt met een maximum-maat waaraan de toevoeging moet voldoen. Deze maat bedraagt 750 m² voor de kwetsbare gebieden. In de grootschaliger gebieden wordt ook nieuwvestiging toegestaan. Met behulp van een wijzigingsbevoegdheid kan er op worden toegzien dat geen grote concentraties van nieuwvestiging kunnen ontstaan.

In gebieden waar de landschappelijke dichtheid niet groot is, waar omgevingsfactoren als industrie en grote infrastructurele werken aanwezig zijn (Rijkswegen, spoorlijnen, hoogspanningsmasten etc.), waar de overige infrastructuur minder kwetsbaar is, waar relatief minder andere kwetsbare bestemmingen liggen (wonen, recreatie, natuur), daar is aanleiding om intensieve vormen groter dan 750 m² toe te staan. Daar is het alleen noodzakelijk een te grote concentratie van deze vormen tegen te gaan. Dit gebeurt met een wijzigingsbevoegdheid. Voorts wordt hier verwezen naar de facetherziening.

De mogelijke komst van glastuinbouw naar Borsele is in paragraaf 2.1.4 reeds uiteengezet.

Ook voor de glastuinbouw geldt dat realisatie (vanuit het Rijksbeleid) in principe afhankelijk is van bruine koers gebieden. Aantrekkelijke landschappen leveren glastuinbouwgebieden over het algemeen niet op. Hierop zijn enkele uitzonderingen. Dit betreft glastuinbouwgebieden waar met behulp van beplantingen en watersystemen een aantrekkelijk gebied is gemaakt (Madestein bij Den Haag).

De studie locatiekeuze (glastuinbouw) gaat uit van een geconcentreerde projectmatige invulling van de glastuinbouw. De studie gaat voorbij aan de mogelijkheid landschappelijke kwaliteiten tot stand te brengen in combinatie met de functie glastuinbouw.

De realisatie aan de westkant van de gemeente in de nabijheid van het industriegebied (in het bruine koers gebied) wordt

gunstig beoordeeld. Voor de kwaliteit van het landschap is het gewenst dat de nieuwe ontwikkelingen worden ingebed in een landschappelijk kader met aandacht voor groen- en waterstructuren (à la Madestein).

3.8.6 Ontwikkeling van de bosbouw

Met de realisering van de aanbevelingen van de Commissie Bosuitbreiding zijn er op het gebied van de bosbouw aanzienlijke ontwikkelingen te verwachten. De aanbevelingen betekenen een krachtige stimulans voor het bosbouwbeleid. Op basis van de aanbevelingen is de Regeling stimulering bosuitbreiding op landbouwgronden (Ministerie van Landbouw Natuurbeheer en Visserij) tot stand gekomen. Deze regeling betekent een impuls voor de aanleg van tijdelijk en permanent bos op landbouwgronden.

In relatie tot woningbouw (bestemmingsplannen) en als mogelijkheid in de landschapsplanning (casco-ontwikkeling) hebben de beleidsvoornemens eveneens betekenis.

3.9 Conclusies

Als gevolg van de geschetste ontwikkelingen zijn er veranderingen op til in het landschap van de gemeente Borsele. De landbouw kent problemen, terwijl de natuurfunctie als gevolg van nieuw beleid letterlijk meer ruimte krijgt. Het landbouwkundig grondgebruik is aan veranderingen onderhevig. De ontwikkeling naar, aan de ene kant meer natuur en aan de andere kant een intensivering, door bijvoorbeeld een overgang naar glastuinbouw of intensieve veehouderij impliceert ruimtelijke veranderingen.

Daarnaast zijn er de mogelijkheden van het nieuwe bosbeleid, welke eveneens voor de landbouw van betekenis is (hout als landbouwgewas). De 'Regeling stimulering bosuitbreiding op landbouwgronden' is hierbij van belang. Ook de 'Boerenboscamping' biedt nieuw perspectief. Het bosbeleid biedt tevens

mogelijkheden om de woonkwaliteit te verbeteren. Door de combinatie van bos en wonen kunnen nieuwbouwwijken in de toekomst meer allure krijgen. Borsele kan zich hierdoor niet alleen profileren als een gebied met een aantrekkelijk landschap, maar tevens als een gebied dat bewust werkt aan een wervend woonmilieu.

De aanwezige buitenplaatsen als 't Hof de Dierik hebben een positieve invloed op de landschappelijke kwaliteit. Nieuwe buitenplaatsen, mits van dezelfde allure als bijvoorbeeld 't Hof De Dierik, kunnen een vergelijkbare werking hebben. Hierbij moeten wel de landschappelijke verschillen tussen de deelgebieden in het oog worden gehouden. Zo zijn nieuwe buitenplaatsen midden in de Poel vanwege de gewaardeerde openheid niet gewenst.

De specifieke recreatiemogelijkheden van het gebied kunnen beter worden benut, met name door aan de promotie en voorlichting meer aandacht te schenken.

Het gemeentelijk Sloerand beleid biedt mogelijkheden voor een positieve ontwikkeling van de landschappelijke kwaliteit in relatie tot het grootschalige industriegebied.

De geschetste ontwikkelingen zijn zodanig van aard en omvang dat deze niet separaat tot stand kunnen komen. Door de ontwikkelingen in relatie tot elkaar te brengen ontstaan er mogelijkheden voor de ontwikkeling van een casco, dat een stabiele ontwikkeling van de laagdynamische functies garandeert en waarbij de hoogdynamische functies een ontwikkelingsperspectief wordt geboden.

Het probleem van de achteruitgang van het beplantingsareaal op de dijken behoeft speciale aandacht, ook in relatie tot het vegetatiebeheer van de dijken. Hetzelfde geldt voor de kleine landschapselementen en erfbeplantingen, welke zeer karakteristiek zijn voor het landschap.

4. Landschapsvisie

4.1 Algemeen

Uit de analyse is een aantal problemen met betrekking tot de kwaliteit van natuur en landschap af te leiden. In dit hoofdstuk wordt een visie gegeven op de mogelijke toekomstige ontwikkeling van het landschap in relatie tot de in de analyse gesignaleerde problemen. Hierbij wordt ingespeeld op de mogelijkheden en (rand)voorwaarden die het nieuwe beleid biedt. Het nieuwe beleid geeft tevens een richting aan, waar bij de planvorming op ingespeeld wordt.

Het landschapsbeleidsplan is een ontwikkelingsplan. Het plan geeft aan hoe het landschap van de gemeente zich in de planperiode kan ontwikkelen en welke factoren er aan die veranderingen ten grondslag liggen. Het betreft een periode van tien jaar. Dit is een relatief korte periode waarin er veel ontwikkelingen op de gemeente afkomen. Nieuw beleid en nieuwe functies hebben hun landschappelijke gevolgen. In het plan wordt een afweging gemaakt hoe het nieuwe beleid en nieuwe functies gestalte krijgen. Het landschapsbeleidsplan kan hiertoe een integraal kader ontwikkelen. Ad-hoc beslissingen, die vrijwel altijd ten koste gaan van de kwaliteit van het landschap kunnen hierdoor worden vermeden. Duidelijk is dat het landschap van Borsele de komende tien jaar alles behalve een statisch geheel zal zijn.

Daarnaast is het landschapsbeleidsplan een plan dat richting geeft aan het beheer van de bestaande waarden in het landschap. De bestaande waarden liggen vooral op het vlak van de dijken en de kleine landschapselementen.

De algemene doelstelling van het plan (de ontwikkeling van een kwalitatief hoogwaardig landschap) kan worden bereikt met behulp van cascoplaning. In een te ontwikkelen casco worden de kwetsbare functies duurzaam ondergebracht. Dit casco mag niet voorbijgaan aan de karakteristiek van het gebied. De func-

ties die gekenmerkt worden door een grotere dynamiek worden 'ondergebracht' in de zogenaamde 'gebruiksruimte'. Dit betekent niet dat er in de gebruiksruimte geen sprake is van landschap. De invulling van de gebruiksruimte is afgestemd op de landbouwkundige functie. De landbouw is voor vrijwel alle deelgebieden van het Borselse landschap de functie die het landschapsbeeld blijft bepalen. De ontplooiingsmogelijkheden verschillen echter per deelgebied. De landbouwkundige inrichting van de gebruiksruimte is hierdoor per deelgebied verschillend. Enerzijds wordt dit veroorzaakt door de maat van het casco, waaruit in het geval van Borsele bijna van nature beperkingen voor de landbouw volgen. Anderzijds ook doordat de landbouwkundige gebruiksmogelijkheden per deelgebied verschillend zijn. Hierbij wordt vooral gedoeld op de bodemgesteldheid en de waterhuishouding, maar ook op de maat en de schaal van het landschap.

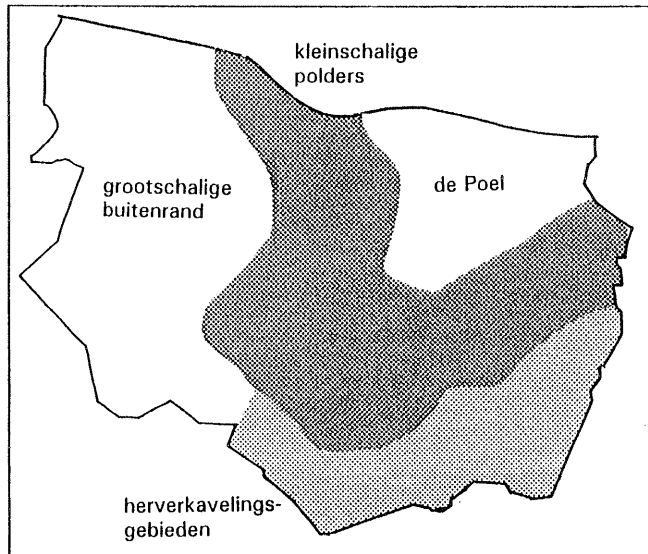
4.2 Te ontwikkelen casco

4.2.1 Oplossingsrichting in relatie tot het bestaand casco

In de analyse is een vierdeling in het gebied aangegeven:

- . poel,
- . kleinschalige polders,
- . herverkavelde oudlandgebieden van Hoedekenskerke, Baarland, Oudelande, Ellewoutsdijk,
- . grootschalige polders aan de westkant van de gemeente (Quarlespolder, Jacobpolder, Kraayertpolders, Borsselepolder).

Bij deze indeling worden de oudlandgebieden van Hoedekenskerke, Baarland, Oudelande, Ellewoutsdijk min of meer over een kam geschoren met de grootschalige Kraaijertpolders.

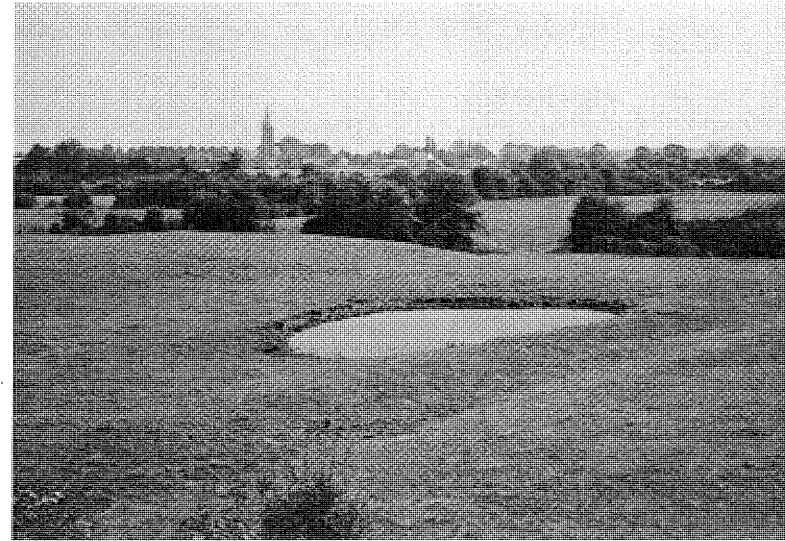

figuur 12; schematische weergave gebiedsopbouw.

Op deze driedeling is de waardering van het landschap van Borsele gebaseerd. Ook vanuit de functies en te verwachten ontwikkelingen is een dergelijke driedeling verantwoord te maken:

Poel

Een grootschalig akkerbouwgebied met het ganzenreservaat en het heggengebied als eilanden in grasland. Het betreft een gebied dat voor de ruilverkaveling vrijwel geheel uit grasland bestond. Het heggengebied is een uniek reservaat en restant van het oude cultuurlandschap, dat vroeger langs de gehele rand van de poel en op de kreekruigen voorkwam. Het overige gedeelte had ook vroeger een duidelijk open karakter maar lag wel in grasland. Ook het ganzengebied is een restant van het oorspronkelijke cultuurlandschap. De oorspronkelijke verkavelingspatronen zijn in de reservaatgebieden goed bewaard gebleven.

foto's 12 en 13, het heggensreservaat, een relictmatig overblijfsel van het oude cultuurlandschap

De Poel kent vanwege de aanwezigheid van de twee reservaatgebieden in een verder overwegend akkerbouwgebied een duidelijke functiescheiding. Het heggengebied maakt deel uit van de ecologische hoofdstructuur, tevens wordt hier natuurontwikkeling voorzien.

Vanwege de strikte functiescheiding en het relict-matige karakter van de overblijfselen van het oude cultuurlandschap, is geen sprake van een landschappelijk geheel.

Planvorming moet zich richten op:

Behoud en ontwikkeling van de natuur- en landschapswaarden zoals die met name in het ganzengebied en het heggengebied aanwezig zijn. De landschappelijke kwaliteit kan verbeterd worden door het heggengebied en ganzenreservaat minder als op zichzelf staande elementen (eilanden) te zien.

Visueel-ruimtelijk betekent het dat het poelgebied als open gebied gehandhaafd blijft, de rand van het gebied wordt verdicht. Belangrijkste visueel ruimtelijke winst is dat het gebied zich weer als landschappelijke eenheid kan manifesteren. Ook aan de noordkant van de poel o.a. in de buurt van Baarsdorp bestaan er mogelijkheden voor uitbreiding van de heggengebieden. Daarnaast wordt het negatieve visuele effect van het bedrijventerrein de Poel in de gemeente Goes verminderd als de heggengebieden in de omgeving van Baarsdorp uitbreiding krijgen.

Door (nieuw)vestiging van melkveehouderijbedrijven in het gebied te stimuleren bestaat de mogelijkheid om naast de reservaatgebieden weer een graslandareaal in de poel tot stand te brengen. Aandachtspunt in relatie tot de gewenste openheid van het landschap is de wijze waarop de noodzakelijke boerderijbouw plaatsvindt.

Kleinschalige nieuwlandpolders:

Dit gebied is synoniem met de echte Zak van Zuid-Beveland. Het landschap en de natuurwaarden zijn bijzonder op nationale schaal. De dijken, krekens en kleine landschapselementen zijn de

foto's 14 en 15, beplante dijken bepalen het karakter van het kleinschalige polderlandschap

dijken bepalen dragers van het landschap.

Een belangrijk deel van het gebied maakt deel uit van de ecologische hoofdstructuur. Een blauwe koers gebied in optima forma.

Planvorming moet zich richten op:

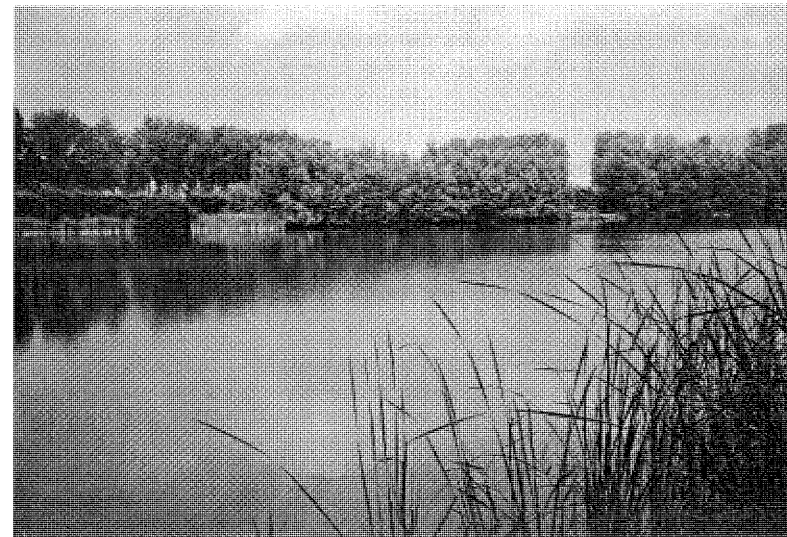
Behoud en ontwikkeling van de natuur- en landschapswaarden, welke zijn gekoppeld aan dijken, kreken en kleine landschapselementen. De ontwikkeling van de ecologische hoofdstructuur neemt hierbij een belangrijke plaats in. De ecologische hoofdstructuur is gekoppeld aan de natte systemen van kreken en oeverlanden. Speciale aandacht gaat dan ook uit naar de waterkwaliteit en de waterhuishouding. Het tot stand brengen van ecologische verbindingzones langs de watergangen is kansrijk, mede gezien de plaatselijk goede waterkwaliteit (zoetwaterbel). Behoud en herstel van het besloten landschap met beplante dijken heeft verder prioriteit.

Grootschalige buitenrand:

De grootschalige buitenrand van de gemeente is ten behoeve van de landbouw rationeel ingericht, zeker in vergelijking met de kleinschalige nieuwlandpolders. Het betreft een meer 'doorsnee' Zeeuws landschap, waarin de dijken een minder dominante rol spelen. De landschappelijke hoofdstructuur wordt bepaald door wegbeplantingen. Ook kreekrestanten nemen hier ten opzichte van het kleinschalige deel een ondergeschikte positie in. Aan de Westerschelde kant zijn de graslanden, inlagen en karrevelden zowel uit landschappelijk als natuurwetenschappelijk oogpunt belangrijke elementen. Het natuurontwikkelingsbeleid richt zich op een verdere uitbouw van deze waarden. Vanuit de landschappelijke opbouw zijn grootschalige nieuwe ontwikkelingen (bijvoorbeeld in de landbouw) in dit gebiedsdeel eenvoudiger inpasbaar, dan bij de kleinschalige polders.

Planvorming moet zich richten op:

Het behoud en verbetering van de bestaande landschappelijke

foto's 16 en 17, de ecologische hoofdstructuur is gekoppeld aan de natte systemen van kreken en oeverlanden

structuur en op de uitbouw van de natuur- en landschapswaarden aan de Westerscheldekant. Er liggen tevens mogelijkheden voor de ontwikkeling van mariene cultures. Door een combinatie van natuurbouw en cultuurtechniek kan een nieuw aantrekkelijk landschapstype tot ontwikkeling worden gebracht. Zo mogelijk in een projectmatig verband en met oog voor visueel ruimtelijke aspecten.

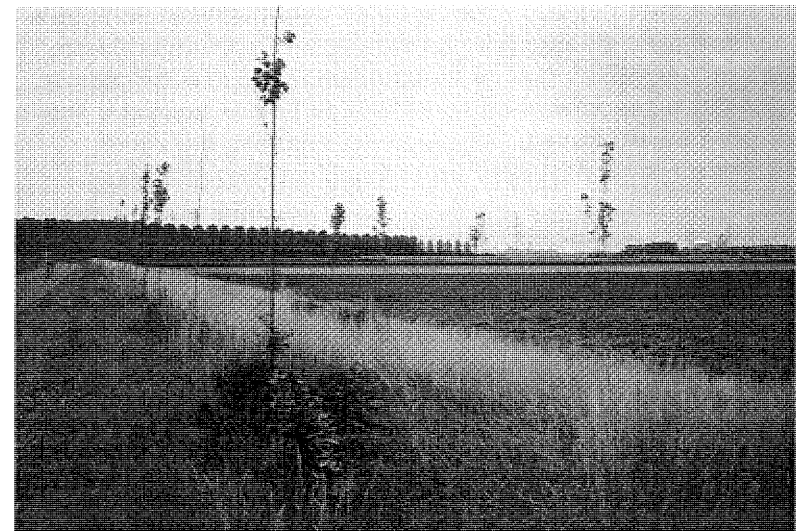
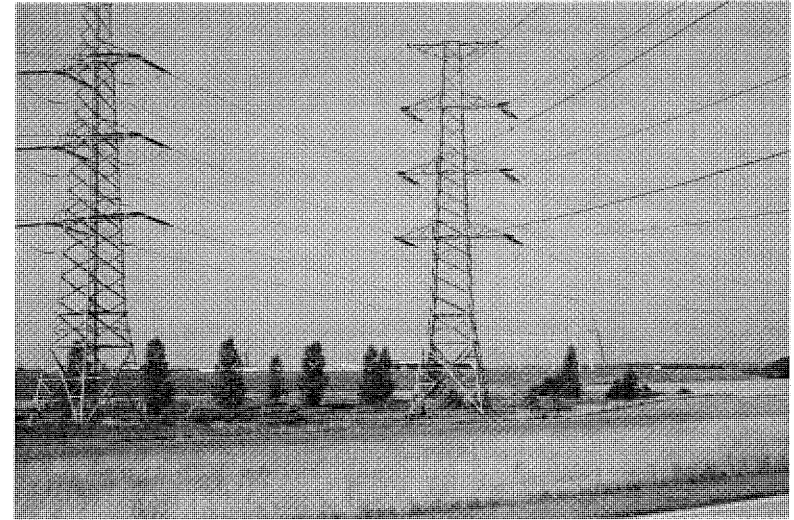
Bijzondere aandacht voor de inpassing in het landschap van nieuwe grootschalige agrarische ontwikkelingen, zoals intensieve veehouderijen is gewenst.

De grootste veranderingen in dit gebiedsdeel worden veroorzaakt door de komst van de intensieve veehouderijen. Een clustering van deze bedrijven kan leiden tot bedrijfsterreinachtige situaties. De voorkeur wordt gegeven aan een meer verspreide locatie van deze bedrijven. De facetherziening van 22 september 1994 voorziet in een wijzigingsbevoegdheid om een ongewenste clustering van intensieve bedrijven tegen te gaan.

In de Sloerandzone is een actief overheidsbeleid gewenst. Het aantrekkelijk maken van de Sloerand voor wonen, met werkgelegenheid en recreatie naast de deur, kan met behulp van een duurzame beplantingsstructuur gestalte krijgen. De scheidende zone tussen industrie en omgeving in de Borsselepolder kan het beste gestalte krijgen met behulp van een grootschalig bebosingsproject.

4.2.2 Kansrijke gebieden

Bij het aangeven van het landschappelijk casco gaat het om het aangeven van de gebieden, waar zich duurzame waarden op het gebied van natuur en landschap kunnen ontwikkelen of reeds aanwezig zijn. In feite worden gebieden aangegeven welke duidelijke kansen hebben voor een dergelijke ontwikkeling; de zogenaamde kansrijke gebieden. Onderzocht moet worden hoe de waarden van het reeds bestaande casco veilig gesteld kunnen worden en of er mogelijkheden

foto's 18 en 19, In de Sloerandzone is een actief overheidsbeleid gewenst. Beplantingen vormen een goed middel om het gebied aantrekkelijker te maken, ook voor wonen en recreatie.

bestaan voor de uitbreiding van het systeem waardoor het systeem als geheel duurzamer wordt en een grotere waarde kan verkrijgen. Het in beeld brengen van het huidige casco is hierbij een eerste stap. Dit huidige casco is op kaart weergegeven; kaart 23 (kleurenkaart).

Het landschappelijk casco binnen de gemeente Borsele wordt voor een belangrijk deel bepaald door reeds bestaande elementen. De dijken, de kreken en de kreekrestanten nemen een voorname plaats in. De natuur- en de landschapswaarden zijn duidelijk aan deze elementen gekoppeld.

Wat betreft de dijken liggen de waarden op het gebied van de kruidenvegetatie, de opgaande- en de struweelbeplantingen. Als gevolg van de aanwezigheid van deze beplantingen hebben zich tevens belangrijke (avi)faunistische waarden kunnen ontwikkelen. De dijken zelf genieten planologische bescherming en zijn als zodanig stabiele elementen. De waarden van een dijk worden echter bepaald door de op de dijken aanwezige vegetatie, waaronder de opgaande beplantingen. Deze waarden zijn sterk afhankelijk van het te voeren beheer. Afhankelijk van de eigendomssituatie worden verschillende keuzen gemaakt. Hierin ligt een bedreiging voor het casco als systeem, waarin de elementen elkaar juist door samenhang moeten versterken.

Het krekensysteem vertegenwoordigt een belangrijke landschappelijke waarde en is van belang voor de (ontwikkeling) van aan water gebonden levensgemeenschappen. Hierbij valt een onderscheid te maken tussen aan de ene kant zoete en aan de andere kant brakke of zilte levensgemeenschappen.

Al met al gaat het in het gebied met de kleine polders, die als een schil rond het oudland van de poel liggen, om een fijnmazige invulling van het casco. In de grootschalige nieuwlandpolders heeft het casco gevormd uit de dijken een veel ruimere opbouw. In de grootschalige polders zijn, in diverse stadia van verlanding, eveneens kreekresten aanwezig. Vanwege de lagere ligging en de nabijheid van de Westerschelde gaat het bij deze kreekresten om meer brakke milieus.

In de oudlandgebieden is de invulling van het casco (de kansrijke gebieden) minder eenvoudig. Dijken zijn in deze gebieden niet of slechts aan de randen aanwezig. Bovendien bestaan er grote verschillen in de ruimtelijke opbouw per oudlandgebied, welke zijn terug te voeren op de watersnood en de diverse landinrichtingsprojecten.

In de Poel is een aanzet van een casco aanwezig in de vorm van het heggengebied en het ganzenreservaat. Dit zijn echter 'eilandjes' binnen een grootschalig akkerbouwgebied. Bij Ellewoutsdijk en Hoedekenskerke liggen de kansen voor de kwetsbare functies duidelijk in relatie tot de randen van het gebied. In deze randen zijn inlagen, karrevelden en graslanden aanwezig, meestal in een smalle strook evenwijdig aan de Westerscheldedijk. De natuurwaarden worden bepaald door de aanwezigheid van zoute kwel vanuit de Westerschelde. Het natuur- en landschapsbeleid sluit hierbij aan met de instelling van de op deze waarden gerichte natuurontwikkelingszones.

In het nieuwlandgebied van Borssele is aan de Westerscheldkant eveneens sprake van een randzone met zoute kwelinvloed. In de Borsselepolder zijn daarnaast nog kreekrestanten duidelijk herkenbaar.

4.2.3 Ontwikkelingsmogelijkheden van het casco

De kwaliteit van het landschappelijk casco binnen de gemeente Borsele wordt op hoofdlijnen bepaald door de waterhuishouding en de waterkwaliteit en de kwaliteit van de inrichting en het beheer van de dijken. Zie de kaart 24 (kleurenkaart) voor het te ontwikkelen landschappelijk casco.

Dijkenbeheer

Bij het dijkenbeheer gaat het om het optimaal benutten van de mogelijkheden voor de landschappelijke beplantingen in combinatie met het beheer van de vegetatie. Hiertoe worden een aantal wijzigingen op het Kap- en beplantingsplan voorgesteld.

Deze wijzigingen hangen deels samen met het hanteren van de juiste grenzen tussen de deelgebieden en deels met het vergroten van de mogelijkheden van het vegetatiebeheer.

Het Kap- en beplantingsplan is een rapport dat indertijd door alle betrokken instanties is ondersteund. Er bestaat een grote mate van consensus over het plan. De uitvoering is in de praktijk niet eenvoudig gebleken. De grote mate van versnippering van het eigendom (met een grote hoeveelheid deels particuliere eigenaren) kan hiervan als de hoofdoorzaak worden gezien. Dit vormt echter geen reden om van de hoofdoelstellingen van het plan af te wijken.

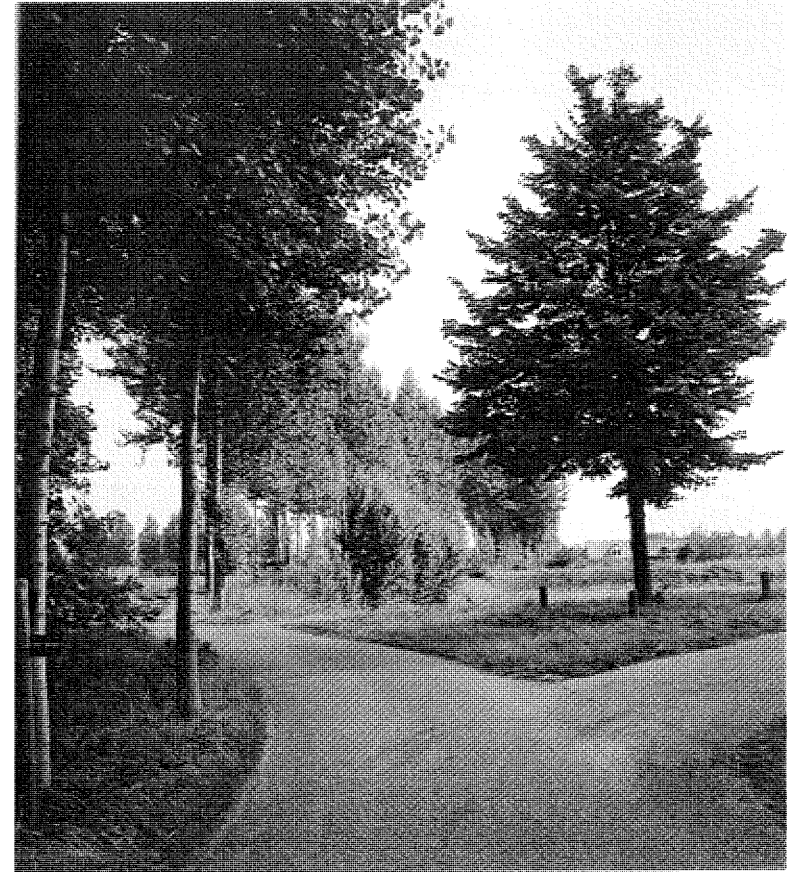
Voorgesteld wordt de dijken die beplant moeten worden met duurzame houtsoorten te laten samenvallen met de indeling in deelgebieden (zie figuur 12). Op de cascokaart zijn de hoofdstructuurdijken nader aangeduid.

Op een aantal punten is de belijning van de hoofdstructuur dijken anders aangegeven. Dit geldt voor de overgang tussen de gebieden Ellewoutsdijk, Oudelande/Baarland en Hoedekenskerke. Op de scheiding tussen deze laatst genoemde oudlandgebieden wordt een beplanting met bijzondere soorten voorgesteld, bijvoorbeeld notenbomen. Op de overige scheidingen tussen de in de hoofdstuk 2 onderscheiden deelgebieden is een zware beplanting getekend.

De mogelijkheden voor de aanplant van nieuwe grensbomen (linden of kastanjes) moet beter worden benut. Dijktrace's die worden geveld en herplant kunnen met nieuwe grensbomen worden gemarkeerd. In veel gevallen zal hierbij een eigendoms-grens worden gemarkeerd.

Aan het vegetatiebeheer is in het Kap- en beplantingsplan weinig aandacht besteed. Vanwege de invloed van opgaande boombeplanting op het vegetatiebeheer bestaat er een duidelijke behoefte aan een afstemming tussen boom- en vegetatiebeheer.

De ontwikkeling van een kruidenrijke vegetatie, welke kenmerkend is voor de bloemdijken is gebaat bij een blijvende lichtinval op het zuidelijk talud. De plantafstand van bomen op het zuide-

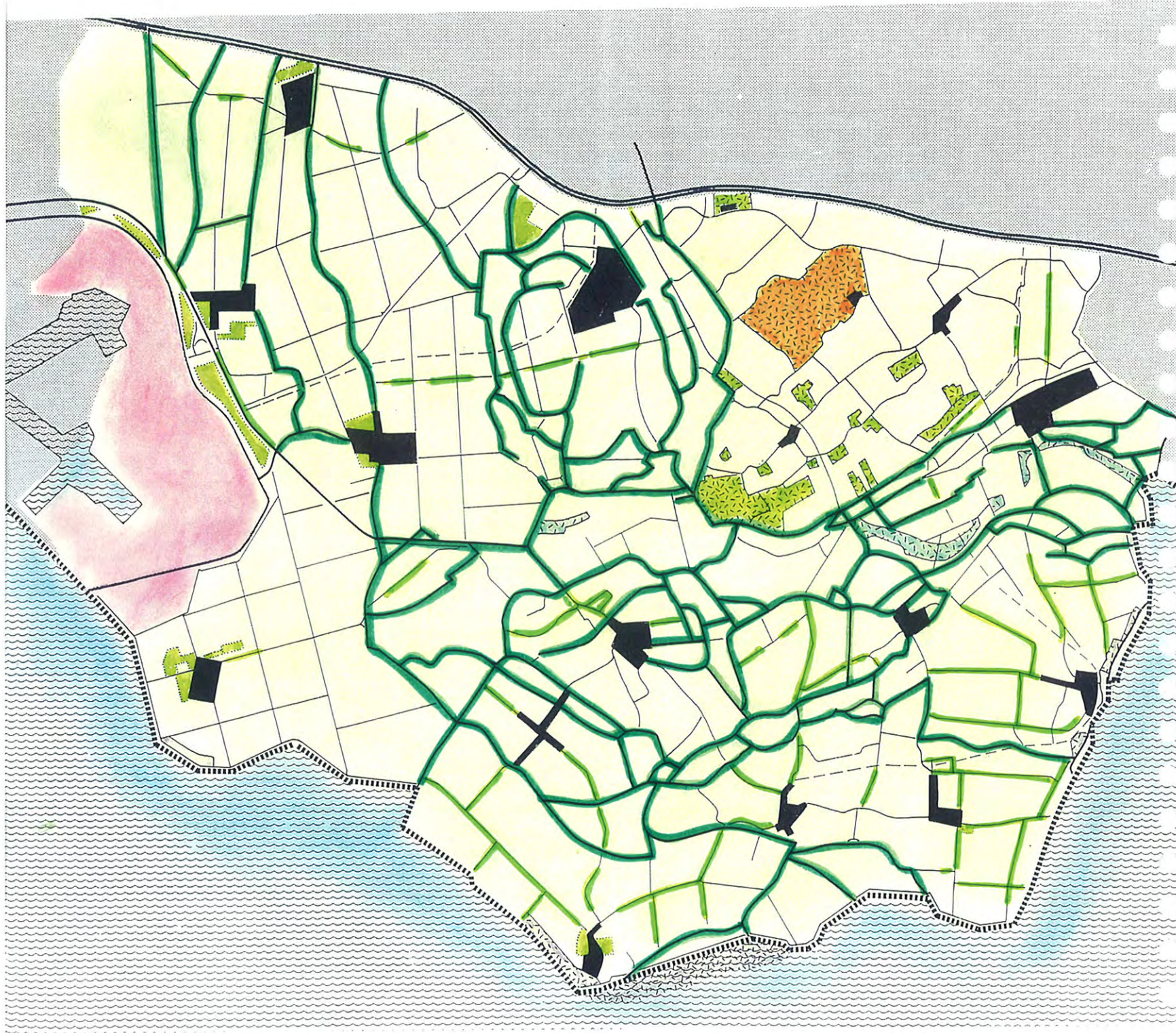
foto 20, De mogelijkheden voor aanplant van nieuwe grensbomen moeten beter worden benut.

lijk talud moet hierdoor over het algemeen ruimer worden gekozen dan op het noordelijk talud. Indien een zuidelijk talud wat betreft bodemsamenstelling bijzondere mogelijkheden heeft voor de ontwikkeling van een bloemdijk vegetatie kan worden afgezien van de aanplant van opgaande bomen op dit talud. Vooral zandige zuidhellingen hebben de beste mogelijkheden voor beheer gericht de kruidige vegetatie. Vooral populierenblad

HUDIG LANDSCHAPPELIJK CASCO

KAART 23

- dijken patroon
- natuur in relatie tot kreken
- natuur in relatie tot de Westerschelde
- heggengebied
- ganzengebied
- bossen
- wegbeplantingen
- gebruiksruimte (agrarisch)
- gebruiksruimte (industrie)

'HET CASCO'

- dijken patroon
- hoofdstructuur dijken
- natuur in relatie tot krekken
- natuur in relatie tot de Westerschelde
- heggegebied
- ganzengebied
- bossen
- grootschalige boslocatie
- wegbepantingen

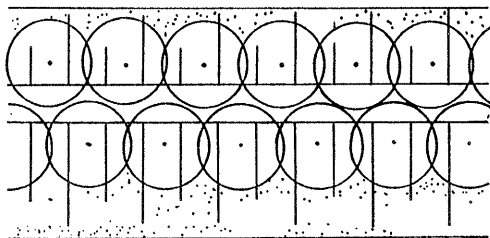
GEBRUIKSRUIMTE

- poelgebied, beleid gericht op graslandgebruik
- kleinschalig gebied (beschermende maatregelen)
- grootschalige productieruimte
- waterconservering
- locatie glastuinbouw en windenergie
- industrie

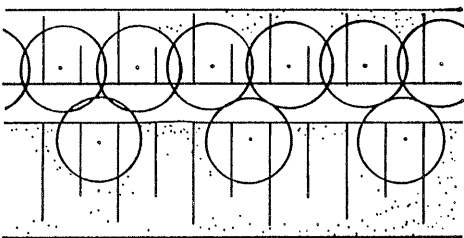

heeft een verrijkende werking op de bodem, terwijl de boomkroon veel licht wegneemt. Deze factoren tezamen staan de ontwikkeling van een bloemdijkvegetatie in de weg. Tegelijk met het achterwege laten van de opgaande boombeplanting moet het talud een beheer krijgen afgestemd op de ontwikkeling van een soortenrijke vegetatie. Het gaat hierbij of om een begrazingsbeheer, waarbij de schaapskudde van dienst kan zijn of om een maaibeheer.

Op de figuren 13, 14 en 15 zijn de mogelijkheden voor de plantverbanden nader uitgewerkt.

figuur 13, dijk waar één rij op het zuidelijk talud is weggelaten

figuur 14, dijk met dubbele plantafstand op het zuidelijk talud

Om de ontwikkelingsmogelijkheden van de bloemdijken te bevorderen en geen sterke planologische belemmeringen op te leggen is het Convenant Bloemdijken Zak van Zuid-Beveland opgesteld. Middels een toegepast beheer wordt geprobeerd uit de impasse te komen. Stimulering van het afsluiten van beheersovereenkomsten voor de dijken is hierbij belangrijk.

Uit de evaluatie van het kap- en beplantingsplan is gebleken dat het niet eenvoudig is het grote aantal beheerders van dijken (waaronder vele particuliere) onder één noemer te krijgen. Het terugbrengen van het aantal dijkbeherende instanties verdient

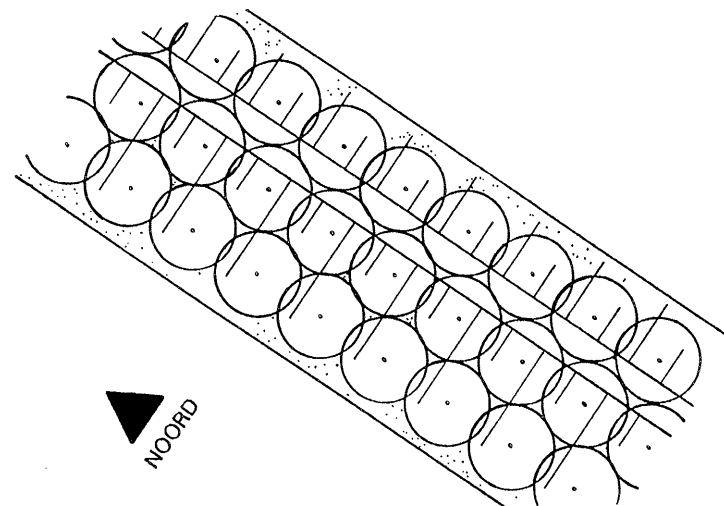

fig 15, noord-zuid lopende dijken kunnen optimaal worden beplant.

aanbeveling. In afwachting van een overzichtelijker aantal dikeigenaren kan worden overwogen een 'platvorm dijkbeheer' in het leven te roepen dat dienst kan doen ter coördinatie van de uitvoering van de voorgestelde maatregelen.

Waterhuishouding

De waterhuishouding is er vanuit het verleden op gericht geweest het overtollige regenwater zo snel mogelijk af te voeren. Het peilbeheer is afgestemd op het landbouwkundig gebruik. In de zomer wordt een hoog peil gehanteerd, gericht op de vochtvoorziening van de planten. In de winter en het vroege voorjaar worden lage peilen gehanteerd gericht op een goede bewerkbaarheid van de grond. Vanwege de geringere neerslag in de zomer kan het lage peil van eind april leiden tot verdrogingsproblemen in het groeiseizoen.

Bij de indeling in afwateringsgebieden is gelet op de hoogteligging van de gebieden.

Zoals eerder is beschreven bestaan er binnen het gebied grote verschillen in waterkwaliteit. In de schil ten zuiden van de Poel bevindt zich een bel met zoet grondwater (zie kaart 25). Bij de afwatering wordt het overschot van dit relatief kwalitatief goede water via het waterlopenstelsel, net als het overige water, zo snel mogelijk afgevoerd. Hierdoor treedt er een menging op tussen het zoete water en het brakke water uit de polders die verder van de poel af liggen.

Bij de vormgeving van het afwateringsstelsel is indertijd niet speciaal gelet op waterkwaliteitsaspecten. Kwalitatief hoogwaardig zoet water wordt niet gescheiden van (of anders gebruikt) dan minder goed water.

Voorgesteld wordt het goede water uit gebied 6 langer in het gebied vast te houden. Verhoging van het waterpeil in het gebied is één van de mogelijkheden. Hiertoe bestaan gezien de landbouwkundige functie geen onbeperkte mogelijkheden (zeker niet in relatie tot de aanwezige fruitteelt). Het opslaan van het water in bufferbekkens is een andere mogelijkheid. In opdracht van het Landbouwschap is hiernaar reeds onderzoek verricht met betrekking tot de financiële haalbaarheid voor potentiële gebruikers ('Benutting neerslagoverschotten voor landbouwdoel-einden' Heidemij Advies BV januari 1994). Het water kan vervolgens (aanvullend op de zoetwaterpijpleiding) landbouw-

kundig aangewend worden in droge perioden.

Aan het Zwaaksche Weel is ter afronding, conform de natuurontwikkelingsplannen, uitbreiding gegeven.

De gemeente kent naast het Zwaaksche Weel nog andere en eveneens belangrijke kreekresten. Het Slake, de Sloekreek, de Schouwenweelsche Watergang en het Westeindsche Weel kunnen hier zeker toe gerekend worden. De mogelijkheden voor toevoer van kwalitatief goed water zijn hier waarschijnlijk beperkter (dit met uitzondering van de Schouwenweelsche Watergang). Een verdergaande natuurontwikkeling rond deze kreken is evenwel mogelijk. Ook bestaan er mogelijkheden de kreken door middel van een verbindingzone aan elkaar te koppelen. Dit kan door één van de oevers van de doorgaande watergang natuurvriendelijk in te richten. Bij een verdergaande optie kan ook het kreekrest in de Borsselepolder bij deze natuurontwikkeling worden betrokken. Eveneens als verdergaande optie kan worden gedacht aan een verbindingzone tussen het Zwaaksche Weel en de overige meer westelijk gelegen kreekresten. Deze verbindingzone kan juist ten zuiden van het oudland van de Poel gestalte krijgen. De voorstellen voor natuurontwikkeling kunnen deels middels bestaand instrumentarium worden gerealiseerd. Voor het aanvullende deel is geen uitvoeringsinstrumentarium aanwezig. De aanwijzing van het gebied als Waardevol Cultuurlandschap biedt aanvullende financieringsmogelijkheden.

Het zoete grondwater uit de bel ten zuiden van de poel wordt aangewend voor beregening. Vanwege de aanleg van de zoetwaterleiding vanuit het Zoommeer wordt het gebruik van het grondwater in de toekomst minder noodzakelijk. Dit is een gunstige ontwikkeling voor de natuurwaarden van het gebied. Voor de fruitteelt zal aanwending van het grondwater noodzakelijk blijven.

De verdrogingsproblemen waar de landbouw in de zomer plaatselijk mee geconfronteerd wordt, zijn voor een deel terug te voeren op het lage winterpeil. Bij peilverhoging wordt de negatieve invloed van zoute kwel verminderd. De waarde van het

ondiep zoet grondwater,
dieper dan 5 m - N.A.P.

KAART 25 GRONDWATER

zoete krekensysteem als onderdeel van het casco wordt verbeterd, terwijl de landbouwer er geen nadeel of plaatselijk (in verdrogingsgevoelige polders) zelfs voordeel van kan hebben. Het gaat hierbij om een aanbeveling op hoofdlijnen voor het thans reeds overwegend zoete gedeelte (hoger gelegen deel) van het gebied. Voor lager gelegen gebieden als de poel en de andere oudlandgebieden heeft een peilverhoging ten behoeve van verzoeting minder effect, vanwege het zoute veen in de ondergrond.

De Poel

Voorgesteld wordt het heggengebied zodanig uit te breiden dat op de overgang tussen het oudland en het nieuwanland een aaneengesloten schil van heggen ontstaat. Van incident wordt het heggengebied weer tot een werkelijk onderdeel van het landschap. Het nieuwe gedeelte van de schil kan worden aangewezen als beheersgebied of (deels) worden aangekocht ten behoeve van een natuurbeschermingsorganisatie. Bij de vraag of het beheers- dan wel reservaatgebied moet worden is het vooral van belang of de ruimtelijke doelstelling voor het randgebied van de Poel wordt gehaald. Hierbij staat de ruimtelijke eenheid van de rand (als heggengebied) voorop.

Om een toename van de besmettingsdruk te voorkomen (zeker in relatie tot een mogelijke uitbreiding van het heggengebied) is een verscherpte controle en een adequaat beheer ten aanzien van het bacterievuur bij meidoorns van groot belang.

In paragraaf 4.2.4 (Invulling van de gebruiksruimte) wordt de mogelijkheid geopperd om in de Poel het graslandgebruik door middel van nieuwvestiging van rundveehouderijen te bevorderen. Het poelgebied als ruimtelijke eenheid wordt hierdoor versterkt. Hierbij wordt ingespeeld op een vraag vanuit de landbouwsector, terwijl ook de natuurfunctie met een dergelijke verandering gebaat kan zijn.

De natuurfunctie van zowel het heggengebied als het ganzenreservaat wordt ondersteund door de komst van melkveehouderijbedrijven naar de Poel. Het jongvee van de melkveehoude-

foto 21, de ontwikkeling van een aaneengesloten heggengebied op de overgang van oudland naar nieuwanland is één van de doelstellingen van het landschapsbeleidsplan.

rijbedrijven kan worden ingeschaard in de reservaat- en of beheersgebieden. Aan jongvee bestaat vanwege het verdwijnen van melkquotum uit Zeeland duidelijk behoefte. Landbouw en natuurbelang kunnen hier hand in hand gaan. Bij de omzetting in grasland is aandacht gewenst voor bestaande cultuurhistorisch waardevolle kavelvormen. Dit geldt eveneens voor de verspreid nog aanwezige meidoornheggen.

Bij de huidige grondwaterstanden is omzetting van bouwland in grasland goed mogelijk. Overwogen kan worden het waterpeil in de hoger liggende rand van de Poel wel op te zetten.

Bosbouw

Het Sloerandbeleid bevordert de ontwikkeling van een bufferzone tussen industrie en landbouwfunctie. Deze bufferzone biedt mogelijkheden voor de ontwikkeling van bosbouw.

Aan het landschappelijk casco is een bosgordel rond het Sloe toegevoegd. De Sloerandzone kan mede hierdoor uitgroeien tot een gebied waar het aantrekkelijk wonen is.

Bij de Borsselepolder bestaat vanwege het planmatige karakter van dorp en polder de behoefte aan een duidelijk architectonische invulling van het bos.

Het is gewenst aan het bos een duurzaam karakter te geven. Dit kan onder meer door de houtsoortenkeuze en specifieke aandacht voor natuurontwikkeling (in samenhang met het systeem van kreekresten). Het nieuwe bos maakt deel uit van het gewenste landschappelijk casco. Bij de aanleg dient bijzondere aandacht uit te gaan naar de klimatologische factoren (zeevloed).

Recreatie

Het landschap van Borsele heeft vanwege het bijzondere karakter reeds recreatieve aantrekkingskracht. Na realisering van de voorstellen zal de aantrekkingskracht nog toenemen. Om de recreatie ook in de toekomst af te stemmen op de specifieke mogelijkheden van het landschap zijn in het landschapsbeleidsplan voorstellen met betrekking tot de recreatie opgenomen.

In aansluiting op de Borselse recreatienota wordt aanbevolen wat betreft de recreatie te zoeken naar combinaties van dagrecreatie en natuur- en landschapsbeleving. Als geen ander gebied in Zeeland heeft Borsele hiertoe mogelijkheden. De bedoelingen zoals die in de nota 'Borsele heeft meer....' uiteen gezet zijn, vormen een positieve aanzet voor het toekomstig recreatiebeleid.

Een volgende stap vormt een duidelijke en herkenbare toeristische promotie (in samenwerking met de andere Bevelandse gemeenten). Daarnaast zijn er, zoals ook de recreatienota zegt verbeteringen in het produkt mogelijk. De nota geeft aan dat routestructuren belangrijk zijn. Combinaties van recreatie met natuur- en landschapsbeleving liggen in Borsele voor de hand. De dagattractie de spoorlijn Goes-Borsele is zo'n routestructuur. Deze routestructuur wordt thans verbeterd, door middel van

foto 22 , Dagrecreatie gericht op natuur- en landschapsbeleving kan verder worden ontwikkeld. Het opzetten van routestructuren is hierbij een belangrijk hulpmiddel.

het opknappen van de stations en de realisatie van de eindpuntvoorziening bij Hoedekenskerke. Deze eindpuntvoorziening krijgt in combinatie met meer impliciete en avontuurlijke speelvoorzieningen een sterk natuurlijke uitstraling. Natuurontwikkeling is een expliciet onderdeel van de inrichting, waardoor voorlichting en educatie over natuur en landschap hier hand in hand gaan met recreëren. In de toekomst zijn o.a. in relatie tot de spoorlijn meer van dergelijke voorzieningen denkbaar. Hiertoe hoort de ontwikkeling van een wandelroute rond de Zwaakse kreekrest.

Indien er in het landschap een 'kralensnoer' ontstaat van op het landschap afgestemde toeristische voorzieningen (ook de schaapskooi is er één van) dan ontstaan de routestructuren als het ware vanzelf. Routestructuren moeten worden ondersteund door een goed en herkenbaar bewegwijzeringssysteem en een

beknopte beschrijving van de route. Bijzondere landschappelijke elementen als het heggegebied, de kreekresten en de welen maken deel uit van het kralensnoer.

Op het gebied van de verblijfsrecreatie zou eveneens ingespeeld kunnen worden op het bijzondere karakter van het gebied. Hierbij liggen er kansen voor de verhuur van boerenwoningen of een vakantieverblijf in een boeren schuur. In het buitenland (Frankrijk) zijn hier goede voorbeelden van bekend. Het kamperen bij de boer en de boerenboscamping kunnen hierbij betrokken worden (zie ook de invulling van de gebruiksruimte 4.2.4). Een duidelijke en naar buiten toe herkenbare promotie van deze activiteiten is van groot belang. Een andere mogelijkheid is de ontwikkeling van meerdere herbergen in het gebied, die men kan aandoen op een fietsvakantie. Onder horecaondernemers moet de interesse voor een dergelijk idee worden gepeild.

In een promotionele en overkoepelende organisatie, waarin ook de andere gemeenten op Zuid-Beveland zitting hebben, kunnen ideeën nader worden uitgewerkt en herkenbaar naar buiten worden gebracht.

4.2.4 Invulling van de gebruiksruimte

Ieder gebiedsdeel vraagt op basis van de eigen identiteit en specifieke mogelijkheden om een nadere uitwerking en invulling van de gebruiksruimte.

kleinschalige polders

In het kleinschalige deel van het gebied moeten nieuwe groot-schalige ingrepen in de gebruiksruimte worden vermeden. Het gaat hierbij om blauwe koers gebieden in optima forma. Vanuit de VINEX (Rijksbeleid) wordt voor belangrijke delen van blauwe koersgebieden een extensief agrarisch gebruik voorgestaan. Dit houdt in dat integratie van agrarische functies met

bepaalde vormen van recreatie en toerisme, natuurbeheer en bosbouw wordt nagestreefd. "Aan ontwikkelingen kunnen beperkingen worden opgelegd wanneer strijdigheid ontstaat met de nagestreefde ruimtelijke ontwikkeling van de betreffende streek als geheel". Dit impliceert dat met de inpassing van hoogdynamische functies zorgvuldig dient te worden omgegaan.

Het grondgebruik kenmerkt zich nu door akkerbouw en fruitteelt. Gezien de beschutte klimatologische omstandigheden in de kleinschalige polders met de beplante dijken wordt de teelt van vroege aardappelen als een mogelijke ontwikkeling voor het gebied gezien. Ook voor de teelt van zacht fruit en vollegrondstuinbouw heeft het gebied goede mogelijkheden. Het leveren van kwaliteitsprodukten, onder andere door op milieuvriendelijke wijze te telen, wordt voor de gehele land- en tuinbouw als een belang gezien.

Interessante combinaties van agrarische produktie met bepaalde vormen van recreatie en toerisme, natuurbeheer, bosbouw, landschapsbeheer en watervoorziening vormen de kernpunten van het beleid voor de blauwe koers gebieden.

Bij de invulling van de gebruiksruimte zijn er goede mogelijkheden voor een verdere ontwikkeling van de recreatieve functie. Met de invulling van de recreatieve functie moet worden ingespeeld op het bijzondere landschap en de kwetsbaarheid van het gebied. Nieuwe grootschalige verblijfsrecreatie is dan ook niet gewenst.

Wel zijn er mogelijkheden voor een kleinschalige uitbouw van de verblijfsrecreatie in het gebied. Hierbij wordt gedacht aan het introduceren van een kampeervorm die aansluit op kasteel- en landgoedcampings zoals die ook wel in het oosten van het land bestaan. Een bijzondere vorm van minicamping zou het resultaat moeten zijn. Ruimte, rust en groen zijn de woorden waarmee deze 'hofsteecampings' zich onderscheiden. Gekoppeld aan een boerenbedrijf en binnen de agrarische bestemming kunnen deze campings zich ontwikkelen en gezien worden als

onderdeel (neventak) van de agrarische bedrijfsuitoefening. Een voorwaarde moet zijn dat de camping op royale wijze van beplanting is voorzien en dat de kampeerplaatsen ruim zijn opgezet, duidelijk groter dan aan de kust. Het moet hierbij gaan om kwalitatief hoogwaardig ingerichte terreinen, waarbij de beplantingsvormen afgestemd zijn op de voor de Zak van Zuid-Beveland karakteristieke boerenerven. Boomweiden, o.a. in de vorm van hoogstamfruitbomen, (meidoorn)hagen, knotbomen en struwelen moeten deel uitmaken van de inrichting. Analoog aan het traditionele boerenerv is een sobere bij de streek passende vormgeving gewenst.

Voorgesteld wordt om voor het ontwerp en uitvoering van hofsteecampings een speciale gemeentelijke subsidieregeling in het leven te roepen.

De hofsteecamping kan een belangrijke bijdrage leveren aan de leefbaarheid van het platteland en is tevens van belang voor de landschapsontwikkeling. De aan te brengen beplantingen hebben, vanwege de koppeling met de camping, een economische betekenis voor de agrariër, waardoor tevens het onderhoud van een draagvlak is voorzien.

De 'boerenboscamping' kan vanwege de uitgebreide bebouwingseisen worden gezien als een verder gaande optie.

In de toekomstige Wet Openlucht Recreatie is een minicamping in het buitengebied niet exclusief gekoppeld aan een landbouwbedrijf. Een minicamping in de vorm van een 'hofsteecamping' is bedoeld om de landbouwer enig extra perspectief te bieden. Via het vergunningenbeleid kan de gemeente sturen. Aanbevolen wordt in de toekomst terughoudend te zijn met het verstrekken van vergunningen voor minicampings (hofsteecampings) aan niet-agrariërs.

Via de Regeling stimulering bosuitbreiding op landbouwgronden is bosbouw als extensieve vorm van agrarisch grondgebruik mogelijk geworden (zie hoofdstuk 6).

De maat en de schaal van het kleinschalige gebied stellen eisen aan de wijze waarop bebouwing in het gebied mogelijk is.

Grootschalige polders

Het landschappelijk casco van de grootschalige polders bestaat uit het wijdmaziger dijken- en krekenpatroon, aangevuld met de randzone langs de Westerschelde. Het karakter van het gebied is zodanig dat een andere invulling van de gebruiksruimte tot de mogelijkheden hoort. Grootschalige ontwikkelingen op het gebied van de landbouwkundige inrichting behoeven op grond van landschappelijke criteria niet bij voorbaat te worden uitgesloten.

Als mogelijke grootschalige ontwikkelingen zijn in hoofdstuk 3 reeds de intensieve veehouderij en de glastuinbouw genoemd. Ook windenergieparken komen steeds grootschaliger tot stand.

De bosbouw als agrarische bedrijfstak biedt mogelijkheden voor de ontwikkeling van het gebied.

Deze ontwikkelingen hebben grote landschappelijke consequenties, welke inpasbaar zijn, echter niet zonder een aanzienlijke inspanning.

De verdere landschappelijke invulling van de grootschalige gebieden wordt vooral bepaald door de wegbeplantingen en de erven. In het gebied van Hoedekenskerke, Baarland moet op termijn, in verband met de ziektegevoeligheid, rekening worden gehouden met omvorming van de wegbeplantingen. De in hoofdzaak uit es en iep bestaande beplantingen moeten worden omgevormd naar een gevarieerder samengestelde beplanting.

- glastuinbouw

Vanuit het bestaande beleid is de locatie van de glastuinbouw binnen de gemeente Borsele in feite vastgelegd. Het gaat om het gebied tussen Lewedorp en Nieuwdorp.

Over de inrichting en de landschappelijke consequenties is vooralsnog niet nagedacht. Realisering van glastuinbouw in Borsele is in de tijd naar achteren verschoven vanwege de afspraak die tussen de gemeenten Kapelle, Reimerswaal en Borsele zijn gemaakt. De Borselse locatie komt hierbij pas het

laatst voor invulling in aanmerking. Het is niet waarschijnlijk dat men binnen de planperiode van dit landschapsbeleidsplan aan de invulling van de glastuinbouwlocatie toekomt.

De waterhuishouding stelt belangrijke voorwaarden aan de ontwikkeling van glastuinbouw. Glastuinbouwbedrijven zullen in de toekomst geen vuil water meer op het oppervlaktewater mogen lozen. Er moet zoveel mogelijk worden gewerkt met een gesloten watersysteem per bedrijf en een centrale lozing per project met een technische voorzuivering.

Aan glastuinbouwgebieden worden over het algemeen geen grote landschappelijke kwaliteiten toegedacht. Hierdoor is het wenselijk de aanleg van een glastuinbouwgebied vergezeld te laten gaan van een landschapsplan. In dit landschapsplan kan water (naast beplantingen) een belangrijke rol spelen. Door de combinatie van glas, water en beplantingen is het mogelijk een glastuinbouwgebied te ontwikkelen met een geheel eigen identiteit.

- Windenergie

Nieuwe windenergieparken dienen beperkt te blijven tot het Sloegebied. Voorts is een combinatie met windenergie in het glastuinbouwgebied denkbaar. Onderzocht kan worden of van een combinatie met windenergie in het glastuinbouwgebied een landschappelijke meerwaarde uitgaat.

- Intensieve veehouderij

De VINEX doet met betrekking tot de intensivering van de landbouw (in zijn algemeenheid) de volgende uitspraken: "Aan de ontwikkeling van deze laatste bedrijven (bedrijven die kiezen voor intensivering en massaproductie) kunnen beperkingen worden gesteld wanneer strijdigheid ontstaat met de nagestreefde ruimtelijke ontwikkeling van de betreffende streek als geheel".

De ontwikkeling van de ecologische hoofdstructuur neemt in deze gebieden (blauwe koers) een belangrijke plaats in. Aan de

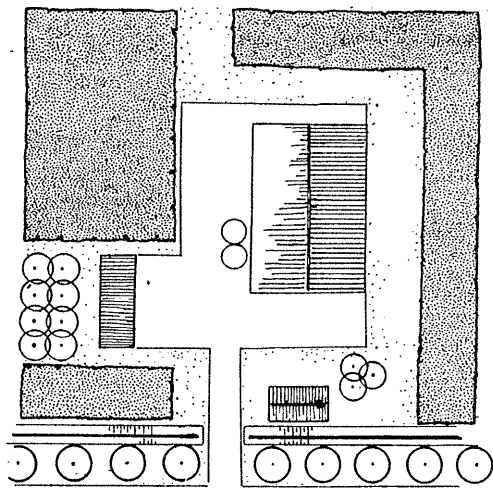
ontwikkeling van o.a. geconcentreerde productiecomplexen wordt in deze gebieden geen ruimte geboden. Integratie van functies staat voorop bij de blauwe koers, waarbij de specifieke regionale kwaliteiten richting gevend zijn. Het 'toevoegen' van een intensieve tak aan een bestaand bedrijf is ook in de kwetsbare gebieden toegestaan, binnen zekere grenzen. Het totale bebouwde oppervlak aan niet-grondgebonden bedrijvigheid mag maximaal 750 m² bedragen (zie facetherziening van 22 september 1994).

Indien er intensieve veehouderijen binnen de gemeente worden gevestigd, is extra aandacht gewenst voor de locatiekeuze en de landschappelijke inpassing.

Bij niet grondgebonden intensieve veehouderij gaat het om grootschalige bedrijven. Aan de vestiging van een reeks van deze bedrijven zitten naast landschappelijke ook infrastructurele aspecten vast. Dit betreft onder andere de bevoorrading van de bedrijven en het uitrijden van mest. Vestiging van dit soort bedrijven is beter inpasbaar in de grootschalige delen van de gemeente. De grootschalige gebieden beschikken over een infrastructuur die beter op zwaar transport is afgestemd of hieraan eenvoudig is aan te passen (zie tevens facetherziening).

Clustering van meerdere bedrijven leidt tot een bedrijfsterreinachtige situatie. Een meer individuele localisering van de bedrijven heeft betere mogelijkheden voor de landschappelijke inpassing. Via de mogelijkheid van een wijzigingsbevoegdheid kan hierin sturend worden opgetreden (facetherziening, 22 september 1994). Een goede landschappelijke inpassing per bedrijf kan worden bereikt met de aanleg van brede singelbepanting rond de bedrijven. Hierdoor ontstaat een met de Flevopolders vergelijkbaar beeld, waar de erven eveneens ruim van bepanting zijn voorzien. De erven liggen als eilanden in de open ruimte.

De verwerking (het uitrijden) van de mest beperkt zich niet tot de grootschalige gebieden. Ook het kleinschalige veel kwetsbaarder deel van de gemeente wordt hiermee belast. Ook zonder de komst van intensieve veehouderijen is er sprake van

figuur 16; intensieve veehouderijbedrijven, landschappelijk ingepast met behulp van een brede beplantingsgordel.

een 'meststroom' richting de Provincie Zeeland. In diverse gemeenten worden in het landelijk gebied mestopslagplaatsen gebouwd. Deze opslagplaatsen worden verdiept aangelegd en zijn opgebouwd uit en afgedekt met plasticfolie. Aanbevolen wordt deze opslagplaatsen niet op willekeurige wijze in het landelijk gebied aan te brengen, maar te streven naar een koppeling met de boerenerven.

De mest kan tegenwoordig via een injectiemethode in de grond worden gebracht. Stankoverlast neemt hierdoor af. In weidevoelgebieden kan deze methode in de broedtijd beter niet worden toegepast.

- Bosbouw

Via de Regeling stimulering bosuitbreiding op landbouwgronden is bosbouw als extensieve vorm van agrarisch grondgebruik mogelijk geworden (zie hoofdstuk 6). In de meeste gevallen zal het hierbij gaan om snelgroeiend populierenbos.

In deze grootschalige polders betekent bosbouw een aanzienlijke verandering voor het landschap. Ruimtelijk is een vergelijking met het Jachtse Bos bij Kloetinge op zijn plaats. Bij het Jachtse bos gaat het om een oude boslocatie; het ruimtelijk effect van een jonger populierenbos is evenwel vergelijkbaar. De locatie van dit soort bebossingen is afhankelijk van het particulier initiatief en komt hierdoor op min of meer willekeurige wijze tot stand. Vanuit de landbouwstructuur kan een dergelijke ontwikkeling problemen inhouden. Overleg tussen aanliggende grondeigenaren, eventueel gevolgd door een kavelruil kan dit probleem helpen oplossen.

De Poel

Het akkerbouwdeel van de Poel heeft goede mogelijkheden voor de vestiging van melkveehouderijbedrijven. Zonder veranderingen in de grondwaterpeilen is een omzetting van bouwland in grasland mogelijk. Vanuit het landschapsbeeld en de landschapshistorie is een dergelijk omzetting als positieve ontwikkeling aan te merken. De elementen die het casco bepalen (ganzengebied en heggenservaat) komen hierdoor minder los in het gebied te liggen.

Door de komst van nieuwe melkveehouderijbedrijven is boerderijbouw noodzakelijk. Bij de boerderij nieuwbouw kan aansluiting worden gezocht bij het systeem van kreekruggen.

Met peilverhogingen in het gebied is voorzichtigheid geboden. Uit onderzoek van het StaringCentrum blijkt dat hogere peilen in dit soort gebieden leiden tot een verminderde grasopbrengst (verminderde mineralisatie). De neiging zal bestaan deze verminderde opbrengst door een hogere kunstmestgift te compenseren. Dit heeft een zwaardere belasting van het milieu tot gevolg.

In het hoger gelegen randgebied (het heggengebied) kan een peilverhoging wel zonder genoemde bezwaren worden doorgevoerd.

- Bosbouw

Via de Regeling stimulering bosuitbreiding op landbouwgronden is bosbouw als extensieve vorm van agrarisch grondgebruik mogelijk geworden (zie hoofdstuk 6).

Bebossing van de Poel heeft echter onaanvaardbare consequenties voor de openheid van het gebied en vormt een bedreiging voor het functioneren van het ganzenreservaat.

Gemeentelijke regelgeving m.b.t. bosbouw

Aanbevolen wordt het stelsel van aanlegvergunningen in het nieuwe bestemmingsplan buitengebied aan te passen aan de mogelijkheden die de Boswet biedt. Ter stimulering van de bos- en beplantingsaanleg is in de Boswet de mogelijkheid geopend beplantingen aan te leggen met vrijstelling van de meldings- en herplantplicht. Het gemeentelijk stelsel van aanlegvergunningen maakt deze beplantingen alsnog vergunningplichtig en ontkracht hiermee hetgeen met de vrijstellingsmogelijkheid beoogd wordt.

Aanbevolen wordt het stelsel van aanlegvergunningen niet van toepassing te verklaren, indien de beplanting met vrijstelling van de meldings- en herplantplicht is aangelegd. Voor gebieden waar bosaanleg ongewenst is, zoals de Poel moet het stelsel juist wel van toepassing blijven.

Beplantingen die zijn aangelegd met vrijstelling van de meldings- en herplantplicht vallen gedurende een periode van 40 jaar niet onder de Boswet. Na deze periode valt het bos automatisch onder de Boswet. Indien het bos binnen de periode van 40 jaar geveld wordt behoudt de grond zijn landbouwkundige bestemming en is de eigenaar vrij de grond weer in agrarische productie te nemen.

4.2.5 Kleine landschapselementen en erven

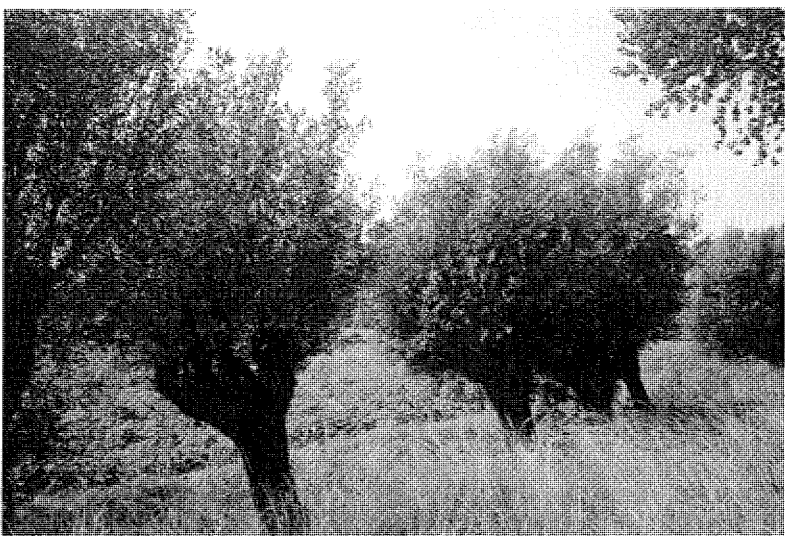
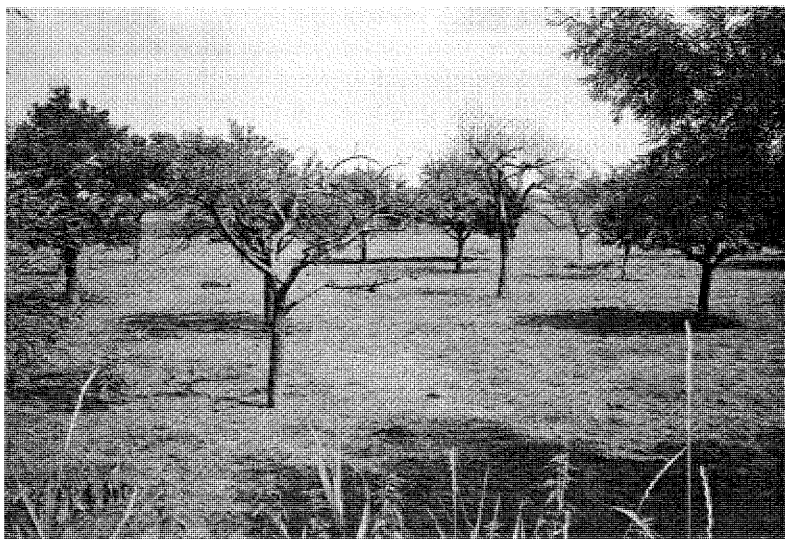
In vrijwel alle deelgebieden, of het nu gaat om grootschalige of

kleinschalige, spelen de kleine landschapselementen een belangrijke rol bij de beleving van het landschap. Daarnaast zijn aan deze elementen belangrijke natuurwaarden gekoppeld. In het gebied van het heggenreservaat is het complex van kleine landschapselementen (de heggen) te beschouwen als de hoofdstructuur van het landschap. Eerder is dit de grootschalige variant van het kleine landschapselement genoemd, hetgeen ook in de cascokaart voor het Borselse landschap tot uiting komt. Waar het in deze paragraaf om gaat is de kleinschalige variant, die vooral voorkomt op of bij boerenerven, op huisweijtjes, bij welen en dergelijke. De verdere uitbreiding van deze karakteristieke elementen kan worden gestimuleerd door de ontwikkeling van erfbeplantingsplannen.

Bij de ontwikkeling of restauratie van erfbeplantingen is het van belang dat de karakteristieke elementen van de erven in de plannen worden opgenomen. Op deze wijze werkt men aan een streekeigen erfbeplanting, waar tevens belangrijke natuurwaarden aan gekoppeld zijn. De ontwikkeling van een speciale

foto 23, De ontwikkeling van streekeigen erfbeplantingen zal worden bevorderd.

foto 24 en 25, Hoogstamfruitbomen en knobomen zijn streekeigen elementen met grote landschappelijke en natuurwetenschappelijke waarden.

gemeentelijke subsidieregeling ter bevordering van het streekeigen erf is gewenst. Bezien dient te worden of de bebouwings-elementen in de planontwikkeling geïntegreerd kunnen worden.

foto 26, Soberheid in het gebruik van beplantingsvormen en soorten-samenstelling hebben de historische erven altijd gekenmerkt.

Niet alle op de tekening aangegeven elementen behoeven altijd tezamen aanwezig te zijn. Zo is het onder meer bekend dat niet altijd een formele siertuin aanwezig is geweest.

Soberheid in het gebruik van beplantingsvormen en soortensamenstelling hebben de historische erven altijd gekenmerkt. Bij nieuwe ontwerpen moet op dit gegeven worden ingespeeld.

Naast de kwantiteit van de kleine landschapselementen is ook de kwaliteit van belang. De voor de streek karakteristieke beplantingselementen, als hoogstamfruitbomen, hagen en knotbomen zijn, wil men deze in goede staat bewaren, onderhoudsintensief. De Stichting Landschapsbeheer Zeeland is met vrijwilligers actief bij het beheer van deze elementen. Zeker bij een toename van het aantal kleine landschapselementen op erven of anderszins zal nog meer dan voorheen een beroep op de Stichting worden gedaan. Aanbevolen wordt de steun aan de Stichting uit te breiden, bijvoorbeeld in de vorm van het ter beschikking stellen van materieel (zie hoofdstuk 6).

4.3 Ontwikkeling van het landschap in relatie tot de dorpskernen

4.3.1 Algemeen

De woonfunctie kenmerkt zich, ook in een plattelandsgemeente als Borsele, door een grote dynamiek. Vooral de buitenrand van de dorpen is, door de ontwikkeling van nieuwbouwwijken, gestaag aan verandering onderhevig. Bij het ene dorp gaat de ontwikkeling sneller dan bij het andere. Dorpen die de laatste tijd in een relatief hoog tempo hebben uitgebreid zijn Heinkenszand en 's-Gravenpolder. Andere dorpen, zoals Ellewoutsdijk en Borssele kennen nauwelijks enige (recente) uitbreiding.

Uit de algemene aanbevelingen blijkt dat de gemeente Borsele zich vooral kan profileren als een gemeente met een aangenaam leef- en woonklimaat. Borsele ligt bovendien gunstig ten opzichte van de werkgelegenheid in het Sloegebied, Goes en Middel-

burg. Het bijzondere landschap vormt de basis voor het aangename leef- en woonklimaat.

Rond de dorpen treden vanwege de geschetste dynamiek relatief grote landschappelijke veranderingen op. Vandaar dat aandacht voor de dorpsuitbreidingen vanuit het landschap op zijn plaats is. Hierbij valt te denken aan het ontwikkelen van een groenstructuur in de nieuwe bestemmingsplannen in relatie tot de landschappelijke structuur van de omgeving. Overgangen tussen nieuwbouw en landelijk gebied komen hierdoor harmonieus tot stand. Ook bestaande waardevolle landschapselementen spelen hierbij een rol. Als structuren uit het landschap doorlopen in het woongebied gaat hier een landschappelijke en ecologische meerwaarde van uit.

Door bij de vormgeving en inrichting van woonwijken karakteristieke elementen uit het omringende landschap te integreren of aan te leggen kan een specifieke woonsfeer ontstaan. Hierdoor wordt tevens een bijdrage geleverd aan de kwaliteit van het landschap.

Natuur wordt de woonwijk ingehaald, het wonen in een landschappelijk bijzonder gebied wordt ook in de wijk beleefbaar.

In zijn algemeenheid wordt het wenselijk geacht de planvoorbereiding van nieuwe woonbestemmingen sterker dan in het verleden een samenspel te laten zijn van de stedenbouwkundige en de landschapsarchitect.

4.3.2 Nieuwe buitenplaatsen

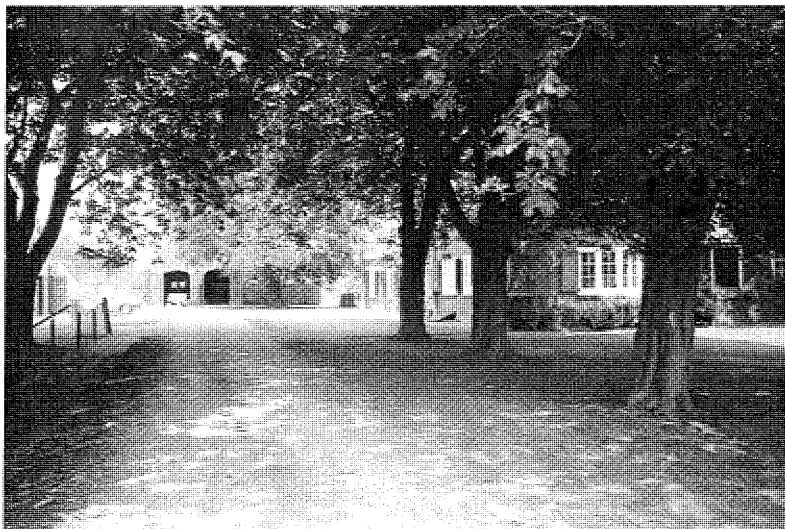
De aanbevelingen van de Commissie Bosuitbreiding hebben een positieve invloed op de woonkwaliteit en de kwaliteit van het landschap. Deze commissie beveelt combinaties aan van wonen en bos. Borsele kan zich hierdoor nog sterker dan in het verleden, profileren als het aantrekkelijke woongebied van Midden Zeeland.

De Commissie Bosuitbreiding beveelt tevens aan de ontwikke-

ling van nieuwe buitenplaatsen mogelijk te maken. De Provincie heeft de ontwikkeling van nieuwe buitenplaatsen op de opwasen rond Heinkenszand mogelijk gemaakt (Nota Ruimtelijk Beleid Landelijke Gebieden). Bij een bebossing van tenminste 5 ha mag één (land)huis van allure worden gebouwd. De gemeente streeft naar een ruimere toepasbaarheid van de nieuwe buitenplaatsen regeling.

Buitenplaatsen verrijken het Borselse landschap, daarnaast ontstaan er nieuwe uitlopmogelijkheden, vooral als een buitenplaats in de nabijheid van een dorpskern tot stand komt.

Door aansluiting te zoeken bij de maat en de schaal van de reeds bestaande buitenplaatsen, wordt de inpasbaarheid binnen het landschap vereenvoudigd en kunnen vergelijkbare kwaliteiten ontstaan. De gemeente bereidt een notitie voor waarin het beleid met betrekking tot buitenplaatsen nader wordt geformuleerd.

foto 27, Buitenplaatsen, zoals 't Hof de Dierik bij Oudelande vormen een verrijking voor het landschap.

4.3.3 Overige aanbevelingen

Los van de algemene aanbevelingen (4.3.1 en 4.3.2) worden de volgende specifieke aanbevelingen gedaan:

- Uitbreiding te geven aan het Lewe van Nijensteinbos in Lewedorp, door middel van bebossing van de kleine landbouwkavel die tussen het bos en de A58 aanwezig is.
- Het aanbrengen van een afschermdende beplanting tussen de loodsen aan de Ovezandseweg en 't Hof De Dierik te Oudelande, mogelijk in de vorm van een dorpsbosje.
- Het ontwikkelen van een groengebied(je), nabij het Slot Baarland.

5. Beheersvisie

5.1 Inleiding

De realisering van de landschapsvisie (hoofdstuk 4) is afhankelijk van de voortgang van een groot aantal projecten. Wanneer de visie wordt gerealiseerd is moeilijk voorspelbaar.

De beheersvisie is gekoppeld aan het bestaande landschap en aan de opgestelde landschapsvisie. Wat betreft het bestaande landschap gaat het om het veilig stellen en zo mogelijk verbeteren (herstel) van de aanwezige waarden. Uitvoering van de landschapsvisie impliceert een verandering in het beheersvolume. Hiervan wordt een inschatting gegeven.

Het landschap van Borsele is opgebouwd uit een reeks van uiteenlopende landschapselementen. De verschijningsvorm en opbouw van deze elementen is verschillend. Per element bestaan er dan ook grote verschillen in beheersmethoden en beheersintensiteit. Per landschapselement wordt het gewenste te voeren beheer beschreven.

In de landschapsvisie is reeds aandacht besteed aan het grote aantal terreinbeherende instanties dat binnen de gemeente actief is. Op de coördinatie tussen de terreinbeherende instanties wordt in het kader van de beheersvisie nader ingegaan.

5.2 Overzicht landschapselementen opbouw beheersgroepen

5.2.1 Inleiding

Per landschapselement wordt een overzicht gegeven van de gewenste beheersintensiteit. De gewenste beheersintensiteit kan gezien worden als de inspanning om middels beheer tot een kwalitatief hoogwaardig landschap te komen en zo mogelijk de waarden van het element verder te vergroten.

Per element is hiervoor inzicht nodig in de opbouw/samenstelling. De beschrijving van het gewenste beheer wordt dan ook vooraf gegaan door een (korte) beschrijving van de opbouw / samenstelling van het betreffende landschapselement.

Binnen het grondgebied van de gemeente Borsele gaat het om de volgende landschapselementen:

- A. dijken,
- B. welen,
- C. kreekrestanten,
- D. inlagen en karrevelden,
- E. heggengebieden,
- F. erven,
- G. kleine landschapselementen,
- H. wegbeplantingen,
- I. holbollige weilanden,
- J. grensbomen,
- K. vliedbergen.

Binnen de beheersgroepen bestaat een grote variatie in typen. Om tot eenduidige beheersaanbevelingen te komen is het noodzakelijk deze typen nader te omschrijven en te definiëren.

5.2.2 Dijken

Opbouw / samenstelling

De dijken zijn opgebouwd uit een grondlichaam, waarop dikwijls een weg aanwezig is. De taluds aan weerszijden van de weg kenmerken zich veelal door een verschillende hellingshoek. Het flauwe talud is de voormalige buitenkant van de dijk (zeezijde) en de stijle kant betreft de voormalige landkant van dijk (polderzijde). Samenhangend met het inpolderingsregime gaat het binnen de gemeente bij het flauwe talud in de meeste gevallen om de zuid of de westkant van de dijk.

Vanwege de bezonning is de kans op een rijke vegetatie het grootst op het zuidtalud, zeker als dit gepaard gaat met een zandige bodemsamenstelling. Zie hiervoor tevens 3.4.1 en 4.2.3.

Op de meeste dijken is een boombeplanting aanwezig. Hierbij moet een onderscheid gemaakt worden tussen dijken met boomsoorten met een korte omloop en dijken met boomsoorten met een lange omloop. Onderaan het dijktalud komen plaatselijk knotbomen voor. Op beperkte schaal komen dijken voor waarvan één of beide taluds beplant zijn met een struweelbeplanting.

Voorts moet onderscheid worden gemaakt in dijken met een jonge en met een oude(re) boombeplanting.

Het meest zeldzaam zijn de geheel onbeplante dijken (grasdijken).

Bijzondere elementen op de dijken zijn de grensbomen. Hierbij gaat het om solitaire monumentale linden of kastanjes. In de meeste gevallen betreft het oudere bomen.

De schaapskudde begraast (een deel van) de dijken.

Overzicht opbouw / samenstelling dijken:

1. Dijken met oude bomen, korte omloop,
2. Dijken met oude bomen, lange omloop,
3. Dijken met jonge bomen, korte omloop,
4. Dijken met jonge bomen, lange omloop,
5. Dijken met oude bomen, korte omloop en knotbomen,
6. Dijken met oude bomen, lange omloop en knotbomen,
7. Dijken met jonge bomen, korte omloop en knotbomen,
8. Dijken met jonge bomen, lange omloop en knotbomen,
9. Dijken met oude bomen, korte omloop, aangevuld met struweelbeplantingen,
10. Dijken met oude bomen, lange omloop, aangevuld met struweelbeplantingen,

11. Dijken met jonge bomen, korte omloop, aangevuld met struweelbeplantingen,
12. Dijken met jonge bomen, lange omloop, aangevuld met struweelbeplantingen,
13. Grasdijken.

Binnen de typen 1 t/m 8 is zowel een begrazingsbeheer (d.m.v. de schaapskudde mogelijk, als een maaibeheer). Binnen alle typen komen plaatselijk grensbomen voor.

De typering is bepalend voor het te voeren beheer, waarbij het soort vegetatiebeheer van geval tot geval kan verschillen.

5.2.3 Welen

Opbouw / samenstelling

In bochtige dijktracés liggen de welen, restanten van dijkdoorbraken uit het verleden. De wateroppervlakte varieert van ca. 2000 m² tot 20.000 m²

Welen grenzen dikwijls aan grasland en zijn voorzien van uitgebreide moerasachtige rietoevers. In een aantal gevallen gaat het moeras over in houtopslag (moerasbosje), veelal bestaande uit els en wilgensoorten.

Overzicht opbouw / samenstelling welen:

1. welen met open water en rietoevers, overgaand in gras,
2. welen met open water en rietoevers, overgaand in houtopslag,
3. combinatie van 1 en 2.

Welen maken soms deel uit van het afwateringsstelsel. Er bestaan dus een tweetal varianten: welen met stilstaand water en welen met doorstroming.

5.2.4 Kreekrestanten

Opbouw / samenstelling

Kreekrestanten beslaan een veel groter oppervlak dan de welen en zijn opgebouwd uit open water, moeras (rietoevers) en vochtig grasland. De oppervlakte open water varieert sterk. Zo bestaat de westkant van het Zwaaksche weel, vrijwel geheel uit open water, terwijl de oostkant uit grasland en moeras bestaat. In een aantal gevallen komen opgaande beplantingselementen voor. Hierbij gaat het om houtopslag langs (een gedeelte van) de oever of om knotbomen. De kreekrestanten maken overal deel uit van het afwateringsstelsel.

Overzicht opbouw / samenstelling kreekrestanten:

1. kreekrestant bestaande uit open water en of moeras,
2. kreekrestant bestaande uit vochtig grasland, overgaand in moeras.

Knotbomen en houtopslag kunnen deel uitmaken van beide typen.

5.2.5 Inlagen en karrevelden

Opbouw / samenstelling

Inlagen zijn omgeven door dijken. Inlagen liggen rondom in de bedijking en hebben hierdoor veelal een van de 'hoofdpolder' geïsoleerde waterhuishouding. Bij inlagen gaat het om in het verleden 'opgegeven' stukken land, waarbij aan de landzijde een nieuwe dijk werd aangelegd. Karrevelden zijn (gedeeltelijk) afgegraven percelen, welke zich binnen de inlaag bevinden. Hier werd de grond voor de dijkaanleg gewonnen. Een inlaag bestaat hierdoor gedeeltelijk uit open water en vochtig grasland. In enkele gevallen bestaat een inlaag volledig uit water.

Karrevelden komen ook los van een inlaag situatie voor. In deze gevallen werd de grond gebruikt ter verzwarening van de bestaande zeevering.

Overzicht opbouw / samenstelling inlagen en karrevelden:

1. inlaag met karreveld, vochtig grasland met meestal een groot oppervlak water (ca. 50 %) omgeven door dijken,
2. karreveld, zonder inlaagdijk, vochtig grasland binnen de gemeente Borsele met een beperkt oppervlak water (ca. 10 %).

5.2.6 Heggengebieden

Opbouw / samenstelling

Eerder zijn heggengebieden een grootschalige variant van de kleine landschapselementen genoemd. Een heggengebied is samengesteld uit meidoornhagen en een groot aantal veedrinkpoelen. De verkaveling is zeer kleinschalig (ca. 50 x 200 m), waarbij op vrijwel alle perceelsranden meidoornhagen groeien. Het grondgebruik bestaat volledig uit beweiding met koeien en schapen.

Overzicht opbouw / samenstelling kreekrestanten:

1. grasland met meidoornhagen en drinkpoelen.

5.2.7 Erven

Op de erven komt een groot scala aan voornamelijk kleine landschapselementen voor. Erven bestaan er in soorten en maten. Het meer traditionele erf van de Zak van Zuid-beveland beslaat een groot oppervlak dat kan oplopen tot 2 à 3 ha. Op deze erven komen de volgende elementen voor:

- siertuin,
- moestuin, vaak omgeven door een haagbeplanting.
- hoogstam fruitboomgaard,
- huisweitje voor jongvee, met veedrinkpoel, omgeven door een opgaande boom- of haagbeplanting,
- opgaande singelbeplanting met boom- en struiklaag.

Bij de erven met een beperkter ruimtebeslag bestaat de inrichting uit een sier- en moestuin, aangevuld met een singelbeplanting, welke dienst doet als windkering.

Overzicht opbouw / samenstelling erven:

1. traditioneel (uitgebreid) erf (volgens bovenstaande indeling),
2. erf met beperkter opzet.

5.2.8 Kleine landschapselementen

Kleine landschapselementen komen verspreid over het gebied voor. Het betreft hier hagen, veedrinkpoelen, knotbomen, solitaire bomen, singels en kleine bosjes, voorzover niet gekoppeld aan de onderdelen uit 5.2.2 t/m 5.2.7.

1. meidoornhagen,
2. veedrinkpoelen,
3. heggen,
4. knotbomen jong,
5. knotbomen oud,
6. solitaire bomen jong,
7. solitaire bomen oud,
8. singel of struweelbeplanting,
9. Bosjes.

5.2.9 Wegbeplantingen

Het aandeel van de wegbeplantingen is in vergelijking met de

dijkbeplantingen over het algemeen van ondergeschikte betekenis. In een aantal gebieden vormen de wegbeplantingen in echter de hoofdzaak van de beplantingsopbouw. Dit is het geval in de herverkavelingsgebieden.

Met uitzondering van de wegen met een singelbeplanting is de opbouw en samenstelling van de wegbeplantingen vergelijkbaar met de dijkbeplantingen. De singelbeplantingen kennen een gemengde opbouw van struiken en boomvormers. Bij het beheer is nauwelijks onderscheid gemaakt tussen de struiken en de boomvormers. De ziektegevoeligheid van de singelbeplantingen is groot (iep en es komen frequent voor).

Overzicht opbouw / samenstelling wegbeplantingen:

1. wegen met oude bomen, korte omloop,
2. wegen met oude bomen, lange omloop,
3. wegen met jonge bomen, korte omloop,
4. wegen met jonge bomen, lange omloop,
5. wegen met jonge knotbomen,
6. wegen met oude knotbomen,
7. wegen met een singelbeplanting (zeeuwse haag).

5.2.10 Holbollige weilanden

Opbouw / samenstelling

Holbollige weilanden komen vooral in de Poel voor. Het ganzenreservaat is een aaneenschakeling van hollebollige weilanden. Het betreft een oud cultuurlandschap tot stand gekomen als gevolg van moerneringsactiviteiten in het verleden. In de percelen zijn (vrij abrupte) hoogteverschillen (tot ca. 1 m) aanwezig. Vanwege dit reliëf is bij een goed beheer een grote botanische rijkdom mogelijk.

5.2.11 Grensbomen

Opbouw / samenstelling

Grensbomen komen voor op de dijken, het betreft (veelal) oude solitaire linde- en kastanje bomen.

5.2.12 Vliedbergen

Opbouw / samenstelling

Vliedbergen zijn kunstmatige ophogingen met een doorsnede van 20 tot 25 m. De hoogte van de vliedbergen is als gevolg erosieprocessen sterk verschillend. In het totaal komen er binnen de gemeente 6 vliedbergen voor. De vliedbergen liggen in grasland. Op een aantal vliedbergen groeit een solitaire boom.

5.3 Gewenst beheer per beheersgroep

5.3.1 Inleiding

Nu de beheersgroepen zijn ingedeeld en gedefinieerd, is het mogelijk de gewenste beheersvorm per beheersgroep aan te geven. De doelstellingen van het beheer worden geformuleerd, waarna de maatregelen worden beschreven.

De intensiteit van het voorgestelde onderhoud kan gezien worden als een normaal gemiddeld onderhoud, zonder luxe. Het voorgestelde beheer zit hierdoor dicht bij een minimum beheer. Een vermindering of onvolledig uitvoeren van de voorgestelde maatregelen leidt tot kwaliteitsverlies.

5.3.2 Beheersgroep dijken

Doelstellingen beheer.

De beheersinspanning richt zich op twee elementen. Het dijken-

beheer heeft hierdoor een gecombineerde hoofddoelstelling:

1. het beplantingsbeheer,
2. het vegetatiebeheer.

ad. 1.

Het instandhouden en zo mogelijk verbeteren van kwalitatief hoogwaardige dijkbeplanting.

ad 2.

Het instandhouden en zo mogelijk vergroten van de botanische waarden van de dijken.

A 1. dijken met oude bomen, korte omloop

Het beheer beperkt zich hier tot inspectie van de boomkronen. Dood hout dat gevaar oplevert voor het verkeer moet worden verwijderd. Vanwege de overwegend dichte plantafstand van deze beplantingen zijn aanvullende maatregelen op het gebied van het vegetatiebeheer niet zinvol. In een nieuwe situatie (na velling) moet in gevallen met goede mogelijkheden voor vegetatiebeheer de plantafstand op de zuidtaluds worden verruimd. In uitzonderlijke gevallen kan gekozen worden voor het geheel weglaten van beplanting op de zuidtaluds. Maximaal mag de plantafstand op het zuidtalud 2 x zo groot zijn als op het noordtalud.

frequentie:

jaarlijks inspectie op dood hout.

A 2. dijken met oude bomen, lange omloop

Het beheer beperkt zich hier tot inspectie van de boomkronen. Dood hout dat gevaar oplevert voor het verkeer moet worden verwijderd. Bij deze beheersgroep gaat het alleen om iepen. Ook iepen, zeker de oude monumentale bomen, geven een zodanige beschaduwning van het talud dat specifieke maatregelen op het gebied van vegetatiebeheer niet zinvol zijn. Deze

beheersgroep wordt bedreigd door de iepeziekte. Dode iepen die gevaar opleveren voor het verkeer moeten worden verwijderd. In de planperiode moet vanwege de iepeziekte rekening worden gehouden met volledige omvorming. Bij de omvorming rekening houden met de mogelijkheden voor vegetatiebeheer (zie A1).

frequentie:

jaarlijks inspectie op dood hout en iepeziekte.

A 3. dijken met jonge bomen, korte omloop

Bij jonge bomen is het van belang dat aan vormsnoei en opkronen veel aandacht wordt besteed. Snoei van de bomen in de jeugdfase is eenvoudig en relatief niet duur. Blijft deze zorg achterwege dan komt men in een later stadium, als de bomen tussen de tien en de twintig jaar oud zijn voor veel duurdere operaties te staan. Het achterstallig onderhoud wat dan is ontstaan leidt tot blijvend kwaliteitsverlies van de beplantingen leidt. Voorgesteld wordt de jonge bomen in de eerste tien jaar na aanplant zeven keer een lichte vormsnoei te geven. Zeven keer een lichte snoeibeurt is voordeliger dan twee of drie keer een ingrijpende snoeibeurt. Bovendien worden minder omvangrijke snoeiwonden gemaakt. In een volgende planperiode kan worden volstaan met nog twee à drie keer een vormsnoei. Hierna is vrijwel geen onderhoud meer noodzakelijk.

Bij deze beheersgroep moet onderscheid worden gemaakt in recent aangebrachte beplantingen en beplantingen die in de planperiode aangebracht gaan worden. Bij nog aan te brengen beplantingen kan rekening worden gehouden met specifieke maatregelen ten behoeve van de kruidenvegetatie. Zo wordt de plantafstand op het zuidtalud ruimer gehouden (maximaal 12 m; de dubbele plantafstand van het noordtalud). Op dijken met een zandige bodem kan de boombeplanting geheel achterwege blijven en wordt volstaan met een beplanting op het noordtalud. Voorts moet worden onderzocht of eigenaren van pas aangebrachte beplantingen willen meewerken aan een 'verdun-

ning' van de beplanting op de zuidtaluds.

A 4. dijken met jonge bomen, lange omloop

Vormsnoei als bij korte omloop bomen.

Ook hier moet onderscheid worden gemaakt in recent aangebrachte beplantingen en beplantingen die in de planperiode aangebracht gaan worden. Bij nog aan te brengen beplantingen kan rekening worden gehouden met specifieke maatregelen ten behoeve van de kruidenvegetatie. Zo wordt bij bomen die een zware schaduw op het zuidtalud werpen een veel ruimere plantafstand aangehouden (maximaal 12 m). Voor 'lichthoutsoorten' en soorten waarvan (via de bladval) weinig bemestende werking uitgaat is dit niet noodzakelijk.

A 5. dijken met oude bomen, korte omloop en knotbomen

Oude bomen als A1. De pruik van de knotbomen moet eens in de vier à vijf jaar worden afgezet. De knotbomen staan veelal onderaan het dijkta-
lud.

A 6. dijken met oude bomen, lange omloop en knotbomen

Oude bomen als A2. Knotbomen als A5.

A 7. dijken met jonge bomen, korte omloop en knotbomen

Jonge bomen als A3, knotbomen als A5.

A 8. dijken met jonge bomen, lange omloop en knotbomen

Jonge bomen als A4, knotbomen als A5.

A 9. dijken met oude bomen, korte omloop, aangevuld met struweelbeplantingen

Oude bomen als A1. De bereikbaarheid van de bomen is vanwege de aanwezigheid van het struweel minder goed.

Indien een weg aanwezig is wordt de wegzijde van het struweel periodiek gesnoeid. Frequentie van deze snoei is eens in de twee à drie jaar.

A10. dijken met oude bomen, lange omloop, aangevuld met struweelbeplantingen

Als A9.

A11. dijken met jonge bomen, korte omloop, aangevuld met struweelbeplantingen

Jonge bomen als A3. Indien sprake is van aanplant in reeds bestaand struweel wordt het struweel rond de bomen 3 x in de planperiode afgezet. Indien struweel van gelijke leeftijd is als de bomen zijn geen maatregelen aan het struweel noodzakelijk. Bij aanwezigheid van een weg is periodieke snoei van het struweel noodzakelijk: 3 x in de planperiode.

12. dijken met jonge bomen, lange omloop, aangevuld met struweelbeplantingen

Jonge bomen als A4. Struweel als A11.

13. grasdijken

Binnen de bereikbaarheid van de schaapskudde: begrazing door de kudde. Buiten de bereikbaarheid van de kudde, begrazing d.m.v. inscharing van vee of, indien de dijk eigendom van particulieren is, door vee van de eigenaar.

Een maai-beheer vormt een alternatief. Hierbij is jaarlijks maaien en afvoeren van de vegetatie in september de gewenste beheersmaatregel.

5.3.3 Beheersgroep Welen

Doelstelling beheer:

Het beheer richt zich op instandhouding van de welen als landschappelijk element en het verbeteren van het aquatisch leefmilieu.

De wateroppervlakte van de welen varieert van ca. 2000 m² tot 20.000 m². Vanwege bladval is het mogelijk dat bij welen na verloop van tijd verlanding optreedt. Vooral bij de kleinere ondiepe welen is dit het geval. Schonen van de onderwaterbodem is dan noodzakelijk. Deze maatregel is ook vanwege de waterkwaliteit van belang. Bladafval veroorzaakt rotting, waardoor de kwaliteit van het aquatisch leefmilieu nadelig wordt beïnvloed. Periodiek schonen is bij welen die dichtgroeien ook vanuit de waterkwaliteit noodzakelijk. Eens in de tien à twaalf jaar schonen is noodzakelijk. De beheersmaatregel kan dan terughoudend (niet rigoreus) worden uitgevoerd, waardoor niet de gehele aquatische levensgemeenschap wordt weggevangen.

Bij diepe welen kan het schonen (vrijwel) achterwege blijven.

Langs de randen van de welen is dikwijls een strook rietland en of grasland aanwezig. Het is van belang dat deze stroken in stand blijven of opnieuw ontwikkeld worden. Deze rietstroken vormen landschappelijk een wezenlijk onderdeel van de welen, en voegen natuurwetenschappelijk een belangrijk element toe. Rietstroken vormen een schuilplaats voor tal van diersoorten. Een op de weel- en of kreekrand afgestemd agrarisch beheer verdient aanbeveling.

Ten behoeve van het beheer kan door particulieren gebruik worden gemaakt van een beheersregeling (perceelsrandenbeheer).

Ter voorkoming van verlanding en het ontstaan van houtopslag is het nodig dat de rietoevers periodiek worden gemaaid. Dit is eens in de drie à vier jaar noodzakelijk. Het maaisel wordt afgevoerd.

5.3.4 Beheersgroep Kreekrestanten

Doelstelling beheer:

Het beheer richt zich op instandhouding van de kreekrestanten als landschappelijke elementen en het verbeteren van het aquatisch leefmilieu.

Hierbij bestaan er twee beheersgroepen:

- C1. kreekrestant bestaande uit open water en of moeras,
- C2. kreekrestant bestaande uit vochtig grasland, overgaand in moeras.

Beheersgroep C1

Het open water maakt deel uit van het afwateringstelsel. Het Waterschap neemt de noodzakelijke maatregelen om de doorstroming te garanderen.

Het kan noodzakelijk zijn de onderwaterbodem (vanwege de eutrofiering) te schonen. Voor de Zwaakse Kreekrest is dit voorzien in het kader van het Regiwa project. Voor de overige kreekresten kan dit eveneens noodzakelijk zijn. Financiering is evenwel een probleem.

Beheersgroep C2

Een extensief begrazingsbeheer, zonder bemesting en/of bijvoeren vormt de ideale beheerssituatie voor de laag gelegen graslanden.

Analoog aan de welen vormt het randenbeheer een belangrijk element bij het beheer van de kreekrestanten. Een overgangszone met een aangepast (minder intensief) landbouwkundig beheer verdient aanbeveling. Het periodiek maaien (en afvoeren) van de rietoevers verdient aanbeveling. Hierdoor wordt de opslag van houtige gewassen en verlanding vermeden.

5.3.5 Beheersgroep inlagen en karrevelden

Doelstelling beheer:

Het beheer richt zich op instandhouding van de inlagen en de karrevelden als cultuurhistorisch waardevolle landschappelijke elementen en het vergroten van de botanische rijkdom.

Hierbij bestaan er twee beheersgroepen:

- D1. open water en of moeras,
- D2. vochtig grasland, overgaand in moeras.

Beheersgroep D1

Binnen de inlagen is veelal sprake van een geïsoleerde waterhuishouding. Eutrofiëring vanuit het polderwater treedt dan ook vrijwel niet op. Vanwege het cultuurhistorische aspect is het van belang dat de karakteristieke vorm van de karrevelden gehandhaafd blijft. Periodiek schonen van de greppels e.d. is hiertoe noodzakelijk. Frequentie eens in de vijftien jaar.

Bij karrevelden buiten een inlaag is de waterhuishouding wel verbonden met gebied. De maatregelen moeten zich richten op het tegengaan van negatieve randinvloeden. Hierbij wordt geïmagineerd op het uitspoelen van mest en of bestrijdingsmiddelen.

Beheersgroep D2

Een extensief begrazingsbeheer, zonder bemesting vormt de ideale beheerssituatie voor het vochtige grasland. De hoeveelheid vee moet zijn afgestemd op de jaarlijkse biomassa productie.

5.3.6 Beheersgroep heggengebieden

Doelstelling beheer:

Het instandhouden van het heggensreservaat als cultuurhisto-

risch waardevol landschapsreservaat vormt de hoofddoelstelling. Tevens wordt gestreefd naar botanische rijkdom, een gevarieerde vogelstand, alsmede goed ontwikkelde aquatische levensgemeenschappen.

Hierbij bestaan er drie beheersgroepen:

E1 de meidoornheggen

Indien de meidoornhagen gesloten zijn geen maatregelen noodzakelijk. Vanwege het bacterievuur is dit op veel plaatsen niet het geval. De hagen worden in verband met het bacterievuur afgezet en lopen vervolgens weer uit. Indien geen afdoend veeraster aanwezig is, wordt de weer uitlopende haag door het vee kort gehouden. Hierdoor bereikt de haag zijn oude omvang niet meer en blijven gaten in stand. Investeren in rasters biedt hierbij uitkomst. Vanwege de ziektegevoeligheid wordt het areaal haag geleidelijk, maar onregelmatig afgezet. In feite komt dit neer op de historische onderhoudssituatie, waarbij de hagen ook onregelmatig werden afgezet. Vroeger gebeurde dit om de aanliggende sloot te kunnen schonen. Deze beheersmaatregel kende eveneens geen regelmaat.

Dichte breed uitgroeiende hagen zijn van belang voor de ontwikkelingsmogelijkheden van de avifauna.

E2 de drinkpoelen

Periodiek schonen van de poelen is vanuit de waterkwaliteit noodzakelijk. Indien de poelen eens in de tien jaar geschoond worden kan de maatregel terughoudend (niet rigoureuus) worden uitgevoerd, waardoor niet de gehele aquatische levensgemeenschap wordt weggevangen.

E3 het grasland

Een extensief begrazingsbeheer, zonder bemesting vormt de ideale beheerssituatie voor het grasland tussen de hagen. De hoeveelheid vee moet zijn afgestemd op de jaarlijkse biomassa productie.

5.3.7 Beheersgroep erven

Doelstelling beheer:

Het instandhouden van het cultuurhistorisch waardevolle, voor de Zak van Zuid-Beveland karakteristieke boeren erf. Als afgeleide van deze doelstelling is verbetering van natuurwaarden mogelijk.

Hierbij bestaan er zes beheersgroepen:

F1 hoogstam fruitbomen

Bescherming tegen vee vormt een van de belangrijkste beheersmaatregelen bij het hoogstamfruit. Verder is een jaarlijkse snoei van de fruitbomen gewenst.

F2 solitaire bomen

Oude bomen: inspectie op dood hout.

Jonge bomen: 7 x vormsnoei in de planperiode.

F3 veedrinkpoel

Periodiek schonen van de poelen is vanuit de waterkwaliteit noodzakelijk. Indien de poelen eens in de tien jaar geschoond worden kan de maatregel terughoudend (niet rigoureuus) worden uitgevoerd, waardoor niet de gehele aquatische levensgemeenschap wordt weggevangen.

F4 meidoornheggen

Als E1.

F5 haagbeplanting

Hierbij wordt bedoeld op haagjes rond moes- of siertuin. Twee maal per jaar knippen van deze haagjes is noodzakelijk.

F6 singelbeplantingen

In verband met het veelvuldig voorkomen van ziektegevoelige soorten als iep en es is gedeeltelijke omvorming van de singelbeplantingen op de erven noodzakelijk. Indien deze soorten

niet aanwezig zijn, zijn in principe geen maatregelen noodzakelijk. Indien een hoog percentage boomvormers voorkomt gaat dit ten koste van de onderbeplanting van struiken. De onderbeplanting krijgt dan onvoldoende licht. Dunning van de boomvormers is dan noodzakelijk. In sommige gevallen is de onderbeplanting vanwege het lichtgebrek al geheel verdwenen. De dunning moet hierbij gepaard gaan met het opnieuw inplanten van (schaduwverdragende) struiken.

Indien algehele omvorming noodzakelijk is, wordt een gevarieerde beplantingskeuze aanbevolen. Hierbij kan worden gedacht aan soorten als eik, haagbeuk, linde, vogelkers, hazelaar, eventueel aangevuld met sleedoorn en hondsroos. Bij nieuwe aanplant wordt ook uit beheersoverwegingen aanbevolen het percentage boomvormende soorten omlaag te brengen. Dunningen zijn dan minder snel noodzakelijk en per dunning minder ingrijpend.

Boomvormende soorten komen hierdoor meer solitair in de singelbeplantingen voor. Gezien dit meer solitaire karakter is opkronen en vormsnoei van de bomen gewenst (3 x in de planperiode).

5.3.8 Beheersgroep kleine landschapselementen

Doelstelling beheer:

Het instandhouden van de voor het landschap van de gemeente Borsele karakteristieke kleine landschapselementen. Als afgeleide van deze doelstelling is verbetering van natuurwaarden mogelijk.

Hierbij bestaan er negen beheersgroepen.

G 1. meidoornhagen: als E1.

G 2. veedrinkpoelen: als F3.

G 3. heggen: als F5.

G 4. knotbomen jong

In de planperiode wordt de pruik 2 maal afgezet.

G 5. knotbomen oud

Afzetten van de pruik eens in de vier à vijf jaar.

G 6. solitaire bomen jong

7 x vormsnoei in de planperiode.

G 7. solitaire bomen oud

Inspectie op dood hout (jaarlijks).

G 8. singel of struweelbeplanting: als F6.

G 9. bosjes: als F6.

5.3.9 Beheersgroep wegbeplantingen

Doelstelling beheer:

Het instandhouden van een kwalitatief hoogwaardige wegbeplanting, met inachtnaam van de verschillen in de verschijningsvorm die er per gebiedsdeel bestaan.

Hierbij bestaan er zeven beheersgroepen.

H 1. wegen met oude bomen, korte omloop: als A1

H 2. wegen met oude bomen, lange omloop: als A2

H 3. wegen met jonge bomen, korte omloop: als A3

H 4. wegen met jonge bomen, lange omloop: als A4

H 5. wegen met jonge knotbomen

In de planperiode wordt de pruik 2 maal afgezet.

H 6. wegen met oude knotbomen

Afzetten van de pruik eens in de vier à vijf jaar.

H 7. wegen met een singelbeplanting (zeeuwse haag)
Als F6, verder snoeien overhangende takken eens in de twee à drie jaar.

5.3.10 Beheersgroep holbollige weilanden

Holbollige weilanden kennen hoofdzakelijk een begrazingsbeheer. Bij dit beheer is het van belang dat de hoeveelheid vee is afgestemd op de natuurlijke biomassa productie. Het grasland mag niet bemest worden.

5.3.11 Beheersgroep grensbomen

Het betreft oude of zeer jonge solitaire bomen. Beheer:

J 1. solitaire bomen jong
7 x vormsnoei in de planperiode.

J 2. solitaire bomen oud
Inspectie op dood hout (jaarlijks) en vormsnoei 1 x in de planperiode.

5.3.12 Beheersgroep vliedbergen

Vliedbergen liggen in grasland en zijn gebaat bij een extensief begrazingsbeheer. Vanuit het beheer en vanuit het cultuur-historisch aspect is het tevens gewenst dat de vliedberg in een grotere aaneengesloten graslandkavel ligt.

5.4 Coördinatie van het beheer

Het welslagen van de in 5.3 beschreven beheersinspanning is sterk afhankelijk van een goede coördinatie. Met de opstelling van dit landschapsbeleidsplan heeft de gemeente de verant-

woording voor de coördinatie op zich genomen. Het is van belang dat hier ook na de planopstelling een vervolg aan wordt gegeven. Zeker in een situatie waarin sprake is van een groot aantal terreinbeherende instanties, aangevuld met veel particuliere eigenaren van dijken, moet de coördinerende rol niet worden onderschat. Dit geldt met name voor het beheer van de dijken. Het tien jaar geleden met goede bedoelingen opgestelde Kap- en beplantingsplan moet hierbij als genoemd worden. Na de planopstelling heeft nauwelijks nog overleg over de uitvoering van het plan plaatsgehad. Het plan is door gebrek aan coördinatie in de vergetelheid geraakt.

In dit verband verdient het tevens aanbeveling het aantal terreinbeherende instanties terug te brengen. De coördinatie kan hierdoor eenvoudiger tot stand komen. Wat betreft het beheer van de dijken gaat de voorkeur uit naar één terreinbeherende instantie. Zolang dit niet het geval is kan een 'overlegplatform dijkenbeheer' uitkomst bieden. De gemeente is bereid als coördinator van dit overleg op te treden. Dit overlegplatform moet tevens een functie vervullen bij de onderlinge afstemming van de afzonderlijke beheersplannen.

De jaarlijkse werkplannen worden vooraf in het overlegplatform besproken en op elkaar afgestemd. Hierdoor ontstaat de mogelijkheid de maatregelen beter over het gebied te spreiden (fasering van kap- en aanplant).

Voorts wordt aanbevolen te komen tot één beheersplan voor de dijken van de Zak van Zuid-Beveland. Dit beheersplan zou in de plaats moeten treden van de individuele beheersplannen van de terreinbeherende instanties. Ook met betrekking tot particuliere eigenaren is er behoefte aan coördinatie. Bovendien is het wenselijk te komen tot één aanspreekpunt binnen de gemeente voor alles wat met het beheer van het landschap te maken heeft. Het meest duidelijk is het als dit aanspreekpunt op het gemeentehuis van Heinkenszand is gevestigd. Aanbevolen wordt een gemeenteambtenaar met deze coördinatie te belasten. In de taakomschrijving van deze functionaris moet aan het voorlichtingsaspect bijzondere aandacht worden gegeven.

6. Maatregelen en realisering

6.1 Maatregelen

6.1.1 Inleiding

Het landschapsbeleidsplan bevat een groot aantal aanbevelingen met betrekking tot de ontwikkeling van het Borselse landschap. De aanbevelingen variëren van klein landschapselement tot grootschalige natuurontwikkeling of bosaanplant. Ook met betrekking tot de dorpsuitbreidingen voorziet het plan in (globale) aanbevelingen. De maatregelen die het gevolg zijn van de aanbevelingen hebben betrekking op diverse beleidsvelden. Een groot aantal partijen (meest overheden) is bij dit beleid betrokken. Het voortouw ligt lang niet altijd bij de gemeente. De beleidsvelden van andere instanties of overheden zijn wel in dit plan meegenomen, omdat van de plannen ruimtelijke gevolgen uitgaan die van invloed zijn op de kwaliteit van het landschap. Bovendien bevat het plan aanbevelingen voor aanvullend (gemeentelijk) beleid. Dit aanvullende gemeentelijk beleid sluit aan het beleid van de hogere overheden. Als gevolg van de aanwijzing als Waardevol Cultuur Landschap (W.C.L. gebied) komt er een uitvoeringsinstrumentarium beschikbaar.

In dit hoofdstuk wordt een overzicht gegeven van de in het plan genoemde aanbevelingen gekoppeld aan het beleidsveld van waaruit de realisering mogelijk is. Voor zover realisering afhankelijk is van het gemeentelijk beleid wordt een overzicht van de kosten gegeven.

6.1.2 Maatregelen gekoppeld aan de ecologische hoofdstructuur

De ontwikkeling van de ecologische hoofdstructuur heeft binnen de gemeente Borsele betrekking op de volgende gebieden:

- graslandgebied van de Poel,
- heggenreservaat,
- Zwaakse kreekrest,
- inlagen en karrevelden langs de Westerschelde.

Maatregelen:

Het meest concreet uitgewerkt is het Plan Zwake van Natuurmonumenten. Het plan voorziet in een aaneenschakeling van het gebied door aankoop van gronden. Er ontstaat een eenduidiger beheersituatie, integrale begrazing is mogelijk. Diverse zout-zoet gradiënten kunnen zich ontwikkelen. Voor dit laatste zijn diverse maatregelen aan de waterhuishouding voorzien. Recreatief medegebruik is mogelijk. Er wordt gedacht aan een wandelroute en aan een eenvoudig informatiecentrum in een van de in het gebied liggende boerderijen.

Bij de Westerschelde zijn direct achter de zeedijk natuurontwikkelingsprojecten voorzien. Door middel van afgraving wordt de zoutcomponent versterkt. Combinaties met mariene cultures zijn denkbaar.

In afrondende sfeer kunnen de reservaatgebieden van de Poel en het Heggegebied en Ganzengebied worden uitgebreid.

Het landschapsbeleidsplan komt met aanvullende voorstellen met betrekking tot de ecologische hoofdstructuur. Dit heeft met name betrekking op het Heggengebied. Aanvullend (gemeentelijk) beleid is noodzakelijk. De verdere uitbreiding van het heggenreservaat kan niet uit bestaand beleid gefinancierd worden. Een financieringsbron vormt de aanwijzing van het gebied als Waardevol Cultuurlandschap. Dit geldt ook voor de voorstellen voor natuurontwikkeling bij andere kreekrestanten. Natuurontwikkeling bij de Schouwersweelse Watergang en de Westeindseweel is in grote lijnen vergelijkbaar met de voorstellen uit het Plan Zwake. Een inschatting van de met deze voorstellen gemoeide kosten laat zich in dit stadium niet maken.

6.1.3 Maatregelen gekoppeld aan het dijkenpatroon

beplantingsbeheer

De kap- en aanplant van de dijken en de bevordering van een gericht vegetatiebeheer, zoals in dit landschapsbeleidsplan is voorzien kan deels worden uitgevoerd door de grote terreinbeherende instanties (Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer, Stichting Behoud Natuur en Leefmilieu). De overige dijken zijn in beheer bij particulieren. De medewerking van de particuliere dijkbeheerder is belangrijk voor het welslagen van het plan. De grote terreinbeherende instanties zijn betrokken geweest bij de planopstelling van het landschapsbeleidsplan. Van deze instanties mag worden aangenomen dat medewerking aan de uitvoering van het Landschapsbeleidsplan wordt verleend. Van de particulier is dit minder zeker. Gerichte voorlichting over het plan kan de betrokkenheid vergroten en daarmee de kans op realisatie van het plan gunstig beïnvloeden.

In de vorm van de 'Bijdrage Landschapsverzorging' (L.V.Z. regeling) komt er geld voor de inrichting beschikbaar. In bijzondere gevallen wordt medefinanciering van de grondverwerving niet uitgesloten. Het gaat hierbij om projectsubsidie binnen het Nationaal Landschapspatroon en de gebieden 'behoud en herstel van bestaande landschappelijk kwaliteit'. Voor Borsele komt dit neer op vrijwel de hele gemeente.

Landelijk is per jaar 1 miljoen gulden beschikbaar. Voor alle Nederlandse W.C.L. gebieden kan hiervan fl 100.000,- worden aangewend. Het voor Borsele beschikbare bedrag uit de Bijdrage Landschapsverzorging is derhalve niet hoog. Ook vanuit de (kader)Regeling WCL is financiering mogelijk.

De inventarisatie geeft de volgende cijfers aangaande het dijkenbezit door particulieren:

Totale lengte dijk in beheer bij particulieren: 45,20 km.

Dit onderdeel van het gemeentelijk dijkenbestand bestaat uit:

- * 5 km dijk beplant met oudere duurzame bomen van redelijke kwaliteit,
- * 6,5 (3,0) km dijk beplant met jonge duurzame bomen
- * 4,4 (4,5) km dijk beplant met oudere korte omloop bomen (verwacht wordt dat deze categorie in de planperiode volledig geveld wordt),
- * 16,9 (15,1) km dijk beplant met jongere korte omloop bomen,
- * 12,4 (17,6) km onbeplante dijk.

De tussen haakjes geplaatste cijfers geven een beeld van de lengten vóór de uitvoering van het dijkbeplantingsproject. Recent is als gevolg van dit project, dat is gefinancierd door het havenschap Vlissingen (in het kader van de landschappelijke inpassing van het Sloe) het areaal beplante dijken uitgebreid. De cijfers hebben betrekking op dijken van particulieren.

De categorieën onbeplante dijk en dijk beplant met oudere korte omloop bomen leiden in de planperiode van het Landschapsbeleidsplan tot een inspanningsverplichting. Hiervan wordt de volgende inschatting gemaakt:

In het totaal resteert in de planperiode 16,8 km dijk. Hiervan wordt ca. 1/4 beplant met duurzame soorten en ca. 3/4 met korte omloop beplanting.

Tevens wordt voorzien in de aanplant van knotbomen. Uitgaande van een ruimere plantafstand op de zuidtaluds wordt de gemiddelde plantafstand op 10 m gesteld. Er wordt uitgegaan van een tweerijige beplanting per dijk. De participatie wordt gesteld op 75 %, dit komt neer op 13 km. Dit wil zeggen dat van de genoemde categorieën 25 % van de lengte niet be- of herplant wordt.

In het totaal is het aannemelijk dat in de planperiode de volgende aantallen bomen worden geplant:

2520 korte omloop	x fl 22,-- =	fl 55.440,--
840 lange omloop	x fl 63,-- =	fl 52.920,--
840 knotbomen	x fl 22,-- =	fl 18.480,--
Totale bijdrage		fl 126.840,--

Dit komt neer op een jaarlijks bedrag van fl 12.684,-- te financieren vanuit de Bijdrage Landschapsverzorging (LVZ).

Een eventuele aanvullende subsidiering van de aanlegkosten door de gemeente wordt van de bijdrage afgetrokken. Een voorwaarde uit de regeling is bovendien dat alleen projectmatige plannen voor subsidie in aanmerking komen.

De L.V.Z subsidieert alleen de aanlegkosten van de beplantingen. De voorbereidende werkzaamheden, zoals rooien, versnipperen en alle opruimwerk zijn hierbij niet betrokken. Dit geldt ook voor de plankosten en het herstelwerk van o.a. rasters (achteraf).

Het recent uitgevoerde dijkenproject aan de westkant van de gemeente leert dat het met name bij de voorbereidende werkzaamheden gaat om aanzienlijke kosten.

De totale kosten van een nieuw dijkenproject, incl. plankosten en voorbereidende werkzaamheden t.b.v. de particuliere dijkeigenaren wordt geraamd op fl. 700.000 hierbij gaat het dus om 17 km dijk. Via de W.C.L. is hiervan maximaal 50 % subsidieel, te weten fl 350.000. Stapeling van L.N.V. regelingen is niet mogelijk, van de L.V.Z. kan aanvullend derhalve geen gebruik worden gemaakt. Per saldo biedt de W.C.L. de aantrekkelijkste mogelijkheden voor financiering. De overige 50 % van de kosten moeten door de gemeente en of de belanghebbende (particulier) worden gedragen. Voorgesteld wordt de belanghebbende (particulier) 15 % te laten bijdragen en 35 % door de gemeente.

Vegetatiebeheer

Alleen de grote terreinbeherende instanties zijn gericht bezig met een vegetatiebeheer op de dijken. Op de 45 km dijk van de particulieren wordt geen gericht vegetatiebeheer gevoerd. Een beperkt aantal dijken van particulieren wordt begraaasd door de schaapskudde. Een uitbreiding van de actieradius van de schaapskudde houdt een uitbreiding in van het areaal dijk met een gericht vegetatiebeheer. Het beheer door de schaapskudde wordt nu al als duur ervaren.

Begrazing door de schaapskudde kan gezien worden als een doeltreffend en een bij het landschap passende beheersmethode voor de dijken. Een uitbreiding van de schaapskudde is wenselijk, maar financieel op dit moment waarschijnlijk niet haalbaar.

De aanwijzing tot Waardevol Cultuur Landschap biedt hier ook mogelijkheden voor nieuwe impulsen. Hierbij kan gedacht worden aan het afsluiten van beheersovereenkomsten met particuliere dijkenbeheerders en of aan het uitbreiden van de actieradius van de schaapskudde.

6.1.4 Maatregelen gekoppeld aan de erven

De gemeente Borsele telt ca. 700 boeren erven in het buitengebied of op de overgang naar de bebouwde kom. Daarnaast komen in het buitengebied (buiten de buurtschappen) ca. 200 kleinere woningen met een landelijk karakter voor. De bijzondere betekenis van de boerenerven en kleinere woningen voor het landschap is in de landschapsvisie uiteengezet.

De instandhouding van dit cultuurgoed vereist maatregelen in de naaste toekomst. Zo is geconstateerd dat het probleem van de kaprijpheid van de populier en van de iepenziekte op de erven vergelijkbaar is met de dijkbeplantingen. Verjonging en omvorming van een deel van de erfbeplantingen is noodzakelijk. Daarnaast vormt de aanleg van een streekeigen erfbeplanting-

een belangrijk doel van het plan (zie hiertoe de voorbeelduitwerking fig. 10). Dit streekeigen erf is ruim opgezet en biedt plaats aan traditionele elementen als (meidoorn)hagen, hoogstamfruitbomen en een huisweitje met een drinkpoel.

Voor een in cultuurhistorisch opzicht verantwoorde ontwikkeling van het streekeigen erf vormt het ontwerp een belangrijk vertrekpunt. Subsidiëring van het ontwerp voor dit soort erfbeplantingsplannen is dan ook extra gewenst. De ontwerpkosten voor deze uitgebreide erfbeplantingsplannen bedragen ca. fl 3.000,-- per erf. Voorgesteld wordt deze kosten te laten meelopen in de subsidiëring via de W.C.L. Gerichte voorlichting kan leiden tot een bundeling van projecten, hetgeen de kosten kan verlagen.

Verondersteld wordt dat bij een intensieve en gecoördineerde voorlichting jaarlijks 15 aanvragen voor erfbeplantingen worden ingediend. De tweede vijf jaar wordt dit aantal op 10 per jaar gesteld. Deze cijfers zijn gebaseerd op ervaringen uit andere (vergelijkbare) gemeenten.

In het totaal gaat het hierbij om 125 erfbeplantingen. Het aandeel streekeigen beplantingen wordt gesteld op 25 %. Afgerond gaat het hierbij om 30 erfbeplantingsplannen. Het aantal nieuwe erfbeplantingen rond intensieve veehouderijen en melkveehouderijen wordt gesteld op 40.

Voor de subsidiëring van de aanlegkosten zijn in principe twee regelingen beschikbaar. De W.C.L. subsidie en de L.V.Z. subsidie. De L.V.Z. subsidie laat geen aanvullende financiering door de gemeente toe wat betreft de aanlegkosten (ontwerpkosten mogen aanvullend wel door de gemeente worden gesubsidieerd). Ook de voorbereidende werkzaamheden worden in het kader van de L.V.Z. regeling niet gesubsidieerd. Indien van het ervenproject een W.C.L. project gemaakt kan worden is dit financieel aantrekkelijker.

De gemiddelde aanlegkosten wordt gesteld op fl 10.000 per erfbeplanting. Bij streekeigen erven kan dit oplopen tot fl 20.000,--. In deze bedragen zijn de voorbereidende werkzaam-

heden niet betrokken. De omvang van de opruimwerkzaamheden op bestaande erven variëren sterk. Gemiddeld wordt uitgegaan van een bedrag van fl 7.000,-- op kleine erven en fl 10.000,-- op grote erven.

Zie 6.2.1 voor de totalisering van de kosten.

6.1.5 Achterstallig onderhoud

De gemeente Borsele is rijk aan monumentale bomen. Deze bomen komen voor op de dijken en op de boerenerven. Een deel van deze bomen is opgenomen in de officiële registratie van de Bomenstichting. De bomen die zijn geregistreerd zijn in nationaal opzicht van belang. Voor deze geregistreerde monumentale bomen kan bij het wegwerken van achterstallig onderhoud gebruik gemaakt worden van het Bomenfonds van de Bomenstichting (dit geldt ook voor geregistreerde bomen binnen de bebouwde kom).

Een groot aantal toch waardevolle bomen komt niet in aanmerking voor subsidie uit het Bomenfonds. Met name bij oudere bomen op erven en op de dijken is bij dit soort bomen achterstallig onderhoud geconstateerd. Voorgesteld wordt een gemeentelijk bomenfonds in het leven te roepen. De bijdrage uit dit fonds wordt per geval eenmalig toegekend en betreft een vergoeding van ca. 50 % van de werkzaamheden verricht door een erkend bedrijf. In een later stadium wordt de regeling nader uitgewerkt, waarbij de exacte hoogte van de bijdrage wordt bepaald.

Voor het oprichten van dit gemeentelijk bomenfonds wordt een bedrag van fl 130.000,-- gereserveerd. Dit komt neer op een bedrag van fl 13.000,-- per jaar.

Het fonds wordt in principe aangewend voor duurzame soorten. In verband met de geconstateerde vitaliteitsproblemen bij de iep en de es, is terughoudendheid bij het verlenen van een bijdrage

uit het gemeentelijk fonds, ten behoeve van deze soorten geboden.

6.1.6 Nieuw gemeentelijk beleid

Regelgeving met betrekking tot beplantingen

Op het gebied van de gemeentelijke verordeningen is er behoefte aan nieuw beleid. Het rijk biedt de mogelijkheid om beplantingen aan te brengen met vrijstelling van de meldings- en herplantplicht. Hierdoor vallen beplantingen voor een periode van 40 jaar niet onder de werking van de Boswet. Is de beplanting na afloop van deze periode niet geveld, dan treedt de Boswet alsnog in werking.

De gemeentelijke regelgeving kent echter een stelsel van aanlegvergunningen in het bestemmingsplan buitengebied en in de A.P.V. is een kapverordening opgenomen. Ook beplantingen die met vrijstelling van de meldings- en herplantplicht zijn aangelegd vallen onder deze verordeningen. In feite wordt de mogelijkheid tot aanplant met vrijstelling van de meldings- en herplantplicht hiermee ontkracht. Voorgesteld wordt om de gemeentelijke regelgeving niet van toepassing te laten zijn op beplantingen die met vrijstelling van de meldings- en herplantplicht worden aangelegd, voor een termijn gelijk aan die van de Boswet. Voor het gebied van de Goese Poel, waar de handhaving van de openheid gewenst is wordt een uitzondering gemaakt. Voor dit gebied blijft het aanlegvergunningenstelsel wel van toepassing.

Doorwerking landschapbeleidsplan in het bestemmingsplan Buitengebied

Het landschapbeleidsplan bestaat uit twee componenten. Een ontwikkelingscomponent en een behoudscomponent. Beide componenten zijn gekoppeld aan de ecologische hoofdstructuur en het nationaal landschapspatroom.

De bestaande landschapselementen die deel uitmaken van de ecologische hoofdstructuur en of het nationaal landschapspatroom komen voor behoud in aanmerking. Deze elementen dienen te worden aangewezen als te beschermen gebieden in het Bestemmingsplan Buitengebied.

Op basis van het rijksbeleid en het in dit plan geformuleerde aanvullende gemeentelijk beleid wordt het aantal elementen dat deel uitmaakt van de ecologische hoofdstructuur en het nationaal landschapspatroom uitgebreid (de ontwikkelingscomponent van het landschapsbeleidsplan). Het bestemmingsplan buitengebied kan anticiperen op de aanleg van deze planonderdelen.

6.2 Realisering

6.2.1 Overzicht projecten

Algemeen

De projectenlijst is ontleend aan de landschapsvisie van het Landschapsbeleidsplan. Voor een deel kan gebruik worden gemaakt van het aanwezige uitvoeringsinstrumentarium (beheersovereenkomsten en beplantings- en bossingssubsidies). Voor een ander deel is aanvullende financiering nodig. De aanwijzing als Waardevol Cultuurlandschap biedt hier uitkomst. Per project zijn de financieringsmogelijkheden aangegeven.

Projectenlijst

Aan de landschapsvisie worden de volgende projecten ontleend:

Aanvullend op de ecologische hoofdstructuur (E.H.S.)

1. Project heggengebied

1a. Herstel van het heggengebied aan de rand van het poelge-

bied. Gebied strekt zich uit van 's-Gravenpolder tot aan Baarsdorp.

1b. Uitbreiding van het heggengebied aan de rand van het poelgebied. Gebied strekt zich uit van 's-Gravenpolder tot aan Baarsdorp. Het gebied sluit aan op het bestaande heggerezer-
vaat dat in beheer is bij Staatsbosbeheer.

Maatregelen:

1a. Herstel van de heggen binnen het landschapstype door middel van gerichte aanplant van meidoornheggen en het herstel van veerasters.

Afsluiten van beheersovereenkomsten met boeren.

1b. Uitbreiding van het landschapstype door middel van gerichte aanplant van meidoornheggen en veerasters op kavelgrenzen.

Afsluiten van beheersovereenkomsten met boeren.

Financiering:

1a. - herstel heggen: 5 km.

fl 15 / m (beplanting) tot fl 35 / m (beplanting en raster).

Wijze van financiering: achterstallig onderhoud via VOL regeling.

Geraamde kosten: fl 75.000,-- tot fl 175.000,--

1b. - aanleg heggen: 15 km verspreid op 175 ha.

fl 15 / m. (beplanting) tot fl 35 / m. (beplanting en raster).

Wijze van financiering: WCL

Geraamde kosten (afhankelijk van de participatie): fl 225.000,-- tot fl 525.000,--

2. Project Kreekrestanten

Natuurontwikkeling in relatie tot kreekrestanten, analoog aan het Plan Zwake.

Het aaneenschakelen van de lager liggende gronden, waardoor afgeronde eenheden (natuur) ontstaan.

Maatregelen, algemeen:

Aankoop van gronden ten behoeve van een natuurbeschermingsorganisatie, indien aansluiting gezocht kan worden bij bestaande reservaatgebieden.

Afsluiten van een beheersovereenkomst (kreekrandenbeheer), indien sprake is van agrarisch gebruik van de kreekoever.

Locatie projectgebieden:

- Westeindsche Weel en de watergang door de St. Anthony-polder.

Maatregelen:

creëren van een natuurlijk oeverstrook langs de watergang door de St Antonypolder, als ecologische verbinding tussen het Westeindsche Weel en het kreekrestant Slake.

Vergroting van het areaal grasland rond het Westeindsche Weel.

Nabij de Westeindsche Weel kan toedeling plaatsvinden aan de beheerder, de Stichting het Zeeuwse Landschap.

Oeverstrook langs de watergang door de Anthonypolder: afsluiten beheersovereenkomst.

Oppervlakte: aankoop, 3 ha. Overeenkomst 2.5 ha.

Financiering:

- aankoop fl 40.000 / ha.

- overeenkomst fl 0,06 - fl 0.22 / m2.

Wijze van financiering: WCL, eventueel in combinatie met administratieve landinrichting.

Geraamde kosten:

- aankoop fl 120.000

- overeenkomst fl 1500 tot fl 5500

- Paardengatsche Watergang.

Maatregelen:

Aankoop van het gedeelte tussen de watergang en de West-

eindsche Weel (ten zuiden van de Monsterweg). Omzetting in grasland van dit gedeelte. Toedeling aan de Stichting het Zeeuwse landschap.

Overig gedeelte watergang: afsluiten beheersovereenkomst (kreekrandenbeheer).

Oppervlakte: aankoop 3 tot 8 ha. overeenkomst 40.000 m²

Financiering:

- aankoop: fl 40.000 / ha.

- overeenkomst: fl 0,06 - fl 0.22 / m².

Wijze van financiering: WCL, eventueel in combinatie met administratieve landinrichting.

Geraamde kosten:

- aankoop fl 120.000 tot fl 320.000

- overeenkomst fl 2.400 tot fl 8.800

● Sloekreek

Maatregelen:

Verbreden graslandoever aan de westzijde, zo mogelijk via het afsluiten van een beheersovereenkomst (kreekrandenbeheer).

Oppervlakte: overeenkomst 10.000 m²

Financiering: overeenkomst: fl 0,06 - fl 0.22 / m².

Wijze van financiering: WCL, eventueel in combinatie met administratieve landinrichting.

Geraamde kosten:

- overeenkomst fl 600 - fl 2200

3. Project welen

In het gebied komen welen voor waar het agrarisch gebruik vrijwel tot aan de oever doorgaat. De gewenste opbouw van een weel bestaat uit een stuk open water, een rietoever, overgaand in grasland.

De weel 'De Brillletjes' langs de Grote Dijk en de welen langs de Brillletjes dijk zijn nog in particuliereigendom. Aankoop is niet noodzakelijk. Een beheersovereenkomst wordt aangeraden. Bij de overige projecten gaat het om uitbreidingen van gronden.

● De Brillletjes langs de Grote Dijk.

Verwerving van de dit weel ten gunste van een natuurbeschermingsorganisatie. Naast het water is het hierbij gewenst dat de gehele huidige boomgaard wordt verworven en in grasland wordt gelegd.

Oppervlakte: 3 ha.

Financiering: aankoop fl 40.000 / ha, overeenkomst: fl 0,06 - fl 0.22 / m².

Geraamde kosten:

- aankoop fl 120.000

- overeenkomst fl 1.800 - fl 6.600

● Welen langs de Brillletjesdijk.

Vergroting van het graslandgebied rond de welen is gewenst.

Verwerving

Oppervlakte: 4 ha.

Financiering: aankoop fl 40.000 / ha, overeenkomst: fl 0,06 - fl 0.22 / m².

Geraamde kosten:

- aankoop fl 160.000

- overeenkomst fl 2.400 - fl 8.800

● Weel in de Polder 't Vlaandertje.

Vergroting van het graslandgebied rond het weel is gewenst.

Verwerving

Oppervlakte: 2 ha.

Financiering: aankoop fl 40.000 / ha, overeenkomst: fl 0,06 - fl 0.22 / m².

Geraamde kosten:

- aankoop fl 80.000

- overeenkomst fl 1200 - fl 4.400

- Weel in de Oude Kamerpolder.
 Vergroting van het graslandgebied rond het weel is gewenst.
 Verwerving
 Oppervlakte: 2 ha.
 Financiering: aankoop fl 40.000 / ha, overeenkomst: fl 0,06 - fl 0.22 / m².
 Geraamde kosten:
 - aankoop fl 80.000
 - overeenkomst fl 1200 - fl 4.400

- Weel in de Nieuwe Kamerpolder.
 Vergroting van het graslandgebied rond het weel is gewenst.
 Verwerving
 Oppervlakte: 1 ha
 Financiering: aankoop fl 40.000 / ha, overeenkomst: fl 0,06 - fl 0.22 / m².
 Geraamde kosten:
 - aankoop fl 40.000
 - overeenkomst fl 600 - fl 2.200

Wijze van financiering:
 WCL, eventueel in combinatie met administratieve landinrichting.

Geraamde kosten:
 - aankoop fl 480.000
 - overeenkomst fl 7.200 - fl 26.400 / jaar

4. Bebossingsproject

Aanleg van duurzaam bos in de Sloerand ten noorden van Borssele. In het bos worden voorzieningen opgenomen voor extensieve vormen van recreatie (wandelen, fietsen e.d.).

Maatregelen:
 Verwerving van gronden en aanleg van het bos.

Oppervlakte: 100 ha - 250 ha

Geraamde kosten: aankoop: ca fl 19.000.000 (bij 250 ha)
 aanleg: ca fl 5.000.000 (bij 250 ha)

Wijze van financiering:
 Gestreefd wordt naar een P.P.P constructie (Public Private Partnership). De gemeente, de aanliggende industrie, de S.E.P (vertegenwoordigd in de Stichting Face) zijn hierbij de mogelijke partners.
 De (extensieve) recreatieve inrichting is in deze raming meege-
 nomen. Op beperkte schaal kunnen voor de genoemde bedragen natuurtechnische elementen aan de inrichting worden toegevoegd. Er is geen rekening gehouden met een dure bosontsluiting bestaande uit asfaltwegen of paden. De aanlegkosten zijn sterk afhankelijk van de aard van het programma van eisen.

5. Project erven

5a Achterstallig onderhoud.
 Wegwerken van achterstallig onderhoud op de erven vormt een belangrijk aandachtspunt. Hierbij is er een relatie met project 9 (achterstallig onderhoud, waardevolle bomen). Bij de erven is echter ook sprake van achterstallig onderhoud bij singelbeplantingen, hagen, veedrinkputten e.d.

5b. Aanbrengen van singelbeplantingen rond agrarische en industriële bebouwingen.
 Middels het aanbrengen van een brede opgaande singelbeplanting komen deze erven als groene eilanden in de open ruimte te liggen (grootschalige polders).

5c. Ontwikkeling van een streekeigen erf.
 De ontwikkeling van een streekeigen erfbeplanting is een belangrijk doel van het landschapsbeleidsplan. Dit streekeigen erf is ruim opgezet en biedt plaats aan traditionele elementen als (meidoorn)hagen, hoogstamfruitbomen en een huisweitje met een drinkpoel.

Maatregelen:

5a. Voor het wegwerken van achterstallig onderhoud van niet geregistreerde waardevolle bomen op erven kan gebruik worden gemaakt van het onderhoudsfonds (zie project 10). Daarnaast kan gebruik worden gemaakt van de Verordening onderhoudsovereenkomsten kleine landschapselementen (VOL) Voorts wordt een voorlichtingsactie voorbereid. De voorlichting richt zich op de technische aspecten van het achterstallig onderhoud en geeft aan hoe het achterstallig onderhoud weg-gewerkt kan worden. De actie wordt in samenwerking met de landbouworganisaties opgezet en wordt gedurende planperiode periodiek herhaald.

5b. Realisering in het kader van de WCL biedt de beste mogelijkheden. Hierbij wordt gedacht aan de volgende bijdragen: 50 % WCL, 35 % gemeente en 15 % particulier. De ontwerpkosten worden eveneens gesubsidieerd. Alleen die projecten worden gesubsidieerd die volgens een gedegen ontwerp worden aangelegd. Beoordeling van het ontwerp geschiedt door de gemeente. Indien realisering als WCL-project niet mogelijk is dan kan in projectverband gebruik worden gemaakt van de LVZ-regeling. De particulier draagt in dat geval 25 % bij in de kosten. Indien de LVZ-regeling als basis voor de subsidiëring voor de aanleg wordt gebruikt draagt de gemeente fl 1.000 bij in de ontwerpkosten.

5c. De ontwikkeling van een streekeigen erfbeplanting komt analoog aan 5b tot stand. Nog sterker dan bij project 5b wordt belang gehecht aan een gedegen ontwerp dat inspeelt op de streekarakteristiek. Indien de LVZ-regeling als basis voor de subsidiëring voor de aanleg wordt gebruikt draagt de gemeente fl 1.000 bij in de ontwerpkosten. Voor kleine erven bedraagt deze bijdrage fl 750.

Ter voorkoming van achterstalligonderhoud in de toekomst krijgen de deelnemers aan de projecten 5a, b en c vanuit de subsidievoorwaarden een onderhoudsplicht opgelegd.

Het erven project wordt vooraf gegaan door een voorlichtings-campagne. Hiertoe wordt een brochure vervaardigd en een voorlichtingsavond georganiseerd. De brochure wordt op alle erven in het buitengebied verspreid. De kosten van deze voorlichtingscampagne bedragen fl 20.000,--.

Financiering:

5a:

Wijze van financiering:

Achterstallig onderhoud: via de VOL en of WCL gelden.

Voorlichting achterstallig onderhoud: de gemeente.

Geraamde kosten:

Achterstallig onderhoud: fl 100.000 /jaar (VOL)

Ontwerp en aanleg erfbeplantingen in de planperiode (0-10jaar) conform aannamen Financiering via LVZ-regeling

aantal	stuks prijs	kosten aanleg	subsidie rijk LVZ	aanvulling gemeente
<u>bij boerderij nieuwbouw (5b)</u>				
40 ontw.	3.000	120.000		40.000
40 aanleg	10.000	400.000	300.000	
<u>streekeigen erf (grote erven, 5c)</u>				
30 ontw.	3.000	90.000		30.000
30 aanleg	20.000	600.000	450.000	
<u>overige erven (kleine erven (5c))</u>				
55 ontw	2.000	110.000		41.250
55 aanleg	10.000	550.000	412.500	
totalen		1.870.000	1.162.500	111.250

Ontwerp en aanleg erfbeplantingen in de planperiode (0-10jaar)
conform aannamen
Financiering via WCL.

aantal	st pr. incl. ontw.	kosten aanleg	subsidie rijk, WCL 50 %	aanv. gemeente 35 %	bijdrage belanghebbende 15 %
<u>bij boerderij nieuwbouw (5b)</u> 40	13.000	520.000	260.000	182.000	78.000
<u>streekeigen erf (grote erven, 5c)</u> 30	23.000	690.000	345.000	241.500	103.500
<u>overige erven (kleine erven (5c))</u> 55	12.000	660.000	330.000	231.000	99.000
totalen		1.870.000	935.000	654.500	280.500

Voor de gemeente betekent dit een bedrag van fl 654.500 neer op fl 65.450 per jaar.

De onderhoudskosten na aanleg zijn voor rekening van de particuliere eigenaren.

6. Project hofstee kampeerbedrijven

Het plan streeft de ontwikkeling van zogenaamde hofstee campings na. Hofstee campings zijn minicampings (kamperen bij de boer) die uit oogpunt van rust en ruimte meer te bieden hebben dan de standaard minicamping.

Maatregelen:

Zie project 5b en 5c.

Deelnemers aan het project krijgen vanuit de subsidievoorwaarden een onderhoudsplicht opgelegd. Hierdoor wordt voorkomen dat in de toekomst achterstallig onderhoud ontstaat.

Financiering:

Aangenomen wordt dat er in de planperiode vijf à zes hofstee-campings in de gemeente ontwikkeld kunnen worden.

Wijze van financiering:

Via de LVZ regeling ca. (75 %), aangevuld met fl 1.000 subsidie in de ontwerpkosten. Ook van de Regeling Stimulering Bosuit-

breiding op landbouwgronden kan gebruik worden gemaakt.

Kosten:

Kosten van de aanleg van een hofstee-camping wordt geraamd op fl 20.000 per camping. Totale kosten: fl 120.000 (aanlegkosten) + fl 38.000 (ontwerpkosten) = fl 138.000.

De onderhoudskosten na aanleg zijn voor rekening van de particuliere eigenaren.

7. Project nieuwe buitenplaatsen

Ter bevordering van een wervend woonmilieu en inspeland op het groene karakter van de Zak van Zuid-Beveland wordt de ontwikkeling van nieuwe buitenplaatsen voorgestaan.

Vanuit dit project wordt voorgesteld de grens bij 5 ha te leggen. Hierdoor wordt aangesloten bij het beleid van de Provincie neergelegd in de Nota Ruimtelijk Beleid Landelijke gebieden.

Financiering:

Private financiering van de grond in combinatie met de bestaande subsidie mogelijkheden op de beplantingsaanleg. Hierbij is ook de Regeling stimulering bosuitbreiding op landbouwgronden van toepassing.

8. Project kleine landschapselementen

De gemeente wil het werk van de Stichting Landschapsbeheer verder te stimuleren.

Een probleem bij het werk van de Stichting vormt het verwerken van het snoeihout. Als alternatief voor afvoer van dit afval naar

de stort kan worden bevorderd dat het hout ter plaatse op houtstapels wordt verwerkt. Thuis compostering heeft de voorkeur. Voorlichting over de mogelijkheden van het ter plekke verwerken van hout en snoeiafval is gewenst. Aanvullend wordt er een vast bedrag gereserveerd ten behoeve van het inzetten van een houtversnipperaar. Beide inspanningen zorgen voor minder transportkosten en een compostering op lokatie.

Voorts wordt aanbevolen de verwerking van snoeihout binnen de gemeente middels een studie nader in beeld te brengen.

Financiering: Vast bedrag fl 30.000 voor de planperiode.
Op jaarbasis fl. 3.000.

9. Project vegetatiebeheer op de dijken

Via het afsluiten van een beheersovereenkomst kan een gericht vegetatiebeheer op de dijken worden bevorderd. Maaien en afvoeren van de vegetatie is hierbij een van de weinige reële opties. Belangstelling voor het produkt (hooi) is echter gering. Het verbranden van het materiaal is vanwege milieuriichtlijnen alleen met ontheffing mogelijk.

Voor het afvoeren (naar composteringsplaats) van gras (hooi) dat niet agrarisch gebruikt wordt, wordt een vast bedrag gereserveerd. Aan dit storten zijn (nog steeds oplopende) kosten verbonden.

De Mogelijkheid tot het afsluiten van beheersovereenkomsten via de WCL-regeling moet nader worden onderzocht.

Voorts wordt aanbevolen de mogelijkheden van compostering binnen de gemeente middels een studie nader in beeld te brengen.

Voorstel financiering: Vast bedrag fl 300.000 voor de planperiode. Op jaarbasis fl 30.000. Hiervan 50 % WCL, 25 % gemeente en 25 % belanghebbende.

10. Project achterstallig onderhoud waardevolle bomen

1a. Voor de niet door de Bomenstichting geregistreerde waardevolle bomen wordt herstel mogelijk via een gemeentelijk bomenfonds.

Financiering: door de gemeente en/of WCL-regeling.
Kosten: fl 130.000 (fl 13.000 op jaarbasis)

2a. Aanplant grenslinden op nieuwe plaatsen langs dijken, wegen en bijzondere plaatsen. De vergoeding vanuit de gemeente geldt alleen voor particuliere eigenaren.

Financiering: WCL-regeling.
Kosten: fl. 10.000 (fl. 1.000 op jaarbasis). Hiervan 50 % WCL, 35 % gemeente en 15 % belanghebbende.

11. Project voorlichting en coördinatie

Ter bevordering van de uitvoering van het landschapsbeleidsplan is het noodzakelijk dat aan het publiek vaktechnische voorlichting wordt gegeven.

Het landschapsbeheer is daarnaast gebaat met coördinatie, zowel in beleidsmatig opzicht als wat betreft de afstemming van de werken.

Een gemeentelijk medewerker wordt belast met deze taak. Verwacht wordt dat de tijdbesteding van deze medewerker geleidelijk zal toenemen, afhankelijk van het succes van zijn/haar inspanningen. De 100 uur die nu op jaarbasis gepland wordt is te weinig. In de gemeenten van het Kromme Rijngebied wordt per gemeente door een medewerker 0.5 weektaak aan het Landschapsbeleidsplan besteed.

Kosten: fl 10.000 tot fl 50.000

12. Project dijken

Het gaat hierbij om het beplanten van de dijken in de Zak van

Zuid-Beveland in aansluiting op het dijken project in het westelijke deel van de gemeente en de aanleg van de Sloebossen. Naast het beplanten van dijken kunnen er overhoeken van beplantingen worden voorzien. Prijsstelling is gebaseerd op dijkenproject Sloebossen en afgezet op de hoeveelheden die resteren voor de planperiode.

Wijze van financiering:

Via WCL gelden (50%), gemeente (35%) en particulieren (15%).

Kosten: fl 700.000

13. Project de Poel

Omvorming van bouwland in grasland ten behoeve van de natuurwaarden en afgeleide natuurfunctie in dit landschapstype.

Maatregelen:

Omvorming van bouwland in grasland. Boerderij nieuwbouw, mogelijk in combinatie met grondruil. Grondwaterstandverhoging is bij graslandcultuur niet noodzakelijk.

Oppervlakte: 550 ha.

Financiering: private financiering

14. Project wegbeplantingen

Omvorming van wegbeplantingen in de hervekavelingsgebieden (Baarland, Hoedekenskerke, Oudelande en Ellewoutsdijk) bestaande uit ziektegevoelige soorten (iep en es).

Maatregelen:

Afzetten bestaande beplanting. Het tegengaan van hergroei van met name de veldiep. Herinplant met gevarieerd sortiment. Weglengte: ca. 20 km.

Financiering: via WCL geleden (50 %), Waterschap en gemeente

(percentage verdeling nader te bepalen).

Kosten: fl 40 / m weglengte: totale kosten fl 800.000

Overzicht van de projectkosten

<u>PROJECT</u>	<u>EENMALIG</u>	<u>KOSTEN/10 JAAR</u>	<u>JAARLIJKSE KOSTEN</u>
1a. herstel heggen	-	75.000 - 175.000	7.500 - 17.500
1b. aanleg heggen	-	225.000 - 525.000	22.500 - 52.500
2. *krekken	240.000 - 440.000	45.000 - 165.000	4.500 - 16.500
3. *welen	480.000	72.000 - 264.000	7.200 - 26.400
4. bebossing (aankoop)	19.000.000	-	-
(inrichting)	5.000.000	-	-
5a. herstel erven (voorlichting)	20.000	-	-
(herstel)	-	100.000	10.000
5b. singels	-	520.000	52.000
5c. strekerf	-	690.000	69.000
klein erf	-	660.000	66.000
6. hofstee	-	138.000	13.800
7. buitens	-	-	-
8. kleine elem.	-	30.000	3.000
9. dijken	-	300.000	30.000
10a. herstel waardevolle bomen	-	130.000	13.000
10b. aanplant grenslinde	-	10.000	1.000
11. voorlichting	-	100.000 - 500.000	10.000 - 50.000
12. dijken beplantingen	-	700.000	70.000
13. poel	-	-	-
14. omvormen wegbeplantingen	-	800.000	80.000
totaal	24.740.000 tot 24.980.000	4.595.000 tot 5.787.000	459.500 tot 578.700

Voor projecten met een (*) geldt dat na aankoop de jaarlijkse kosten vervallen. De beheerslast komt dan bij een terreinbeheerende instantie te liggen. Bij de totaaloptelling zijn alleen de jaarlijkse kosten (van de beheersregeling) meegenomen.

Bij de erven is van financiering via de W.C.L. regeling uitgegaan.

GEMEENTELIJKE AANDEEL IN DE PROJECTKOSTEN:

<u>PROJECT</u>	<u>OVER 10 JAAR</u>	<u>PER JAAR</u>
1a. herstel heggen	n.v.t.	
1b. aanleg heggen	n.v.t.	
2. krekken	n.v.t.	
3. welen	n.v.t.	
5. - herstel erven	20.000 (voorlichting)	2.000
- ontwerp/aanleg	654.500	65.450
6. hofstee	38.000	3.800
7. buitenplaatsen	n.v.t.	
8. kleine landschaps-elementen	30.000	3.000
9. dijken (vegetatie)	75.000	7.500
10a. herstel waardevolle bomen	130.000	13.000
10b. aanplant grensline	10.000	1.000
11. voorlichting	100.000 - 500.000	10.000 - 50.000
12. dijkbeplantingen	245.000	24.500
13. omvormen bouwland	n.v.t.	
14. wegbeplantingen	200.000	20.000
totalen	fl. 1.502.500 tot 1.902.500	fl. 150.250 tot 190.250

exclusief project:

4. bebossing	19.000.000 (verwerving)
	5.000.000 (inrichting)

Conform het raadsbesluit van 9 februari 1995 bedraagt het gemeentelijk aandeel in de projectkosten fl 642.000,-. Het bedrag wordt gefinancierd uit de restant-reserve.

Prioriteit wordt gegeven aan de projecten 5 (erven), 11 (voorlichting en coordinatie), 12 (dijkbeplantingen) en 14 (wegbeplantingen).

6.2.2 Voorlichting

De gemeente zal na vaststelling van het landschapsbeleidsplan door de gemeenteraad de uitvoering ervan actief bevorderen. Bekendheid geven aan het plan is een eerste voorwaarde voor de daadwerkelijke uitvoering. De voorlichting richt zich met name op de particuliere eigenaren van dijken en van boerenerven.

De voorlichting zal bestaan uit de volgende onderdelen:

- opstellen van een folder (vouwblad) waarin de opzet en de mogelijkheden van het Landschapsbeleidsplan uiteen gezet worden,
- opstellen van een persbericht,
- vervaardigen van voorlichtingsmateriaal ten behoeve van voorlichtingsavonden waarop particulieren gericht worden benaderd,
- het geven van de voorlichting.

Met het vervaardigen van de folder is een bedrag van ca. fl 10.000 gemoed.

6.3 Uitvoeringsinstrumentarium

In het 6.2.1 is de projectenlijst Landschapsbeleidsplan gepresenteerd. In deze bijlage wordt een overzicht gegeven van het ter beschikking staande uitvoeringsinstrumentarium.

Naast financiële bijstand kan gebruik worden gemaakt van de inzet van verschillende vrijwilligersorganisaties. Ook deze mogelijkheden worden hier aangegeven.

Subsidie landschapsverzorging (LVZ)

De regeling treedt in de plaats van de Regeling Bijdrage Bos- en Landschapsbouw. Het L.O.N.L. wordt belast met de uitvoering

van de regeling. In Zeeland wordt het L.O.N.L. vertegenwoordigd door de Stichting Landschapbeheer.

De regeling is bedoeld voor de aanleg van landschappelijke beplantingen, waaronder erfbeplantingen. Het gaat hierbij om houtopstanden kleiner dan 0,5 ha maar groter dan 0,1 ha, niet gelegen in of aan een bos.

De regeling voorziet in een bijdrage van maximaal 75 % van de normkosten bij aanleg op gronden van particulieren. Voor gemeenten geldt een percentage van 50 %. Indien sprake is van medefinanciering in de aanleg door derden, wordt deze bijdrage in mindering gebracht op de maximale bijdrage van de Stichting. Aanvullende subsidiering van de aanlegkosten door de gemeente is dus niet mogelijk. Wel kan een gemeente de ontwerpkosten aanvullend subsidiëren.

De normkosten voor 1994 bedragen:

- a. ecologische beplantingen maximaal fl 10.000 per ha,
- b. snelgroeiende beplantingen maximaal fl 5.600 per ha,
- c. veren maximaal fl 8.100 per ha,
- d. laanbomen maximaal fl 63 per stuk.

De regeling is alleen van toepassing binnen:

- het Nationaal Landschapspatroon,
- gebieden Behoud en Herstel Landschappelijke Kwaliteit,
- Waardevolle Cultuurlandschappen,
- de Stedenring Centraal Nederland,
- de Landschapsverbeteringsgebieden.

Voor de gemeente Borsele betekent dit dat de regeling vrijwel binnen de gehele gemeente bruikbaar is. Alleen rond Lewedorp is een uitzonderd.

Aanvragen dienen door de Stichting voor 1 oktober van het jaar waarop de subsidie betrekking heeft, bij de Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij te worden ingediend.

De Stichting geeft voorrang aan de aanleg van landschappelijke beplantingen in Waardevolle Cultuurlandschappen tot een bedrag van fl 100.000.

Er bestaat een instandhoudingsverplichting van 15 jaar.

Er is sprake van een drempelbedrag. LVZ-bijdragen aan projecten voor de aanleg van landschapselementen, lager dan fl 15.000,-- zullen door de Stichting L.O.N.L. niet in behandeling worden genomen. In de praktijk komt het neer op aanvragen die bijna altijd op meerdere objecten betrekking hebben en van verschillende grondeigenaren zijn. Een bundeling van objecten in projectverband verdient dan ook aanbeveling.

Aanvullende subsidiering van de ontwerpkosten door de Stichting is niet mogelijk.

Regeling stimulering bosuitbreiding op landbouwgronden 1993

De regeling heeft een tweeledig doel. De regeling bevordert zowel het uit productie nemen van landbouwgrond als het bebossen van de vrijkomende grond.

De regeling voorziet in een bijdrage in de bebossingskosten. Er kan gekozen worden voor de aanleg van tijdelijk bos of voor de aanleg van blijvend bos. De aanleg van tijdelijk bos kan vergezeld gaan van vrijstelling van de meldings- en herplantplicht. Voor blijvend bos is dit niet mogelijk. Er bestaat de verplichting tijdelijk bos minimaal 15 jaar in stand te houden en blijvend bos minimaal 20 jaar.

De hoogte van de bijdrage varieert van fl 2800 / ha tot fl 5000 / ha, al naar gelang de keuze van de beplantingsgroep. De regeling omvat in zes beplantingsgroepen.

De regeling voorziet verder in een inkomenscompensatie. Deze compensatie geldt alleen voor landbouwbedrijfshoofden. Voor tijdelijk bos bedraagt de jaarlijkse bijdrage fl 1.200 / ha en

voor blijvend bos fl 1.500 / ha.

Over alle inkomsten verkregen uit tijdelijk bos is afdracht van (inkomsten)belasting verschuldigd. Dit geldt ook voor de inkomenscompensatie. De inkomsten uit blijvend bos, inclusief de inkomenscompensatie, zijn belastingvrij.

Kaderregeling WCL

Als onderdeel van de aanwijzing Waardevol Cultuurlandschap wordt een zogenaamd gebiedsperpectief opgesteld. Het voortouw hiertoe ligt bij de Provincie.

In het gebiedsperpectief schetsen de betrokken partijen een gezamenlijk toekomstbeeld voor het aangewezen gebied en geven zij aan welke uitvoeringsactiviteiten gewenst zijn. Hierbij kan het gaan om de inzet van reguliere instrumenten en om projecten van uiteenlopende aard.

In het gebiedsperpectief wordt waar mogelijk een 'cultuurhistorisch perspectief' geïntegreerd.

Projecten moeten passen in de algemene WCL doelstelling:

De bijzondere kwaliteiten van de aangewezen gebieden in samenhang met een duurzame land- en bosbouw te behouden en te versterken en de spanning tussen de functies land- en bosbouw, natuur, landschap en recreatie te verminderen. De bijzondere kwaliteiten zijn gelegen in de natuur- en landschapswaarden en de recreatieve aantrekkelijkheid van de gebieden en de voor elk gebied typerende samenhang tussen deze functies en de land- en bosbouw.

In principe komen een groot aantal projecten van de projectenlijst uit dit landschapsbeleidsplan in aanmerking voor subsidiëring via de de WCL. Voor 1994 bedraagt het (landelijk) budget 15 miljoen. Voor de periode 1995-1998 gaat het om 25 miljoen gulden per jaar.

Het subsidiepercentage bedraagt in de meeste gevallen 50 %; voor onderzoek geldt een percentage van 75 %. Co-financiering

vanuit de regio is een voorwaarde.

Natuurbeleidsplan

In het kader van het natuurbeleidsplan komen projecten, die ten goede komen aan bedreigde diersoorten, als bijvoorbeeld dagvlinders en de noordse woelmuis voor subsidiëring in aanmerking.

Bijdrageregeling Biotoopverbeterende maatregelen (Jachtfonds)

Binnen deze regeling is het mogelijk om een subsidie van 30 tot 60 % van de goedgekeurde plankosten te verkrijgen voor het aanleggen, herstellen en berasteren van houtsingels en het beplanten van overhoeken.

VOL

De VOL staat voor Verordening onderhoudsovereenkomsten kleine landschapselementen. De VOL is in de plaats getreden van de rijksregeling RAL/ROL. De Provincie Zeeland heeft hierdoor een bedrag van fl 209.100 (structureel) ter beschikking gekregen.

Het behoud van de kleine landschapselementen vormt de hoofddoelstelling van de VOL. Er kunnen op vrijwillige basis privaatrechtelijke overeenkomsten worden gesloten die regelen dat een landschapselement adequaat wordt onderhouden. Hier tegenover staat een vergoeding. Op 4 februari 1992 waren er in Zeeland 232 contracten afgesloten. De contracten hebben een minimum looptijd van 6 jaar. De Stichting Landschapsbeheer Zeeland is belast met de uitvoering van de VOL. Het feitelijk werk, het daadwerkelijk onderhoud van de kleine landschapselementen (bijvoorbeeld opschonen drinkput, knotten van bomen, onderhoud heggen) gebeurt voor een deel door vrijwilligers en voor een deel door de particulieren waarmee de onderhoudsovereenkomst is aangegaan.

Bomenfonds Bomenstichting

De bomenstichting heeft een fonds voor het onderhoud van geregistreerde waardevolle bomen buiten de bebouwde kom.

Werkgelegenheidsbevordering

- . het Europees sociaal fonds subsidieert projecten ter bevordering van de werkgelegenheid, dit kan ook landschapsonderhoud betreffen,
- . wet sociale werkvoorziening, sociale werkvoorzieningschappen kunnen meewerken aan landschapsonderhoud,
- . banenpools, in samenwerking tussen meerdere Bevelandse gemeenten zou een landschapsonderhoudsploeg in het leven geroepen kunnen worden,
- . gebruik maken van werkervaringsplaatsen, jeugdwerkgarantieplan,
- . projecten in samenwerking met gewestelijke arbeidsbureaus, bijvoorbeeld scholingsprojecten.

Vrijwilligerswerk

Via de Stichting Landschapsbeheer Zeeland zijn verschillende vrijwilligersgroepen actief die een bijdrage kunnen leveren aan het landschapsbeleidsplan.

Hierbij kan gedacht worden aan het geven van voorlichting, knotten van knotbomen en het opheffen van achterstallig onderhoud. Stichting Landschapsbeheer Zeeland is bereid een rol te spelen bij de uitvoering van het landschapsbeleidsplan. Het vrijwillig landschapsonderhoud geeft mensen de mogelijkheid om daadwerkelijk betrokken te zijn bij de verzorging van de dagelijkse leefomgeving. Deze betrokkenheid is belangrijk en moet waar mogelijk worden gestimuleerd. De structurele invloed van het vrijwillig landschapsonderhoud moet aan de andere kant niet worden overschat. De betekenis is vooral stimulerend en gekoppeld aan de voorbeeldfunctie.

BIJLAGE I: LITERATUURLIJST

- Kap- en beplantingsplan voor de zak van Zuid-Beveland, Middelburg, dec 1983.
- Kap- en beplantingsplan Natuurmonumenten, Wolphaartsdijk, juni 1992.
- Evaluatie Kap- en beplantingsplan voor de Zak van Zuid-Beveland, E. Speksnijder, juni 1992.
- Het bestemmingsplan "buitengebied" in de gemeente Borsele, Heinkenszand, juni 1980.
- Toelichting en voorschriften deel uitmakende van de 2e herziening bestemmingsplan "Buitengebied" in de gemeente Borsele, Heinkenszand, 4 okt 1988.
- Facetherziening bestemmingsplan Buitengebied, Heinkenszand 22 september 1994.
- Streekplan Zeeland, Provincie Zeeland, Middelburg juni 1988.
- Landschapsplan voor het Zuid-Westelijk deel van de Zak van Zuid-Beveland, Provincie Zeeland, okt 1992.
- Tracenota MER Westerschelde Oeververbinding, Provincie Zeeland, jan 1990.
- Plan Zwake: een visie op de natuurontwikkeling van de "Zwaakse kreekrest", Natuurmonumenten & Everts & De Vries e.a. 's-Graveland, nov.1992.
- Waardevolle bomen in de Gemeente Borsele, Stichting landschapsverzorging Zeeland, sept 1991.
- De grote landschapseenheden, beschrijving van Zak van Zuid-Beveland, Directie Natuur, Milieu en Faunabeheer,
- Toerisme op de Bevelanden en Tholen, Karakteristiek, sterke- zwakte analyse, aanzet tot ontwikkelingsvisie, Bureau voor ruimtelijke ordening van Heeswijk, okt 1988.
- Het ontheffingsbeleid van het dagelijks bestuur van het waterschap Noord- en Zuid-Beveland voor het aanbrengen etc. Goes.
- Borsele heeft meer ..., Recreatienota, Gemeente Borsele, okt 1989.
- Vegetatie en beheer op de bloemdijken van Zuid-Beveland 1986, G. van der Krogt e.a. (LUW), mrt 1987.
- Meerjarenplan Bosbouw, min van Landbouw en Visserij, Den Haag mei 1986.
- Structuurnota Landbouw, min. van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, Den Haag
- Landbouw in de branding, Provinciale landbouw ontwikkelingsnota, Directeur Landbouw, Natuur en Openlucht recreatie, Goes februari 1992.
- Natuurbeleidsplan, min. van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, Den Haag juni 1990.
- Nota Landschap, min. van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, Den Haag okt 1992.
- Nota Ruimtelijk Beleid Landelijke Gebieden, Provincie Zeeland, 16 december 1994.
- Vierde nota ruimtelijke ordening, Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer,
- Structuurschema Groene Ruimte (P.K.P.), min. van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, Den Haag 1992.
- De invloed van de waterhuishouding op de landbouwkundige productie, Werkgroep Help-tabel, Landinrichtingsdienst Mededeling 176, April 1987.
- Waterhuishoudingsplan 1993-1997 (ontwerp), Provincie Zeeland, november 1992.

BIJLAGE II: samenstelling van de begeleidingscommissie.

Het voorzitterschap van de commissie was in handen van de Wethouder van Openbare Werken de heer M.H. de Bart.

De overige leden van commissie:

- de heer M.G. van der Woude, afdeling Openbare Werken, gemeente Borsele.
- de heer C.Q. Woudenberg, afdeling Reiniging Groenvoorziening en Gebouwen, gemeente Borsele.
- mevrouw M. Boogerd, afdeling recreatie gemeente Borsele.
- de heer J.P. van den Berge, afdeling Ruimtelijke Ontwikkeling, gemeente Borsele.
- de heer Th. Vette, namens het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij; directie Natuur, Bos, Landschap en Fauna.
- mevrouw A. van Helsdingen, namens de Provincie Zeeland.
- de heer P. Prins, namens het Landbouwschap.
- de heer B.R. Barkema, namens de Vereniging Natuurmonumenten.
- de heer R.A. van der Goes, namens het Waterschap Noord- en Zuid-Beveland.
- de heer F. Minnaard, namens de Stichting Landschapsbeheer Zeeland.
- de heer P. van Weerlee, namens de Stichting Behoud de Zak van Zuid-Beveland.

Het plan heeft een inspraakprocedure doorlopen onder verantwoordelijkheid van de (nieuwe) Wethouder van Openbare Werken, mevrouw M. van Wingerden-Boers.